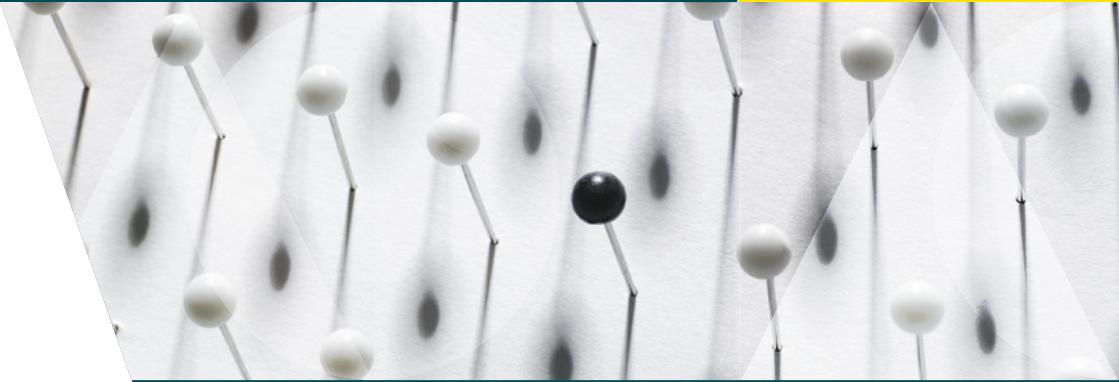

ROKASGRĀMATA

Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā

2022. gada izdevums

COUNCIL OF EUROPE

Šis rokasgrāmatas manuskripts pabeigts 2022. gada februārī.

Pārpublicēšana ir atļauta, ja tiek norādīts avots.

Fotoattēli (uz vāka un iekšlapās): © iStockphoto

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Padome, 2026. gads

Tādu elementu izmantošanai vai reproducēšanai, kuri nepieder Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūrai/Eiropas Padomei, var būt jāsaņem atļauja tieši no attiecīgajiem tiesību turētājiem.

Ne Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra/Eiropas Padome, ne personas, kas rīkojas Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras/Eiropas Padomes vārdā, neatbild par to, kā tiek izmantota šajā publikācijā iekļautā informācija.

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2026. gads

Eiropas Padome: ISBN 978-92-871-9763-4

FRA – print: ISBN 978-92-9489-324-6 doi:10.2811/959794 TK-09-21-398-LV-C

FRA – PDF: ISBN 978-92-9489-335-2 doi:10.2811/75159 TK-09-21-398-LV-N

Printed by Imprimerie Bietlot in Belgium

PRINTED ON ELEMENTAL CHLORINE-FREE BLEACHED PAPER (ECF)

Šī rokasgrāmata ir sagatavota angļu valodā. Eiropas Padome (EP) un Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) neuzņemas atbildību par tulkojumu kvalitāti citās valodās. Šajā rokasgrāmatā paustie viedokļi nav saistoši EP un ECT. Rokasgrāmatā ir atsauces uz vairākām piezīmēm un rokasgrāmatām. Eiropas Padome un ECT neuzņemas atbildību par to saturu un, iekļaujot šīs publikācijas sarakstā, nekādā veidā tās neatbalsta. Papildu publikācijas ir pieejamas ECT tīmekļa vietnes echr.coe.int interneta lapās, un citi resursu materiāli ir pieejami šeit: coe.int/children.

Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā

2022. gada izdevums

Priekšvārds

Šo rokasgrāmatas par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā otro izdevumu kopīgi sagatavojušas Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (FRA) un Eiropas Padome (Bērnu tiesību nodaļa, Eiropas Sociālās hartas nodaļa un Eiropas Cilvēktiesību tiesas sekretariāts). Tā ir piektā rokasgrāmata no sērijas par Eiropas tiesību aktiem, ko kopīgi sagatavojušas mūsu organizācijas. Iepriekšējās rokasgrāmatas ir veltītas Eiropas tiesību aktiem diskriminācijas novēršanas, patvēruma, robežu un imigrācijas, datu aizsardzības un tiesu iestāžu pieejamības jomā.

Kopš pirmā izdevuma publicēšanas 2015. gadā ir veiktas daudzas izmaiņas likumdošanā, kā arī svarīgā judikatūrā saistībā ar bērnu tiesībām. Piemēram, ES pirmoreiz ir pieņemti tiesību akti par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā. ES tiesa (EST) ir sniegusi skaidrojumus juridiskos jautājumos, piemēram, par trešās valsts valstspiederīgo bērnu atgriešanu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) ir pieņēmusi vairākus svarīgus spriedumus, jo īpaši vardarbības pret bērniem un bērnu migrantu aizturēšanas jomā.

Bērni ir pilntiesīgi cilvēktiesību saņēmēji, un šīs rokasgrāmatas mērķis ir vairot zināšanas par juridiskajiem standartiem, kas aizsargā un veicina šīs tiesības Eiropā. Līgumā par Eiropas Savienību Savienībai ir noteikts pienākums veicināt bērnu tiesību aizsardzību. Tās Pamattiesību harta, regulas un direktīvas, kā arī EST jurisprudence ir sekmējusi šo tiesību aizsardzības turpmāku noteikšanu.

Daudzas Eiropas Padomes konvencijas un attiecīgās to īstenošanai izveidotās struktūras pievēršas konkrētiem bērnu tiesību aizsardzības aspektiem, tostarp aizsardzību pret seksuālo izmantošanu un ekspluatāciju, kibernoziegumiem, cilvēku tirdzniecību, vardarbību uz dzimuma pamata un datu aizsardzības tiesību pārkāpumiem. Šīs konvencijas palīdz uzlabot aizsardzību, kas bērniem piešķirta saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un Eiropas Sociālo hartu, tostarp saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru un Eiropas Sociālo tiesību komitejas lēmumiem.

Šī rokasgrāmata ir paredzēta praktizējošiem juristiem, tiesnešiem, prokuroriem, bērnu aizsardzības iestādēm un citiem praktiskā darba veicējiem un organizācijām, kas ir atbildīgas par bērnu tiesību juridiskās aizsardzības nodrošināšanu. Mēs uzskatām, ka šī rokasgrāmata viņiem sniegs zināšanas, kas ir nepieciešamas bērnu tiesību perspektīvas integrēšanai visos viņu lēmumos un situācijās.

Snežana Samardžić-Marković

Demokrātijas atbalsta ģenerāldirektore
Eiropas Padome

Sirpa Rautio

Eiropas Savienības
Pamattiesību aģentūras
direktore

Saturs

PRIEKŠVārds	3
SAĪSINĀJUMI	11
ROKASGRĀMATAS IZMANTOŠANA	13
1 IEVADS PAR EIROPAS TIESĪBU AKTIEM BĒRNU TIESĪBU JOMĀ – KONTEKSTS UN PAMATPRINCIPI	15
1.1. Pamatjēdzieni	18
Svarīgākie aspekti	18
1.1.1. Eiropas tiesību aktu tvērums bērnu tiesību jomā	18
1.1.2. Bērns kā tiesību saņēmējs	19
1.2. Konteksts bērnu tiesībām Eiropā	21
Svarīgākie aspekti	21
1.2.1. Eiropas Savienība: bērnu tiesību attīstība un aizsardzības kompetence	21
1.2.2. Eiropas Padome: bērnu tiesību attīstība un aizsardzības kompetence	24
1.3. Eiropas tiesību akti saistībā ar bērna tiesībām un ANO Konvencija par bērna tiesībām	28
Svarīgākais aspekts	28
1.4. Eiropas tiesu loma bērnu tiesību interpretācijā un piemērošanā	30
Svarīgākie aspekti	30
1.4.1. Eiropas Savienības Tiesa	31
1.4.2. Eiropas Cilvēktiesību tiesa	32
1.5. Eiropas Sociālo tiesību komiteja	33
Svarīgākais aspekts	33
2 PILSONISKĀS TIESĪBAS UN BRĪVĪBAS	35
2.1. Domu, pārliecības un ticības brīvība	37
Svarīgākie aspekti	37
2.2. Vecāku tiesības un viņu bērnu ticības brīvība	39
Svarīgākie aspekti	39
2.3. Vārda un informācijas brīvība	42
Svarīgākais aspekts	42
2.4. Tiesības tikt uzklausiņam	44
Svarīgākie aspekti	44

2.5.	Tiesības uz pulcēšanās un bēdrosšanās brīvību	49
	Svarīgākie aspekti	49
3	VIENTĻDZĪBA UN DISKRIMINĀCIJAS AIZLIEGUMS	51
3.1.	Eiropas tiesību akti diskriminācijas novēršanas jomā	55
	Svarīgākie aspekti	55
3.2.	Diskriminācijas aizliegums rases un etniskās izcelsmes dēļ	59
	Svarīgākie aspekti	59
3.3.	Diskriminācijas aizliegums valstspiederības un imigrācijas statusa dēļ	63
	Svarīgākie aspekti	63
3.4.	Diskriminācijas aizliegums invaliditātes dēļ	65
	Svarīgākie aspekti	65
3.5.	Diskriminācijas aizliegums citu aizsardzības pamatu dēļ	69
	Svarīgākie aspekti	69
4	PERSONĪGĀS IDENTITĀTES JAUTĀJUMI	75
4.1.	Dzimšanas fakta reģistrācija un tiesības uz vārdu	77
	Svarīgākais aspekts	77
4.2.	Tiesības būt informētam par savu izcelsmi	79
	Svarīgākie aspekti	79
	4.2.1. Paternitātes noteikšana	80
	4.2.2. Savas izcelsmes noteikšana – adopcija	84
4.3.	Pilsonība	84
	Svarīgākie aspekti	84
5	ĢIMENES DZĪVE	89
5.1.	Tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību	92
	Svarīgākie aspekti	92
5.2.	Bērnu tiesības uz vecāku gādību	93
	Svarīgākie aspekti	93
5.3.	Tiesības uzturēt sakarus	96
	Svarīgākie aspekti	96
5.4.	Bērnu prettiesiska aizvešana pāri robežām – bērnu nolaupīšana ..	105
	Svarīgākie aspekti	105
6	BĒRNU ALTERNATĪVĀ APRŪPE UN ADOPCIJA	113
6.1.	Alternatīvā aprūpe – vispārīgie principi	116
	Svarīgākie aspekti	116

6.2.	Bērnu nodošana alternatīvajā aprūpē	119
	Svarīgākie aspekti	119
6.3.	Adopcija	125
	Svarīgākie aspekti	125
7	BĒRNU AIZSARDZĪBA PRET VARDARBĪBU UN EKSPLOATĀCIJU	133
7.1.	Vardarbība mājās, skolā, tiešsaistē un citos apstākļos	137
	Svarīgākie aspekti	137
7.1.1.	Valsts atbildības joma	138
7.1.2.	Vardarbība skolā	142
7.1.3.	Seksuāla vardarbība	143
7.1.4.	Vardarbība ģimenē un nevērīga attieksme pret bērniem ...	150
7.2.	Bērnu izmantošana	153
	Svarīgākais aspekts	153
7.2.1.	Piespiedu darbs	153
7.2.2.	Bērnu tirdzniecība	156
7.2.3.	Seksuāla izmantošana	161
7.3.	Augsta riska grupas	164
	Svarīgākais aspekts	164
7.4.	Pazuduši bērni	167
	Svarīgākais aspekts	167
8	EKONOMISKĀS, SOCIĀLĀS UN KULTŪRAS TIESĪBAS UN ATBILSTOŠS DZĪVES LĪMENIS	169
8.1.	Pieeja ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām	173
	Svarīgākie aspekti	173
8.2.	Tiesības uz izglītību	174
	Svarīgākie aspekti	174
8.2.1.	Bērnu migrantu tiesības uz izglītību	178
8.3.	Tiesības uz veselību	183
	Svarīgākie aspekti	183
8.4.	Tiesības uz mājokli	189
	Svarīgākie aspekti	189
8.5.	Tiesības uz atbilstošu dzīves līmeni un tiesības uz sociālo nodrošinājumu	194
	Svarīgākie aspekti	194

9	MIGRĀCIJA UN PATVĒRUMS	199
9.1.	Ieceļošana un uzturēšanās	203
	Svarīgākie aspekti	203
9.2.	Vecuma noteikšana	207
	Svarīgākie aspekti	207
9.3.	Ģimenes atkalapvienšanās no vecākiem nošķirtu bērnu gadījumā	210
	Svarīgākie aspekti	210
9.4.	Aizturēšana	214
	Svarīgākie aspekti	214
9.5.	Izraidīšana	219
	Svarīgākie aspekti	219
9.6.	Tiesu iestāžu pieejamība	224
	Svarīgākais aspekts	224
10	PERSONAS DATU UN PATĒRĒTĀJU TIESĪBU AIZSARDZĪBA	227
10.1.	Bērni un personas datu aizsardzība	229
	Svarīgākie aspekti	229
	10.1.1. Eiropas tiesību akti datu aizsardzības jomā	229
10.2.	Bērnu kā patērētāju tiesību aizsardzība	236
	Svarīgākie aspekti	236
	10.2.1. Patērētāju tiesības	236
	10.2.2. Negodīga komercprakse attiecībā pret bērniem	238
	10.2.3. Produktu drošība	238
	10.2.4. Klīniskas pārbaudes, kurās ir iesaistīti bērni	239
	10.2.5. Zīdaiņiem un maziem bērniem paredzēta pārtika	240
	10.2.6. Rotaļlietu drošība	241
	10.2.7. Bērni un reklāma	241
11	BĒRNU TIESĪBAS KRIMINĀLPROCESĀ UN ALTERNATĪVĀS (ĀRPUSTIESAS) PROCEDŪRĀS	243
11.1.	Lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas	245
	Svarīgākie aspekti	245
	11.1.1. Efektīva līdzdalība	250
	11.1.2. Tiesības uz advokāta palīdzību	252
11.2.	Nepilngadīgu likumpārkāpēju tiesības saistībā ar aizturēšanu	254
	Svarīgākie aspekti	254

11.2.1. Aizturēšanas veidi (materiālās un procesuālās garantijas)	255
11.2.2. Aizturēšanas apstākļi	259
11.2.3. Aizsardzība pret vardarbību un sliktu izturēšanos	261
11.3. Bērnu, kas ir cietušie un liecinieki, aizsardzība	262
Svarīgākais aspekts	262
PAPILDLITERATŪRA	271
JUDIKATŪRA	285
KĀ ATRAST EIROPAS TIESU JUDIKATŪRU	297
CITĒTO TIESĪBU AKTU SARAKSTS	303
ANO tiesību akti	303
Eiropas Padomes juridiskie instrumenti	303
ES tiesību akti	306

Saīsinājumi

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
CDENF	Eiropas Padomes Bērnu tiesību koordinācijas komiteja
CRC	ANO Konvencija par bērna tiesībām
CRPD	ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām
ECT	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
ECTK	Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (Eiropas Cilvēktiesību konvencija)
EDAK	Eiropas Datu aizsardzības kolēģija
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona
EKT	Eiropas Kopienu Tiesa
EP	Eiropas Padome
ES	Eiropas Savienība
ESH	Eiropas Sociālā harta
EST	Eiropas Savienības Tiesa (līdz 2009. gada decembrim Eiropas Kopienu Tiesa (EKT))
ESTK	Eiropas Sociālo tiesību komiteja
FCNM	Eiropas Padomes Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību
FRA	Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra
GC	(Eiropas Cilvēktiesību tiesas) Virspalāta
GRETA	Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību
LES	Līgums par Eiropas Savienību
LESD	Līgums par Eiropas Savienības darbību
LGBTIK	Lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, interseksuāļi un kvīri
NVO	Nevalstiskas organizācijas
PTD	Patērētāju tiesību direktīva

SDO Starptautiskā Darba organizācija
VDAR Vispārīgā datu aizsardzības regula

Rokasgrāmatas izmantošana

Šajā rokasgrāmatā ir sniegts pārskats par bērnu pamattiesībām Eiropas Savienības (ES) un Eiropas Padomes (EP) dalībvalstīs. Tai ir plašs tvērums, un ar to tiek atjaunināts 2015. gadā publicētais [pirmais izdevums](#). Bērnu tiesības ir starpnozaru tiesību joma. Šajā rokasgrāmatā bērni ir atzīti par visu cilvēktiesību/pamattiesību saņēmējiem, kā arī par īpaša regulējuma subjektiem, ņemot vērā viņu raksturīgās īpatnības. Šeit ir uzsvērtas tiesību jomas, kas attiecībā uz bērniem ir īpaši svarīgas.

Šī rokasgrāmata ir izstrādāta, lai palīdzētu praktizējošiem juristiem, kuru specializācija, iespējams, nav bērnu tiesību joma; tostarp juristiem, tiesnešiem, prokuroriem, sociālajiem darbiniekiem un citiem speciālistiem, kuri sadarbojas ar valstu iestādēm, kā arī nevalstiskajām organizācijām (NVO) un citām struktūrām, kurām var rasties juridiski jautājumi par kādu no šiem tematiem. Rokasgrāmata ir svarīgs atsauces materiāls par ES un EP tiesību aktiem šajās tematiskajās jomās, un tajā ir izskaidrots katra jautājuma regulējums saskaņā ar ES tiesību aktiem, kā arī saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju (ECTK), Eiropas Sociālo hartu (ESH) un citiem Eiropas Padomes instrumentiem. Katra nodaļa sākas ar piemērojamo tiesību aktu tabulu saskaņā ar divām atsevišķām Eiropas tiesību sistēmām, un pēc tam tiek aplūkota saistībā ar katru aptvertu tēmu, lai lasītājs varētu redzēt, kur abas tiesību sistēmas sakrīt un kur atšķiras. Vajadzības gadījumā ir sniegtas arī atsauces uz Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Konvenciju par bērna tiesībām (CRC) un citiem starptautiskiem instrumentiem.

Praktiskā darba veicēji no valstīm, kas nav ES dalībvalstis, bet ir Eiropas Padomes un līdz ar to ECTK dalībvalstis, ar savām valstīm saistīto informāciju var meklēt uzreiz EP iedaļās. ES dalībvalstu praktiskā darba veicējiem būs jāizmanto abas iedaļas, jo šīm valstīm ir saistošas abas tiesību sistēmas. Lasītājiem, kam vajag vairāk informācijas par kādu konkrētu jautājumu, rokasgrāmatas iedaļā "Papildliteratūra" ir sniegts saraksts ar atsaucēm uz specializētākiem materiāliem.

ECTK tiesību sistēmas piemērošana ir raksturota, sniedzot īsas atsauces uz atlasītām Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) lietām par atbilstošu rokasgrāmatas tematu. Lietas ir atlasītas no spēkā esošiem ECT spriedumiem un lēmumiem par bērnu tiesību jautājumiem. Šī judikatūra ir papildināta ar atsaucēm uz citiem attiecīgajiem EP instrumentiem un standartiem.

ES tiesību sistēmu atspoguļo pieņemtie likumdošanas pasākumi attiecīgās līgumu normas un jo īpaši Eiropas Savienības Pamattiesību harta atbilstoši to interpretācijai Eiropas Savienības Tiesas (EST, līdz 2009. gadam – Eiropas Kopienų Tiesa (EKT)) judikatūrā.

Šajā rokasgrāmatā aprakstītās vai citētās judikatūras piemēri ir ņemti no ievērojama ECT un EST judikatūras kopuma. Rokasgrāmatā, ciktāl iespējams, ņemot vērā tās ierobežoto tvērumu un to, ka tās mērķis ir tikai iepazīstināšana, ir ievērtas norises juridiskajā jomā līdz 2021. gada septembrim.

Rokasgrāmata sākas ar ievada nodaļu, kurā ir īsi izskaidrota ar EP un ES tiesību aktiem izveidoto divu tiesību sistēmu nozīme, un tā satur desmit tematiskas nodaļas par šādiem jautājumiem:

- pilsoniskās tiesības un brīvības,
- vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums,
- personīgās identitātes jautājumi,
- ģimenes dzīve,
- alternatīvā aprūpe un adopcija,
- bērnu aizsardzība pret vardarbību un ekspluatāciju,
- ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības,
- migrācija un patvērums,
- personas datu un patērētāju tiesību aizsardzība,
- bērnu tiesības kriminālprocesā un alternatīvās procedūrās.

Katrā nodaļā ir iekšējas atsauces uz citām tēmām un nodaļām, kas palīdz pilnīgāk izprast piemērojamo tiesisko regulējumu. Katras iedaļas sākumā ir minēti svarīgākie aspekti.

1

Ievads par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā – konteksts un pamatprincipi

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 24. un 32. pants Līgums par Eiropas Savienību, 3. panta 3. punkts	Bērns kā tiesību saņēmējs	Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību, 4. panta d) punkts Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību (Lanzarotes konvencija), 3. panta a) punkts
Pamattiesību harta, 24. panta 2. punkts EST, C-244/06, <i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH pret Avides Media AG</i> , 2008. gads EST, C-112/20, <i>M.A. pret État belge</i> , 2021. gada 11. marts	Bērna intereses	Lanzarotes konvencija, 30. panta 1. punkts ESTK, <i>Starptautiskā Juristu komisija (IJ) un Eiropas Pado-me bēglu un izsūtīto personu jautājumos (ECRE) pret Grieķiju</i> , Nr. 173/2018, 2021. gads
Pamattiesību harta, 24. panta 1. punkts	Bērnu tiesības piedalīties un tikt uzklausi	Lanzarotes konvencija, 9. pants Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā jeb Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu (Ovjedo konvencija), 6. pants
Direktīva par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu (2011/93/ES)	Aizsardzība pret vardarbību un/ vai seksuālo vardarbību	ECTK, 2. pants (tiesības uz dzīvību), 3. pants (spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegums) un 8. pants (fiziskā neaizskaramība) Lanzarotes konvencija
Pamattiesību harta, 14. panta 2. punkts (tiesības uz izglītību)	Tiesības saņemt bezmaksas obligāto izglītību	Pārskatītā ESH, 17. pants (tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību) ECTK 1. protokols, 2. pants

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 21. pants (diskriminācijas aizliegums)	Diskriminācijas aizliegums vecuma dēļ	ECTK, 14. pants (diskriminācijas aizliegums) ECTK 12. protokols, 1. pants
Pamattiesību harta, 7. pants (privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība) un 24. panta 3. punkts (sakari ar vecākiem)	Tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Konvencija par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta) Konvencija par saskari ar bērniem Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Maslov pret Austriju</i> [GC], Nr. 1638/03 (pieteikuma iesnie- dzēja, kas kā bērns notiesāts par noziedzīgiem nodarījumiem, izraidīšana)

Šajā ievada nodaļā ir skaidrots, kā tiesību akti bērnu tiesību jomā ir attīstījušies Eiropas līmenī, kādi pamatprincipi nosaka to piemērošanu un kādiem bērnu tiesību pamataspektiem Eiropas tiesību aktos ir pievērsta uzmanība. Tā iepazīstina lasītājus ar nākamajās nodaļās sniegtās tematiskās analīzes kontekstu.

EP tika izveidota pēc Otrā pasaules kara, lai apvienotu Eiropas valstis cilvēktiesību, demokrātijas un tiesiskuma atbalstam Eiropā. Pašlaik Eiropas Padomes sastāvā ir 47 dalībvalstis, tostarp visas ES dalībvalstis. 1950. gadā Eiropas Padome pieņēma ECTK¹. ECTK bija pirmais instruments, kurā tika skaidri noformulētas un padarītas par saistošām **Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā** noteiktās tiesības. ECTK vienlīdz attiecas gan uz pieaugušajiem, gan arī uz bērniem. Tajā ir izklāstītas absolūtās tiesības, kuras valstis nekad nedrīkst pārkāpt, piemēram, tiesības uz dzīvību un spīdzināšanas aizliegums, un tā aizsargā noteiktas tiesības un brīvības, kuras var ierobežot ar likumu tikai tad, ja tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, piemēram, tiesības uz brīvību un drošību vai tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību.

1 Eiropas Padome (1995), **Eiropas Cilvēktiesību konvencija**, pieņemta 1950. gada 4. novembrī, stājusies spēkā 1953. gada 3. septembrī.

ECTK 19. pantā ECT ir noteikta kā tiesvedības mehānisms, lai nodrošinātu to, ka valstis ievēro savas saistības saskaņā ar ECTK.

ECT izskata personu, personu grupu vai juridisko personu iesniegtās sūdzības par iespējamiem ECTK pārkāpumiem. Tā var izskatīt arī starpvalstu lietas, ko viena vai vairākas EP dalībvalstis ierosina pret citu dalībvalsti. Turklāt kopš [ECTK 16. protokola](#) stāšanās spēkā 2018. gada 1. augustā valsts puses augstākās tiesas var pieprasīt tiesai sniegt konsultatīvos atzinumus principu jautājumos saistībā ar ECTK vai tā protokolos definēto tiesību un brīvību interpretāciju vai pielietojumu.

Valstīm ir starptautisks pienākums nodrošināt, ka to amatpersonas ievēro ECTK. Pašlaik visas EP dalībvalstis ir iekļāvušas vai pārņēmušas ECTK savos tiesību aktos, tāpēc to tiesnešiem un amatpersonām ir jārikojas atbilstoši ECTK noteikumiem.

EP otrs galvenais cilvēktiesību līgums ir [ESH](#)² (pārskatīta 1996. gadā³), kurā ir paredzēta sociālo tiesību aizsardzība un iekļauti īpaši noteikumi par bērnu tiesībām. To, kā valstu puses ievēro hartā noteiktās saistības, uzrauga Eiropas Sociālo tiesību komiteja (ESTK), kuru ir ievēlējusi Eiropas Padomes Ministru komiteja, lai uzraudzītu atbilstību hartai, izmantojot divus papildu mehānismus: kolektīvās sūdzības, ko izskata sociālie partneri un NVO, un valstu ziņojumus, ko sastāda līgumslēdzējas valstis. Valstīm ir jārespektē ESTK lēmumi un slēdzieni, pat ja tie nav tieši realizējami valsts juridiskajās sistēmās.

ES ir izveidojusies no trim XX gadsimta 50. gados izveidotām Eiropas organizācijām. Eiropas Kopienų sākotnējos līgumos nebija minētas cilvēktiesības un to aizsardzība. Tomēr, tā kā XX gadsimta 60. gadu beigās un 70. gadu sākumā EKT (tagad – EST) sāka ienākt lietas par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem, ko izraisījuši Kopienas tiesību akti, tiesa sagatavoja tiesnešu izstrādātu tiesību aktu kopumu, kas ir zināms kā Kopienas tiesību “vispārējie principi”. EST uzskatīja, ka šie pamatprincipi atspoguļotu cilvēktiesību aizsardzību, kas paredzēta valstu konstitūcijās un līgumos par cilvēktiesībām, jo īpaši ECTK, un EST nodrošinātu Kopienas tiesību aktu atbilstību šiem principiem.

2 Eiropas Padome (1961), [Eiropas Sociālā harta](#), CETS Nr. 35, 1961. gada 18. oktobris.

3 Eiropas Padome (1996. gads), [Eiropas Sociālā harta \(pārskatītā redakcija\)](#), CETS Nr. 163, 1996. gada 3. maijs.

Cilvēktiesību aizsardzības ES sistēma ir attīstījusies no EST jurisprudences caur līgumu grozījumiem, lai apstiprinātu pamattiesību aizsardzību ES. Māstrihtas līgumā tika iekļauta atsauce uz ECTK un dalībvalstu kopējām konstitucionālajām tradīcijām kā ES tiesību sistēmas vispārējiem principiem, savukārt Amsterdamas līgums apstiprināja, ka ES ir dibināta uz šiem principiem (Lisabonas līgumā tie ir norādīti kā “vērtības” līguma par Eiropas Savienību (LES) 2. pantā).

2000. gadā pieņemtā Eiropas Savienības Pamattiesību harta aptver pilsonisko, politisko, ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību klāstu. Kad 2009. gadā stājās spēkā Lisabonas līgums, harta ieguva tādu pašu juridisko vērtību kā līgumi, proti, tās ievērošana ir saistoša ES institūcijām. ES dalībvalstīm ir jārikojas saskaņā ar hartu, īstenojot ES tiesību sistēmu. Salīdzinot šīs atsauces ar atbilstīgo nosacījumu tekstu valstu konstitūcijās, harta parādās kā ievērojami detalizētas bērnu tiesību kopas piedāvājums.⁴

Visas ES dalībvalstis un EP dalībvalstis ir [ANO Konvencijas par bērna tiesībām \(CRC\)](#) puses⁵. CRC vadošie principi, piemēram, bērna interešu princips, diskriminācijas aizliegums, tiesības uz dzīvošanu, dzīvību un attīstību un bērna tiesības tikt uzklautām ir integrētas ES un EP juridiskajos instrumentos.

1.1. Pamatjēdzieni

Svarīgākie aspekti

- Bērns ir definēts kā persona līdz 18 gadu vecumam.
- Bērni ir tiesību īpašnieki, nevis tikai aizsardzības saņēmēji.

1.1.1. Eiropas tiesību aktu tvērums bērnu tiesību jomā

Šajā sadaļā galvenā uzmanība ir pievērsta EP un ES pieņemtajiem juridiski saistošajiem instrumentiem, kā arī ECT, EST un citu attiecīgo uzraudzības

4 Sk. Toggenburg, G. N. (2019), “Die Rechte der Kinder und der Mehrwert der EU-Grundrechtecharta”, *Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht*, 2019. gada augusts, 263.–265. lpp.

5 ANO, [Konvencija par bērna tiesībām](#), pieņemta un atklāta parakstīšanai, ratificēšanai un piekrišanai ar Ģenerālās asamblejas 1989. gada 20. novembra rezolūciju 44/25, stājusies spēkā 1990. gada 2. septembrī saskaņā ar 49. pantu.

iestāžu judikatūrai. Vajadzības gadījumā tiek izdarītas atsauces uz citiem Eiropas avotiem, kas ietekmē Eiropas tiesību aktu bērnu tiesību jomā attīstību, tostarp svarīgiem politikas dokumentiem, pamatnostādnēm un citiem nesaistošiem / ieteikuma tiesību instrumentiem.

Bērni kā tiesību īpašnieki ir visu cilvēktiesību/pamattiesību saņēmēji, kā arī īpaša regulējuma subjekti, ņemot vērā tiem raksturīgās īpatnības un vajadzības. Liela daļa Eiropas judikatūras ir atvasināta no tiesvedības, ko ierosinājuši bērnu vecāki vai citi juridiskie pārstāvji, ievērojot bērnu ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju. Šis rokasgrāmatas mērķis ir parādīt, kā tiesību aktos tiek ņemtas vērā bērnu īpašās tiesības, bet vienlaikus tajā ir parādīta arī vecāku/aizbildņu un citu juridisko pārstāvju svarīgā loma un attiecīgos gadījumos minētas situācijas, kad galvenās tiesības un pienākumi tiek nodoti bērnu aprūpētājiem. Šādos gadījumos tiek piemērota **CRC** pieeja, kas nosaka, ka vecāku pienākumi jāpilda, pirmām kārtām ņemot vērā bērna intereses un atbilstoši bērna attīstības pakāpei.

1.1.2. Bērns kā tiesību saņēmējs

Starptautiskajās tiesībās saskaņā ar Konvencijas par bērna tiesībām 1. pantu “par bērnu tiek uzskatīts ikviens cilvēks, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu”. Tas ir juridiskais kritērijs, ko pašlaik izmanto arī Eiropā, lai definētu, kas ir bērns.

ES tiesību sistēmā nav vienotas, oficiālas bērna definīcijas, kas būtu minēta kādā no līgumiem, tiem pakārtotajos tiesību aktos vai judikatūrā. Vairākums ES juridisko instrumentu izmanto definīciju par bērnu kā personu, kura nav sasniegusi 18 gadu vecumu. Tomēr citos ir izmantota plašāka definīcija. Piemēram, ES tiesību aktos, kas reglamentē ES pilsoņu un viņu ģimenes locekļu brīvas pārvietošanās tiesības, bērni ir definēti kā “tiešie pēcnācēji vecumā līdz 21 gadam, kuri ir [laulātā vai partnera] apgādībā⁶”, faktiski apstiprinot bioloģisku un ekonomisku jēdzienu pretstatā jēdzienam, kura pamatā ir nepilngadība.

Saskaņā ar dažiem ES tiesību aktiem bērniem tiek piešķirtas dažādas tiesības atkarībā no vecuma. Piemēram, **Direktīvā 94/33/EK par jauniešu darbu**

6 Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa **Direktīva 2004/38/EK** par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK, OV 2004 L 158, 2. panta 2. punkta c) apakšpunkts.

[aizsardzību](#)⁷, kas regulē bērnu piekļuvi oficiālai nodarbinātībai un tās nosacījumus ES dalībvalstīs, ir nošķirti jaunieši (vispārējs termins, kas aptver visas personas, kas jaunākas par 18 gadiem), pusaudži (jaunieši, kuri ir vismaz 15 gadus veci, bet jaunāki par 18 gadiem, un uz kuriem vairs neattiecas obligātā pilna laika izglītība) un bērni (definēti kā jaunieši, kam ir mazāk par 15 gadiem un kam lielā mērā ir liegta oficiālas nodarbinātības iespēja).

Citās ES tiesību aktu jomās, jo īpaši jomās, kur ES rīcība papildina dalībvalstu rīcību (piemēram, sociālā nodrošinājuma, imigrācijas un izglītības jomā), jautājums par to, kas ir bērns, tiek atstāts valsts tiesību aktu ziņā. Šajos kontekstos parasti tiek pieņemta CRC izmantotā definīcija.

EP tiesību sistēmā lielākajā daļā instrumentu, kas attiecas uz bērniem, ir pieņemta CRC izmantotā bērna definīcija. Kā piemērus var minēt [Eiropas Padomes Konvencijas par cilvēku tirdzniecību](#)⁸ 4. panta d) punktu un Eiropas Padomes [Konvencijas par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību](#) (Lanzarotes konvencija)⁹ 3. panta a) punktu.

ECTK bērna definīcija nav iekļauta, bet saskaņā ar 1. pantu valstīm ir pienākums nodrošināt ikvienam, kas atrodas to jurisdikcijā, konvencijā minētās tiesības. Saskaņā ar ECTK 14. pantu konvencijā minēto tiesību īstenošana ir nodrošināma “bez jebkādas diskriminācijas”, tostarp bez diskriminācijas vecuma dēļ¹⁰. ECT ir pieņēmusi pieteikumus no bērniem un bērnu vārdā neatkarīgi no bērnu vecuma¹¹.

7 1994. gada 22. jūnija [Direktīva 94/33/EK](#) par jauniešu darba aizsardzību, OV 1994 L 216/12, 3. pants.

8 Eiropas Padome, [Konvencija par cilvēku tirdzniecību](#), CETS Nr. 197, 16.5.2005.

9 Eiropas Padome, [Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību](#), CETS Nr. 201, 25.10.2007.

10 ECT, [Schwizgebel pret Šveici](#), Nr. 25762/07, 2010. gada 10. jūnijs. Sk. arī [FRA](#) un ECT (2018), [Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata](#), Eiropas Savienības Publikāciju birojs (Publikāciju birojs), Luksemburga, 2018. gada 21. marts, 103. lpp.

11 Sk., piemēram, ECT 1979. gada 13. jūnija spriedumu lietā [Marckx pret Beļģiju](#), Nr. 6833/74, kurā tiesa pieņēma spriedumu, kad pieteikuma iesniedzējs bija sešus gadus vecs bērns. Sk. arī ECT 2020. gada 8. oktobra spriedumu lietā [C pret Horvātiju](#), Nr. 80117/17.

Savā judikatūrā tiesa ir pieņēmusi *CRC* izmantoto bērna definīciju¹², apstiprinot jēdzienu par cilvēku, “kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu”.

Tā pati definīcija attiecas uz *ESH* un to, kā *ESH* interpretē *ESTK*¹³.

1.2. Konteksts bērnu tiesībām Eiropā

Svarīgākie aspekti

- ES tiesību sistēma aizsargā bērnu tiesības ar primārajiem un sekundārajiem tiesību aktiem dažādās jomās, piemēram, patērētāju tiesību aizsardzības, patvēruma un migrācijas, sadarbības civillietās un krimināllietās un datu aizsardzības jomā.
- EP tiesību sistēmas pamatā ir vairākas konvencijas, kuru uzmanības centrā ir bērnu tiesības, kā arī ieteikuma tiesību instrumenti, piemēram, Ministru komitejas ieteikumi.

Gan ES, gan EP ir tiesību akti vairākās ar bērnu tiesībām saistītās jomās. Ies-tāžu sadarbība EP un ES starpā ir īpaši cieša. Eiropas tiesību sistēmas attīstībai informāciju sniedz arī svarīgi instrumenti, kurus ir pieņēmušas starptautiskās institūcijas, piemēram, Hāgas konference par starptautiskajām privāttiesībām¹⁴.

1.2.1. Eiropas Savienība: bērnu tiesību attīstība un aizsardzības kompetence

Vēsturiski atsauces uz bērnu tiesībām Eiropas tiesību aktos ir bijušas orien-tētas galvenokārt uz konkrētu ar bērniem saistītu aspektu risināšanu saistībā ar plašākām ekonomiskām un politiskām iniciatīvām, piemēram, patērētāju

12 Sk., piemēram, ECT 2009. gada 20. janvāra spriedumu lietā *Güveç pret Turciju*, Nr. 70337/01; ECT 2012. gada 9. oktobra spriedumu lietā *Çoşelav pret Turciju*, Nr. 1413/07.

13 ESTK 2009. gada 20. oktobra lēmums lietā *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Nīderlandi*, Nr. 47/2008, 25. punkts.

14 Sk., piemēram, 5. nodaļu, kurā ir atspoguļots, kā ES ģimenes tiesības, kas regulē starptautis-kās bērnu nolaupīšanas gadījumus, darbojas kopā ar 1980. gada 25. oktobra Konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem (Hāgas konvencija par bērnu nolaupīšanu); saskaņā ar tās *Darba uzdevumiem (2020–2021)* Bērnu tiesību koordinācijas komi-tejai (*CDEF*) ir uzdots nodrošināt sadarbību un sinerģiju ar ES.

tiesību aizsardzības¹⁵ un personu brīvas pārvietošanās jomā¹⁶. [Eiropas Savienības Pamattiesību hartas](#) ieviešana 2000. gadā, [Lisabonas līguma](#) stāšanās spēkā 2009. gadā¹⁷ un stratēģiskās politikas izstrāde, piemēram, pieņemot ES stratēģiju par bērna tiesībām 2021.–2024. gadam, sniedza jaunu impulsu bērnu tiesībām Eiropas Savienībā.

Līdz ar Lisabonas līguma stāšanos spēkā 2009. gada 1. decembrī hartai ir tāds pats juridiskais spēks kā ES līgumiem (LES 6. pants). Tā uzliek par pienākumu ES institūcijām, ieviešot ES tiesību sistēmu, aizsargāt tajā iekļautās tiesības visās darbībās un visās dalībvalstīs. Harta ir pirmais ES konstitucionālā līmeņa tiesību akts, kurā iekļautas detalizētas atsauces uz bērnu tiesībām, tostarp atzītas bērnu tiesības saņemt bezmaksas obligāto izglītību (14. panta 2. punkts), aizliegta diskriminācija vecuma dēļ (21. pants) un aizliegts bērnu darbs un strādājošu jauniešu ekspluatācija (32. pants). Nozīmīgi ir tas, ka harta satur īpašu nosacījumu par bērnu tiesībām (24. pants), kas skaidri formulē bērnu tiesību pamatprincipus: tiesības uz viņu labklājībai nepieciešamo aizsardzību un gādību (24. panta 1. punkts); tiesības brīvi paust savu viedokli un šis viedoklis atbilstīgi bērnu vecumam un briedumam jāņem vērā (24. panta 1. punkts); tiesības, lai visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt tiktu ņemtas vērā bērna intereses (24. panta 2. punkts); tiesības regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus sakarus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā viņa interesēm (24. panta 3. punkts); tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību (7. pants). Salīdzinot šīs atsauces ar atbilstīgo nosacījumu tekstu valstu konstitūcijās, harta parādās kā ievērojami detalizētas bērnu tiesību kopas piedāvājums¹⁸.

Saskaņā ar hartas 51. panta 2. punktu un LES 6. panta 1. punktu harta nevar paplašināt ES kompetences vai arī mainīt vai noteikt jaunas pilnvaras vai uzdevumu Eiropas Savienībai.

15 Piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 18. jūnija [Direktīva 2009/48/EK](#) par rotaļlietu drošumu, OV 2009 L 170, ar kuru tiek ieviesti drošības pasākumi attiecībā uz bērnu rotaļlietām.

16 Piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes [Direktīva 2004/38/EK](#) (2004. gada 29. aprīlis) par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK, OV 2004 L 158.

17 [Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu](#), parakstīts Lisabonā 2007. gada 13. decembrī, OV 2007 C 306, 3. pants.

18 Sk. Toggenburg, G. N. (2019), "Die Rechte der Kinder und der Mehrwert der EU-Grundrechtecharta", *Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht*, 2019. gada augusts, 263.–265. lpp.

Lisabonas līgums ir uzlabojis ES potenciālu veicināt bērnu tiesības, jo īpaši atzīstot bērnu tiesību aizsardzību par vienu no ES vispārējiem mērķiem (LES 3. panta 3. punkts) un svarīgu ES ārējo attiecību politikas aspektu (LES 3. panta 5. punkts). Konkrētākas atsauces uz bērniem ir iekļautas [Līgumā par Eiropas Savienības darbību \(LESD\)](#)¹⁹, dodot ES iespēju pieņemt likumdošanas pasākumus ar mērķi apkarot seksuālu izmantošanu un cilvēku tirdzniecību (79. panta 2. punkta d) apakšpunkts un 83. panta 1. punkts).

Rezultātā ir pieņemta [Direktīva par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu](#)²⁰ un [Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību](#)²¹, kurās ir iekļauti arī noteikumi par cietušo bērnu īpašo vajadzību apmierināšanu. Arī [Direktīvā, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus](#), ir daudz bērniem veltītu noteikumu²². Turklāt nesen pieņemtā direktīvā tiek paredzētas [procesuālās garantijas bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā](#)²³.

Paralēli tiesību aktu izstrādei tapa svarīgi politikas instrumenti saistībā ar bērnu tiesībām, sākotnēji ES ārējās sadarbības darba kārtības kontekstā un pēc tam saistībā ar iekšējiem jautājumiem. 2021. gadā tika pieņemta [ES stratēģija par bērna tiesībām](#)²⁴, kā arī īpaši pasākumi bērnu nabadzības un sociālās atstumtības apkarošanai saskaņā ar [Eiropas Garantiju bērniem](#). ES stratēģijā par bērna tiesībām Komisija pievēršas esošajiem un jaunajiem izaicinājumiem un ierosina konkrētas prioritārās darbības sešās galvenajās jomās:

- bērnu līdzdalība politiskajā un demokrātiskajā dzīvē;
- sociālekonomiskā iekļaušana, veselība un izglītība;
- vardarbības pret bērniem apkarošana un bērnu aizsardzības nodrošināšana;

¹⁹ Sk. [LESD](#) konsolidētās versijas, OV 2012 C 326.

²⁰ ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Padome (2011), [Direktīva 2011/93/ES](#), OV 2011 L 335.

²¹ ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Padome (2011), [Direktīva 2011/36/ES](#), OV 2011 L 101.

²² ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Padome (2012), [Direktīva 2012/29/ES](#), OV 2012 L 315.

²³ ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Padome (2016), [Direktīva 2016/800/ES](#), OV 2016 L 132/1.

²⁴ ES, Eiropas Komisija (2021), [ES stratēģija par bērna tiesībām 2021.–2024. gadam](#).

- bērniem draudzīga tiesu sistēma;
- digitālā un informācijas sabiedrība;
- globālā dimensija.

Droša, aizsargāta un uzticama digitālā telpa ir Eiropas digitālās sabiedrības stūrakmens. Bērniem ir īpaši jānodrošina vēl nebijušo digitālā laikmeta iespēju izmantošana, lai viņi kļūtu par pārliecinātiem, kompetentiem un aktīviem digitālajiem pilsoņiem. 2022. gadā atjauninātā [Eiropas stratēģija “Bērniem labāks internets”](#)²⁵ nodrošinās digitālo tiesību komponenta iekļaušanu visaptverošajā stratēģijā par bērna tiesībām.

“Garantija bērniem” paredz mazināt bērnu nabadzību un sociālo atstumtību, īstenojot pasākumus pirmsskolas izglītības un aprūpes, izglītības, veselības aprūpes, uztura un mājokļa nodrošināšanai²⁶.

ES var pieņemt tiesību aktus tikai līgumos noteiktajās savas kompetences jomās (LESD 2.–4. pants). Tā kā bērnu tiesības ir starpnozarju joma, ES kompetence jānosaka katrā gadījumā atsevišķi. Līdz šim ES ir pieņēmusi daudz tiesību aktu šādās bērnu tiesībām svarīgās jomās:

- patērētāju tiesību aizsardzība;
- patvērums un migrācija;
- sadarbība civillietās un krimināllietās;
- datu aizsardzība.

1.2.2. Eiropas Padome: bērnu tiesību attīstība un aizsardzības kompetence

EP kopš tās izveidošanas ir bijis skaidrs uzdevums – aizsargāt un veicināt cilvēktiesības. EP primārais cilvēktiesību līgums, ko ratificējušas visas EP

²⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-strategy-better-internet-children>

²⁶ Eiropas Savienības Padome (2021), Padomes lēmums (ES) 2021/1004 (2021. gada 14. jūnijs), ar ko izveido Eiropas Garantiju bērniem, ST/9106/2021/INIT, OV 2021 L 223.

dalībvalstis, ir Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija jeb **ECTK** un tās papildu protokoli, kuros ir konkrētas atsauces uz bērniem. Svarīgākās no tām ir šādas: 5. panta 1. punkta d) apakšpunktā ir paredzēta nepilngadīgo likumīgas aizturēšanas iespēja pāraudzināšanas nolūkā, 6. panta 1. punkts ierobežo tiesības uz atklātu lietas izskatīšanu, ja tas ir nepilngadīgo interesēs, 1. protokola 2. pantā ir paredzētas tiesības uz izglītību un noteikts, ka valstīm jārespektē vecāku reliģiskā un filozofiskā pārliecība savu bērnu izglītošanas procesā. Turklāt visi citi ECTK vispārējie noteikumi ir piemērojami ikvienam, tostarp bērniem. Daži noteikumi ir izrādījušies īpaši nozīmīgi attiecībā uz bērniem, proti, 8. pants, kurā ir garantētas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, un 3. pants, kas aizliedz spīdzināšanu, necilvēcīgu un pazemojošu izturēšanos un sodus. Izmantojot interpretējošu pieeju un liekot uzsvāru uz ECTK noteikumos ietvertajiem pozitīvajiem pienākumiem, ECT ir izstrādājusi apjomīgu judikatūras kopumu par bērnu tiesībām, kurā tā bieži atsaucas uz CRC. Tomēr jāievēro, ka ECT analizē katru pieteikumu atsevišķi un tāpēc nepiedāvā vispusīgu pārskatu par bērnu tiesībām saskaņā ar ECTK.

EP otrs galvenais cilvēktiesību līgums ir **ESH** (pārskatīta 1996. gadā), kurā ir paredzēta sociālo tiesību aizsardzība un iekļauts īpašs noteikums par saistītajām bērnu tiesībām. Saistībā ar bērnu tiesībām īpaša nozīme ir diviem pantiem: 7. pantā ir norādīts pienākums aizsargāt bērnus pret ekonomisko ekspluatāciju; saskaņā ar 17. pantu valstīm jāveic visi atbilstošie un nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu, ka bērni saņem vajadzīgo aprūpi, palīdzību, izglītību un apmācību (tostarp bezmaksas pamata un vidējo izglītību), jāaizsargā bērni un jaunieši pret nolaidību, varmācību un ekspluatāciju un jānodrošina aizsardzība bērniem, kurus neapgādā viņu ģimene. ESH īstenošanu pārbauga ESTK, kas sastāv no EP Ministru komitejas ievēlētiem 15 neatkarīgajiem ekspertiem. ESTK uzrauga valstu likumu un prakses atbilstību ESH.

EP turklāt ir pieņēmusi vairākus līgumus, kas pievēršas dažādiem konkrētiem ar bērnu tiesībām saistītiem jautājumiem, tostarp šādiem:

- Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību (Lanzarotes konvencija);
- Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu²⁷;

²⁷ Eiropas Padome (1996), Eiropas Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu, CETS Nr. 160, 25.1.1996.

- Konvencija par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā²⁸;
- Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta 2008. gadā)²⁹;
- Konvencija par saskari ar bērniem³⁰;
- Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija)³¹.

Politikas līmenī EP kopš 2006. gada ir ieviesusi programmu “Ar bērnu līdzdalību veidota viņiem draudzīga Eiropa” – transversālu rīcības plānu, kas ietver valstu valdības, pilsonisko sabiedrību, ES, citas starptautiskas organizācijas un interešu puses. Bērnu tiesību koordinācijas komiteja (*COENF*), kas tika izveidota 2020. gadā kā iepriekšējās Bērnu tiesību speciālās komitejas (2016–2019) pēctece, vada starpvaldību darbu šajā jomā. Programma veicina holistisku un integrētu pieeju bērnu tiesībām, lai tās vienoti virzītu visās attiecīgajās EP politikas jomās³².

Šīs programmas ietvaros EP Ministru komiteja ir pieņēmusi vairākus ieteikuma tiesību instrumentus, kas piedāvā praktiskas norādes, lai papildinātu saistošos Eiropas juridiskos pasākumus, kas attiecas uz bērniem, tostarp šādus:

- Ieteikums par integrētām valsts stratēģijām bērnu aizsardzībai pret vardarbību³³;
- Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu³⁴;

28 Eiropas Padome (1975), *Eiropas Konvencija par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā*, *CETS* Nr. 85, 15.10.1975.

29 Eiropas Padome (2008), *Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta)*, *CETS* Nr. 202, 27.11.2008.

30 Eiropas Padome (2003), *Konvencija par saskari ar bērniem*, *CETS* Nr. 192, 15.5.2003.

31 Eiropas Padome (2011), *Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu*, *CETS* Nr. 210, 2011. gada 11. maijs.

32 Eiropas Padome, *bērnu tiesību tīmekļa vietne*.

33 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2009), *Ministru komitejas ieteikums CM/Rec(2009)10 dalībvalstīm par integrētām valsts stratēģijām bērnu aizsardzībai pret vardarbību*, 18.11.2009.

34 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu*, 17.11.2010.

- Pamatnostādnes par bērniem piemērotu veselības aprūpi³⁵;
- Ieteikums par bērnu tiesībām un bērniem un ģimenēm piemērotiem sociālajiem pakalpojumiem³⁶;
- Ieteikums par bērnu un jauniešu līdz 18 gadu vecumam līdzdalību³⁷;
- Ieteikums par ieslodzītu vecāku bērniem³⁸;
- Ieteikums par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirtiem bērniem migrācijas kontekstā³⁹;
- Ieteikums par pamatnostādnēm bērna tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē⁴⁰.

EP starpvaldību darbu bērnu tiesību jomā nosaka secīgi pieņemtās **stratēģijas par bērna tiesībām**. EP stratēģija par bērna tiesībām ir ieviesta sinerģijā ar citās EP stratēģijās un rīcības plānos ierosinātajām prioritātēm un darbībām, piemēri: Stratēģija invaliditātes jomā (2017–2023), Terorisma apkarošanas stratēģija (2018–2022), Dzimumu līdztiesības stratēģija (2018–2023), Stratēģiskais rīcības plāns romu un klejotāju iekļaušanai (2020–2025), Stratēģiskais rīcības plāns par cilvēktiesībām un tehnoloģijām biomedicinā (2020–2025), Jaunatnes nozares

35 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2011), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu veselības aprūpi*, 21.9.2011.

36 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2011), *Ieteikums CM/Rec(2011)12 par bērnu tiesībām un bērniem un ģimenēm piemērotiem sociālajiem pakalpojumiem*, 16.11.22011.

37 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2012), *Ieteikums CM/Rec(2012)2 par bērnu un jauniešu līdz 18 gadu vecumam līdzdalību*, 28.3.2012.

38 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), *Ieteikums CM/Rec(2018)5 par ieslodzītu vecāku bērniem*, 2018. gada 4. aprīlis.

39 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2019), *Recommendation Rec(2019)11 on effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration*, 2019. gada 11. decembris.

40 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), *Ieteikums CM/Rec(2018)7 par pamatnostādnēm bērna tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē*, 2018. gada 4. jūlijs.

stratēģija 2030. gadam un Rīcības plāns neaizsargātu personu aizsardzībai migrācijas un patvēruma kontekstā Eiropā (2021–2025)⁴¹.

Jaunajai stratēģijai par bērna tiesībām (2022–2027) ir sešas prioritārās pamatjomas: brīvība no vardarbības; vienlīdzīgas iespējas un sociālā iekļaušana, piekļuve tehnoloģijām un to droša izmantošana visiem bērniem; bērniem draudzīga tiesu sistēma; iespēja izteikties katram bērnam; bērnu tiesības krīzes un ārkārtas situācijās.

1.3. Eiropas tiesību akti saistībā ar bērna tiesībām un ANO Konvencija par bērna tiesībām

Svarīgākais aspekts

- Eiropas tiesību akti bērnu tiesību jomā lielā mērā pamatojas uz ANO Konvenciju par bērna tiesībām (CRC).

CRC ir nozīmīga Eiropas līmenī, jo visas EP dalībvalstis ir konvencijas puses. Tā nosaka kopējus juridiskus pienākumus Eiropas valstīm un ietekmē veidu, kā Eiropas iestādes izstrādā un piemēro bērnu tiesības.

Līdz ar to CRC ir kļuvusi par pārbaudes akmeni Eiropas tiesību aktu bērnu tiesību jomā izstrādei un gan ES, gan EP arvien vairāk pamatojas uz tās ietekmi. Konkrēti CRC principu noteikumu integrēšana saistošos Eiropas līmeņa instrumentos un judikatūrā paver efektīvākus piemērošanas kanālus ikvienam, kas Eiropā vēlas īstenot bērnu tiesības. ANO [Bērna tiesību komiteja](#), kas uzrauga konvencijas un tās fakultatīvo protokolu īstenošanu un sniedz norādes par

41 Eiropas Padome, [Stratēģija invaliditātes jomā \(2017–2023\)](#), 2016. gada 30. novembris; Eiropas Padome, [Terorisma apkarošanas stratēģija \(2018–2022\)](#), 2018. gada 4. jūlijs; Eiropas Padome, [Dzimumu līdztiesības stratēģija \(2018–2023\)](#), 2018. gada 7. marts; Eiropas Padome, Bioētikas komiteja, [Stratēģiskais rīcības plāns par cilvēktiesībām un tehnoloģijām biomedicinā \(2020–2025\)](#), 2019. gada 18. decembris; Eiropas Padome, Ministru komiteja, [Jaunatnes nozares stratēģija 2030. gadam](#), 2020. gada 22. janvāris; Eiropas Padome, Ministru komiteja (2020), [Eiropas Padomes Stratēģiskais rīcības plāns romu un klejotāju iekļaušanai \(2020–2025\)](#), 2020. gada 22. janvāris; Eiropas Padome, Ministru komiteja (2021), [Rīcības plāns neaizsargātu personu aizsardzībai migrācijas un patvēruma kontekstā Eiropā \(2021–2025\)](#), 2021. gada 5. maijs.

CRC interpretāciju vispārējos komentāros, ir ļoti svarīga gan ES, gan EP. Visā šajā rokasgrāmatā ir iekļautas konkrētas atsauces uz atbilstošākajiem minētās ANO komitejas dokumentiem.

ES nevar kļūt par CRC pusi, jo konvencijai var pievienoties tikai valstis, nevis kādas citas struktūras. Taču ES izstrādā tiesību aktus, pamatojoties ne tikai uz ES līgumiem, bet arī uz ES tiesību vispārīgajiem principiem (rakstītiem un nerakstītiem principiem, kas izriet no dalībvalstu kopīgajām, konstitucionālajām tradīcijām). Eiropas Savienības Tiesa (EST) ir apstiprinājusi, ka neviens pienākums, kas izriet no dalības ES, nedrīkstētu būt pretrunā dalībvalstu pienākumiem, kuri izriet no attiecīgās valsts konstitūcijas un starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā⁴². Tā kā visas ES dalībvalstis ir ratificējušas CRC, ES ir jāievēro tajā iekļautie principi un noteikumi vismaz attiecībā uz jautājumiem, kuri ir ES kompetencē.

Šis pienākums ir nostiprināts citos ES līgumos un jo īpaši **ES Pamattiesību hartā**. Hartas 24. pantu ir tieši iedvesmojuši CRC noteikumi, tostarp divi "CRC vispārējie principi"⁴³, proti, bērna interešu ievērošanas princips (CRC 3. pants) un bērna līdzdalības princips (CRC 12. pants)⁴⁴. ES līmenī ar bērniem saistītos tiesību instrumentus gandrīz bez izņēmuma papildina tieša atsauce uz CRC pantiem vai tās principiem, piemēram, bērna interesēm, bērna tiesībām piedalīties visu ar sevi saistīto lēmumu pieņemšanā vai tiesībām tikt pasargātam no diskriminācijas. EST ir bieži atsaukusies arī uz saistību starp ES līgumiem un CRC⁴⁵.

EP kā organizācijai CRC un tās fakultatīvie protokoli nav juridiski saistoši⁴⁶, kaut arī visas EP dalībvalstis ir šīs konvencijas puses. Tā kā ECTK ir jāinterpretē saskaņā ar starptautisko tiesību vispārējiem principiem, jāņem vērā visi

42 Piemēram, EST, C-4/73, *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung pret Eiropas Kopienu Komisiju*, 1974. gada 14. maijs.

43 ANO, Bērna tiesību komiteja (2003), *Vispārējais komentārs Nr. 5* (2003). *Vispārējie pasākumi Konvencijas par bērna tiesībām īstenošanai* (4. un 42. pants, un 44. panta 6. punkts), CRC/GC/2003/5, 2003. gada 27. novembris, 12. punkts.

44 ES, Eiropas Parlaments, Eiropas Savienības Padome, *Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu*, OV 2007 C 303/17.

45 Sk., piemēram, EST, C-112/20, *M.A. pret État belge*, 2021. gada 11. marts, 37. punkts.

46 ANO (2000), *Konvencijas par bērna tiesībām fakultatīvais protokols par bērnu iesaistīšanu bruņotā konfliktā*, Ģenerālās Asamblejas rezolūcija A/RES/54/263 2000. gada 25. maijs; ANO (2011), *Konvencijas par bērna tiesībām fakultatīvais protokols par komunikācijas procedūru*, Ģenerālās Asamblejas rezolūcija A/RES/66/138 2011. gada 19. decembrī; ANO (2000), *Konvencijas par bērna tiesībām fakultatīvais protokols par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju*, Ģenerālās Asamblejas rezolūcija A/RES/54/263 2000. gada 25. maijs.

starptautisko tiesību saistītie noteikumi, kas ir piemērojami attiecībās starp valstu pusēm pret ECTK; konkrētāk sakot, pienākumi, kurus ECTK uzliek valstu pusēm bērnu tiesību jomā, ir jāinterpretē *CRC* gaismā⁴⁷. Arī ESTK savos lēmumos ir nepārprotami atsaukusies uz *CRC*⁴⁸. *CRC* principi un noteikumi ietekmē arī ar standartu noteikšanu un līgumu izstrādi saistītās EP darbības. Piemēram, [Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu](#) tieši pamatojas uz daudziem *CRC* noteikumiem, nemaz nerunājot par pavadošajiem ANO Bērna tiesību komitejas vispārējiem komentāriem⁴⁹.

1.4. Eiropas tiesu loma bērnu tiesību interpretācijā un piemērošanā

Svarīgākie aspekti

- EST, bieži atsaucoties uz *CRC*, ir pieņēmusi ar bērnu tiesībām saistītus lēmumus tādās jomās kā migrācija, brīva pārvietošanās, pastāvīgā dzīvesvieta un diskriminācijas novēršana.
- ECT ir plaša jurisprudence par bērnu tiesībām. Uz vairumu šo lietu attiecas ECTK 8. pants, kas garantē tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību.

47 ECT, *Harroudj pret Franciju*, Nr. 43631/09, 2012. gada 4. oktobris, 42. punkts.

48 ESTK, *Starptautiskā juristu komisija (ICJ) un Eiropas Padome bēgļu un izsūtīto personu jautājumos (ECRE) pret Grieķiju*, sūdzība Nr. 173/2018, 2021. gada 26. janvāris, 158. punkts; ESTK, *Vispasaules organizācija pret spīdzināšanu (OMCT) pret Iriju*, sūdzība Nr. 18/2003, 2004. gada 7. decembris, 61.–63. punkts; ESTK, *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 47/2008, 2009. gada 20. oktobris; ESTK, *Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju*, sūdzība Nr. 14/2003, 2004. gada 8. septembris.

49 Sk. ANO, Bērna tiesību komiteja (2007), *Vispārējais komentārs Nr. 10 (2007)*. Bērnu tiesības nepilngadīgo tiesvedības sistēmā, CRC/C/GC/10, 25.4.2007.; ANO, Bērna tiesību komiteja (2009), *Vispārējais komentārs Nr. 12 (2009)*. Bērna tiesības tikt uzklausiņam, CRC/C/GC/12, 2009. gada 1. jūlijs; ANO, Bērna tiesību komiteja (2013), *Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts)*, CRC/C/GC/14, 2013. gada 29. maijs; ANO, Bērna tiesību komiteja (2021), *Vispārējais komentārs Nr. 25 (2021) par bērnu tiesībām saistībā ar digitālo vidi*, CRC/C/GC/25, 2021. gada 24. marts; ANO, Bērna tiesību komiteja (2019), *Vispārējais komentārs Nr. 24 (2019)*. Bērnu tiesības nepilngadīgo tiesvedības sistēmā, CRC/C/GC/24, 2019. gada 18. septembris.

1.4.1. Eiropas Savienības Tiesa

Lietās, kas skar bērnu tiesības, EST līdz šim pārsvarā ir izskatījusi tā saucamos lūgumus sniegt prejudiciālus nolēmumus ([LESD](#) 267. pants). Šajās procedūrās valsts tiesa lūdz EST interpretēt ES primāros tiesību aktus (t. i., lūgumus) vai sekundāros tiesību aktus (t. i., lēmumus un tiesību aktus), kas attiecas uz izskatāmo lietu.

EST arvien vairāk pieņem spriedumus par bērnu tiesībām dažādās jomās, piemēram, attiecībā uz brīvu pārvietošanos, ES pilsonību, migrāciju, audžu aprūpi, pastāvīgo dzīvesvietu, ģimenes dzīvi un diskriminācijas novēršanu.

EST ir atsaukusies uz [CRC](#), lai noteiktu, kā ES tiesību akti ir jāinterpretē saistībā ar bērniem, piemēram, lietā *Dynamic Medien Vertriebs GmbH pret Avides Media AG*⁵⁰, kur EST izmantoja CRC 17. pantu, kurā dalībvalstis tiek mudinātas izstrādāt piemērotas pamatnostādnes bērnu aizsardzībai pret viņu labklājībai kaitīgu plašsaziņas līdzekļu informāciju un materiāliem⁵¹. Lietā *M.A. v État belge* EST ir atsaukusies arī uz CRC 3. panta 1. punktu par bērna interesēm un tā atspoguļojumu Pamattiesību hartas 24. pantā⁵².

Citos gadījumos EST ir atsaukusies uz vispārējiem bērna tiesību principiem, kas arī ir iekļauti CRC noteikumos (piemēram, bērna interešu ievērošanas principu un bērna tiesībām tikt uzklašātam), lai pamatotu spriedumus, jo īpaši starptautiskās bērnu nolaupīšanas gadījumu kontekstā⁵³.

Izņemot šos gadījumus, ES tradicionāli ir bijusi visai piesardzīga, piešķirot CRC izšķirošu nozīmi, jo īpaši tādās politiski sensitīvās jomās kā imigrācijas kontrole⁵⁴, lai gan, kā būs redzams turpmākajās nodaļās, jaunākajā judikatūrā šī attieksme mainās. Kopš ES Pamattiesību hartas pieņemšanas EST atsauces uz tās pantiem par bērnu tiesībām bieži sasaucas ar atsaucēm uz CRC, ņemot vērā noteikumu līdzību.

50 EST 2008. gada 14. februāra spriedums lietā C-244/06 *Dynamic Medien Vertriebs GmbH pret Avides Media AG*.

51 EST 2008. gada 14. februāra spriedums lietā C-244/06 *Dynamic Medien Vertriebs GmbH pret Avides Media AG*, 42. un 52. punkts.

52 EST, C-112/20, *M.A. pret État belge*, 2021. gada 11. marts, 37. punkts.

53 EST 2010. gada 22. decembra spriedums lietā C-491/10 PPU *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz*. Sk. arī 5. nodaļu.

54 EST 2006. gada 27. jūnija spriedums lietā C-540/03 *Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padomi* [GC].

1.4.2. Eiropas Cilvēktiesību tiesa

ECT galvenokārt pieņem lēmumus par individuāliem pieteikumiem, kas iesniegti saskaņā ar ECTK 34. un 35. pantu. ECT jurisdikcija attiecas uz visiem jautājumiem, kas skar ECTK un tās protokolu interpretāciju un piemērošanu (ECTK 32. pants). ECTK 16. protokols, kas stājās spēkā 2018. gadā, atļauj to ratificējušo dalībvalstu augstākajām tiesām lūgt ECT sniegt konsultatīvos atzinumus principu jautājumos saistībā ar ECTK vai tās protokolos definēto tiesību un brīvību interpretāciju vai piemērošanu.

ECT ir plaša jurisprudences par bērnu tiesībām, un jo īpaši tā ir izskatījusi daudzas lietas saskaņā ar ECTK 8. pantu (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību). Citas saistībā ar bērna tiesībām izskatītās lietas attiecas uz virkni cilvēktiesību garantiju, ko aizsargā ECTK, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegumu (ECTK 3. pants) vai tiesībām uz lietas taisnīgu izskatīšanu (ECTK 6. pants).

ECT regulāri atsaucas uz CRC, izskatot sūdzības, kuras ir iesnieguši bērni vai kas ir iesniegtas bērnu vārdā. Dažos gadījumos CRC formulētajiem bērnu tiesību principiem ir bijusi liela ietekme uz ECT argumentāciju, jo īpaši uz ECTK 6. panta (tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu) interpretāciju saistībā ar attieksmi pret bērniem, kas nonākuši konfliktā ar likumu (sk. 11. nodaļu).

Piemērs. Lieta *Maslov pret Austriju*⁵⁵ attiecas uz pieteikuma iesniedzēju, kas kā nepilngadīgais bijis notiesāts par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, izraidīšanu. ECT ir atzinusi, ka gadījumos, kad ir piemērojami izraidīšanas pasākumi pret nepilngadīgu likumpārkāpēju, pienākums ņemt vērā bērna intereses ietver pienākumu sekmēt bērna reintegrāciju saskaņā ar CRC 40. pantu. ECT ir uzskatījusi, ka reintegrāciju nav iespējams panākt, izraidot personu un tādā veidā pārtraujot saikni ar ģimeni vai sabiedrību⁵⁶. Tātad CRC ir viens no pamatiem, ko tiesa ir izmantojusi, lai secinātu, ka izraidīšana ir nesamērīga iejaukšanās pieteikuma iesniedzēja tiesībās saskaņā ar ECTK 8. pantu (tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību).

55 ECT 2008. gada 23. jūnija spriedums lietā *Maslov pret Austriju* [GC], Nr. 1638/03.

56 Turpat, 83. punkts.

1.5. Eiropas Sociālo tiesību komiteja

Svarīgākais aspekts

- ESTK ir sniegusi atzinumus par kolektīvām sūdzībām vairākās bērnu tiesību jomās, tostarp lietās, kas ir saistītas ar ekspluatāciju, migrāciju vai bērniem, kas nonākuši konfliktā ar likumu.

ESTK pieņem lēmumus par valsts tiesību aktu un prakses atbilstību ESH, izmantojot kolektīvo sūdzību procedūru vai valstu ziņošanas procedūru⁵⁷. Atsevišķas valsts un starptautiskas organizācijas var iesniegt kolektīvas sūdzības pret valstīm, kas ir ESH puses un ir piekritušas sūdzību procedūrai. Līdz šim sūdzības ir attiekušās uz jautājumiem par bērnu ekonomisko ekspluatāciju⁵⁸, bērnu fizisko neaizskaramību⁵⁹, bērnu migrantu tiesībām uz veselību⁶⁰, izglītības pieejamību bērniem ar invaliditāti⁶¹, bērniem, kas nonākuši konfliktā ar likumu⁶², un nepavadītu bērnu tiesībām⁶³.

Piemērs. Lietā *Starptautiskā Juristu Komisija (ICJ) un Eiropas Padome bēgļu un izsūtīto personu jautājumos (ECRE) pret Grieķiju*⁶⁴ ICJ un ECRE apgalvoja, ka Grieķija nav nodrošinājusi aizsardzību nepavadītiem bērniem migrantiem Grieķijā un pavadītiem bērniem migrantiem salās Egejas jūras ziemeļaustrumos, jo, *inter alia*, uzņemšanas iestādes bija pārpildītas. ESTK

57 ESTK, *Starptautiskā Juristu komisija (ICJ) un Eiropas Padome bēgļu un izsūtīto personu jautājumos (ECRE) pret Grieķiju*, sūdzība Nr. 173/2018, 2021. gada 26. janvāris.

58 ESTK 1999. gada 9. septembra lēmums lietā *Starptautiskā Juristu komisija (ICJ) pret Portugāli*, sūdzība Nr. 1/1998.

59 ESTK, *Vispasaules organizācija pret spīdzināšanu (OMCT) pret Grieķiju*, sūdzība Nr. 17/2003, 2004. gada 7. decembris; ESTK, *Association for the Protection of All Children (APPROACH) Ltd pret Īriju*, sūdzība Nr. 93/2013, 2014. gada 2. decembris.

60 ESTK 2012. gada 23. oktobra lēmums lietā *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Beļģiju*, sūdzība Nr. 69/2011.

61 ESTK 2008. gada 3. jūnija lēmums lietā *Garīgās rīcībnespējas advokatūras centrs (MDAC) pret Bulgāriju*, sūdzība Nr. 41/2007, 35. punkts.

62 ESTK, *Starptautiskā Juristu komisija (ICJ) pret Čehijas Republiku*, sūdzība Nr. 148/2017, 2020. gada 20. oktobris.

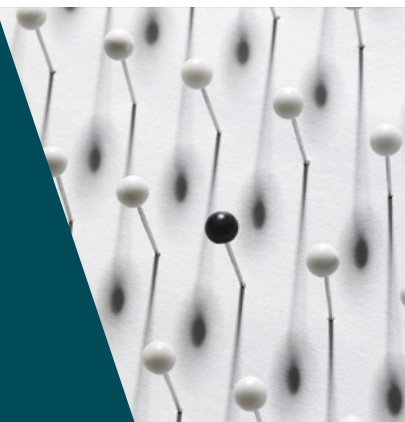
63 ESTK, *Eiropas Romu tiesību centrs (ERRC) un Garīgās rīcībnespējas advokatūras centrs (MDAC) pret Čehijas Republiku*, sūdzība Nr. 157/2017, 2020. gada 17. jūnijs.

64 ESTK, *Starptautiskā Juristu komisija (ICJ) un Eiropas Padome bēgļu un izsūtīto personu jautājumos (ECRE) pret Grieķiju*, Nr. 173/2018, 2021. gada 26. janvāris.

konstatēja ESH pārkāpumus, pamatojoties uz to, ka bērniem bēgļiem un bērniem patvēruma meklētājiem salās netika nodrošināta adekvāta un pienācīga izmitināšana, nepietika ilgtermiņa izmitināšanas un patvēruma vietu nepavadītiem bērniem bēgļiem un bērniem patvēruma meklētājiem kontinentālajā teritorijā, nebija efektīvas aizbildniecības sistēmas nepavadītiem un nošķirtiem bērniem migrantiem, notika nepavadītu bērnu migrantu aizturēšana “aizsargājošas aizbildnības” shēmas ietvaros un pavadītiem un nepavadītiem bērniem migrantiem salās nebija pieejama izglītība un netika nodrošināta pietiekama veselības aprūpe.

2

Pilsoniskās tiesības un brīvības

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 10. pants (ticības brīvība) un 14. pants (tiesības uz izglītību)	Domu, pārliecības un ticības brīvība	ECTK, 9. pants (ticības brīvība) un 14. pants (diskriminācijas aizliegums) Protokola Nr. 1 2. pants (ve- cāku tiesības nodrošināt savu bērnu izglītību saskaņā ar savu pārliecību) ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Dogru pret Franciju</i>, Nr. 27058/05 (musulmaņu galvassegas valkāšana valsts vidusskolā) ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Kervanci pret Franciju</i>, Nr. 31645/04 (musulmaņu galvassegas valkāšana valsts vidusskolā) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Grzelak pret Poliju</i>, Nr. 7710/02 (religiskās izglītības alternatīvas pamatskolās un vidusskolās) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Lautsi u. c. pret Itāliju [GC]</i>, Nr. 30814/06 (krucifiksu izvieto- šana valsts skolās) ECT 2017. gada spriedums lietā <i>Osmanoğlu un Kocabaş pret Šveici</i>, Nr. 29086/12 (atbrīvo- jums no obligātām jautkām peldēšanas nodarbībām)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT 2020. gada spriedums lietā <i>Stavropoulos un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 52484/18 (tiesības atteikties no obligātas savu uzskatu paušanas)
Pamattiesību harta, 11. pants (vārda brīvība)	Vārda un informācijas brīvība	ECTK, 10. pants (vārda brīvība) ECT 1976. gada spriedums lietā <i>Handyside pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 5493/72 (bērnu grāmatas aizliegšana) ECT 1989. gada spriedums lietā <i>Gaskin pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 10454/83 (piekļuve bērnībā saglabātai personīgajai lietai)
Pamattiesību harta, 24. pants (bērnu tiesības) Pārstrādātā Regula “Brisele IIa” (2019/1111/ES) Procesuālo garantiju direktīva (2016/800/ES) Direktīva par seksuālas vardarbības pret bērniem apkarošanu (2011/93/EU) <i>EST, Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz</i> , 2010. gads (tiesības tikt uzklautam, starptautiskā bērnu nolaupīšana)	Tiesības tikt uzklautam	ECTK, 6. pants (tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu) Eiropas Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu, 3., 4., 6. un 7. pants Lanzarotes konvencija, 9. un 14. pants ECT, <i>M. un M. pret Horvātiju</i> , Nr. 10161/13, 2015. gads (tiesības tikt uzklautam aizbildniecības lietās) ECT 2003. gada spriedums lietā <i>Sahin pret Vāciju [GC]</i> , Nr. 30943/96 (bērna uzklautīšana tiesā tiesvedībā par saskarsmes tiesībām)
Pamattiesību harta, 12. pants (pulcēšanās un biedrošanās brīvība)	Tiesības uz pulcēšanās un biedrošanās brīvību	ECTK, 11. pants (tiesības uz miermīlīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Kristīgi demokrātiskā tautas partija pret Moldovu</i> , Nr. 28793/02 (piedalīšanās sapulcēs sabiedriskajā telpā)

Uz visām personām, tostarp bērniem, attiecas pilsoniskās tiesības un brīvības, kas paredzētas dažādos instrumentos, jo īpaši **ES Pamattiesību hartā** un **ECTK**, ko interpretējusi ECT. Šajā nodaļā ir sniegts pārskats par tiesībām un brīvībām, kas ietekmē bērnu tiesības. Tajā ir analizētas bērna tiesības uz domu, pārliecības un ticības brīvību (**2.1. iedaļa**), vecāku tiesības un bērnu ticības brīvība

(2.2. iedaļa), tiesības uz vārda un informācijas brīvību (2.3. iedaļa), tiesības tikt uzklašam (2.4. iedaļa) un tiesības uz pulcēšanās un biedrošanās brīvību (2.5. iedaļa).

2.1. Domu, pārliecības un ticības brīvība

Svarīgākie aspekti

- ECTK un ES Pamattiesību harta garantē domu, pārliecības un ticības brīvību, ietverot tiesības mainīt ticību vai pārliecību un brīvību paust ticību vai pārliecību lūgšanās, mācībās, ieražās un ceremonijās.

ES tiesību sistēmā ES Pamattiesību hartas 10. pants ikvienai personai garantē tiesības uz domu, pārliecības un ticības brīvību. Šīs tiesības ietver brīvību mainīt ticību vai pārliecību un brīvību individuāli vai kolektīvi un publiski vai privāti paust ticību vai pārliecību lūgšanās, mācībās, ieražās un ceremonijās. Uz pārliecību balstītas atteikšanās tiesības atzīst saskaņā ar valsts tiesību aktiem (hartas 10. panta 2. punkts).

EP tiesību sistēmā ECTK 9. pants garantē tiesības uz domu, pārliecības un ticības brīvību. No ECT judikatūras ir izdalītas trīs tiesību uz ticības brīvību dimensijas: iekšējā dimensija, brīvība mainīt ticību vai pārliecību un brīvība paust ticību vai pārliecību. Divas pirmās dimensijas ir absolūtas, un valstis nekādos apstākļos nedrīkst tās ierobežot⁶⁵. Brīvību paust ticību vai pārliecību var ierobežot, ja ierobežojumi ir paredzēti tiesību aktos, tiem ir likumīgs mērķis un tie ir vajadzīgi demokrātiskā sabiedrībā (ECTK 9. panta 2. punkts).

ECT judikatūrā bērnu tiesības uz domu, pārliecības un ticības brīvību ir aplūkotas galvenokārt saistībā ar tiesībām uz izglītību un valsts skolu sistēmu.

⁶⁵ ECT 1990. gada 23. oktobra spriedums lietā *Darby pret Zviedriju*, Nr. 11581/85.

Piemērs. Lietas *Dogru pret Franciju* un *Kervanci pret Franciju*⁶⁶ attiecas uz divu 11 un 12 gadus vecu meiteņu izslēgšanu no Francijas valsts vidusskolas pirmās klases tāpēc, ka viņas fizikultūras nodarbību laikā atteicās noņemt galvassegas. ECT ir secinājusi, ka pieteikuma iesniedzēju tiesību paust savu reliģisko pārliecību ierobežojuma mērķis ir bijusi prasība par sekulārisma principa ievērošanu valsts skolās. Saskaņā ar valsts iestāžu teikto, sejas aizsega, piemēram, musulmaņu galvassegas, valkāšana ar veselību un drošību saistītu iemeslu dēļ nav savienojama ar fizikultūras nodarbībām. ECT ir atzinusi šo argumentu par pamatotu, jo skola bija līdzsvarojusi pieteikuma iesniedzēju reliģisko pārliecību ar prasību aizsargāt citu cilvēku tiesības un brīvības un sabiedrisko kārtību. Tāpēc tiesa ir secinājusi, ka iejaukšanās skolnieču tiesībās paust savu ticību ir pamatota un proporcionāla izvirzītajam mērķim. Tiesa šajā lietā nekonstatēja ECTK 9. panta pārkāpumus.

Piemērs. Lieta *Grzelak pret Poliju*⁶⁷ attiecas uz gadījumu, kad skola no ticības mācības atbrīvotam skolniekam nebija nodrošinājusi ētikas stundas un attiecīgās atzīmes. Saskaņā ar savu vecāku, pašpasludinātu agnostiku, vēlēšanos pieteikuma iesniedzējs visā pamatskolas un vidusskolas laikā (no 7 līdz 18 gadu vecumam) nebija apmeklējis ticības mācības stundas. Sakarā ar nepietiekamu ieinteresēto skolēnu skaitu ētikas stundas ne reizi netika organizētas, un zēns bija saņēmis skolas liecības un atestātus, kur ailē "reliģija/ētika" atzīmes vietā bija ievilkta svītra. ECT ir norādījusi, ka faktam, ka zēna skolas liecībās nebija atzīmes par priekšmetu "reliģija/ētika", ir negatīvais aspekts attiecībā uz domu, pārliecības un ticības brīvību, jo liecības varēja norādīt uz viņa reliģiskās piederības trūkumu. Tāpēc tas uzskatāms par nepamatotas stigmatizācijas izpausmi. Atšķirīgā attieksme pret neticīgajiem, kas vēlējās apmeklēt ētikas stundas, un skolēniem, kuri apmeklēja ticības mācības stundas, nebija objektīva un saprātīgi pamatota, un nepastāvēja saprātīga proporcionalitāte starp izmantotajiem līdzekļiem un izvirzīto mērķi. Šajā jautājumā valsts bija pārsniegusi tai piešķirto rīcības brīvību, jo nebija ievērota pieteikuma iesniedzēja tiesību neatklāt savu ticību vai pārliecību būtība, pārkāpjot ECTK 14. pantu saistībā ar ECTK 9. pantu.

66 ECT 2008. gada 4. decembra spriedums lietā *Dogru pret Franciju*, Nr. 27058/05; ECT 2008. gada 4. decembra spriedums lietā *Kervanci pret Franciju*, Nr. 31645/04.

67 ECT 2010. gada 15. jūnija spriedums lietā *Grzelak pret Poliju*, Nr. 7710/02.

2.2. Vecāku tiesības un viņu bērnu ticības brīvība

Svarīgākie aspekti

- Vecākiem ir tiesības nodrošināt saviem bērniem tādu audzināšanu un izglītību, kas ir saskaņā ar viņu reliģisko, filozofisko un pedagoģisko pārliecību.
- Vecākiem ir tiesības un pienākums atbilstoši savu bērnu attīstības pakāpei palīdzēt viņiem izmantot savas tiesības uz domu, pārliecības un ticības brīvību.

Vecāku tiesības savu bērnu ticības brīvības kontekstā Eiropas tiesību sistēmā salīdzinājumā ar [CRC](#) tiek aplūkotas atšķirīgi.

ES tiesību sistēmā ir pienācīgi jāievēro vecāku tiesības nodrošināt savu bērnu audzināšanu un izglītību saskaņā ar savu reliģisko, filozofisko un pedagoģisko pārliecību ([Pamattiesību hartas](#) 14. panta 3. punkts).

EP tiesību sistēmā, jo īpaši saskaņā ar [ECTK 1. protokola](#) 2. pantu, valstīm audzināšanas un izglītības jomā ir jāievēro vecāku (reliģiskā) pārliecība. Saskaņā ar ECT viedokli šis pienākums ir plašs, jo tas attiecas ne vien uz skolu mācību programmu saturu un īstenošanu, bet arī uz visu to funkciju izpildi, ko uzņemas valsts⁶⁸. Tas ietver publiskās izglītības organizēšanu un finansēšanu, mācību programmu noteikšanu un plānošanu, mācību programmā iekļautās informācijas un zināšanu sniegšanu objektīvā, kritiskā un plurālistiskā veidā (līdz ar to aizliedzot valstij tiekties uz indoktrināciju, iespējams, neievērojot vecāku reliģisko un filozofisko pārliecību), kā arī skolas vides organizēšanu, tostarp reliģisku simbolu, piemēram, krucifiksu, izvietošanu valsts skolās. ECT izskatīja arī lietas, kurās bērna intereses varēja nonākt konfliktā ar viņa vecāku reliģiskajām interesēm izglītības kontekstā.

68 Sk. attiecīgo ECT judikatūru: ECT 1976. gada 7. decembra spriedums lietā *Kjeldsen, Busk Madsen un Pedersen pret Dāniju*, Nr. 5095/71, 5920/72 un 5926/72; ECT 1996. gada 18. decembra spriedums lietā *Valsamis pret Grieķiju*, Nr. 21787/93; ECT 2007. gada 29. jūnija spriedums lietā *Folgerø u. c. pret Norvēģiju* [GC], Nr. 15472/02; ECT 2007. gada 9. oktobra spriedums lietā *Hasan un Eylem Zengin pret Turciju*, Nr. 1448/04; ECT 2011. gada 18. marta spriedums lietā *Lautsi u. c. pret Itāliju* [GC], Nr. 30814/06.

Piemērs. Lieta *Lautsi u. c. pret Itāliju*⁶⁹ attiecas uz krucifiksu izvietojšanu valsts skolu klašu telpās. Kāda māte bija sūdzējusies par krucifiksu atrašanos tās valsts skolas klašu telpās, kuru apmeklē viņas bērni, apgalvojot, ka tas neatbilst sekulārisma principam, saskaņā ar kuru viņa vēlas audzināt savus bērnus. ECT Virspalāta (GC) ir atzinusi, ka par to, vai valsts skolu klašu telpās būtu vai nebūtu jāatrodas krucifiksiem, ir jālemj valstij, pildot savas funkcijas audzināšanas un izglītības jomā, un ka uz šo jautājumu attiecas ECTK 1. protokola 2. panta otrā teikuma darbības joma. Tiesa ir norādījusi, ka principā atbildētāja valsts par šo jautājumu var lemt pēc saviem ieskatiem un ka Eiropā nepastāv konsenss attiecībā uz reliģisku simbolu klātbūtni valsts skolās. Krucifiksu kā neapšaubāmu kristietības simbolu atrašanās valsts skolu klašu telpās acīmredzami izceļ valsts vairākuma reliģiju skolas vidē. Tomēr ar to vien nepietiek, lai varētu runāt par indoktrinācijas procesu no atbildētājas valsts puses. ECT uzskata, ka krucifikss pie sienas pēc būtības ir pasīvs simbols, kura ietekmi uz skolēniem nevar uzskatīt par salīdzināmu ar ietekmi, kādu varētu radīt uzrunāšana vai piedalīšanās reliģiskās darbībās. Tāpēc Virspalāta secināja, ka, lemjot par krucifiksu atrašanos tās valsts skolas klašu telpās, kuru apmeklēja pieteikuma iesniedzējas bērni, iestādes ir rīkojušās savas rīcības brīvības robežās un ievērojušās vecāku tiesības nodrošināt audzināšanu un izglītību, kas ir saskaņā ar viņu reliģisko un filozofisko pārliecību.

Piemērs. Lieta *Osmanoğlu un Kocabaş pret Šveici*⁷⁰ attiecas uz vecākiem, kuri bija musulmaņi un kuriem tika piemērots naudas sods par atteikšanos atļaut savām meitām piedalīties obligātajās jauktajās peldēšanas nodarbībās pamatskolā. Pieteikuma iesniedzēji sūdzējās, ka tādējādi ir pārkāptas to tiesības paust savu ticību saskaņā ar 9. pantu (ECTK protokolu Nr. 1 Šveice nav ratificējusi). ECT ņēma vērā faktu, ka varas iestādes bija piedāvājušas ļoti elastīgas iespējas, lai samazinātu bērnu apmeklētības ietekmi uz viņu vecāku reliģisko pārliecību, tostarp meitām bija atļauts nēsāt burkini un viņām bija iespēja izģērbties un mazgāties dušā bez zēnu klātbūtnes. Naudas sods, ko piemēroja pēc vairākiem brīdinājumiem, nav uzskatāms par nesamērīgu, un pieteikuma iesniedzējiem bija pieejama procedūra viņu

69 ECT 2011. gada 18. marta spriedums lietā *Lautsi u. c. pret Itāliju* [GC], Nr. 30814/06.

70 ECT 2017. gada 10. janvāra spriedums lietā *Osmanoğlu un Kocabaş pret Šveici*, Nr. 29086/12.

izņēmuma pieprasījuma izskatīšanai. Tika secināts, ka šajā lietā varas iestādes nav pārsniegušas tām uzticēto pamatoto rīcības brīvību⁷¹.

Piemērs. Lietā *Stavropoulos un citi pret Grieķiju*⁷² pieteikuma iesniedzēji vecāki un meita apgalvoja, ka bērna dzimšanas reģistrācijā ir pārkāpta viņu ticības brīvība. Blakus bērna vārdam dokumentā bija piezīme rokrakstā (vārds "vārda došana"), un sadaļa par kristīšanu bija atstāta tukša. Tiesa piekrita pieteikuma iesniedzējiem, ka šāda piezīme pauž konkrētu blakus nozīmi, proti, ka meita nav kristīta. Šādas informācijas iekļaušana tādā publiski un bieži lietotā dokumentā kā dzimšanas apliecība pakļāva tās turētāju diskriminējošu situāciju riskam, kārtojot lietas ar administratīvajām iestādēm. Turklāt, kas attiecas uz šo lietu, ar roku rakstītas piezīmes pievienošana nav paredzēta likumā, tāpēc, lai konstatētu ECTK 9. panta pārkāpumu, nebija nepieciešams analizēt, vai iejaukšanās tika veikta ar likumīgu mērķi un bija "nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā".

Starptautiskajās tiesībās saskaņā ar CRC 14. panta 2. punktu pusēm ir jāievēro vecāku tiesības un pienākumi atbilstoši bērna attīstības pakāpei palīdzēt bērnam izmantot viņa tiesības uz domas, pārliecības un ticības brīvību. CRC 14. panta 2. punkta formulējums atbilst CRC vispārējai koncepcijai par vecāku pienākumiem, proti, ka vecāku pienākumi jāpilda, ievērojot bērna attīstības pakāpi (CRC 5. pants) un gādājot par bērna interesēm (CRC 18. panta 1. punkts). ES Pamattiesību hartas 14. panta 3. punktā arī ir atzītas vecāku tiesības nodrošināt bērnu audzināšanu un izglītību saskaņā ar savu reliģisko, filozofisko un pedagoģisko pārliecību.

71 Sk. arī ECT 2019. gada 31. oktobra spriedumu lietā *Papageorgiou un citi pret Grieķiju*, Nr. 4762/18 un 6140/18; ECT 2020. gada 20. oktobra spriedumu lietā *Perovy pret Krieviju*, Nr. 47429/09.

72 ECT, *Stavropoulos un citi pret Grieķiju*, Nr. 52484/18, 2020. gada 25. jūnijs.

2.3. Vārda un informācijas brīvība

Svarīgākais aspekts

- ES Pamattiesību hartā un ECTK ir garantētas tiesības uz vārda brīvību, kas ietver uzskatu brīvību un brīvību saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez valsts iestāžu iejaukšanās.

ES tiesību sistēmā tiesības uz vārda brīvību ietver uzskatu brīvību un brīvību saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez valsts iestāžu iejaukšanās un neatkarīgi no valstu robežām ([ES Pamattiesību hartas](#) 11. pants).

EP tiesību sistēmā vārda brīvību garantē [ECTK](#) 10. pants, un to var ierobežot tikai tad, ja ierobežojumi ir paredzēti tiesību aktos, tiem ir kāds no 10. panta 2. punktā minētajiem likumīgajiem mērķiem un tie ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā.

ECT savā judikatūrā ir uzsvērusi, ka “[v]ārda brīvība ir viena no [demokrātiskās] sabiedrības pamatbūtībām, viens no pamata priekšnosacījumiem tās progresam un katra cilvēka attīstībai. (...) tā attiecas ne tikai uz labvēlīgi uzņemtu vai neaizskarošu, vai vienaldzīgu informāciju un idejām, bet arī tām, kas satricina, apgrūtina vai aizskar valsti vai kādu sabiedrības daļu”⁷³.

Piemērs. Lietā *Handyside pret Apvienoto Karalisti*⁷⁴ ECT ir atzinusi, ka aizliegums, ko iestādes bija piemērojušas grāmatai “Little Red School Book”, atbilst ECTK 10. panta 2. punktā minētajam izņēmumam attiecībā uz tikumības aizsardzību. Lieta attiecas uz tiesībām saņemt bērna vecumam un briedumam atbilstošu informāciju, t. i., tiesību uz vārda brīvību aspektu, kas bērnu gadījumā ir īpaši svarīgs. No dāņu valodas tulkotā grāmata bija paredzēta skolas vecuma bērniem, un tajā bija apšaubītas daudzas sociālās normas, tostarp attiecībā uz seksualitāti un narkotikām. Jaunieši, atrodoties savas attīstības kritiskā posmā, varēja interpretēt dažas grāmatas daļas kā pamudinājumu iesaistīties viņu vecumam nepiemērotās un kaitīgās

⁷³ Sk., piemēram, ECT 1976. gada 7. decembra spriedumu lietā *Handyside pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 5493/72, 49. punkts.

⁷⁴ Turpat.

darbībās vai pat izdarīt noziedzīgus nodarījumus. Tāpēc ECT ir atzinusi, ka kompetentajiem angļu tiesnešiem, "rīkojoties pēc saviem ieskatiem, tolaik bija tiesības uzskatīt, ka grāmata kaitīgi ietekmētu daudzu to bērnu un pusaudžu tikumību, kas grāmatu lasītu".

Citas lietas saistībā ar ECTK 10. pantu attiecas uz aprūpē nodotu bērnu tiesībām piekļūt informācijai.

Piemērs. Lieta *Gaskin pret Apvienoto Karalisti*⁷⁵ attiecas uz cilvēku, kurš lielāko daļu bērnības bija atradies aprūpē, un vietējā iestādē šajā laikā bija glabājusi konfidencialus dokumentus. Tie bija dažādi ārstu, skolotāju, policijas un probācijas darbinieku, sociālo darbinieku, patronāžas darbinieku, audžuvecāku un internātskolu darbinieku ziņojumi. Kad pieteikuma iesniedzējs vēlējās piekļūt šiem dokumentiem, lai iesniegtu tiesā prasību pret vietējo iestādi par personiskiem aizskārumiem, piekļuve tika liegta. Šo dokumentu konfidencialitāte tika pamatota ar sabiedrības interesēm, lai nodrošinātu bērnu aprūpes dienesta sekmīgu darbību, kas būtu apdraudēta, ja informācijas sniedzēji savos ziņojumos turpmāk nevēlētos būt atklāti. ECT ir atzinusi, ka personām, kas bērnībā atradušās valsts aprūpē, ir svarīgi "saņemt informāciju, kas vajadzīga, lai apzinātos un izprastu savu bērnību un attīstības agrīno posmu"⁷⁶. Ir svarīgi nodrošināt publisko dokumentu konfidencialitāti, tomēr tāda sistēma kā Apvienotās Karalistes sistēma, kurā dokumentiem var piekļūt ar nosacījumu, ka informācijas sniedzējs ir devis tam piekrišanu, principā var būt saderīga ar ECTK 8. pantu, ja gadījumos, kad informācijas sniedzējs nav pieejams vai nepamatoti atsakās dot piekrišanu, tiek aizsargātas tās personas intereses, kura vēlas piekļūt dokumentiem. Tādos gadījumos galīgais lēmums par piekļuves piešķiršanu būtu jāpieņem neatkarīgai iestādei. Šajā lietā pieteikuma iesniedzējam šāda procedūra nebija pieejama, un tiesa konstatēja pieteikuma iesniedzēja tiesību pārkāpumu saskaņā ar ECTK 8. pantu. Taču ECT nav konstatējusi ECTK 10. panta pārkāpumus, uzsverot, ka tiesības uz brīvību saņemt informāciju aizliedz valdībai ierobežot personas iespējas saņemt informāciju, ko citi vēlas vai varētu vēlēties tai paziņot, bet neuzliek valstij pienākumu sniegt indivīdam attiecīgo informāciju.

75 ECT 1989. gada 7. jūlija spriedums lietā *Gaskin pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 10454/83.

76 Turpat, 49. punkts.

CRC saskaņā ar 13. panta 1. punktu atzīst bērna tiesības uz vārda brīvību, kas iekļauj brīvību meklēt, saņemt un izplatīt visu veidu informāciju un idejas bez varas iestāžu iejaukšanās mutiski, rakstiski vai drukātā veidā, mākslas formā vai ar jebkādu citu bērna izvēlētu līdzekli.

2.4. Tiesības tikt uzklausi

Svarīgākie aspekti

- CRC atzīst bērna tiesības brīvi paust savus uzskatus visās viņu ietekmējošās lietās kā vienu no tās vispārējiem principiem.
- Saskaņā ar ES Pamattiesību hartu bērni drīkst brīvi paust savu viedokli un šis viedoklis atbilstoši bērnu vecumam un briedumam jāņem vērā jautājumos, kas skar bērnu intereses.
- Saskaņā ar ECTK tas, vai valsts tiesai ir jāuzklausā bērns, ir jāizvērtē, ņemot vērā katras lietas konkrētos apstākļus, un ir atkarīgs no bērna vecuma un brieduma.

ES tiesību sistēmā ES Pamattiesību hartas 24. panta 1. punkts paredz, ka bērni drīkst brīvi paust savu viedokli un šis viedoklis atbilstoši bērnu vecumam un briedumam jāņem vērā jautājumos, kas skar bērnu intereses. Šis noteikums ir vispārēji piemērojams, neaprobežojoties ar konkrētām procedūrām. EST ir interpretējusi šā noteikuma nozīmi saistībā ar regulu “Brisele IIa”.

Piemērs. Lieta *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz*⁷⁷ attiecas uz nepilngadīgas meitenes aizvešanu no Spānijas uz Vāciju, pārkāpjot lēmumus par aizgādības tiesībām. EST bija jāatbild uz jautājumu, vai Vācijas tiesa (t. i., tās valsts tiesa, uz kuru bērns bija aizvests) var iebilst pret Spānijas (izcelsmes valsts) tiesas izdoto izpildu dokumentu ar pamatojumu, ka bērns nav ticis uzklausi, tā pārkāpjot Regulas Nr. 2201/2003 (regula “Brisele IIa”) 42. panta 2. punktu un ES Pamattiesību hartas 24. pantu. Meitene bija iebildusi pret atgriešanos, paužot savu viedokli tiesas procesā, kas notika Vācijas tiesā. EST norādīja, ka bērna uzklausišana nav absolūts pienākums, tomēr, ja tiesa nolemj, ka bērns jāuzklausā, tai jāpiedāvā

⁷⁷ EST 2010. gada 22. decembra spriedums lietā C-491/10 PPU *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz*; sk. arī 5.4. iedaļu, kurā sīkāk aplūkots šis nolēmums un pārstrādātās regulas “Brisele IIa” darbība.

bērnam faktiska un efektīva iespēja izteikties. EST arī atzina, ka saskaņā ar Pamattiesību hartā un regulā “Brisele IIa” paredzētajām bērna tiesībām tikt uzklausiņam ir jābūt juridiskām procedūrām un nosacījumiem, kas ļautu bērniem brīvi paust savu viedokli un tiesai to noskaidrot. Tiesai turklāt jāveic visi atbilstošie pasākumi šādas uzklausiņas organizēšanai, ievērojot bērnu intereses un katras konkrētās lietas apstākļus. Ja bērns ir citas dalībvalsts pilsonis, viņa uzklausiņa, kā norādīts regulas “Brisele IIa” 20. apsvērumā, var notikt kārtībā, kādu paredz Padomes 2001. gada 28. maija regula (EK) Nr. 1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civilīlietās un komercīlietās. Saskaņā ar EST nolēmumu tās valsts iestādes, uz kuru bērns bija aizvests (Vācija), tomēr nevar iebilst pret bērna atpakaļatdošanu ar pamatojumu, ka izcelsmes valstī (Spānijā) ir pārkāptas tā tiesības tikt uzklausiņam.

Tiesības tikt uzklausiņam ir atspoguļotas dažādos tiesību aktos. Saskaņā ar pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 21. pantu bērniem, kuri ir spējīgi formulēt savu viedokli, ir tiesības saņemt patiesu un reālu iespēju paust savu viedokli vai nu tieši, vai arī ar pārstāvja vai attiecīgas struktūras starpniecību⁷⁸. Bērna viedoklis ir pienācīgi jāņem vērā atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. Šīs tiesības attiecas ne tikai uz lietām par vecāku atbildību, bet arī uz tiesvedībām par bērna atpakaļatdošanu saskaņā ar 1980. gada Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem⁷⁹.

Saskaņā ar ES Procesuālo garantiju direktīvu dalībvalstīm ir jānodrošina bērniem tiesības piedalīties savas lietas izskatīšanā un jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai ļautu viņiem efektīvi piedalīties šādā izskatīšanā, tostarp nodrošinot viņiem iespēju tikt uzklausiņam un paust savu viedokli⁸⁰. ES Direktīvā par seksuālas vardarbības pret bērniem apkarošanu ir noteiktas arī vairākas

78 ES, Eiropas Savienības Padome, 2019. gada 25. jūnija Padomes Regula (ES) 2019/1111 par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādāta redakcija), OV 2019 L 178/1.

79 Sk. arī 26. pantu 2019. gada 25. jūnija Padomes Regulā (ES) 2019/1111 par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādāta redakcija), OV 2019 L 178/1.

80 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2016. gada 11. maija Direktīva (ES) 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, OV 2016 L 132/1, 16. pants.

procesuālās garantijas, kas kriminālprocesā nodrošina cietušā bērna aizsardzību nopratināšanas laikā⁸¹.

EP tiesību sistēmā ECT neinterpretē tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību (ECTK 8. pants) tādā nozīmē, ka bērniem tiesā vienmēr būtu jāizsakās⁸². Principā valsts tiesu uzdevums ir izvērtēt to rīcībā esošos pierādījumus, tostarp veidu, kādā būtiskie fakti noskaidroti. Valsts tiesām vienmēr nav jāuzklausā bērni tiesā jautājumā par saskarsmi ar vecākiem, kam nav aizgādības tiesību. Šis jautājums jāizvērtē atbilstoši katras lietas konkrētajiem apstākļiem un pienācīgi ņemot vērā iesaistītā bērna vecumu un briedumu. Turklāt ECT saskaņā ar 8. panta procesuālo daļu bieži nodrošina, ka iestādes veic atbilstošus pasākumus, lai savus lēmumus papildinātu ar vajadzīgajām garantijām.

Piemērs. Lieta *M. un M. pret Horvātiju*⁸³ attiecas uz strīdu par aizgādību, kas ietvēra apgalvojumus par tēva vardarbību pret bērnu. ECT īpaši atzīmēja faktu, ka aizgādības lietas izskatīšanā, kas bija ilgusi jau vairāk nekā četrus gadus, joprojām nebija uzklausīts bērns, kuram tobrīd bija 13,5 gadi, nesniedzot viņai iespēju paust tiesai savu viedokli par to, ar kuru no vecākiem viņa vēlētos dzīvot. Nevar sacīt, ka bērni, kuri spēj paust savu viedokli, ir pietiekami iesaistīti lēmumu pieņemšanas procesā, ja viņiem nav sniegta iespēja tikt uzklausītiem un tādējādi paust savu viedokli. Ierobežotā autonomija bērnu lietās, kas pakāpeniski pieaug līdz ar viņu brieduma pakāpi, tiek realizēta ar viņu tiesībām tikt uzklausītiem un sadzirdētiem. Lietas konkrētajos apstākļos pirmās pieteikuma iesniedzējas vēlmju neievērošana par to, ar kuru no vecākiem viņa vēlas dzīvot kopā, pārkāpa viņas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību saskaņā ar 8. pantu.

81 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 13. decembra Direktīva (ES) 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, OV 2011 L 335/1, 20. pants.

82 Sk. arī ECT, *N.Ts. un citi pret Gruziju*, Nr. 71776/12, 2016. gada 2. februāris; ECTK, *Iglesias Casarrubios un Cantalapiedra Iglesias pret Spāniju*, Nr. 23298/12, 2016. gada 11. oktobris; ECT, *C pret Horvātiju*, Nr. 80117/17, 2020. gada 8. oktobris; ECT, *M. N. un citi pret Beļģiju*, Nr. 3599/18, 2020. gada 5. marts; ECT, *Petrov un X pret Krieviju*, Nr. 23608/16, 2018. gada 23. oktobris.

83 ECT, *M. un M. pret Horvātiju*, Nr. 10161/13, 2015. gada 3. septembris.

Piemērs. Lietā *Sahin pret Vāciju*⁸⁴ māte bija aizliegusi jebkākus kontaktus starp pieteikuma iesniedzēju un viņa četrus gadus veco meitu. Vācijas reģionālā tiesa bija nolēmusi, ka saskarsmes tiesību piešķiršana tēvam nodarītu bērnam kaitējumu, ņemot vērā ļoti saspringtās vecāku attiecības. Tiesa bija pieņēmusi šādu lēmumu, nepajautājot meitenei, vai viņa vēlas turpināt tikt ar tēvu. Jautājumā par bērna uzklausišanu tiesā ECT ir atsaucies uz eksperta skaidrojumu Vācijas reģionālajā tiesā. Pēc vairākām sarunām ar bērnu, māti un pieteikuma iesniedzēju eksperts bija atzinis, ka meitenes iztaujāšanas process varētu būt saistīts ar risku bērnam, ko nebūtu iespējams novērst ar īpašiem pasākumiem tiesā. ECT secināja, ka šajos apstākļos no ECTK 8. panta izrietošās procesuālās prasības, t. i., prasība uzklausi bērnu tiesā, nenozīmē pienākumu tieši iztaujāt meiteni par viņas attiecībām ar tēvu.

Daudzi saistoši un ieteikuma tiesību EP instrumenti satur noteikumus par bērnu tiesībām tikt uzklausiņam dažādos kontekstos. **Eiropas Konvencijā par bērnu tiesību piemērošanu** ir aplūkotas bērnu tiesības brīvi paust savu viedokli⁸⁵. Ar šo konvenciju bērniem tiek piešķirtas īpašas procesuālas tiesības ģimenes lietu procesos tiesu iestādēs, jo īpaši procesos, kas saistīti ar vecāku varas izmantošanu, piemēram, attiecībā uz dzīvesvietu un saskarsmi ar bērniem. Konvencijas 3. pantā bērniem kā procesuālas tiesības ir piešķirtas tiesības būt informētiem un izteikt savu viedokli procesa laikā. Saskaņā ar 4. pantu bērniem ir piešķirtas tiesības lūgt iecelt īpašu pārstāvi tiesu iestādē notiekošā procesā, kas viņus skar. Saskaņā ar 6. pantu iestādēm jāraugās, lai bērns būtu saņēmis visu vajadzīgo informāciju, attiecīgos gadījumos jāapspriežas ar bērnu personīgi un jāļauj bērnam izteikt savu viedokli. Arī **Eiropas Padomes Ministru komitejas Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu** ir uzsvērtas bērnu tiesības tikt uzklausiņam visos tiesas procesos, kuros viņi ir iesaistīti vai kas viņus ietekmē⁸⁶.

Lanzarotes konvencijas 9. pants pievēršas bērnu līdzdalībai valsts politiku, programmu un citu iniciatīvu, kas attiecas uz bērnu seksuālās izmantošanas un

84 ECT 2003. gada 8. jūlija spriedums lietā *Sahin pret Vāciju* [GC], Nr. 30943/96, 73. punkts. Par konkrēto aspektu, ka valsts tiesām ir jāizvērtē savā rīcībā esošie pierādījumi, kā arī par to pierādījumu nozīmi, kuras vēlas iesniegt atbildētāji, sk. arī ECT 1992. gada 22. aprīļa spriedumu lietā *Vidal pret Beļģiju*, Nr. 12351/86, 33. punkts.

85 Eiropas Padome (1996), **Eiropas Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu**, CETS Nr. 160, 1996. gada 25. janvāris.

86 Sk. arī Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), **Eiropas Padomes Ministru komitejas Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu**, 2010. gada 17. novembris.

seksuālās vardarbības pret bērniem, izstrādē un ieviešanā. Tās pašas konvencijas 14. panta 1. punktā ir paredzēts, ka, sniedzot palīdzību cietušajiem, ir pienācīgi jāņem vērā bērna uzskati, vajadzības un bažas⁸⁷.

Eiropas Padomes Ieteikumā par bērnu un jauniešu līdz 18 gadu vecumam līdzdalību ir atsauce uz viņu tiesībām tikt uzklautiem visos apstākļos, tostarp skolās, kopienās un ģimenē, kā arī valsts un Eiropas līmenī⁸⁸. Tas ietver arī pamatnostādnes dalībvalstīm par ieteikuma ieviešanu, piemēram, attiecībā uz bērnu un jauniešu līdzdalības tiesību aizsardzību, sekmējot līdzdalību un informējot par to bērnus un jauniešus, kā arī veidojot vietas līdzdalībai. **Eiropas Padomes Bērnu līdzdalības novērtēšanas rīks** nodrošina konkrētus un izmērāmus rādītājus minētā ieteikuma īstenošanas panākumu novērtēšanai⁸⁹.

Starptautiskajās tiesībās **CRC** 12. panta 1. punktā ir apstiprināts, ka bērnam, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, ir tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar. Bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. **CRC** 12. panta 2. punktā turklāt ir noteikts, ka bērnam jābūt iespējai tikt uzklautam jebkādā ar viņu saistītā tiesvedībā un administratīvā procesā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīgas iestādes starpniecību, ievērojot valsts tiesību aktu procesuālās normas.

87 Eiropas Padome (2007), **Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību**, *CETS* Nr. 201, 25.10.2007.

88 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2012), **Ieteikums CM/Rec(2012)2 par bērnu un jauniešu līdz 18 gadu vecumam līdzdalību**, 28.3.2012.

89 Eiropas Padome, Bērnu tiesību nodaļa un Jaunatnes departaments (2016), **Bērnu līdzdalības novērtēšanas rīks**, 2016. gada marts.

2.5. Tiesības uz pulcēšanās un biedrošanās brīvību

Svarīgākie aspekti

- Mierīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību garantē gan ES Pamattiesību harta, gan ECTK.
- ECT ir skaidri atzinusi bērnu tiesības piedalīties sapulcēs sabiedriskajā telpā.

ES tiesību sistēmā [ES Pamattiesību hartas](#) 12. pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz mierīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību visos līmeņos, jo īpaši politiskajā, arodbiedrību un pilsoniskajā jomā. Tas nozīmē tiesības ikvienam veidot arodbiedrības un stāties tajās savu interešu aizstāvībai.

EP tiesību sistēmā [ECTK](#) 11. panta 1. punkts garantē pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ievērojot 11. panta 2. punktā noteiktos ierobežojumus.

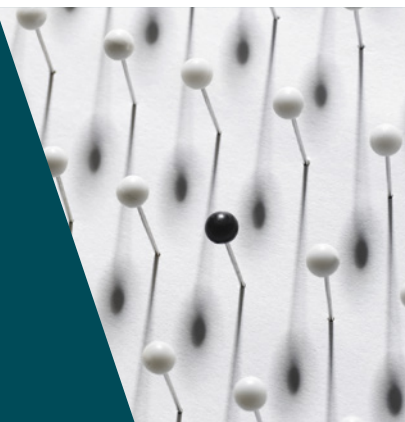
ECT ir skaidri atzinusi bērnu tiesības piedalīties sapulcēs sabiedriskajā telpā. Lietā *Kristīgi demokrātiskā tautas partija pret Moldovu*⁹⁰ tiesa ir norādījusi, ka aizliegums piedalīties pasākumos, jo īpaši protestos pret valdības politiku izglītības jomā, būtu pretrunā bērnu un vecāku pulcēšanās brīvībai.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām atsevišķi bērni un bērnu organizācijas var paļauties uz aizsardzību, ko piedāvā [CRC](#) 15. pants, kurā ir atzītas tiesības uz biedrošanās un mierīgas pulcēšanās brīvību. Pamatojoties uz šo nosacījumu, dažādām apvienībām, kurās ir iesaistīti bērni, ir piešķirta starptautiskā aizsardzība.

⁹⁰ ECT, *Kristīgi demokrātiskā tautas partija pret Moldovu*, Nr. 28793/02, 2006. gada 14. februāris.

3

Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, III sadaļa (vienlīdzība), tostarp 20. pants (vienlīdzība likuma priekšā), 21. pants (diskriminācijas aizliegums) un 23. pants (vīriešu un sieviešu līdztiesība) LESD, 19. pants Nodarbinātības vienlīdzības direktīva (2000/78/EK) Rasu vienlīdzības direktīva (2000/43/EK) Direktīva 2006/54/EK (pārstrādāta versija) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos Padomes Direktīva 2004/113/EK, ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu	Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums	ECTK, 14. pants ECTK 12. protokols, 1. pants (diskriminācijas aizliegums) Pārskatītā ESH, E pants (diskriminācijas aizliegums) Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību (FCNM), 4. pants Lanzarotes konvencija, 2. pants

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Rasu vienlīdzības direktīva (2000/43/EK)	Diskriminācijas aizliegums rases un etniskās izcelsmes dēļ	ECTK 14. pants kopā ar ECTK 1. protokolu <i>FCNM</i> , 4. un 12. pants ECT, <i>D.H. un citi pret Čehijas Republiku</i> [GC], Nr. 57325/00, 2007. gads (romu bērnu ievieto- šana speciālās skolās) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Oršuš un citi pret Horvātiju</i> , Nr. 15766/03 (speciālas romu klases pamatskolās) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Catan u. c. pret Moldovu un Krie- viju</i> , Nr. 43370/04 (separātistu iestāžu politika) ECT, <i>Ádám u. c. pret Rumāniju</i> , Nr. 81114/17 <i>et al.</i> , 2020. gads (papildu eksāmeni etniskai grupai) ESTK, <i>Eiropas Romu tiesī- bu centrs (ERRC) pret Īriju</i> , Nr. 100/2013, 2015. gads
Pamattiesību harta, 21. pants LESD, 45. pants Pilsonības direktīva (2004/38/EK) Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva (2003/109/EK) Ģimenes atkalapvienošanās direktīva (2003/86/EK) Vienotās atļaujas direktīva (2011/98/ES) EST 2004. gada spriedums lietā <i>C-200/02 Kunqian Catherine Zhu un Man Lavette Chen pret Secretary of State for the Home Department</i> (vecāku, kas ir trešās valsts valstspiederīgie, uzturēšanās tiesības)	Aizliegums diskriminēt pilsonības un imigrācijas statusa dēļ	ECTK 14. pants kopā ar ECTK 1. protokolu Vispārējā konvencija par na- cionālo minoritāšu aizsardzību, 4. un 12. pants ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Ponomaryovi pret Bul- gāriju</i> , Nr. 5335/05 (mācību maksu personām ar pagaidu uzturēšanās atļaujām)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 21. pants Nodarbinātības vienlīdzības direktīva (2000/78/EK) EST 2008. gada spriedums lietā C-303/06 <i>S. Coleman pret Attridge Law un Steve Law</i> [GC]	Diskriminācijas aizliegums invaliditātes dēļ	ECTK, 14. pants, ECTK 12. protokola 1. pants (diskriminācijas aizliegums) ESH, 17. panta 2. punkts. ECT, <i>Çam pret Turciju</i>, Nr. 51500/08, 2016. gads (atteikšanās uzņemt mūzikas skolā redzes traucējumu dēļ) ECT, <i>G. L. pret Itāliju</i>, Nr. 59751/15, 2020. gads (specializētas apmācības atbalsta nenodrošināšana skolēnam ar autismu)
Pamattiesību harta, 21. pants Direktīva par cietušo tiesībām (2012/29/ES) Nodarbinātības vienlīdzības direktīva (2000/78/EK) EST 2008. gada spriedums lietā C-303/06, <i>S. Coleman pret Attridge Law un Steve Law</i> [GC]	Diskriminācijas aizliegums citu aizsardzības pamatu dēļ	Lanzarotes konvencija, 2. pants ECTK, 14. pants ECTK 12. protokols, 1. pants (diskriminācijas aizliegums) ECT 2017. gada spriedums lietā <i>Bayev un citi pret Krieviju</i>, Nr. 67667/09 (patvaļīgi tiesību akti pret homoseksualitāti) ECT, <i>P.V. pret Spāniju</i>, Nr. 35159/09, 2010. gads (saskarsmes ierobežojums, pamatojoties uz emocionālu nestabilitāti, kas izriet no dzimuma maiņas) ECT, <i>D. G. pret Īriju</i>, Nr. 39474/98, 2002. gads (vecumam piemērotu aizturēšanas telpu nenodrošināšana gados jaunam likumpārkāpējam) ECT, <i>Bouamar pret Beļģiju</i>, Nr. 9106/80, 1988. gads (vecumam piemērotu aizturēšanas telpu nenodrošināšana gados jaunam likumpārkāpējam) ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Fabris pret Franciju</i> [GC], Nr. 16574/08 (ārlaulībā dzimušu bērnu mantojuma tiesības) ECT 2000. gada spriedums lietā <i>Mazurek pret Franciju</i>, Nr. 34406/97 (ārlaulībā dzimušu bērnu mantojuma tiesības)

Diskriminācijas aizliegums ir ikvienas demokrātiskas sabiedrības pamatprincips. ES institūcijas ir pieņēmušas vairākas direktīvas diskriminācijas apkarošanai, kas attiecas arī uz bērniem. ECT ir izstrādājusi ievērojamu judikatūru attiecībā uz diskriminācijas aizliegumu saskaņā ar [ECTK 14. pantu](#), skatot to kopā ar citiem Konvencijas pantiem, un – ierobežotākā apjomā – saskaņā ar 12. protokola 1. pantu.

ESTK uzskata, ka [ESH E pants](#) par diskriminācijas aizliegumu darbojas līdzīgi ECTK 14. pantam, proti, tas nav neatkarīgs un ir jāaplūko kopsakarā ar ESH materiālo tiesību normām⁹¹.

Šajā nodaļā ir aplūkoti vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principi, pievēršot īpašu uzmanību pamatiem, kam ir bijusi nozīme ar bērniem saistītas judikatūras izstrādē. Sākumā ir sniegta vispārēja informācija par Eiropas tiesību aktiem diskriminācijas novēršanas jomā ([3.1. iedaļa](#)), tad aplūkots jautājums par vienlīdzību un bērnu diskrimināciju etniskās izcelsmes ([3.2. iedaļa](#)), valstspiederības un imigrācijas statusa ([3.3. iedaļa](#)), invaliditātes ([3.4. iedaļa](#)) un citu aizsardzības pamatu, tostarp dzimuma, dzimumidentitātes un seksuālās orientācijas, valodas un personīgās identitātes ([3.5. iedaļa](#)), dēļ.

91 ESTK 2005. gada 15. jūnija lēmums lietā *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) pret Franciju*, sūdzība Nr. 26/2004, 34. punkts.

3.1. Eiropas tiesību akti diskriminācijas novēršanas jomā

Svarīgākie aspekti

- Eiropā ir vispārēji aizliegta diskriminācija dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētisko īpatnību, valodas, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu dēļ, diskriminācija saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes, diskriminācija īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ⁹².
- ES Pamattiesību hartā ir aizliegta jebkāda veida diskriminācija dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētisko īpatnību, valodas, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu dēļ, diskriminācija saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes, diskriminācija īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ. Ievērojot Līgumu piemērošanas jomu un neskarot tajos paredzētos īpašos noteikumus, ir aizliegta jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ.
- Sekundārie ES tiesību akti aizliedz diskrimināciju uz dzimuma pamata (dzimumu vienlīdzības direktīvas); uz etniskās vai rasu piederības pamata vairākās dzīves jomās (Rasu vienlīdzības direktīva); uz vecuma, invaliditātes, dzimumorientācijas, reliģiskās piederības vai uzskatu pamata nodarbinātībā un profesijā (Nodarbinātības vienlīdzības direktīva).
- ECTK 14. pants aizliedz diskrimināciju attiecībā uz citu konvencijā garantēto tiesību īstenošanu. Saskaņā ar Protokolu Nr. 12 diskriminācijas aizliegums kļūva par patstāvīgām tiesībām.
- Vairāki EP instrumenti uzsver nepieciešamību nodrošināt diskriminācijas novēršanu saistībā ar konkrētiem apstākļiem vai attiecībā uz konkrētām grupām.

ES tiesību sistēmā ES **Pamattiesību hartas** 21. pantā paredzētais diskriminācijas aizliegums ir neatkarīgs princips, kas attiecas arī uz situācijām, kurām nav piemērojams neviens cits hartas pants. Pamati, saskaņā ar kuriem diskriminācija ir nepārprotami aizliegta, ir dzimums, rase, ādas krāsa, etniskā vai sociālā izcelsme, ģenētiskās īpatnības, valoda, reliģija vai pārliecība, politiskie vai jebkuri citi uzskati, piederība pie nacionālās minoritātes, īpašums, izcelsme, invaliditāte, vecums un dzimumorientācija. LES 2. pantā ir atsauce uz diskriminācijas novēršanu, vienlīdzību, cilvēka cieņu tieslietās un iecietību starp vīriešiem

⁹² Pārskatu par Eiropas tiesību aktiem diskriminācijas novēršanas jomā, kurus veido ES diskriminācijas aizlieguma direktīvas un ECTK 14. pants un 12. protokols, sk. *FRA* un *ECT* (2018), *Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata*, 2018. gada februāris.

un sievietēm kā kopēju visām dalībvalstu vērtībām. Savukārt [LESD 19. pants](#) aptver diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma un dzimumorientācijas dēļ. Diskriminācijas aizliegums ir neatkarīgs princips, kas attiecas arī uz situācijām, kurām nav piemērojams neviens cits hartas pants. Pamati, saskaņā ar kuriem diskriminācija ir nepārprotami aizliegta, ir dzimums, rase, ādas krāsa, etniskā vai sociālā izcelsme, ģenētiskās īpatnības, valoda, reliģija vai pārliecība, politiskie vai jebkuri citi uzskati, piederība pie nacionālās minoritātes, īpašums, izcelsme, invaliditāte, vecums un dzimumorientācija. Savukārt [LESD 19. pants](#) aptver diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma un dzimumorientācijas dēļ.

Vairākās ES direktīvās ir aizliegta diskriminācija nodarbinātības, labklājības sistēmas, kā arī preču un pakalpojumu pieejamības jomā, t. i., jomās, kas potenciāli var attiekties uz bērniem. Saskaņā ar [Padomes Direktīvu 2000/78/EK](#), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju (Nodarbinātības vienlīdzības direktīva)⁹³, ir aizliegta diskriminācija reliģijas vai uzskatu, invaliditātes, vecuma un dzimumorientācijas dēļ. Saskaņā ar [Padomes Direktīvu 2000/43/EK](#), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (Rasu vienlīdzības direktīva), diskriminācija rasu vai etniskās piederības dēļ ir aizliegta ne vien nodarbinātības un preču un pakalpojumu pieejamības kontekstā, bet arī saistībā ar labklājības sistēmu (ietverot sociālo aizsardzību, sociālo nodrošinājumu un veselības aprūpi) un izglītību⁹⁴. Ar citām direktīvām tiek īstenots princips par vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (Direktīva 2006/54/EK⁹⁵ un Direktīva 2010/41/ES⁹⁶) un attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu

93 ES, Eiropas Savienības Padome (2000), [Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīva 2000/78/EK](#), ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju, OV 2000 L 303.

94 ES, Eiropas Savienības Padome (2000), [Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK](#), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, OV 2000 L 180.

95 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2006), [Direktīva 2006/54/EK \(2006. gada 5. jūlijs\) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos \(pārstrādāta versija\)](#), OV 2006 L 204.

96 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2010), [Direktīva 2010/41/ES \(2010. gada 7. jūlijs\) par to, kā piemērot vienlīdzīgas attieksmes principu vīriešiem un sievietēm, kas darbojas pašnodarbinātas personas statusā, un ar kuru atceļ Padomes Direktīvu 86/613/EEK](#), OV 2010 L 180.

(Dzimumu līdztiesības direktīva preču un pakalpojumu jomā)⁹⁷. Padomes Direktīva 79/7/EEK par pakāpenisku vienlīdzīgas attieksmes principa pret vīriešiem un sievietēm īstenošanu attiecas uz sociālā nodrošinājuma jomu⁹⁸. Komisijas 2008. gadā ierosinātās Vienlīdzīgas attieksmes direktīvas mērķis ir novērst trūkumus tiesību aktos par vienlīdzību⁹⁹.

ECTK 14. pants garantē vienlīdzību attiecībā uz ECTK noteikto "tiesību un brīvību īstenošanu". Tāpēc ECT kompetencē ir izskatīt sūdzības par diskrimināciju tikai tad, ja tās attiecas uz tiesībām, ko aizsargā ECTK. Protokols Nr. 12 (līdz šim ratificēts 20 dalībvalstīs) aizliedz diskrimināciju attiecībā uz "jebkuru likumā paredzēto tiesību īstenošanu" un "no publisko institūciju puses", un tādējādi tā piemērošanas joma ir plašāka nekā 14. pantam, kas attiecas tikai uz ECTK garantētajām tiesībām.

Abu šo instrumentu noteikumos ir iekļauts neizsmeļošs to pamatu saraksts, saskaņā ar kuriem diskriminācija ir aizliegta, un tie ir šādi: dzimums, rase, ādas krāsa, valoda, ticība, politiskie vai citi uzskati, valstiskā vai sociālā izcelsme, piederība kādai nacionālajai minoritātei, mantiskais stāvoklis, kārta vai cits stāvoklis. Ja ECT konstatē, ka līdzīgās situācijās pret personām ir atšķirīga attieksme, tā noskaidro, vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs attaisnojums¹⁰⁰.

Arī **ESH E** pantā ir iekļauts neizsmeļošs to pamatu saraksts, saskaņā ar kuriem diskriminācija ir aizliegta, un tie ir šādi: rase, ādas krāsa, dzimums, valoda, reliģija, politiskie vai citi uzskati, nacionālā vai sociālā izcelsme, veselība, saistība ar nacionālajām minoritātēm vai izcelšanās. ESH pielikumā saistībā ar šo pantu ir paskaidrots, ka atšķirīga attieksme, pamatojoties uz objektīvu un saprātīgu

97 ES, Eiropas Savienības Padome (2004), *Padomes Direktīva 2004/113/EK* (2004. gada 13. decembris), ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu, OV 2004 L 373.

98 ES, Eiropas Savienības Padome (1978), *Direktīva 79/7/EEK* (1978. gada 19. decembris) par pakāpenisku vienlīdzīgas attieksmes principa pret vīriešiem un sievietēm īstenošanu sociālā nodrošinājuma jautājumos, OV 1979 L 6.

99 ES, Eiropas Savienības Padome (2008), *Priekšlikums Padomes direktīvai par vienlīdzīgas attieksmes principa īstenošanu neatkarīgi no reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas* {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181}, COM(2008) 426, 2008. gada 2. jūlijs.

100 Pārskatu par ECT judikatūru sk. *FRA un ECT* (2018), *Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata*, 2018. gada februāris.

attaisnojumu, nav uzskatāma par diskriminējošu, piemēram, prasība par noteiktu vecumu vai spējām, lai būtu pieeja dažiem izglītības veidiem¹⁰¹.

Saskaņā ar Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību (*FCNM*)¹⁰² 4. pantu puses garantē tiesības uz vienlīdzību un vienlīdzīgu aizsardzību likuma priekšā personām, kas pieder pie nacionālajām minoritātēm, un aizliedz diskrimināciju saistībā ar piederību nacionālai minoritātei. Puses turklāt apņemas vajadzības gadījumā veikt atbilstošus pasākumus, lai veicinātu pilnīgu un efektīvu vienlīdzību visās ekonomiskās, sociālās, politiskās un kultūras dzīves jomās starp personām, kas pieder pie nacionālās minoritātes, un personām, kas pieder pie vairākuma.

Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību ir unikāla cilvēktiesību uzraudzības organizācija, kas specializējas ar cīņu pret rasismu, diskrimināciju, ksenofobiju, antisemitismu un neiecietību Eiropā saistītajos jautājumos¹⁰³. Sava valstu uzraudzības uzdevuma ietvaros Komisija pēta situāciju saistībā ar rasisma un neiecietības izpausmēm katrā EP dalībvalstī.

Lanzarotes konvencijas 2. pants garantē, ka tās noteikumu ieviešana, jo īpaši pasākumi seksuālās izmantošanas un seksuālās vardarbības upuru tiesību aizsardzībai, tiks nodrošināta bez diskriminācijas jebkādu iemeslu dēļ.

Ar atturēšanos no diskriminējošas attieksmes dažkārt nepietiek, lai panāktu vienlīdzīgu attieksmi. Dažās situācijās var veikt pasākumus esošo un pastāvošo nevienlīdzību novēršanai. ANO kontekstā tos sauc par "speciāliem pasākumiem", savukārt ES tiesībās ir minēti "īpaši pasākumi" vai "pozitīva darbība". ECT runā par "pozitīviem pienākumiem". Veicot šādus speciālus pasākumus, valdības var nodrošināt "vienlīdzību pēc būtības", tas ir, vienlīdzīgas piekļuves iespējas sabiedrībā pieejamajiem labumiem, nevis tikai "formālu vienlīdzību". Ja valdības, darba devēji un pakalpojumu sniedzēji neapsver speciālu pasākumu veikšanas nepieciešamību, tie palielina risku, ka viņu piemērotie noteikumi un prakse var būt netieši diskriminējoši.

101 Eiropas Padome (1996), Pārskatītā Eiropas Sociālā harta, [Paskaidrojošais ziņojums](#), 136. punkts.

102 Eiropas Padome (1995), [Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību](#), CETS Nr. 157, 1995. gada 1. februāris.

103 Vairāk sk. [Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību tīmekļa lapā](#).

Turpmākajās iedaļās ir analizēti konkrēti diskriminācijas pamati, kam ir bijusi īpaša nozīme attiecībā uz bērniem.

3.2. Diskriminācijas aizliegums rases un etniskās izcelsmes dēļ

Svarīgākie aspekti

- Rase un etniskā izcelsme ir aizliegti diskriminācijas pamati Eiropā.
- ES ir specifisks juridisks instruments (Rasu vienlīdzības direktīva), kas aizliedz tiešu un netiešu diskrimināciju, kā arī uzmākšanos visās dzīves jomās.

ES tiesību sistēmā saskaņā ar [Rasu vienlīdzības direktīvu](#) diskriminācija rasu vai etniskās piederības dēļ ir aizliegta ne vien nodarbinātības un preču un pakalpojumu kontekstā, bet arī saistībā ar labklājības sistēmas, izglītības un sociālā nodrošinājuma pieejamību. Šīs direktīvas darbības joma precīzi attiecas uz romiem kā uz īpaši lielu un neaizsargātu etnisku grupu. Romu diskriminācijas novēršanas centienos svarīgs elements bija īpašas ES programmas attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām pieņemšana 2011. gadā¹⁰⁴. 2020. gadā tai sekoja otrs ES [Romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskais satvars 2020.–2030. gadam](#)¹⁰⁵. Romu bērnus īpaši ietekmē tieša un netieša diskriminācija un uzmākšanās izglītības, piekļuves nodarbinātībai un mājokļiem, veselības aprūpes, informētības un piekļuves tiesu iestādēm jomās. Lai panāktu pilnīgu vienlīdzību praksē, dažos gadījumos var būt vajadzīga romiem veltīta pozitīva rīcība, jo īpaši šajās četrās galvenajās jomās¹⁰⁶.

104 ES, Eiropas Komisija (2011. gads), [ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam](#), COM(2011) 173 final, Brisele, 2011. gada 5. aprīlis.

105 ES, Eiropas Komisija (2020), [Savienība, kurā valda līdztiesība: ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskais satvars](#), COM(2020) 620 final, 2020. gada 10. oktobris

106 ES, Eiropas Komisija (2014), [Kopīgs ziņojums par Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvas 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasi vai etniskās piederības \("Rasu vienlīdzības direktīvas"\), un Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīvas 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju \("Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas"\), piemērošanu](#), Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei, COM(2014) 2 final, Briselē, 17.1.2014.

EP tiesību sistēmā ECT ir pieņēmusi nozīmīgus spriedumus vairākās lietās par atšķirīgu attieksmi pret romu bērniem izglītības sistēmā. Šajās lietās izskatīja atbilstību 14. pantam, skatot to kopā ar **ECTK 1. protokola 2. pantu**. ECT norādīja, ka romu bērnu nesamērīgs īpatsvars vai segregācija speciālās skolās vai klasēs var būt objektīvi attaisnojama tikai tad, ja saistībā ar bērnu nosūtīšanu uz šīm skolām vai klasēm ir paredzēti atbilstoši aizsardzības pasākumi, piemēram, speciāli izstrādāti testi, ņemot vērā romu bērnu īpašās vajadzības, atbilstoša novērtēšana un progresu uzraudzība, lai uzreiz pēc mācīšanās grūtību pārvarēšanas šos bērnus iekļautu parastās klasēs, un pozitīvi pasākumi mācīšanās grūtību novēršanai. Tātad pret segregāciju vērstu efektīvu pasākumu trūkuma gadījumā ar izglītību saistītas romu bērnu segregācijas pagarināšana vispārizglītojošās skolās ar parasto mācību programmu nav attaisnojama¹⁰⁷. Turklāt EP Ministru komiteja iesaka romu un/vai klejotāju vēsturi iekļaut skolu mācību programmās un mācību materiālos¹⁰⁸.

Piemērs. Lietā *D.H. un citi pret Čehijas Republiku*¹⁰⁹ ECT ir konstatējusi, ka nesamērīgs skaits romu bērnu nepamatoti tiek ievietoti bērniem ar mācīšanās grūtībām paredzētās speciālās skolās. Tiesa bažījās par šajās skolās piedāvāto vienkāršoto mācību programmu un sistēmas radīto segregāciju. Šajā situācijā romu bērni saņēma izglītību, kas pastiprināja viņu grūtības un apdraudēja turpmākās personīgās attīstības iespējas, nevis palīdzēja integrēties parasto skolu sistēmā un attīstīt prasmes, kas atvieglotu dzīvi iedzīvotāju vairākuma vidū. Tāpēc ECT ir konstatējusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar ECTK 1. protokola 2. pantu.

Piemērs. Lietā *Oršuš un citi pret Horvātiju*¹¹⁰ ECT analizēja romu klašu pastāvēšanu parastajās pamatskolās. Principā bērnu pagaidu ievietošana nodalītās klasēs, tāpēc ka viņi nepietiekami labi pārvalda mācību valodu, nav automātiski diskriminējoša. Var pieņemt, ka šādas ievietošanas mērķis ir pielāgot izglītības sistēmu bērnu ar valodas grūtībām īpašajām

107 ECT 2013. gada 30. maija spriedums lietā *Lavida un citi pret Grieķiju*, Nr. 7973/10.

108 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2020), *Recommendation CM/Rec(2020)2 to member States on the inclusion of the history of Roma and/or Travellers in school curricula and teaching materials* (Ieteikums CM/Rec(2020)2 dalībvalstīm par romu un/vai klejotāju vēstures iekļaušanu skolu mācību programmās un mācību materiālos) 2020. gada 1. jūlijs.

109 ECT 2007. gada 13. novembra spriedums lietā *D.H. un citi pret Čehijas Republiku* [GC], Nr. 57325/00, 206.-210. punkts.

110 ECT 2010. gada 16. marta spriedums lietā *Oršuš un citi pret Horvātiju* [GC], Nr. 15766/03, 157. punkts.

vajadzībām. Ja tomēr šāda ievietošana nesamērīgi ietekmē vai skar vienīgi konkrētas etniskās grupas locekļus, ir jāparedz aizsardzības pasākumi. Attiecībā uz sākotnējo ievietošanu nodalītās klasēs ECT ir norādījusi, ka to nevar uzskatīt par vispārēju praksi, ko piemēro, lai risinātu to bērnu problēmas, kuri nepietiekami labi pārvalda valodu, un ka nav veikti īpaši testi, lai pārbaudītu bērnu valodas zināšanas. Attiecībā uz piedāvāto mācību programmu dažiem bērniem netika piedāvāta īpaša programma (t. i., īpašas valodas nodarbības), lai palīdzētu iespējami ātri iegūt nepieciešamās valodas zināšanas. Nebija izstrādāta ne pārceļšanas, ne uzraudzības procedūra romu bērnu automātiskai pārceļšanai uz jauktajām klasēm uzreiz pēc valodas apguves pienācīgā līmeņa. Tāpēc ECT konstatēja, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar ECTK 1. protokola 2. pantu.

ECT ir izskatījusi arī citas lietas par bērnu diskrimināciju skolās.

Piemērs. Lietā *Catan u. c. Moldovu un Krieviju*¹¹¹ ECT ir izvērtējusi valodu politiku, ko Piedņestras separātistu iestādes bija ieviesušas skolās un kuras mērķis bija pārkrievošana. Pēc tam, kad piespiedu kārtā tika slēgtas un pārvietotas moldāvu valodas skolas (kurās izmantoja latīņu alfabētu), vecākiem bija jāizvēlas – sūtīt bērnus skolās, kur mācības notika, izmantojot mākslīgu moldāvu valodas un kiriliskā alfabēta kombināciju un padomju laika mācību materiālus, vai skolās, kas bija sliktāk aprīkotas un atradās neizdevīgākās vietās, turklāt personas, kas apmeklēja šīs skolas, tika aizskartas un iebiedētas. ECT ir atzinusi, ka skolu piespiedu slēgšana un turpmākā personu aizskaršana ir neattaisnojama iejaukšanās bērnu tiesībās uz izglītību, secinot, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 1. protokola 2. pants¹¹².

Piemērs. Lietā *Ádám un citi pret Rumāniju*¹¹³ etniskie ungāru studenti, kuri apmeklēja skolu savā dzimtajā valodā Rumānijā, sūdzējās, ka viņiem ir jākārt divi papildu eksāmeni dzimtajā valodā tādā pašā (diezgan īsā) periodā, kas bija noteikts bakalaura grāda eksāmeniem visā valstī. Sākumā ECT uzsvēra, ka attiecīgie EP instrumenti tieši atzīst – minoritāšu valodu aizsardzība un atbalstīšana nedrīkst kaitēt oficiālajām valodām un to apguves nepieciešamībai. Turklāt divi papildu eksāmeni, kas bija jākārt pieteikuma

111 ECT 2012. gada 19. oktobra spriedums lietā *Catan u. c. pret Moldovu un Krieviju* [GC], Nr. 43370/04, 8252/05 un 18454/06.

112 Turpat, 141.–144. punkts.

113 ECT 2020. gada 13. oktobra spriedums lietā *Ádám un citi pret Rumāniju*, Nr. 81114/17.

iesniedzējiem, ir tiešas un neizbēgamas sekas viņu apzinātajai un brīvprātīgai izvēlei studēt citā valodā un valstī, kas viņiem piedāvā šādu iespēju. ECT secināja, ka pieteikuma iesniedzēji nav nonākuši citā situācijā, kas būtu pietiekami nozīmīga 12. protokola 1. panta piemērošanai. ECTK pārkāpums netika konstatēts.

ESTK norāda, ka romu bērnu izglītības politiku var papildināt elastīgas struktūras, lai ievērotu šīs iedzīvotāju kategorijas daudzveidību, un tajā var ņemt vērā to, ka dažas grupas piekopj vai daļēji piekopj klejotāju dzīvesveidu, tomēr atsevišķām romu bērniem paredzētām skolām nebūtu jāpastāv¹¹⁴.

Piemērs. Lieta *Eiropas Romu tiesību centrs (ERRC) pret Īriju*¹¹⁵ attiecas uz to, kā Īrija ievēro ESH saistībā ar klejotāju izmitināšanu, jo īpaši klejotāju mājokļu apstākļiem un izlikšanu no mājokļa, kā arī ar sociālās, juridiskās un ekonomiskās aizsardzības nodrošināšanu bērniem klejotājiem. *ERRC* apgalvoja, ka valdība ir pārkāpusi 17. pantu, liedzot klejotāju bērniem tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību, jo īpaši izglītības jomā.

Saskaņā ar *FCNM* 4. panta 2. un 3. punktu par diskriminējošiem neuzskata īpašus pasākumus, ko pieņem, lai veicinātu pie nacionālajām minoritātēm piederīgu personu faktisku vienlīdzību. Saskaņā ar *FCNM* 12. panta 3. punktu puses turklāt nepārprotami apņemas nodrošināt vienlīdzīgas iespējas iegūt izglītību visos līmeņos personām, kas pieder pie nacionālajām minoritātēm. Konsultatīvā komiteja *FCNM* jautājumos ir regulāri analizējusi vienlīdzīgas iespējas iegūt izglītību romu bērniem saskaņā ar šo noteikumu¹¹⁶.

114 ESTK, *Secinājumi 2003 – Bulgārija – 17. panta 2. punkts*, 2003/def/BGR/17/2/EN, 2003. gada 30. jūnijs.

115 ESTK, *Eiropas Romu tiesību centrs (ERRC) pret Īriju*, Nr. 100/2013, 2015. gada 1. decembris.

116 Sk. Eiropas Padome, Konsultatīvā komiteja *FCNM* jautājumos (2006), *Komentārs par izglītību saskaņā ar Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību* (2006), ACFC/25DOC(2006)002.

3.3. Diskriminācijas aizliegums valstspiederības un imigrācijas statusa dēļ

Svarīgākie aspekti

- Eiropas tiesību akti aizliedz diskrimināciju uz valstspiederības pamata.
- ES tiesībās diskriminācija uz valstspiederības pamata ir aizliegta personu pārvietošanās brīvības kontekstā saskaņā ar LESD 45. pantu (pārvietošanās un uzturēšanās brīvība). ES tiesību piemērošanas ietvaros jebkāda diskriminācija uz valstspiederības pamata ir aizliegta saskaņā ar ES Pamattiesību hartas 21. panta 2. punktu. ECTK garantē iespēju izmantot tiesības visām dalībvalstu jurisdikcijā esošām personām.

ES tiesībās, piemērojot Līgumus, ir aizliegta jebkāda diskriminācija pilsonības dēļ (LESD 18. pants, Pamattiesību hartas 21. panta 2. punkts). Šie panti attiecas uz visiem ES pilsoņiem saistībā ar noteikumu par Eiropas pilsonību un pastāvīgajiem iedzīvotājiem, kuri nav ES valstspiederīgie. Turklāt ES tiesībās diskriminācija pilsonības dēļ ir aizliegta, ir īpaši personu pārvietošanās brīvības kontekstā (Pilsonības direktīva¹¹⁷; LESD 45. pants)¹¹⁸. Trešo valstu valstspiederīgie (t. i., personas, kas nav ES dalībvalstu pilsoņi) lielos vilcienos izmanto tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi tajās pašās jomās, uz kurām attiecas diskriminācijas aizlieguma direktīvas, ja viņus var kvalificēt kā pastāvīgos iedzīvotājus. Lai iegūtu pastāvīgā iedzīvotāja statusu, saskaņā ar [Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvu](#) citu nosacījumu starpā personai likumīgi jānodzīvo dalībvalstī piecus gadus¹¹⁹. Turklāt saskaņā ar Direktīvu 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanās ([Ģimenes atkalapvienošanās direktīva](#))¹²⁰ trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi uzturas dalībvalstī, ievērojot zināmus nosacījumus,

117 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2004), [Direktīva 2004/38/EK](#) (2004. gada 29. aprīlis) par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, OV 2004 L 158.

118 Pamattiesību aģentūra (2018), [Īstenojot ES pilsoņu tiesības: valstu tiesu veiktā brīvas pārvietošanās un saistīto tiesību realizēšana](#), Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs (Publikāciju birojs).

119 ES, Eiropas Savienības Padome (2003), [Direktīva 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji](#), OV 2004 L 16, 44. lpp.

120 ES, Eiropas Savienības Padome (2003), [Direktīva 2003/86/EK \(2003. gada 3. oktobris\) par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanās](#), OV 2003 L 251, 12. lpp.

var pievienoties ģimenes locekļi (sk. arī 9.5. iedaļu)¹²¹. Turklāt **Vienotās atļaujas direktīva** nostiprina tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi pret trešo valstu valstspiederīgajiem noteiktos apstākļos¹²².

Piemērs. *Chen lieta*¹²³ attiecas uz jautājumu par to, vai trešās valsts valstspiederīgā bērnam ir tiesības uzturēties vienā ES dalībvalstī, ja bērns ir dzimis citā dalībvalstī un viņam ir šīs citas dalībvalsts pilsonība. Bērna māte, no kuras bērns bija atkarīgs, bija trešās valsts valstspiederīgā. EST ir atzinusi, ka gadījumos, kad kāda dalībvalsts personām, kas vēlas iegūt pilsonību, uzliek nosacījumus un šie nosacījumi ir ievēroti, cita dalībvalsts nedrīkst apstrīdēt šīs tiesības, kad māte un bērns iesniedz uzturēšanās atļaujas pieteikumu. EST ir apstiprinājusi, ka dalībvalsts nevar liegt uzturēšanās tiesības vecākam, kas ir tāda bērna aprūpētājs, kurš ir ES pilsonis, jo tas padarītu bērna uzturēšanās tiesības par neefektīvām.

EP tiesību sistēmā ECTK garantē iespēju izmantot tiesības visām dalībvalstu jurisdikcijā dzīvojošām personām neatkarīgi no tā, vai tās ir vai nav pilsoņi, tostarp personām, kas dzīvo ārpus valsts teritorijas, apgabalos, kas ir dalībvalsts faktiskā kontrolē. Tāpēc attiecībā uz izglītību ECT uzskata, ka atšķirīgu attieksmi valstspiederības un imigrācijas statusa dēļ varētu uzskatīt par diskrimināciju.

Piemērs. Lieta *Ponomaryovi pret Bulgāriju*¹²⁴ attiecas uz ārzemniekiem, kam nav pastāvīgās uzturēšanās atļaujas un ir jāmaksā mācību maksa par vidusskolas izglītību. Plašā rīcības brīvība, kas valstīm parasti ir dota attiecībā uz ekonomisko un sociālo stratēģiju vispārējiem pasākumiem, izglītības jomā principā ir jātransponē ar atrunām divu iemeslu dēļ: (a) tiesības uz izglītību tieši aizsargā ECTK; (b) izglītība ir ļoti konkrēts publiska pakalpojuma veids, kas kalpo plašām sabiedriskajām funkcijām. Saskaņā ar ECT rīcības brīvība pieaug līdz ar izglītības līmeni. Tāpēc, kamēr (augstāku)

121 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), **Direktīva 2011/98/ES (Vienotās atļaujas direktīva)** par vienotu pieteikšanās procedūru, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu vienotu uzturēšanās un darba atļauju dalībvalsts teritorijā, un par vienotu tiesību kopumu trešo valstu darba ņēmējiem, kuri kādā dalībvalstī uzturas likumīgi, OV 2011 L 343/1.

122 Turpat, 12. pants.

123 EST, C-200/02, *Kunqian Catherine Zhu un Man Lavette Chen pret Secretary of State for the Home Department*, 2004. gada 19. oktobris.

124 ECT 2011. gada 21. jūnija spriedums lietā *Ponomaryovi pret Bulgāriju*, Nr. 5335/05, 60. punkts.

mācību maksu par pamatskolas izglītību ārzemniekiem ir grūti attaisnot, tā varētu būt pilnīgi attaisnojama augstskolas līmenī. Ievērojot vidējās izglītības nozīmi personīgās attīstības un sociālās un profesionālās integrācijas ziņā, šim izglītības līmenim ir piemērojama stingrāka atšķirīgas attieksmes samērīguma pārbaude. Tiesa ir precizējusi, ka tai nav jānosaka, vai valsts ir vai nav tiesīga liegt visiem nelikumīgajiem migrantiem piekļuvi izglītībai, ko tā nodrošina saviem valstspiederīgajiem un zināmam ierobežotam skaitam ārzemnieku. Izvērtējot pieteikuma iesniedzēju lietas konkrētos apstākļus, tiesa ir konstatējusi, ka nav piemērojami "apsvērumi attiecībā uz vajadzību apturēt vai pagriezt pretējā virzienā nelikumīgās migrācijas plūsmu". Pieteikuma iesniedzēji nebija mēģinājuši ļaunprātīgi izmantot Bulgārijas izglītības sistēmu, jo bija ieradušies uz dzīvi Bulgārijā ļoti agrīnā vecumā pēc savas mātes laulībām ar Bulgārijas pilsoni, tāpēc viņiem nebija citas izvēles, kā apmeklēt skolu Bulgārijā. Tāpēc šajā lietā ir pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar ECTK 1. protokola 2. pantu.

3.4. Diskriminācijas aizliegums invaliditātes dēļ

Svarīgākie aspekti

- Jebkura diskriminācija invaliditātes dēļ ir aizliegta saskaņā ar Eiropas tiesībām (Pamatiesību hartas 21. pants; ECTK 14. pants; ECTK 12. protokola 1. pants).
- Diskriminācija invaliditātes dēļ saskaņā ar ES un EP tiesību sistēmu iekļauj arī lietas par "diskrimināciju saistības dēļ" (piemēram, bērna diskrimināciju viņa vecāku invaliditātes dēļ).

Invaliditāte ir viens no diskriminācijas iemesliem, ko skaidri aizliedz ES Pamatiesību hartas 21. pants. ES ir ratificējusi [ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām](#) (CRPD)¹²⁵ un izstrādājusi [Personu ar invaliditāti tiesību stratēģiju 2021.–2030. gadam](#)¹²⁶. CRPD kļūva par atsauces punktu, interpretējot ES tiesību

125 Šī ir pirmā reize vēsturē, kad ES ir kļuvusi par kāda starptautiska cilvēktiesību līguma pusi. Apvienoto Nāciju Organizācija, [Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām](#) (CRPD), 2006. gada 13. decembris.

126 ES, Eiropas Komisija (2021), [Savienība, kurā valda līdztiesība: Personu ar invaliditāti tiesību stratēģija](#), COM(2021) 101 final.

aktus attiecībā uz diskrimināciju invaliditātes dēļ¹²⁷. ES tiesībās ir atzīts, ka valstīm ir pienākums nodrošināt saprātīgus pielāgojumus, lai personām ar invaliditāti dotu iespēju pilnībā īstenot viņu tiesības¹²⁸.

Vismaz attiecībā uz invaliditāti (bet ne tikai to) EST ir atzinusi, ka ES tiesību akti aizsargā arī pret "diskrimināciju saistības dēļ", t. i., gadījumiem, kad vienu personu diskriminē citas, ar viņu saistītas personas aizsargāto īpašību dēļ, piemēram, māti, kam ir bērns ar invaliditāti, vai pret diskrimināciju attiecībā uz kādu personu šīs personas bērna invaliditātes dēļ¹²⁹.

Piemērs. Lietā *S. Coleman pret Attridge Law un Steve Law*¹³⁰ EST ir norādījusi, ka Nodarbinātības vienlīdzības direktīvā ir iekļauti daži noteikumi, kuros paredzēts konkrēti ņemt vērā cilvēku ar invaliditāti vajadzības. Tas tomēr neļauj secināt, ka direktīvā nostiprinātais vienlīdzīgas attieksmes princips jāinterpretē šauri, proti, tādā ziņā, ka tas aizliedz tikai tiešu diskrimināciju invaliditātes dēļ un attiecas tikai uz cilvēkiem ar invaliditāti. EST ir norādījusi, ka direktīva attiecas nevis uz konkrētu personu kategoriju, bet uz pašu diskriminācijas būtību. Interpretācija, kas ierobežotu direktīvas piemērojamību, attiecinot to tikai uz personām ar invaliditāti, varētu šai direktīvai atņemt būtisku tās efektivitātes daļu un mazināt aizsardzību, ko ar to vēlas nodrošināt. EST ir secinājusi, ka direktīva jāinterpretē tā, ka tajā paredzētais tiešas diskriminācijas aizliegums attiecas ne tikai uz personām ar invaliditāti. Tātad, ja darba devējs pret darbinieku, kam nav invaliditātes, izturas mazāk labvēlīgi, nekā viņš salīdzināmā situācijā izturas pret citu darbinieku, un šīs atšķirīgās attieksmes iemesls ir pirmā darbinieka bērns, kuram šis darbinieks sniedz nepieciešamo pamataprūpi, invaliditāte, šāda attieksme ir pretrunā direktīvā nostiprinātajam tiešas diskriminācijas aizliegumam.

127 EST, C-312/11, *Eiropas Komisija pret Itālijas Republiku*, 2013. gada 4. jūlijs; EST, C-363/12, *Z. pret A Government department un The Board of Management of a Community School* [GC], 2014. gada 18. marts; EST, C-356/12, *Wolfgang Glatzel pret Freistaat Bayern*, 2014. gada 22. maijs; EST, C-395/15, *Mohamed Daouidi pret Bootes Plus SL u. c.*, 2016. gada 1. decembris; EST, C-406/15, *Petya Milkova pret Izpildītelen direktor na Agentsiata za privatizatsia i sledpri-vatizatsionen kontrol*, 2017. gada 9. marts.

128 Sk., piemēram, ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2012), 2012. gada 25. oktobra Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus (Direktīva par cietušo tiesībām), OV 2012 L 315/57, 3. un 22. pants.

129 EST, C-303/06, *S. Coleman pret Attridge Law un Steve Law* [GC], 2008. gada 17. jūlijs.

130 EST 2008. gada 17. jūlija spriedums lietā C-303/06 *S. Coleman pret Attridge Law un Steve Law* [GC].

Saskaņā ar ECTK arvien pieaug apjoms judikatūrai, kas izskata lietas par diskrimināciju izglītības pieejamībā bērniem ar invaliditāti¹³¹. Agrākā šīs lietas judikatūrā ECTK iestādes uzsvēra, ka bērnus ar invaliditāti ir nepieciešams pēc iespējas izglītot kopā ar citiem viņu vecuma bērniem¹³². Nesenākās lietās ECTK uzsvēra saprātīgu pielāgotu apstākļu nozīmīgumu izglītībā.

Piemērs. Lietā *Çam pret Turciju*¹³³ mūzikas akadēmija atteicās uzņemt studentu, kura bija kvalificējusies uzņemšanai, viņas redzes traucējumu dēļ. ECT norādīja, ka diskriminācija invaliditātes dēļ attiecas arī uz atteikumu nodrošināt saprātīgus pielāgotus apstākļus, lai atvieglotu piekļuvi izglītībai personām ar invaliditāti (piemēram, mācību metožu pielāgošana, lai padarītu tās pieejamas neredzīgiem studentiem)¹³⁴. Šajā lietā kompetentās valsts iestādes nepielika pūles, lai noteiktu prasītājas vajadzības, un nepaskaidroja, kā vai kāpēc viņas aklums varētu kavēt viņas piekļuvi muzikālajai izglītībai. Tādējādi pieteikuma iesniedzējai bez objektīviem un pamatotiem attaisnojumiem tika liegta izglītības apguve mūzikas akadēmijā tikai viņas redzes invaliditātes dēļ, pārkāpjot 14. pantu, lasītu kopā ar 1. protokola 2. pantu.

Lietā *G. L. pret Itāliju*¹³⁵ skolniecei ar autismu tika atņemts likumā paredzētais specializētais mācību atbalsts pirmajās divās pamatskolas klasēs. Varas iestādes nebija centušās noteikt viņas reālās vajadzības vai sniegt pielāgotu atbalstu, kas viņai ļautu turpināt pamatizglītības apguvi apstākļos, kas, ciktāl iespējams, būtu līdzvērtīgi tiem, kādos citi bērni apmeklēja to pašu skolu. Turklāt ECT atzīmēja, ka pieteikuma iesniedzējas piedzīvotā diskriminācija bija vēl nopietnāka, jo tā bija notikusi pamatizglītības kontekstā, kas veido bērna izglītības un sociālās integrācijas pamatu, veidojot viņu pirmo pieredzi par kopīgu dzīvi sabiedrībā. ECT konstatēja, ka ir pārkāpts 14. pants saistībā ar 1. protokola 2. pantu.

131 Eiropas Padome, ECT (2021), *Guide on Article 2 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights – Right to education* (Ceļvedis par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 1. protokola 2. pantu – tiesības uz izglītību), 2021. gada 31. augusts.

132 ECT, *Klerks pret Nīderlandi*, Nr. 25212/94, 1995. gada 4. jūlijs; ECT, *McIntyre pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 29046/95, 1998. gada 21. oktobris.

133 ECT, *Çam pret Turciju*, Nr. 51500/08, 2016. gada 23. februāris.

134 Par bērnu ar autismu tiesībām uz izglītību sk. ECT, *Dupin pret Franciju*, Nr. 2282/17, 2018. gada 18. decembris.

135 ECT, *G. L. pret Itāliju*, Nr. 59751/15, 2020. gada 10. septembris.

ECT ir izmeklējusi arī lietas, kurās vecāka invaliditāte bija ietekmējusi viņa vecāku tiesības vai kontaktus ar bērniem¹³⁶ un kurās vecāks bija diskriminēts pēc saistības sava bērna invaliditātes dēļ¹³⁷.

Saskaņā ar ESTK, piemērojot ESH 17. panta 2. punktu, ir pieļaujams nodalīt bērnus ar invaliditāti un bez invaliditātes. Tomēr bērnu ar invaliditāti iekļaušanai vispārīgglītojošās skolās, kurās ir veikti pasākumi, lai ņemtu vērā viņu īpašās vajadzības, būtu jāklūst par normu, bet specializētām skolām būtu jābūt izņēmumam¹³⁸. Turklāt bērniem, kas apmeklē speciālās izglītības iestādes, kuras atbilst ESH 17. panta 2. punktam, jāsniedz pietiekama izglītība un apmācība, lai specializētās skolas un vispārīgglītojošās skolas pabeigtu proporcionāli vienāds skaits bērnu¹³⁹. Valstīm ir jāiegulda pietiekams darbs, lai sekmētu bērnu ar garīgu invaliditāti iekļaušanu pamata un vidējās izglītības pamatplūsmā¹⁴⁰.

CRPD ir atkārtoti uzsvērti daži no CRC principiem, proti, bērna intereses kā primārais apsvērums un bērna tiesības tikt uzklautam (7. panta 2. un 3. punkts). Tā uzliek par pienākumu valstu pusēm veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai bērniem nodrošinātu pilnas iespējas izmantot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības uz vienlīdzības ar citiem bērniem pamata (7. panta 1. punkts). CRC komiteja uzskata, ka pilnvērtīga un pienācīga dzīve apstākļos, kas nodrošina cieņu, veicina pašpalāvību un sekmē aktīvu līdzdalību kopienā, ir vadošais princips CRC īstenošanā attiecībā uz bērniem ar invaliditāti¹⁴¹.

136 Sk. ECT 2020. gada 18. februāra spriedumu lietā *Cința pret Rumāniju*, Nr. 3891/19; ECT 2016. gada 29. marta spriedumu lietā *Kocherov un Sergejeva pret Krieviju*, Nr. 16899/13.

137 ECT, *Guberina pret Horvātiju*, Nr. 23682/13, 2016. gada 22. marts.

138 ESTK 2003. gada 4. novembra lēmums lietā *Asociācija "Autism-Europe" (IAAE) pret Franciju*, sūdzība Nr. 13/2002.

139 ESTK 2008. gada 3. jūnija lēmums lietā *Garīgās rīcībnespējas advokatūras centrs (MDAC) pret Bulgāriju*, sūdzība Nr. 41/2007.

140 ESTK, *Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) un Inclusion Europe pret Beļģiju*, sūdzība Nr. 141/2017, 2020. gada 9. septembris; sk. arī ESTK, *MDAC pret Beļģiju*, sūdzība Nr. 109/2014, 2018. gada 4. jūlijs.

141 ANO, Bērna tiesību komiteja (2006), *Vispārējais komentārs Nr. 9. Bērnu ar invaliditāti tiesības*, CRC/C/GC/9, 27.2.2007., 11. punkts.

3.5. Diskriminācijas aizliegums citu aizsardzības pamatu dēļ

Svarīgākie aspekti

- Saskaņā ar Eiropas tiesībām diskriminācija dzimumorientācijas, dzimumidentitātes un dzimuma īpatnību dēļ ir aizliegta. Diskriminācija dzimumorientācijas dēļ ir skaidri aizliegta arī visās nesenajās EP konvencijās un standartos, kas aizsargā bērnu tiesības.
- Saskaņā ar ES tiesību aktiem par diskriminācijas novēršanu aizsardzība pret diskrimināciju vecuma dēļ ir ierobežota.
- ECT ir izskatījusi vecumu kā diskriminācijas pamatu, kā arī citus diskriminācijas iemeslus, piemēram, valodu un izcelšanos vai diskrimināciju pret ārpuslīdz dzimušiem bērniem.

ES Pamattiesību hartas 21. pants aizliedz diskrimināciju, kuras pamatā ir citi iemesli, kas īpaši attiecas uz bērniem, piemēram, diskriminācija vecuma, dzimuma, ģenētisko īpatnību, valodas vai dzimumorientācijas dēļ.

ES tiesību sistēmā aizsardzība pret lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu, interseksuāļu un kvīru (LGBTIK) diskrimināciju ietilpst citos juridiskajos satvaros atkarībā no tā, vai diskriminācija ir uz dzimumorientācijas pamata, uz ko attiecas diskriminācijas novēršanas juridiskais satvars, vai uz dzimuma pamata, iekļaujot dzimuma maiņu, uz ko attiecas dzimumu līdztiesības juridiskais satvars. Dzimumorientācija, dzimuma identitāte/izpaušme un dzimuma īpatnības ir vieni no aizliegtajiem diskriminācijas iemesliem. EKT ir nolēmusi, ka diskriminācijas dzimuma dēļ aizliegums var iekļaut arī dzimuma maiņas lietas¹⁴².

Bērni var identificēties kā lesbietes, geji, biseksuāļi, transpersonas, nebināras personas, interseksuāļi, kvīri¹⁴³ vai piederoši “varavīksnes ģimenēm”, kas iekļauj LGBTIK vecākus. ES ir pieņēmusi LGBTIK **Līdztiesības stratēģiju**, kas atzīst diskrimināciju, ar kuru ir saskārušies LGBTIK bērni vai bērni no varavīksnes

¹⁴² Sk., piemēram, EST, C-13/94, *P. pret S. un Kornvolas grāfistes padomi*, 1996. gada 30. aprīlis; EST, C-117/01, *K.B. pret Valsts veselības dienesta pensiju aģentūru*, 2004. gada 7. janvāris.

¹⁴³ ES, Eiropas Komisija (2020), *Savienība, kurā valda līdztiesība: LGBTIK līdztiesības stratēģija 2020.-2025. gadam*, COM(2020) 698 final, 2020. gada 12. novembris.

ģimenēm¹⁴⁴. Tā kā valstu tiesību akti dažādās dalībvalstīs atšķiras, ģimenes statuss ne vienmēr var tikt atzīts citā dalībvalstī¹⁴⁵. Kopš agrīna vecuma LGBTIK bērni, jaunieši un varavīksnes ģimenes var tikt pakļautas stigmatizācijai un diskriminācijai. Tas ietekmē viņu izglītības progresu un darba perspektīvas, kā arī ikdienas dzīvi, labklājību un garīgo veselību¹⁴⁶.

ES [Direktīva par cietušo tiesībām](#) pieprasa, lai naida noziegumu upuri, tostarp LGBTIK bērni, saņemtu pienācīgu informāciju, atbalstu un aizsardzību, kā arī varētu piedalīties kriminālprocesā¹⁴⁷. Tā paredz, ka nozieguma upuri ir jāatzīst un pret viņiem ir jāizturas ar cieņu, iekļautīgi un profesionāli bez diskriminācijas, piemēram, dzimumorientācijas, dzimumidentitātes un dzimuma izpausmes dēļ.

Diskriminācija dzimumorientācijas dēļ ir aizliegta EP konvencijās un standartos, kas aizsargā bērnu tiesības. Piemēram, [Lanzarotes konvencijas](#) 2. pantā ir skaidri norādīts, ka visiem seksuālās vardarbības upuriem ir jābūt pieejamai Konvencijā norādītajai aizsardzībai bez diskriminācijas uz jebkāda pamata, iekļaujot dzimumorientāciju. [Pamatnostādnēs par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu](#) kā pamatprincips ir atzīmēts arī tas, ka bērnu tiesības ir jānodrošina bez jebkādas diskriminācijas, tostarp dzimuma, dzimumorientācijas un dzimumidentitātes dēļ.

Kaut arī ECTK tas nav skaidri norādīts, dzimumorientācija un dzimumidentitāte ir aizsargātas īpatnības, kas ir iekļautas pie “cita statusa” saskaņā ar attiecīgajiem ECTK nosacījumiem¹⁴⁸. ECT ir atzinusi skolu un izglītības iestāžu iespējamo lomu bērnu aizsardzībā pret homofobiju¹⁴⁹.

144 Turpat.

145 ES, Eiropas Parlaments (2021), [Šķēršļi, kas ierobežo varavīksnes ģimeņu brīvu pārvietošanos ES](#), PE 671.505, 2021. gada marts.

146 Sk. arī ES, Pamattiesību aģentūra (2020), [A long way to go for LGBTQ equality](#) (Tāls ceļš līdz LGBTIK līdztiesībai), 2020. gada 14. maijs.

147 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2012), [2012. gada 25. oktobra Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un ar ko aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI](#), OV 2012 L 315/57, 22. pants.

148 Sk., piemēram, ECT, [X u. c. pret Austriju](#) [GC], Nr. 19010/07, 2013. gada 19. februāris.

149 ECT 2017. gada 20. jūnija spriedums lietā [Bayev un citi pret Krieviju](#), Nr. 67667/09, 82. punkts; sk. arī ECT 2012. gada 9. februāra spriedumu lietā [Vejdeland un citi pret Zviedriju](#), Nr. 1813/07.

Piemērs. Lietā *Bayev un citi pret Krieviju*¹⁵⁰ trīs geju tiesību aktivisti iesniedza sūdzību par Krievijas likumiem, kas aizliedz "homoseksualitātes popularizēšanu nepilngadīgajiem", zināmu arī kā "geju propagandas likumu". Virknē tiesību aktu "netradicionālu dzimumattiecību popularizēšana" bērniem bija noteikta kā pārkāpums, par kuru tiek piemērota soda nauda. Tiesa konstatēja, ka, lai gan šo likumu primārais mērķis bija bērnu aizsardzība, to robežas nebija skaidri definētas un to pielietojums bija patvaļīgs. Turklāt pats likumu mērķis, kā arī veids, kādā tie bija formulēti un piemēroti pieteikuma iesniedzēju lietā, bija diskriminējošs un kopumā nekalpoja legītimām sabiedrības interesēm. Patiesībā, pieņemot šādus likumus, varas iestādes bija pastiprinājušas stigmā un aizspriedumus, kā arī atbalstījušas homofobiju, kas nav savietojams ar demokrātiskas sabiedrības vērtībām¹⁵¹.

Piemērs. Lieta *A.M. un citi pret Krieviju*¹⁵² attiecās uz pieteikuma iesniedzējas vecāka tiesību ierobežošanu un kontaktu ar viņa bērniem liegšanu bez nepieciešamās pārbaudes, jo viņa tobrīd bija dzimuma maiņas procesā. Tiesa nekonstatēja pierādījumus par dzimuma maiņas izraisītiem potenciāliem kaitējumiem bērniem un uzskatīja, ka valsts tiesas nav pietiekami izmeklējušas ģimenes konkrētos apstākļus. Turklāt lēmuma pamatā skaidri bija pieteicējas dzimumidentitāte, tātad tas bija diskriminējošs, pārkāpjot ECTK 8. pantu gan atsevišķi, gan kopā ar ECTK 14. pantu.

Vēl viens diskriminācijas veids, ar kuru var saskarties bērni, ir diskriminācija vecuma dēļ. Saskaņā ar pašreizējiem ES tiesību aktiem par diskriminācijas novēršanu aizsardzība pret diskrimināciju vecuma dēļ ir ierobežota. Vecums pašlaik tiek aizsargāts tikai nodarbinātības un profesijas pieejamības kontekstā.

Nodarbinātības vienlīdzības direktīva ir piemērojama bērniem, kam ir likumīgas tiesības strādāt. Lai gan Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) **Konvencijā par minimālo vecumu, no kura persona drīkst būt nodarbināta vai strādāt**¹⁵³, kuru ir ratificējušas visas ES dalībvalstis, ir noteikts, ka minimālais vecums ir 15 gadi, starp ES dalībvalstīm joprojām pastāv atšķirības attiecībā uz šo

150 ECT 2017. gada 20. jūnija spriedums lietā *Bayev un citi pret Krieviju*, Nr. 67667/09.

151 Sk. arī Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), *Ieteikums dalībvalstīm par pasākumiem cīņā pret diskrimināciju uz dzimumorientācijas vai dzimumidentitātes pamata*, CM/Rec(2010)5.

152 ECT 2021. gada 6. jūlija spriedums lietā *A.M. un citi pret Krieviju*, Nr. 47220/19.

153 Starptautiskā Darba organizācija (SDO) (1973), *Konvencija par minimālo vecumu, no kura persona drīkst būt nodarbināta vai strādāt*, Nr. 138.

minimālo vecumu¹⁵⁴. Nodarbinātības vienlīdzības direktīvas 6. pants dalībvalstīm var attaisnot atšķirīgu attieksmi, kuras pamatā ir cilvēka vecums. Atšķirības neveido diskrimināciju, ja tās ir objektīvi un saprātīgi attaisnotas ar likumīgu mērķi un ja šā mērķa sasniegšanas līdzekļi ir atbilstoši un vajadzīgi. Bērnu un jauniešu gadījumā šī atšķirīgā attieksme var ietvert, piemēram, īpašus nosacījumus attiecībā uz arodmācību iespējām, nodarbinātību un profesijām, lai veicinātu viņu arodintegritāciju vai nodrošinātu aizsardzību.

ECTK 14. pantā un ECTK 12. protokola 1. pantā diskriminācijas aizlieguma pamatu sarakstā vecums nav skaidri minēts. Taču ECT ir analizējusi vecuma diskriminācijas jautājumus saistībā ar dažādām tiesībām, kuras aizsargā ECTK, tādējādi atzīstot vecumu kā vienu no pamatiem, kas pieder pie "jebkura cita stāvokļa". Piemēram, lietās *D. G. pret Īriju*¹⁵⁵ un *Bouamar pret Beļģiju*¹⁵⁶ ECT ir konstatējusi, ka abu šo valstu tiesu sistēmās pret pieaugušajiem un pret bērniem attiecībā uz aizturēšanu ir bijusi atšķirīga attieksme, kam ir nozīme saistībā ar ECTK piemērošanu. Šī atšķirīgā attieksme izrietēja no aizturēšanas represīvā nolūka pieaugušo gadījumā un preventīvā nolūka bērnu gadījumā. Līdz ar to tiesa pieņēma "vecumu" kā objektīvu un saprātīgu attaisnojumu jebkurai attieksmes atšķirībai.

ECT ir aplūkojusi diskrimināciju pret bērniem ne vien jau minētajās, bet arī dažādās citās situācijās, piemēram, diskrimināciju valodas dēļ¹⁵⁷ vai diskrimināciju attiecībā pret ārvalstīs dzimušiem bērniem¹⁵⁸.

Piemērs. Lietā *Fabris pret Franciju*¹⁵⁹ pieteikuma iesniedzējs sūdzējās, ka viņam ir bijusi liegta iespēja izmantot 2001. gadā pieņemtu likumu, saskaņā ar kuru ārvalstīs dzimušiem bērniem ir tādas pašas mantojuma tiesības kā

154 Eiropas juridisko ekspertu tikls diskriminācijas novēršanas jomā, O'Dempsey, D., un Beale, A., *Age and employment* (Vecums un nodarbinātība), Eiropas Komisijas Tieslietu ģenerāldirektorāts, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2011.

155 ECT 2002. gada 16. maija spriedums lietā *D. G. pret Īriju*, Nr. 39474/98.

156 ECT 1988. gada 29. februāra spriedums lietā *Bouamar pret Beļģiju*, Nr. 9106/80.

157 ECT, lieta "*Par noteiktiem tiesību aktu aspektiem, kas saistīti ar valodu lietošanu izglītībā Beļģijā*" pret Beļģiju, Nr. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 un 2126/64, 1968. gada 23. jūlijs.

158 ECT, *Fabris pret Franciju* [GC], Nr. 16574/08, 2013. gada 7. februāris; ECT, *Wolter un Sarfert pret Vāciju*, Nr. 59752/13 un 66277/13, 2017. gada 14. decembris; ECT, *Mazurek pret Franciju*, Nr. 34406/97, 2000. gada 1. februāris.

159 ECT, *Mazurek pret Franciju*, Nr. 34406/97, 2000. gada 1. februāris; ECT, *Fabris pret Franciju* [GC], Nr. 16574/08, 2013. gada 7. februāris.

laulībā dzimušiem bērniem (likums pieņemts pēc ECT 2000. gada sprieduma lietā *Mazurek pret Franciju*¹⁶⁰). Tiesa ir atzinusi, ka likumīgais mērķis aizsargāt pieteikuma iesniedzēja pusbrāļa un pusbērnības mantojuma tiesības neatver viņa prasību par tiesībām uz daļu no mātes mantojuma. Šajā gadījumā atšķirīgā attieksme ir bijusi diskriminējoša, jo tai nebija objektīva un saprātīga attaisnojuma. ECT ir konstatējusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar ECTK 1. protokola 1. pantu¹⁶¹.

Ar [CRC](#) 2. pantu ir aizliegta bērnu diskriminācija, sniedzot neizsmeļošu pamatu sarakstu, kurā kā viens no pamatiem īpaši ir minēti dzimšanas apstākļi. Saskaņā ar 2. pantu:

1. Dalībvalstis respektē un nodrošina visas šajā konvencijā paredzētās tiesības ikvienam bērnam, uz kuru attiecas to jurisdikcija, bez jebkādas diskriminācijas un neatkarīgi no bērna, viņa vecāku vai aizbildņu rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģiskās piederības, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, veselības stāvokļa un dzimšanas apstākļiem vai jebkādiem citiem apstākļiem.

2. Dalībvalstis veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka ikviens bērns ir pasargāts no jebkādas diskriminācijas vai sodiem savu vecāku, aizbildņu vai ģimenes locekļu statusa, darbības, pausto uzskatu vai pārliecības dēļ.

¹⁶⁰ ECT 2000. gada 1. februāra spriedums lietā *Mazurek pret Franciju*, Nr. 34406/97.

¹⁶¹ ECT, *Fabris pret Franciju* [GC], Nr. 16574/08, 2013. gada 7. februāris

4

Personīgās identitātes jautājumi

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 7. pants (tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību)	Dzimšanas fakta reģistrācija un tiesības uz vārdu	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) <i>FCNM</i> , 11. pants (tiesības izman- tot uzvārdu sākotnējā valodā) Eiropas Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta), 11. panta 3. punkts (adoptēta bērna sākot- nējā vārda paturēšana) ECT 2007. gada spriedums lietā <i>Johansson pret Somiju</i> , Nr. 10163/02 (iepriekš citām per- sonām reģistrēta vārda reģistrā- cijas atteikums)
Pamattiesību harta, 7. pants (tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību)	Tiesības uz personīgo identitāti	ECTK, 6. pants (tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu) un 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Eiropas Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta), 22. panta 3. punkts ECT 2002. gada spriedums lietā <i>Mikulic pret Horvātiju</i> , Nr. 53176/99 ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Mizzi pret Maltu</i> , Nr. 26111/02 (nespēja apstrīdēt paternitāti)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT 2014. gada spriedums lietā <i>Mennesson pret Franciju</i> , Nr. 65192/11 (bērna iznēsāšana, ko veic surogātmāte, ar bioloģisko tēvu kā topošo tēvu) ECT, <i>Valdis Fjölfnisdóttir un citi pret Islandi</i> , Nr. 71552/17, 2021. gads
LES, 9. pants LESD, 20. pants EST, C-34/09, <i>Gerardo Ruiz Zambrano pret Office National de l'Emploi (ONEm)</i> , 2011. gads (trešās valsts valstspiederīgo ar nepilngadīgiem bērniem, kas ir ES pilsoņi, uzturēšanās tiesības) EST, C-221/17, <i>Tjebbes un citi pret Minister van Buitenlandse Zaken</i> , 2019. gads EST, C-165/14, <i>Alfredo Rendón Marín pret Administración del Estado</i> , 2016. gads Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK)	Pilsonība	ECTK, 8. pants Eiropas Konvencija par pilsonību Konvencija par bezvalstniecības novēršanu attiecībā uz valsts pēctecību Eiropas Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta), 12. pants ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Genovese pret Maltu</i> , Nr. 53124/09 (patvaļīga pilsonības liegšana ārvalstī dzimušam bērnam)

Personīgās identitātes jautājumi parasti ES līmenī netiek aplūkoti, ņemot vērā ES ierobežoto kompetenci šajā jomā. Tomēr EST ir lēmusi par tiesībām uz vārdu, kas ir atzīts vienā ES dalībvalstī un tiktu atzīts arī pārējās dalībvalstīs, raugoties no pārvietošanās brīvības principa perspektīvas. EST ir izskatījusi arī ar pilsonības un uzturēšanās aspektiem saistītas lietas saskaņā ar [LESD 20. pantu](#). EP, jo īpaši ar ECT judikatūras starpniecību, ir interpretējusi un izstrādājusi vairāku pamattiesību piemērošanu personīgās identitātes jomā. Tāpēc turpmāko sadaļu uzmanības centrā ir EP tiesību sistēma.

Šī nodaļa neattiecas uz konkrētām pamattiesībām. Šeit drīzāk ir pieejams tādu pamattiesību jautājumu šķērsgriezums, kas ir saistīti ar identitāti, piemēram, dzimšanas fakta reģistrācija un tiesības uz vārdu ([4.1. iedaļa](#)), tiesības zināt savu izcelsmi ([4.2. iedaļa](#)) un tiesības uz pilsonību ([4.3. iedaļa](#)). Vairāki saistīti jautājumi ir aplūkoti citās nodaļās, jo īpaši jautājumi, kas attiecas uz seksuālu vardarbību ([7.1.3. nodaļa](#)) vai datu aizsardzību ([10. nodaļa](#)). Dažas no šīm tiesībām, piemēram, tiesības uz vārdu, galvenokārt ir pieprasītas kā vecāku

tiesības, bet šo pieeju var viegli transponēt uz pašiem bērniem, ņemot vērā ietekmi uz viņu tiesībām.

4.1. Dzimšanas fakta reģistrācija un tiesības uz vārdu

Svarīgākais aspekts

- Atteikumu reģistrēt vārdu, kas bērnam nav piemērots, lai gan ģimene šādam vārdam ir piekritusi, var uzskatīt par ECTK 8. panta (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) pārkāpumu.

Atšķirībā no ANO līgumiem (piemēram, [Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām](#) 24. panta 2. punkta¹⁶², [CRC](#) 7. panta 1. punkta un [CRPD](#) 18. panta) Eiropas instrumentos par pamattiesībām nav skaidri paredzētas tiesības uz dzimšanas fakta reģistrāciju uzreiz pēc dzimšanas un tiesības uz vārdu kopš dzimšanas brīža.

ES tiesību sistēmā [ES Pamattiesību hartas](#) 7. pantā ir atrunātas tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi. Saskaņā ar hartas skaidrojošo memorandu 7. pantā garantētās tiesības atbilst [ECTK](#) garantētajām. Tiesībām uz vārdu EST ir pievērsusies no pārvietošanās brīvības perspektīvas. EST ir atzinusi, ka tiesības uz pārvietošanās brīvību liedz ES dalībvalstij atteikties atzīt bērna uzvārdu, kā tas reģistrēts citā dalībvalstī, kuras valstspiederīgais šis bērns ir vai kurā bērns dzimis un ir dzīvojis¹⁶³.

EP tiesību sistēmā bērnu dzimšanas reģistrācijas atteikumu var izskatīt saskaņā ar ECTK 8. pantu. ECT ir atzinusi, ka uz vārdu kā "līdzekli personu identificēšanai ģimenē un sabiedrībā" attiecas ECTK 8. pantā nostiprinātās tiesības uz

¹⁶² ANO (1996), [Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām](#), pieņemts un atklāts parakstīšanai, ratificēšanai un piekrišanai ar Ģenerālās asamblejas 1966. gada 16. novembra rezolūciju 2200A (XXI), stājies spēkā 1976. gada 23. martā saskaņā ar 49. pantu.

¹⁶³ Sk. EST 2003. gada 2. oktobra spriedumu lietā C-148/02 [Carlos Garcia Avello pret Beļģijas valsti](#), EST 2008. gada 14. oktobra spriedumu lietā C-353/06 [Stefan Grunkin un Dorothee Regina Paul](#) [GC].

privāto un ģimenes dzīvi¹⁶⁴. Sava bērna vārda¹⁶⁵ un uzvārda¹⁶⁶ izvēle ir vecāku privātās dzīves daļa. Tiesa ir norādījusi, ka valsts iestāžu atteikums reģistrēt izraudzītu vārdu, pamatojoties uz iespējamo kaitējumu vai aizskārums, ko vārds varētu nodarīt bērnam, nav ECTK 8. panta pārkāpums¹⁶⁷. Taču atteikums reģistrēt vārdu, kas nav bērnam nepiemērots un jau ir sabiedrībā atzīts, var būt ECTK 8. panta pārkāpums.

Piemērs. Lietā *Johansson pret Somiju*¹⁶⁸ iestādes bija atteikušās reģistrēt vārdu *Axl Mick*, jo vārda pareizrakstība neatbilda Somijas personvārdu došanas praksei. ECT ir atzinusi, ka pienācīgi jāņem vērā bērna intereses un ka valsts personvārdu došanas prakses saglabāšana ir valsts interesēs. Tomēr tiesa ir konstatējusi, ka vārds ir pieņemts oficiālai reģistrācijai citos gadījumos, tāpēc to nevar uzskatīt par bērnam nepiemērotu. Tā kā vārds jau bija Somijā atzīts un nebija apgalvots, ka šis vārds būtu negatīvi ietekmējis valsts kultūras un valodas identitāti, ECT ir secinājusi, ka sabiedrības interešu apsvērumi neatsver ieinteresētību reģistrēt bērnu ar izraudzīto vārdu. Tāpēc tiesa ir atzinusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 8. pants.

ECT ir arī atzinusi, ka noteikums, kas paredz, ka laulībā dzimušiem bērniem dzimšanas fakta reģistrācijas brīdī jānodod vīra uzvārds, pats par sevi nav ECTK pārkāpums. Vienlaikus tiesa ir atzinusi, ka neiespējamība atkāpties no šā vispārējā noteikuma padara to pārāk stingru un sievietes diskriminējošu, secinot, ka ar to ir pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar ECTK 8. pantu¹⁶⁹.

Saskaņā ar *FCNM* 11. pantu jebkura persona, kas pieder pie nacionālās minoritātes, ir tiesīga izmantot savu uzvārdu (dzimtas vārdu) un vārdu(-s) savas minoritātes valodā un ir tiesīga uz to oficiālu atzīšanu saskaņā ar tiesību sistēmas nosacījumiem.

Saskaņā ar *pārskatītās Eiropas Konvencijas par bērnu adopciju* 11. panta 3. punktu (Adopcijas konvencija) pusēm ir iespēja saglabāt adoptēta bērna sākotnējo

164 ECT 1993. gada 24. oktobra spriedums lietā *Guillot pret Franciju*, Nr. 22500/93, 21. punkts.

165 ECT, *Johansson pret Somiju*, Nr. 10163/02, 2007. gada 6. septembris, 28. punkts; ECT, *Guillot pret Franciju*, Nr. 22500/93, 1993. gada 24. oktobris, 22. punkts.

166 ECT 2014. gada 7. janvāra spriedums lietā *Cusan un Fazzo pret Itāliju*, Nr. 77/07, 56. punkts.

167 ECT 1993. gada 24. oktobra spriedums lietā *Guillot pret Franciju*, Nr. 22500/93, 27. punkts.

168 ECT 2007. gada 6. septembra spriedums lietā *Johansson pret Somiju*, Nr. 10163/02.

169 ECT 2014. gada 7. janvāra spriedums lietā *Cusan un Fazzo pret Itāliju*, Nr. 77/07, 67. punkts.

uzvārdu¹⁷⁰. Tas ir izņēmums no vispārējā principa, ka juridiskās attiecības starp adoptēto bērnu un viņa izcelsmes ģimeni tiek pārtrauktas.

4.2. Tiesības būt informētam par savu izcelsmi

Svarīgākie aspekti

- Tiesības būt informētam par savu izcelsmi ietilpst bērna privātās dzīves jomā.
- Paternitātes noteikšana prasa, lai tiktu rūpīgi līdzsvarota bērna ieinteresētība noskaidrot savu izcelsmi, prezumētā vai iespējamā tēva intereses un vispārējās intereses.
- Adoptētam bērnam ir tiesības piekļūt informācijai par savu izcelsmi. Bioloģiskajiem vecākiem var piešķirt juridiskas tiesības neizpaust savu identitāti, bet tas nenozīmē absolūtu veto.

EP tiesību sistēmā saskaņā ar ECT viedokli [ECTK 8.](#) pantā ir ietvertas tiesības uz identitāti un personīgo attīstību. Tiesa ir atzinusi, ka informācijai par personas identitāti un ieinteresētībai “iegūt informāciju, kas vajadzīga, lai uzzinātu patsiesību par svarīgiem savas personīgās identitātes aspektiem, piemēram, par savu vecāku identitāti”¹⁷¹, ir būtiska nozīme personīgās attīstības kontekstā. Izcelsme un dzimšanas apstākļi ir bērna privātās dzīves daļa. “[I]nformācija par ļoti personīgiem [savas] bērnības, attīstības un priekštecības aspektiem” var būt “viens no galvenajiem informācijas avotiem par [cilvēka] pagātni un personības veidošanās posmu”¹⁷², tāpēc jautājumu par to, ka bērnam ir liegta piekļuve šai informācijai, var izskatīt saskaņā ar ECTK 8. pantu.

Starptautiskajās tiesībās [CRC 8.](#) pantā ir paredzēts augsts un samērā detalizēts tiesību saglabāt bērna identitāti aizsardzības līmenis. Šis pants aizsargā pret nelikumīgu iejaukšanos identitātes saglabāšanā, ietverot valstspiederību, vārdu un ģimenes saites, kā paredzēts tiesību aktos. Tas turklāt garantē

170 Eiropas Padome (2008), [Eiropas Konvencija par bērnu adopciju \(pārskatīta\)](#), *CETS* Nr. 202, 2008. gada 27. novembris.

171 ECT 2003. gada 13. februāra spriedums lietā *Odièvre pret Franciju* [GC], Nr. 42326/98, 29. punkts.

172 ECT 1989. gada 7. jūlija spriedums lietā *Gaskin pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 10454/83, 36. punkts.

“pienācīgu palīdzību un aizstāvību” bērna identitātes drīzākai atjaunošanai gadījumos, kad viņam nelikumīgi tiek atņemti daži vai visi identitātes elementi.

4.2.1. Paternitātes noteikšana

EP tiesību sistēmā bērni ir sūdzējušies ECT par neiespējamību noteikt sava bioloģiskā tēva identitāti. ECT ir atzinusi, ka juridisko attiecību noteikšana starp bērnu un iespējamo bioloģisko tēvu ir daļa no privātās dzīves jomas (ECTK 8. pants). Savu vecāku zināšana ir viens no cilvēka identitātes pamataspektiem¹⁷³. Taču bērna ieinteresētība paternitātes noteikšanā ir jālīdzsvaro ar prezumētā tēva interesēm un vispārējām interesēm. Bērna ieinteresētība iegūt juridisku noteiktību par savu izcelšanos no tēva nepārspēj tēva ieinteresētību atspēkot juridisko paternitātes prezumpciju.

Piemērs. Lietā *Mikulič pret Horvātiju*¹⁷⁴ pieteikuma iesniedzēja bija dzimusi ārļaulībā un sākusī tiesvedību pret savu prezumēto tēvu par paternitātes noteikšanu. Atbildētājs vairākas reizes bija atteicies ierasties uz DNS testiem, kas bija noteikti ar tiesas rīkojumu, tādā veidā par aptuveni pieciem gadiem nevajadzīgi pagarinot ar paternitātes noteikšanu saistītās procedūras. ECT ir atzinusi, ka gadījumos, kad saskaņā ar valsts tiesību aktiem iespējamais tēvus nevar piespiest veikt medicīniskus testus, valstīm jānodrošina alternatīvi līdzekļi, kas neatkarīgai iestādei ļauj ātri identificēt bioloģiskos tēvus. Tiesa ir atzinusi, ka pieteikuma iesniedzējas gadījumā ir pārkāpts ECTK 8. pants.

Ja šķietamais tēvs atsakās no ģenētiskās pārbaudes, valsts tiesas pēc saviem ieskatiem var noteikt paternitāti, balstoties uz citiem pierādījumiem un faktoriem un piešķirot prioritāti bērna tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību un tiesībām zināt savu izcelsmi¹⁷⁵. Lietā, kur pusaudzis atteicās no ģenētiskās pārbaudes, jo vēlējās saglabāt mātes vīra uzvārdu, valsts tiesas tomēr atzina paternitāti par labu bioloģiskajam tēvam, nosakot, ka bērna primārās intereses ir zināt patiesību par savu izcelsmi. Pēc tam ECT konstatēja, ka valsts tiesas nav

173 ECT 2014. gada 26. jūnija spriedums lietā *Mennesson pret Franciju*, Nr. 65192/11, 96. punkts.

174 ECT 2002. gada 7. februāra spriedums lietā *Mikulič pret Horvātiju*, Nr. 53176/99, 64. un 65. punkts.

175 ECT, *Canonne pret Franciju*, Nr. 22037/13, 2015. gada 2. jūnijs.

pārsniegušas savu rīcības brīvību, atzīstot bioloģisko tēvu un noraidot bērna kā mātes vīra bērna likumīgo atzīšanu. Tādējādi 8. pants nebija pārkāpts¹⁷⁶.

Piemērs. Lietā *Mizzi pret Maltu*¹⁷⁷ prezumētais tēvs nebija varējis noliegt savai sievai piedzimušā bērna paternitāti, jo bija beidzies tiesību aktos noteiktais sešu mēnešu termiņš. ECT ir analizējusi šo lietu saskaņā ar ECTK 6. pantu (tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu) un 8. pantu (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību). Tiesa ir norādījusi, ka termiņu, kurā par tēvu uzskatītai personai jārikojas, lai atteiktos no bērna, nosaka, lai garantētu juridisko noteiktību un aizsargātu bērna ieinteresētību uzzināt savu identitāti. Taču šie mērķi neatsver tēva tiesības uz iespēju noliegt paternitāti. Šajā gadījumā praktiskā neiespējamība kopš bērna dzimšanas noliegt paternitāti prezumētajam tēvam bija radījusi pārmērīgu slogu, pārkāpjot viņa ECTK 6. pantā nostiprinātās tiesības uz tiesu pieejamību un lietas taisnīgu izskatīšanu. Tā arī bija nesamērīgi aizskārusi viņa tiesības saskaņā ar ECTK 8. pantu¹⁷⁸.

Reizēm bērna, kas vēlas apstiprināt paternitāti, un bioloģiskā tēva intereses var sakrist. Tā bija noticis situācijā, kad tēvs rīcībspējas trūkuma dēļ nevarēja ierosināt tiesvedību valsts līmenī, lai noteiktu sava bērna izcelšanos. ECT ir atzinusi, ka bioloģiskā tēva nespēja ierosināt tiesvedību, lai noteiktu bērna paternitāti, nav ārlaulībā dzimuša bērna interesēs un ka bērnam, lai tiktu noteikta viņa izcelšanās, tāpēc ir bijis pilnīgi jāpaļaujas uz valsts iestāžu ieskatiem¹⁷⁹.

Iestādēm var būt pozitīvs pienākums iesaistīties tiesvedībā, lai bērna interesēs noteiktu paternitāti gadījumos, kad bērna juridiskais pārstāvis (šajā gadījumā māte) nespēj pienācīgi pārstāvēt bērnu, piemēram, smagas invaliditātes dēļ¹⁸⁰.

Attiecībā uz īpašo gadījumu par izcelšanās atzīšanu starp topošajiem vecākiem un surogātmāšu iznēsātiem bērniem tiesa ir principā atzinusi, ka valstīm ir plaša rīcības brīvība, jo Eiropā nepastāv konsenss attiecībā uz izcelšanās apstiprināšanu vai atzīšanu bērna iznēsāšanas, ko veic surogātmāte, gadījumos. Taču

¹⁷⁶ ECT, *Mandet pret Franciju*, Nr. 30955/12, 2016. gada 14. janvāris.

¹⁷⁷ ECT 2006. gada 12. janvāra spriedums lietā *Mizzi pret Maltu*, Nr. 26111/02.

¹⁷⁸ Turpat, 112.–114. punkts.

¹⁷⁹ ECT 2011. gada 21. jūnija spriedums lietā *Krušković pret Horvātiju*, Nr. 46185/08, 38.–41. punkts.

¹⁸⁰ ECT 2012. gada 14. februāra spriedums lietā *A.M.M. pret Rumāniju*, Nr. 2151/10, 58.–65. punkts.

tas, ka izcelšanās ir viens no bērna identitātes pamataspektiem, šo rīcības brīvību sašaurina.

Piemērs. Lieta *Mennesson pret Franciju*¹⁸¹ attiecas uz Francijas iestāžu atteikumu Francijas jaundzimušo reģistrā reģistrēt bērnus, ko ASV bija iznēsājusi surogātmāte, atsaucoties uz sabiedriskās kārtības apsvērumiem. ECT nav konstatējusi pieteikuma iesniedzēju tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību pārkāpumu, secinot, ka nekas viņiem netraucēja baudīt ģimenes dzīvi Francijā un administratīvie šķēršļi, ar kuriem viņi, iespējams, saskārās, nav bijuši nepārvarami. Runājot par bērnu privātās dzīves neaizskaramību, tiesa ir piešķirusi lielu nozīmi viņu interesēm. Tiesa ir īpaši uzsvērusi, ka vīrietis, kuru apliecībā bija paredzēts reģistrēt kā bērnu tēvu, ir arī bērnu bioloģiskais tēvs. Nevar uzskatīt, ka, liedzot bērnam juridisko izcelšanos apstākļos, kad ir noteikta bioloģiskā izcelšanās un attiecīgais vecāks bērnu ir pilnīgi atzinis, ir ievērotas bērna intereses. Tāpēc tiesa ir konstatējusi, ka attiecībā uz bērnu tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību šajā lietā ir pārkāpts ECTK 8. pants¹⁸².

Pēc sprieduma *Mennesson* lietā tika grozīts Francijas likums, sniedzot iespēju ārzemēs dzimušiem bērniem, kurus bija iznēsājusi surogātmāte, saņemt dzimšanas apliecību, kurā paredzētā tēva vārds tiktu norādīts kā tad, ja viņš būtu arī bioloģiskais tēvs¹⁸³. 2018. gada februārī Francijas Civillietu pārskata tiesa apmierināja pieprasījumu par *Mennesson* kunga un kundzes apelācijas atkārtotu izskatīšanu, kas izraisīja jaunas tiesvedības Kasācijas tiesā¹⁸⁴. Šo tiesvedību gaitā Kasācijas tiesa iesniedza pirmo pieprasījumu ECT konsultatīvā atzinuma saņemšanai saskaņā ar ECTK 16. protokolu. ECT savā konsultatīvajā atzinumā norādīja, ka tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību surogātmātes iznēsātam bērnam nav prasīts, lai juridiskās vecāka-bērna attiecības ar paredzēto māti tiktu norādītas kā ieraksts dzimšanas, laulību un miršanas reģistrā ar

181 ECT, *Mennesson pret Franciju*, 2014. gada 26. jūnija spriedums lietā Nr. 65192/11.

182 ECT, *Mennesson pret Franciju*, Nr. 65192/11, 2014. gada 26. jūnijs, 100. punkts; sk. arī ECT, *Labassee pret Franciju*, Nr. 65941/11, 2014. gada 26. jūnijs, 79. punkts; ECT, *C un E pret Franciju*, Nr. 1462/18 un 17348/18, 2019. gada 12. decembris.

183 ECT 2014. gada 26. jūnija spriedums lietā *Mennesson pret Franciju*, Nr. 65192/11.

184 ECT (2019), *Advisory opinion concerning the recognition in domestic law of a legal parent-child relationship between a child born through a gestational surrogacy arrangement abroad and the intended mother requested by the French Court of Cassation* (Konsultatīvs atzinums par to, kā valsts tiesību aktos tiek atzītas vecāka-bērna likumīgās attiecības starp bērnu, kurš dzimis ar saskaņā ar gestācijas surogātgrūtniecība līgumu ārvalstī, un paredzēto māti, pēc Francijas Kasācijas tiesas pieprasījuma), Nr. P16-2018-001, 2019. gada 10. aprīlis.

ārvalstī likumīgi noformētas dzimšanas apliecības informāciju. Var izmantot citus līdzekļus, piemēram, paredzētajai mātei adoptējot bērnu, ja valsts likumos norādītā procedūra nodrošina iespēju to veikt nekavējoties un efektīvi saskaņā ar bērna interesēm¹⁸⁵.

Piemērs. Lietā *Valdis Fjölfnisdóttir un citi pret Islandi*¹⁸⁶ pirmais un otrais pieteikuma iesniedzējs, kas bija viena dzimuma precēts pāris, bija paredzētie vecāki trešajam pieteikuma iesniedzējam – ar gestācijas surrogātgrūtniecības starpniecību dzimušam bērnam, kuram nebija bioloģisku saišu ar viņiem. Islandes varas iestādes sākotnēji atteicās bērnu reģistrēt valsts reģistrā un pirms viņa nodošanas pirmo divu pieteikuma iesniedzēju audžu aprūpē viņam nodrošināja juridisku aizbildnību. Pēc jaunas likumdošanas stāšanās spēkā trešais pieteikuma iesniedzējs tika iekļauts valsts reģistrā, bet divi pirmie pieteikuma iesniedzēji netika reģistrēti kā viņa vecāki. Atzīstot to, ka, pateicoties pastāvīgajām rūpēm par bērnu, pieteikuma iesniedzēju starpā ir bijusi ģimenes dzīve, ECT secināja, ka valsts ir rīkojusies savas rīcības brīvības ietvaros. Jo īpaši triju pieteikuma iesniedzēju faktiskā ģimenes dzīve netika pārtraukta, bet gluži pretēji – valsts bija rīkojusies, lai viņi varētu turpināt ģimenes dzīvi, nokārtojot audžu aprūpi un piešķirot pilsonību trešajam pieteikuma iesniedzējam. Turklāt vienam no pirmajiem diviem pieteikuma iesniedzējiem ir tikusi atvērta iespēja pieteikties trešā pieteikuma iesniedzēja adopcijai. Tādējādi oficiālās vecāku saites neatzīšana ir ietekmējusi godīgo līdzsvaru starp pieteikuma iesniedzēju tiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību un vispārējām tiesībām, kuras valsts ir centusies aizsargāt ar surrogātisma aizliegumu.

Turklāt ECT nolēma, ka valstīm nevar uzlikt par pienākumu atļaut to teritorijā ierasties surrogātmātēm dzimušiem bērniem, ja valsts iestādēm nav bijis iepriekšējas iespējas veikt noteiktas juridiskas pārbaudes¹⁸⁷.

¹⁸⁵ Turpat.

¹⁸⁶ ECT, *Valdis Fjölfnisdóttir un citi pret Islandi*, Nr. 71552/17, 2021. gada 18. maijs.

¹⁸⁷ ECT, *D pret Franciju*, Nr. 11288/18, 2020. gada 16. jūlijs; ECT, *Paradiso un Campanelli pret Itāliju*, Nr. 25358/12, 2015. gada 27. janvāris.

4.2.2. Savas izcelsmes noteikšana – adopcija

Bērnu tiesības zināt savu izcelsmi ir guvušas ievērību adopcijas kontekstā. Ar adopciju saistītās materiālās garantijas ārpus tiesībām zināt savu izcelsmi ir aplūkotas 6.3. iedaļā.

EP tiesību sistēmā pārskatītās **Eiropas Konvencijas par bērnu adopciju** 22. panta 3. punkts piešķir adoptētiem bērniem tiesības piekļūt iestāžu rīcībā esošai informācijai par savu izcelsmi. Saskaņā ar šo punktu puses var arī piešķirt bioloģiskajiem vecākiem juridiskas tiesības neizpaust savu identitāti, ja tas nenozīmē absolūtu veto. Kompetentajai iestādei jāspēj noteikt, vai bērna tiesības prevalē pār bioloģisko vecāku tiesībām un iestāde var atklāt identificējošu informāciju, ņemot vērā apstākļus un attiecīgās uz spēles liktās tiesības. Pilnas adopcijas gadījumā adoptētajam bērnam jābūt vismaz iespējai iegūt dokumentu, kas apliecinā viņa dzimšanas laiku un vietu¹⁸⁸.

Starptautiskajās tiesībās saskaņā ar **Hāgas Konvenciju par starpvalstu adopciju** adoptētam bērnam ir iespēja “atbilstošā uzraudzībā” piekļūt informācijai par savu vecāku identitāti, bet atļaujas došana vai liegšana ir atstāta katras puses ziņā¹⁸⁹.

4.3. Pilsonība

Svarīgākie aspekti

- Bērnu, kas ir ES pilsoņi, uzturēšanās tiesības ES nebūtu jāpadara par neefektīvām, liedzot uzturēšanās tiesības vienam vai abiem vecākiem.
- ECTK nav garantētas tiesības uz pilsonību, tomēr uz patvaļīgu pilsonības atteikumu var attiekties ECTK 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību), ņemot vērā atteikuma ietekmi uz personas privāto dzīvi.

ES tiesību sistēmā **LES** 9. pants un **LESD** 20. pants piešķir Savienības pilsonību katrai personai, kura ir kādas dalībvalsts valstspiederīgais. EST ir lēmusi par

¹⁸⁸ Eiropas Padome (2008), **Eiropas Konvencija par bērnu adopciju** (pārskatīta), CETS Nr. 202, 2008. gada 27. novembris, 22. pants.

¹⁸⁹ Hāgas Starptautisko privāttiesību konference (1993), **Konvencija par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos**, 29.5.1993., 30. panta 2. punkts.

tādu bērnu uzturēšanās tiesību efektivitāti, kam ir ES pilsonība, bet kas nav tās ES dalībvalsts valstspiederīgie, kurā viņi uzturas. Lieta attiecās uz uzturēšanās tiesību ES atteikumu vecākam, kas bija aprūpētājs bērnam, kuram ir ES pilsonība. EST ir atzinusi, ka uzturēšanās tiesību atteikums vecākam, kas ir bērna galvenais aprūpētājs, padara bērna uzturēšanās tiesības par neefektīvām. Tāpēc vecākam, kurš ir galvenais aprūpētājs, ir tiesības uzturēties ar bērnu uzņēmējvalstī¹⁹⁰. ES pilsonības statuss paredz noteiktas tiesības, kas ir iekļautas arī sekundārajos tiesību aktos, piemēram, [ES Brīvas pārvietošanās direktīvā](#)¹⁹¹, saistībā ar ES pilsoņu un viņu ģimeņu brīvas pārvietošanās pamattiesību, sekundāro labuma guvēju, piemēram, apgādībā esošu nepilngadīgu bērnu, tiesību un ģimenes tiesībām uz atkalapvienošanu izmantošanu. Šie aspekti ir sīkāk aplūkoti [9.5. iedaļā](#).

Piemērs. *Zambrano* lieta¹⁹² attiecas uz diviem bērniem, kuri vecākiem ir dzimuši patvēruma procesa laikā (pirms tika liegts viņu patvēruma pieprasījums) Beļģijā un kļuvuši par Beļģijas pilsoņiem. Vecāki pieprasīja uzturēšanās atļauju, pamatojoties uz ES Brīvas pārvietošanās direktīvu, kā tiešie radnieki, kuru apgādībā ir šie bērni. Viņu pieteikums tika noraidīts. EST nolēma, ka, ja kāda trešās valsts valstspiederīgā apgādībā esošie nepilngadīgie bērni ir ES pilsoņi, dalībvalstis nevar šim trešās valsts valstspiederīgajam atteikt darba atļauju un uzturēšanās tiesības šajā bērnu dzīvesvietas un valstspiederības dalībvalstī, ciktāl šādi lēmumi šiem bērniem atņem iespēju pēc būtības reāli izmantot ES pilsoņa statusam piederīgās tiesības.

Piemērs. Lietā *Tjebbes un citi*¹⁹³ EST noteica, ka ES tiesības neparedz dalībvalsts valstspiederības zaudēšanu un līdz ar to arī ES pilsonības zaudēšanu, ja tiek pārtraukta reālā saite starp attiecīgo personu un šo dalībvalsti. Lietā tika izskatīti Nīderlandes tiesību akti, ar ko paredzēja automātisku valstspiederības zaudēšanu Nīderlandes valstspiederīgajiem, kas dzīvoja ārpus

190 EST 2004. gada 19. oktobra spriedums lietā C-200/02 *Kunqian Catherine Zhu un Man Lavette Chen pret Secretary of State for the Home Department*, 45. un 46. punkts.

191 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2004), [Direktīva 2004/38/EK](#) (2004. gada 29. aprīlis) par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK, OV 2004 L 158.

192 EST 2011. gada 8. marta spriedums lietā C-34/09 *Gerardo Ruiz Zambrano pret Office National de l'Emploi (ONEm)*.

193 EST 2019. gada 12. marta spriedums lietā C-221/17 *Tjebbes un citi pret Minister van Buitenlandse Zaken*.

Nīderlandes 10 vai vairāk gadus. Arī denaturalizētu personu bērni zaudēja Nīderlandes valstspiederību saskaņā ar 10 gadu noteikumu. Ņemot vērā *Rottmann* lietu¹⁹⁴, EST noteica, ka lēmumam par valstspiederības atcelšanu jāatbilst samērīguma principam. EST uzskatīja, ka valsts iestādēm jāveic individuāla pārbaude, lai noteiktu, vai ES dalībvalsts valstspiederības zaudēšanas, kas ietver ES pilsonības zaudējumu, sekas var nesamērīgi ietekmēt attiecīgās personas ģimenes un profesionālās dzīves normālu attīstību. Turklāt jābūt pieejamam tiesiskās aizsardzības līdzeklim valstspiederības atjaunošanai, ja pasākums tiek uzskatīts par nesamērīgu.

Piemērs. Lieta *Alfredo Rendón Marín pret Administración del Estado*¹⁹⁵ attiecas uz divām personām, kuras nav ES valstu valstspiederīgie un kurām uzņēmējas dalībvalsts varas iestādes liedza uzturēšanās atļauju un izsniedza izraidīšanas rīkojumu, pamatojoties uz viņu reģistrētajiem kriminālpārkāpumiem. Tā bija nepilngadīgo bērnu, kuriem viņi bija vienīgie aprūpētāji un kuriem bija Savienības pilsonība, valstspiederības valsts. EST nolēma, ka LESD 20. pants ir jāinterpretē kā tāds, kas neļauj valsts likumdošanai, kura pieprasa trešās valsts valstspiederīgajam – tādu nepilngadīgu bērnu vecākam, kuri ir Savienības pilsoņi un atrodas tikai viņa aprūpē, automātiski noraidīt uzturēšanās atļaujas piešķiršanu tikai uz tāda pamata, ka trešās valsts valstspiederīgajam ir ieraksts par sodāmību, ja šāda noraidījuma sekas ir prasība šiem bērniem atstāt ES teritoriju¹⁹⁶.

ES tiesību sistēmā ECTK negarantē tiesības uz pilsonību¹⁹⁷. Tomēr uz patvaļīgu pilsonības atteikumu var attiekties ECTK 8. panta darbības joma, ņemot vērā atteikuma ietekmi uz personas privāto dzīvi, kas ietver bērna sociālās identitātes aspektus¹⁹⁸.

Piemērs. Lietā *Genovese pret Malta* Maltas pilsonība bija atteikta ārpus Maltas ārlaulībā dzimušam bērnam, kura māte nebija Maltas pilsone, bet

194 EST 2010. gada 2. marta spriedums lietā C-135/08 *Janko Rottmann pret Freistaat Bayern*.

195 EST, C-165/14, *Alfredo Rendón Marín pret Administración del Estado*, 2016. gada 13. septembris.

196 Sk. arī EST, C-304/14, *Secretary of State for the Home Department pret CS*, 2016. gada 13. septembris; EST, C-133/15, *H.C. Chavez-Vilchez u. c. pret Raad van bestuur van de Sociale verzekeringsbank u. c.*, 2017. gada 10. maijs; EST, C-82/16, *K.A. un citi pret Belgische Staat*, 2018. gada 8. maijs.

197 ECT 2003. gada 9. oktobra spriedums lietā *Slivenko pret Latviju* [GC], Nr. 48321/99, 77. punkts.

198 ECT 2011. gada 11. oktobra spriedums lietā *Genovese pret Malta*, Nr. 53124/09, 33. punkts.

tēvs bija tiesā atzīts Maltas pilsonis. Pilsonības atteikums pats par sevi nebija ECTK 8. panta pārkāpums. Taču patvaļīgais pilsonības atteikums, pamatojoties uz dzimšanu ārvalstī, radīja jautājumus par diskrimināciju. Lai attaisnotu patvaļīgu atšķirīgas attieksmes piemērošanu, atsaucoties uz šo pamatu, ir jābūt svarīgiem iemesliem. Trūkstot šādiem iemesliem, tiesa ir secinājusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 8. pants saistībā ar ECTK 14. pantu¹⁹⁹.

Viens no galvenajiem līgumu noteikumu par tiesībām iegūt pilsonību mērķiem ir bezvalstniecības novēršana. [Eiropas Konvencijā par pilsonību](#) ir iekļauti sīki izstrādāti noteikumi par likumīgu pilsonības iegūšanu, kas attiecas uz bērniem, un ierobežotas iespējas, ka bērni varētu zaudēt pilsonību²⁰⁰. EP [Konvencijā par bezvalstniecības novēršanu attiecībā uz valsts pēctecību](#) ir ietverts pienākums novērst bezvalstniecību piedzimstot (10. pants) un bezvalstniecības gadījumā paredzētas tiesības uz tiesību pārņēmējvalsts valstspiederību (2. pants)²⁰¹. Rūpes par bezvalstniecības novēršanu atbalsojas arī [pārskatītās Eiropas Konvencijas par bērnu adopciju](#) 12. pantā, kurā noteikts, ka valstīm jāatvieglo savas valstspiederības iegūšana bērniem, ko adoptējis kāds to valstspiederīgais, un valstspiederības zudums kā adopcijas sekas ir atkarīgs no citas valstspiederības esības vai iegūšanas.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām [CRC](#) 7. pantā un [Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām](#) 24. panta 3. punktā ir garantētas tiesības iegūt pilsonību.

¹⁹⁹ Turpat, 43.–49. punkts.

²⁰⁰ Eiropas Padome, [Eiropas Konvencija par pilsonību](#), *CETS* Nr. 166, 1997. gada 6. novembris, 6. un 7. pants.

²⁰¹ Eiropas Padome, [Konvencija par bezvalstniecības novēršanu attiecībā uz valsts pēctecību](#), *CETS* Nr. 200, 2006. gada 19. maijs.

5

Ģimenes dzīve

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 7. pants (tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību)	Tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību	ECTK, 8. pants (tiesības uz ģime- nes dzīves neaizskaramību) ECT 2019. gada spriedums lietā <i>V.D. un citi pret Krieviju</i> , Nr. 72931/10
Pamattiesību harta, 24. pants (bērnu tiesības) Uzturēšanas saistību regula (4/2009) Darba un privātās dzīves līdz- svara direktīva (2019/1158) EST, C-129/18, <i>SM pret ieceļo- šanas atļauju dienesta ierēdni</i> , <i>Apvienotās Karalistes vīzu daļa</i> , 2019. gads (bērns nonācis Alžīri- jas kafala)	Tiesības uz vecāku gādību	ECTK, 8. pants (tiesības uz ģime- nes dzīves neaizskaramību) ECT, <i>Petrov un X pret Krieviju</i> , Nr. 23608/16, 2018. gads ECT 2019. gada spriedums lietā <i>Wunderlich pret Vāciju</i> , Nr. 18925/15
Pamattiesību harta, 24. panta 3. punkts (tiesības uzturēt saka- rus ar abiem vecākiem) Procesuālo garantiju direktīva (2016/800) Pārstrādātā regula "Brisele IIa" (2019/1111) Mediācijas direktīva (2008/52/ EK) EST, C-436/13, <i>E. pret B.</i> , 2014. gads (tēva piekļuve bērnam)	Tiesības uzturēt sakarus	ECTK, 8. pants (tiesības uz ģime- nes dzīves neaizskaramību) Konvencija par saskari ar bēr- niem, 1. pants Eiropas Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu, 6. pants ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Schneider pret Vāciju</i> , Nr. 17080/07 (saskarsme starp bērnu un juridiski neatzītu biolo- ģisko tēvu) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Levin pret Zviedriju</i> , Nr. 35141/06 (saskarsmes tiesī- bu ierobežošana)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
EST, C-497/10 PPU <i>Barbara Mercredi pret Richard Chaffe</i>, 2010. gads (zīdāinis un pastāvīgā dzīvesvieta) EST, C-335/17, <i>Neli Valcheva pret Georgios Babanarakis</i>, 2018. gads (tiesības uzturēt sakarus ar vecvecākiem) Tiesu pieejamības direktīva (2002/8/EK) (tiesu pieejamība pārrobežu strīdos)		ECT 2021. gada spriedums lietā <i>A.I. pret Itāliju</i>, Nr. 70896/17 ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Mustafa un Armağan Akin pret Turciju</i>, Nr. 4694/03 (saskarsme starp brāli un māsu pēc aizgādības tiesību piešķiršanas) ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Vojnity pret Ungāriju</i>, Nr. 29617/07 (saskarsmes ierobežošana reliģiskās pārliecības dēļ) ECT 2021. gada 6. jūnija spriedums lietā <i>A.M. un citi pret Krieviju</i>, Nr. 47220/19 ECT, <i>Terna pret Itāliju</i>, Nr. 21052/18, 2021. gada 14. janvāris ECT, <i>Bogonosovy pret Krieviju</i>, Nr. 38201/16, 2019. gada 5. marts ECT, <i>M.S. pret Ukrainu</i>, Nr. 2091/13, 2017. gada 11. jūlijs ECT 2015. gada 30. jūnija spriedums lietā <i>Khoroshenko pret Krieviju</i>, Nr. 41418/04 ECT 2012. gada 17. aprīļa spriedums lietā <i>Horych pret Poliju</i>, Nr. 13621/08 ECT, <i>Hadzhieva pret Bulgāriju</i>, Nr. 45285/12, 2018. gada 1. februāris
Pamattiesību harta, 24. pants (bērnu tiesības) Pārstrādātā regula "Brisele IIa" (2019/1111) EST, <i>Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz</i>, 2010. gads (tiesības tikt uzklaušītam, starptautiskā bērnu nolaupīšana) EST 2017. gada 8. jūnija spriedums lietā C-111/17 PPU <i>OL pret PQ</i>	Bērnu nolaupīšana	Eiropas Konvencija par nolēumu atzīšanu un izpildi par bērnu aizbildnību un bērnu aizbildnības atjaunošanu Konvencija par saskari ar bērniem ECTK, 8. pants (tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Neulinger un Shuruk pret Šveici [GC]</i>, Nr. 41615/07 (bērna aizvešana, ko veikusi māte)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
EST 2021. gada 2. augusta spriedums lietā C-262/21 PPU <i>A pret B</i>		ECT, <i>R.S. pret Poliju</i> , Nr. 63777/09, 2015. gada 21. jūlijs
EST 2010. gada spriedums lietā C211/10 PPU <i>Doris Povse pret Mauro Alpago</i> (sprieduma izpil- des apliecība)		ECT, <i>Y.S. un O.S. pret Krievi- ju</i> , Nr. 17665/17, 2021. gada 15. jūnijs

Gan Eiropas Savienības, gan Eiropas Padomes tiesību aktos (ES [Pamattiesību hartas](#) 7. pantā un [ECTK](#) 8. pantā) ir paredzētas tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību. ES kompetence ģimenes dzīves jautājumos attiecas uz pārrobežu stridiem, tostarp spriedumu atzīšanu un izpildi dalībvalstīs. EST izskata tādus jautājumus kā [pārstrādātajā regulā “Brisele IIa”](#) definētās bērnu intereses un tiesības uz ģimenes dzīvi. Ar ģimenes dzīvi saistītajā ECT judikatūrā ir atzītas savstarpēji atkarīgas tiesības, piemēram, tiesības uz ģimenes dzīvi un bērnu tiesības uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses. Judikatūrā ir atzīts, ka bērnu tiesības reizēm ir konfliktējošas. Piemēram, bērnu tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību var nākties ierobežot, lai garantētu bērnu interešu ievērošanu. Turklāt EP ir pieņēmusi arī dažādus citus instrumentus, kas attiecas uz jautājumiem, kuri ir saistīti ar saskarsmes un aizgādības tiesībām un bērnu tiesību īstenošanu.

Šajā nodaļā ir aplūkotas bērnu tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību un saistītās tiesības, jo īpaši šo tiesību saturs un piemērošanas joma, kā arī saistītie juridiskie pienākumi un to mijiedarbība ar citām tiesībām. Konkrēti ir aplūkoti šādi aspekti – tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību ([5.1. iedaļa](#)), bērnu tiesības uz vecāku gādību ([5.2. iedaļa](#)), tiesības uzturēt sakarus ([5.3. iedaļa](#)) un bērnu nolaupīšana ([5.4. iedaļa](#)).

5.1. Tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību

Svarīgākie aspekti

- Saskaņā ar ES un EP tiesību aktiem valstīm ir pozitīvi pienākumi, lai nodrošinātu bērnu tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramības efektīvu īstenošanu.
- Tiesu un administratīvajām iestādēm ir jāņem vērā bērna intereses jebkurā lēmumā, kas ir saistīts ar ģimenes dzīves neaizskaramību.

Bērnu tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību ietver vairākas saliktas tiesības, piemēram, bērnu tiesības uz vecāku gādību (5.2. iedaļa), tiesības uzturēt sakarus ar abiem vecākiem (5.3. iedaļa), tiesības netikt šķirti no vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir bērna interesēs (5.4. iedaļa un 6. nodaļa), un tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos (9. nodaļa).

ES un EP tiesību sistēmā tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību ir pakļautas vairākiem ierobežojumiem. Kā precizēts paskaidrojumos attiecībā uz **ES Pamattiesību hartu**²⁰², šie ierobežojumi ir tie paši, kas atļauti ar atbilstošo **ECTK** pantu, konkrēti, 8. panta 2. punktu, t. i., ierobežojumi, kas paredzēti tiesību aktos un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts vai sabiedrisko drošību vai valsts ekonomisko labklājību, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību vai aizstāvētu citu tiesības un brīvības²⁰³

Eiropas Savienības Pamattiesību hartā ir noteikts, ka visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātas iestādes, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses (24. panta 2. punkts)²⁰⁴. Lai gan ECTK nav nepārprotami paredzēts pienākums ņemt vērā bērnu intereses, ECT iekļauj šo pienākumu savā judikatūrā²⁰⁵.

202 ES, Eiropas Parlaments, Eiropas Savienības Padome, Eiropas Komisija (2007), **Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu**, OV 2007 C 303/17, sk. paskaidrojumu par 7. pantu.

203 Eiropas Padome (1950), **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija**, *CETS* Nr. 5, 1950. gada 4. novembris, 8. pants.

204 Sk., piemēram, EST 2010. gada 5. oktobra spriedumu lietā C-400/10 PPU *J. McB. pret L. E.*

205 Sk., piemēram, ECT 2000. gada 25. janvāra spriedumu lietā *Ignaccolo-Zenide pret Rumāniju*, Nr. 31679/96.

ECT nolēma, ka ECTK 8. pants aizsargā ģimenes dzīvi arī bērnu un viņu audžuģimenes situācijā²⁰⁶. Lietā *V.D. un citi pret Krieviju*²⁰⁷ zēns ar smagu invaliditāti pēc deviņus gadus ilgas atrašanās audžumātes aprūpē beigās tika atgriezts uz dzīvi kopā ar savu bioloģisko ģimeni, bet audžumātei, audžubrāļiem un audžumāsām tika liegti visi kontakti. Situācijā, kur persona, kura bija ilgstoši rūpējusies par bērnu un izveidojusi ar viņu ciešu personisku saiti, tika pilnībā un automātiski izslēgta no bērna dzīves un nevarēja iegūt tiesības uz kontaktu nekādos apstākļos, neraugoties uz bērna interesēm, tiesa konstatēja ECTK 8. panta pārkāpumu.

5.2. Bērnu tiesības uz vecāku gādību

Svarīgākie aspekti

- ES tiesību akti reglamentē bērnu tiesību uz vecāku gādību procesuālos aspektus.
- Saskaņā ar ECTK valstīm ir negatīvi un pozitīvi pienākumi, lai nodrošinātu bērnu un vecāku tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību.

Bērnu tiesības zināt savu vecāku identitāti un tiesības uz vecāku gādību ir bērnu tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību divi galvenie komponenti. Tie ir zināmā mērā savstarpēji atkarīgi – bērnu tiesības zināt, kas ir viņu vecāki, tiek nodrošinātas ar vecāku gādību. Tomēr dažreiz, piemēram, adoptētu vai medicīniskās apaugļošanas rezultātā dzimušu bērnu gadījumā, šīs tiesības ir nošķirtas. Šādos gadījumos pirmās tiesības ir vairāk saistītas ar bērnu tiesībām uz identitāti, kas izpaužas kā bērna informētība par saviem bioloģiskajiem vecākiem, un tāpēc ir aplūkotas [4. nodaļā](#). Šajā iedaļā pārsvarā ir aplūkotas otrās tiesības, proti, bērnu tiesības uz vecāku gādību.

ES tiesību sistēmā nav noteikumu par rīcību ar ievērojamo tiesību apjomu, kas ir saistīts ar tiesībām un vecāku gādību, un ES tiesību aktos ir aplūkoti starptautstīti aspekti, piemēram, spriedumu atzīšana un īstenošana dalībvalstīs. Piemēram, Padomes Regula (EK) Nr. 4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās ([Uzturēšanas saistību regula](#)) aptver pieteikumus par pārrobežu

²⁰⁶ ECT, *Strand Lobben un citi pret Norvēģiju* [GC], Nr. 37283/13, 2019. gada 10. septembris.

²⁰⁷ ECT 2019. gada 9. aprīļa spriedums lietā *V.D. un citi pret Krieviju*, Nr. 72931/10.

uzturēšanas saistībām, kas izriet no ģimenes attiecībām²⁰⁸. Tajā ir paredzēti ES kopīgi noteikumi ar mērķi nodrošināt uzturēšanas prasību piedziņu arī gadījumos, kad parādnieks vai kreditors atrodas citā dalībvalstī.

Tiesības uz vecāku gādību tika nostiprinātas 2019. gadā ar [Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvu](#)²⁰⁹, kas norāda minimālos standartus indivīda tiesībām saistībā ar paternitātes atvaļinājumu, vecāku atvaļinājumu un aprūpētāju atvaļinājumu, kā arī elastīgai darba organizācijai darbiniekiem, kuri ir vecāki vai aprūpētāji.

EP tiesību sistēmā ECT daudzās lietās apstiprina, ka vecāku un bērnu iespēja baudīt vienam otra sabiedrību ir viens no ģimenes dzīves pamatelementiem. Valstu pasākumi, kas to kavē, traucē īstenot tiesības, kuras tiek aizsargātas ar [ECTK 8. pantu](#)²¹⁰. Šāda veida lietās ECT, aplūkojot lietu kopumā, pēta, vai iemesli jebkuram pasākumam, kas ierobežo vecāka un bērna kopābūšanas iespēju, ir iederīgi un pietiekami. Jebkurā šāda veida lietā izšķiroši ir apsvērumi par bērna interesēm.

Attiecīgās valstu iestādes, kurām ir priekšrocības tiešiem kontaktiem ar visām šādās domstarpībās iesaistītajām personām, izmanto rīcības brīvību atkarībā no konkrētās lietas un dažādu iesaistīto interešu svarīguma pakāpes. Šī rīcība ir diezgan plaša aizgādības lietās un šaurākas attiecībā uz papildu ierobežojumiem, piemēram, tiem, kurus šīs varas iestādes piemēro vecāku kontaktu tiesībām.

ECT ir arī uzsvērusi, ka šāda veida lietās lēmumu pieņemšanas procesam ir jābūt godīgam un tādām, lai nodrošinātu pienācīgu cieņu pret 8. panta aizsargātajām interesēm.

Piemērs. Lietā *Petrov un X. pret Krieviju*²¹¹ bērna māte pārcēlās projām no tēva (pirmais pieteikuma iesniedzējs), līdzīgi ņemot bērnu (otrais pieteikuma

208 ES, Eiropas Savienības Padome (2008), *Padomes 2008. gada 18. decembra Regula (EK) Nr. 4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās*, OV 2008 L 7 (Uzturēšanas saistību regula).

209 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2019), *2019. gada 20. jūnija Direktīva (ES) 2019/1158 par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES*, OV 2019 L 188/79.

210 Sk., piemēram, ECT, *K. un T. pret Somiju* [GC], Nr. 25702/94, 2001. gada 12. jūlijs, 168. punkts.

211 ECT, *Petrov un X pret Krieviju*, Nr. 23608/16, 2018. gada 23. oktobris.

iesniedzējs). Gala rezultātā viņa saņēma uzturēšanās rīkojumu attiecībā uz bērnu. ECT atzīmēja, ka ekspertu atzinums nekad nav pieprasīts tādos svarīgos jautājumos kā bērna attiecības ar katru no vecākiem, katra vecāka spējām un to, vai bērnu ir iespējams izjautāt tiesā, ņemot vērā bērna vecumu un briedumu. Valstu tiesas bija atteikušās izskatīt tēva pieteikumu dzīvesvietas rīkojumam viņa labā un atzīt kā pierādījumus noteiktus viņa iesniegtos dokumentus, bet bērnu aprūpes iestādes bija sniegušas savstarpēji konfliktējošus ieteikumus. Kopumā ECT konstatēja, ka lietas izskatīšana valstu tiesās nav bijusi viscaur pietiekama; lēmumu pieņemšanas process bija nepilnīgs, tāpēc neļāva konstatēt bērna intereses, pārkāpjot ECTK 8. pantu.

Piemērs. Lietā *Wunderlich pret Vāciju*²¹² laulāts pāris vēlējās izglītēt mājās savus četrus bērnus, kaut arī tas nebija atļauts saskaņā ar valsts tiesību aktiem. Pēc tam ģimenes lietu tiesa atsauca viņu tiesības noteikt bērnu dzīvesvietu un viņu tiesības pieņemt lēmumus skolas lietās. Bērni tika aizvesti no pieteikuma iesniedzēju mājām un ievietoti bērnu namā, kur tika novērtētas viņu zināšanas. Bērni tika nogādāti atpakaļ pie pieteikuma iesniedzējiem pēc trim nedēļām, kad viņi bija piekrituši atļaut bērniem apmeklēt skolu.

Vācijas skolas obligātās apmeklētības sistēma balstījās uz apsvērumiem, kas atbilda pašas ECT judikatūrai un ietilpa atbildētājas valsts rīcības brīvības ietvaros. Tādējādi obligātās skolas apmeklētības piemērošana, lai novērstu pieteikuma iesniedzēju bērnu sociālo izolāciju un nodrošinātu viņu integrāciju sabiedrībā, bija piemērots iemesls pieteikuma iesniedzēju vecāku varas daļējas atcelšanas attaisnošanai. Kaut arī patiesībā bērnu zināšanu novērtējums atklāja, ka viņiem bija pietiekamas zināšanas, sociālās prasmes un mīlošas attiecības ar vecākiem, šī informācija nebija pieejama jauniešu labklājības birojam un tiesām, kad tās pieņēma lēmumus, tieši tāpēc, ka pieteikuma iesniedzēji noraidīja šīs pārbaudes, pirms bērni bija nodoti aprūpē. Šajā kontekstā tiesa uzsvēra, ka pat profesionāļu kļūdainie spriedumi vai novērtējumi paši par sevi nebija interpretējami kā bērnu aprūpes pasākumi, kas nebūtu saderīgi ar 8. panta prasībām. Bērnu faktiskā aizvešana nebija ilgāka kā nepieciešams, bija viņu interesēs un netika īstenota īpaši skarbā vai ārkārtējā veidā. Lēmuma pieņemšanas process

212 ECT 2019. gada 10. janvāra spriedums lietā *Wunderlich pret Vāciju*, Nr. 18925/15.

kopumā nodrošināja pieteikuma iesniedzēju interešu nepieciešamo aizsardzību. Netika konstatēts ECTK 8. panta pārkāpums.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām [CRC](#) 5. pantā ir noteikts, ka “dalībvalstis respektē vecāku (..) atbildību, tiesības un pienākumus nodrošināt ikvienam bērnam viņa attīstības pakāpei atbilstošu palīdzību un padomus šajā konvencijā atzīto tiesību izmantošanā”. Turklāt saskaņā ar [CRC](#) 9. pantu nevienam bērnam nedrīkst šķirt no vecākiem pret viņa gribu un visām ieinteresētajām personām jādod iespēja piedalīties ar šo situāciju saistītajās procedūrās. Bērnu tiesības šajos apstākļos un atbilstošie valstu pienākumi ir vēl vairāk pamatoti [ANO Vadlinijās par bērnu alternatīvo aprūpi](#)²¹³.

5.3. Tiesības uzturēt sakarus

Svarīgākie aspekti

- Bērnu tiesības uz sakari ar abiem vecākiem ir jāievēro visās vecāku šķirtības formās. Tas var iekļaut tiesības uzturēt sakarus ar vecvecākiem, brāļiem un māsām.
- Bērnu tiesību uzturēt sakarus ar saviem vecākiem un ģimenes atkalapvienošanās tiesību nodrošināšanas process liek pirmām kārtām ņemt vērā bērnu intereses, veicot pienācīgu uzmanību bērnu viedoklim atbilstoši viņu vecumam un briedumam.

Tiesību uzturēt sakarus ar vecākiem piemērošanas joma atšķiras atkarībā no konteksta. Ja vecāki pieņem lēmumu šķirties, piemērošanas joma ir plašāka, un parasti tās robežas nosaka vienīgi bērnu intereses. Valsts sankcionētas šķirtības gadījumos, piemēram, ja viens no vecākiem ir izraidīts vai atrodas ieslodzījumā, valsts iestādes rīkojas aizsargātu interešu vārdā, un tām jānodrošina taisnīgs līdzsvars starp iesaistīto personu interesēm un pienākumu gādāt par bērna interesēm. Bērnu tiesības uzturēt sakarus ar abiem vecākiem ir piemērojamas abos gadījumos. Tagad kontaktu uzturēšanas tiesību tvērums ir jāaplūko arī kā tāds, kas noteiktos apstākļos attiecas uz vecvecākiem, brāļiem un māsām.

²¹³ Apvienoto Nāciju Organizācija, Cilvēktiesību padome (2009), [ANO Vadlinijas par bērnu alternatīvo aprūpi](#), UN Doc. A/HRC/11/L.13, 15.06.2009.

ES tiesību sistēmā Pamattiesību hartas 24. panta 3. punktā ir nepārprotami atzītas katra bērna tiesības uzturēt sakarus ar *abiem* vecākiem. Šajā punktā ir precizēts šo tiesību saturs, jo īpaši sakaru nozīme, proti, sakariem jābūt *regulāriem*, jāļauj izveidot *personiskas attiecības* un jābūt *tiešiem*. Tomēr pastāv ieruna: katra bērna tiesības uzturēt sakarus ar saviem vecākiem ir skaidri ierobežotas ar bērna interesēm. Kā precizēts paskaidrojumos attiecībā uz hartu, šis pants ir nepārprotami atrunāts **CRC** 9. pantā.

Procesuālo garantiju direktīvā ir atrunātas aizturēto bērnu tiesības uzturēt sakarus ar viņu vecākiem, ģimeni un draugiem apmeklējumu laikā un sarakstē, ja vien nav nepieciešami izņēmuma ierobežojumi bērna interesēs²¹⁴.

Saskaņā ar ES kompetenci (sk. **1. nodaļu**) īpaša uzmanība ir tikusi pievērsta tiesu iestāžu sadarbībai (ar mērķi veidot brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, kurā ir nodrošināta personu brīva pārvietošanās). Šajā ziņā svarīgi ir divi ES tiesību akti: **pārstrādātā regula “Brisele IIa”**²¹⁵ un **Mediācijas direktīva**²¹⁶. Pārstrādātā regula “Brisele IIa” ir nozīmīga, raugoties no tiesību viedokļa. Pirmkārt, tā attiecas uz *visiem* lēmumiem par vecāku atbildību neatkarīgi no ģimenes stāvokļa. Otrkārt, noteikumu par jurisdikciju (ko pārsvarā nosaka bērna pastāvīgā dzīvesvieta) pamatā nepārprotami ir bērna interešu princips un, treškārt, īpaša uzmanība ir pievērsta bērnu viedokļa uzklaušanās nodrošināšanai²¹⁷.

EST judikatūras²¹⁸ primārais mērķis lietās par bērnu nelikumīgu aizvešanu viena vecāka vienpusēji pieņemta lēmuma rezultātā ir saglabāt bērna pamattiesības regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus sakarus ar abiem vecākiem (Pamattiesību hartas 24. panta 3. punkts), jo tiesa uzskata, ka šīs tiesības ir fundamentāli saistītas ar ikviena bērna interesēm. Saskaņā ar EST viedokli pasākumus, kas bērnam rada šķēršļus regulārai personisku attiecību un tiešu

214 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), **Direktīva (ES) 2016/800 par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā**, OV 2016 L 132/1.

215 ES, 2019. gada 25. jūnija Padomes Regula (ES) 2019/1111 par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādātā redakcija), OV 2019 L 178/1 (**pārstrādātā regula “Brisele IIa”**).

216 ES, Eiropas Parlaments, Eiropas Savienības Padome (2008), **Direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās**, OV 2008 L 136/3 (**Mediācijas direktīva**), 2008. gada 21. maijs.

217 Sk., piemēram, **Padomes Regulas (EK) Nr. 2019/1111** preambulu (7., 19., 20., 28. un 57. punktu), 7., 21., 26. pantu, 39. panta 2. punktu un 47. panta 3. punkta a) un b) apakšpunktu.

218 Skat., piemēram, EST 2010. gada 22. decembra spriedumu lietā C-497/10 PPU **Barbara Mercredi pret Richard Chaffe**.

sakaru uzturēšanai ar abiem vecākiem, var pamatot vienīgi ar citām bērna interesēm, kas ir tik svarīgas, ka ir prioritāras salīdzinājumā ar interesēm, kuras ir minēto pamattiesību pamatā²¹⁹. Tas ietver pagaidu, tostarp aizsardzības, pasākumus saskaņā ar pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 15. pantu. Tiesa ir norādījusi, ka visu iesaistīto interešu līdzsvarota un saprātīga novērtēšana, kam jāpamatojas uz objektīviem apsvērumiem attiecībā uz pašu bērna personu un viņa sociālo vidi, principā ir jāveic tiesvedībā saskaņā ar pārstrādātās regulas “Brisele IIa” noteikumiem.

Piemērs. Lieta *E. pret B.*²²⁰ attiecas uz tiesvedību starp E. (tēvu) un B. (māti) saistībā ar Apvienotās Karalistes tiesu jurisdikciju izskatīt un izlemt prasību par viņu bērna S. pastāvīgo dzīvesvietu un tēva saskarsmes tiesībām ar bērnu. Vecāki Spānijas tiesā bija noslēguši vienošanos, saskaņā ar kuru mātei tika piešķirtas aizgādības tiesības, bet tēvam – saskarsmes tiesības. Vēlāk māte bija lūgusi samazināt saskarsmes tiesības, kas tēvam bija piešķirtas ar šo vienošanos. Tēvs bija iesniedzis prasības pieteikumu Augstajā tiesā, lūdzot izpildīt Spānijā noslēgto vienošanos. Māte ir apgalvojusi, ka ir piekritusi Spānijas tiesas jurisdikcijai, un lūgusi nodot jurisdikciju, par kuru bija panākta vienošanās, Anglijas un Velsas tiesām. Pēc tēva apelācijas sūdzības saņemšanas Apelācijas tiesa ir uzdevusi EST vairākus jautājumus par pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 12. panta 3. punkta interpretāciju.

EST ir atzinusi, ka gadījumos, kad tiesā norit tiesvedība saskaņā ar pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 12. panta 3. punktu, bērna intereses var aizsargāt, vienīgi katrā gadījumā atsevišķi izvērtējot jautājumu par to, vai lūgtā vienošanās par tiesas jurisdikciju atbilst bērna interesēm. Vienošanās par jurisdikciju attiecas vienīgi uz konkrēto tiesvedību, kas notiek tiesā, par kuras jurisdikciju vienošanās ir panākta. Galīgi beidzoties tiesvedībai, kuras dēļ vienošanās par jurisdikciju ir notikusi, jurisdikcija beidzas par labu tiesai, kam saskaņā ar pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 8. panta 1. punktu ir vispārējā jurisdikcija.

Attiecībā uz vecāku atbildību pārstrādātā regula “Brisele IIa” ir spēkā vienlaikus ar [Hāgas konvenciju par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības](#)

219 EST 2009. gada 23. decembra spriedums lietā C-403/09 PPU *Jasna Detiček pret Maurizio Sgueglia*, 59.–60. punkts.

220 EST 2014. gada 1. oktobra spriedums lietā C-436/13 *E. pret B.*

pasākumiem²²¹. Saskaņā ar pārstrādātās regulas "Brisele IIa" 97. pantu šī regula ir noteicošā attiecībā pret Hāgas konvenciju: a) ja attiecīgā bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir kādas dalībvalsts teritorijā vai b) attiecībā uz kādas dalībvalsts tiesās pieņemta sprieduma atzīšanu un izpildi citas dalībvalsts teritorijā, pat ja attiecīgā bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir tādas trešās valsts teritorijā, kas ir Hāgas konvencijas līgumslēdzēja puse. Tāpēc viens no galvenajiem jautājumiem saskaņā ar pārstrādāto regulu "Brisele IIa" ir bērna pastāvīgās dzīvesvietas noteikšana.

Piemērs. Lietā *Mercredi pret Chaffe*²²² Anglijas un Velsas Apelācijas tiesa bija nosūtījusi EST lietu par divus mēnešus veca bērna aizvešanu no Apvienotās Karalistes uz Francijas salu Reinjonu. EST ir atzinusi, ka pastāvīgās dzīvesvietas jēdziens pārstrādātās regulas "Brisele IIa" 8. un 10. panta izpratnē atbilst vietai, ko raksturo bērna zināma integrācija sociālajā un ģimenes vidē. Ja situācija attiecas uz zīdaini, kas dalībvalstī (kura nav tā pastāvīgās dzīvesvietas dalībvalsts un uz kuru viņš ir aizvests) kopā ar savu māti ir uzturējies tikai dažas dienas, jāņem vērā vairāki faktori: pirmkārt, uzturēšanās šīs ES dalībvalsts teritorijā ilgums, regularitāte, apstākļi un iemesli un mātes pārcelšanās uz minēto valsti iemesli un, otrkārt, īpaši ņemot vērā bērna vecumu, mātes ģeogrāfiskā un ģimenes izcelsme, kā arī ģimenes un sociālās saiknes, kas mātei un bērnam ir šajā dalībvalstī.

Lai garantētu bērnu tiesības uzturēt sakarus ar abiem vecākiem pārrobežu strīdos, īpaši svarīga nozīme ir arī ar tiesu pieejamības regulēšanu saistītiem instrumentiem, kuros ir precizēts, kā rīkoties sarežģītu strīdu gadījumos, piemēram, Padomes Direktīvai 2003/8/EK (*Tiesu pieejamības direktīva*), kas liek "uzlabot tiesu pieejamību pārrobežu strīdos, nosakot kopīgus obligātus noteikumus attiecībā uz juridisko palīdzību šādos strīdos"²²³.

Tiesa ir lēmusi arī par vecvecāku tiesībām uz saskarsmi ar saviem mazbērniem.

221 Pasaules organizācija pārrobežu sadarbības jomā civillietās un komercietās, Hāgas Starptautiskā privāttiesību konference (1996), *Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem*, 19.10.1996.

222 EST 2010. gada 22. decembra spriedums lietā C-497/10 PPU *Barbara Mercredi pret Richard Chaffe*.

223 ES, Eiropas Savienības Padome (2003), *Padomes Direktīva 2002/8/EK (2003. gada 27. janvāris) par to, kā uzlabot tiesu pieejamību pārrobežu strīdos, nosakot kopīgus obligātus noteikumus attiecībā uz juridisko palīdzību šādos strīdos*, OV 2003 L 026 (*Tiesu pieejamības direktīva*), 2003. gada 31. janvāris.

Piemērs. Lietā *Neli Valcheva pret Georgios Babanarakis*²²⁴ vecāmāte (no mātes puses) pieprasīja saskarsmi ar savu mazdēlu pēc viņa laulības šķiršanas Grieķijas tiesā, kas bērna aizbildnības tiesības piešķīra viņa tēvam. EST nolēma, ka bērnu tiesības uz saskarsmes uzturēšanu ar abiem vecākiem ir jāskaidro plašāk un “tiesības uz saskarsmi” ir jāinterpretē kā tādas, kas iekļauj vecvecāku tiesības uz saskarsmi ar saviem mazbērniem.

EP tiesību sistēmā katra bērna tiesības uzturēt sakarus ar abiem vecākiem ir netieši ietvertas [ECTK 8. pantā](#). ECT daudzās lietās ir apstiprinājusi, ka “vecāku un bērnu iespēja baudīt vienam otra sabiedrību ir viens no ģimenes dzīves pamatelementiem”²²⁵. Tiesa tomēr ir arī uzsvērusi, ka šīs tiesības var ierobežot bērna intereses (sk. [5.4. iedaļu](#) un [6. nodaļu](#)). Šīs tiesības ir uzmanības centrā, pieņemot tiesas lēmumus par aizgādību un saskarsmi ar bērniem.

ECT vairākās lietās vecāku un bērnu saskarsmes kontekstā ir tieši vai netieši norādījusi uz bērnu interesēm.

Piemērs. Lietā *Schneider pret Vāciju*²²⁶ pieteikuma iesniedzējs, kam bija attiecības ar precētu sievieti, uzskatīja, ka viņš ir bioloģiskais tēvs sievietes dēlam, kura juridiski atzītais tēvs bija bērna mātes vīrs. Pieteikuma iesniedzējs apgalvoja, ka valsts tiesu lēmums noraidīt viņa pieteikumu par saskarsmi ar bērnu un informāciju par bērna attīstību, pamatojoties uz to, ka viņš nav bērna juridiskais tēvs un viņam nav attiecību ar bērnu, ir viņa tiesību saskaņā ar [ECTK 8. pantu](#) pārkāpums. Konstatējot pārkāpumu, ECT ir pievērsusi uzmanību faktam, ka valsts tiesas vispār nebija izvērtējušas, vai, ņemot vērā lietas īpašos apstākļus, saskarsme starp bērnu un pieteikuma iesniedzēju būtu atbildusi bērna interesēm²²⁷. Attiecībā uz pieteikuma iesniedzēja lūgumu saņemt informāciju par bērna personīgo attīstību ECT ir atzinusi, ka valsts tiesas nav norādījušas pietiekamus iemeslus, lai attaisnotu savu iejaukšanos saskaņā ar [8. panta 2. punktu](#), tāpēc iejaukšanās nav bijusi nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā.

²²⁴ EST, C 335/17, *Neli Valcheva pret Georgios Babanarakis*, 2018. gada 31. maijs.

²²⁵ ECT 2001. gada 12. jūlija spriedums lietā *K. un T. pret Somiju* [GC], Nr. 25702/94, 151. punkts.

²²⁶ ECT 2011. gada 15. septembra spriedums lietā *Schneider pret Vāciju*, Nr. 17080/07.

²²⁷ Sk. arī ECT 2010. gada 21. decembra sprieduma lietā *Anayo pret Vāciju*, Nr. 20578/07, 67. un 71. punkts.

Piemērs. Lietā *Levin pret Zviedriju*²²⁸ pieteikuma iesniedzēja, māte, kuras trīs bērni atradās alternatīvā ārpusģimenes aprūpē, apgalvoja, ka ar viņas tiesību uzturēt sakarus ar saviem bērniem ierobežojumiem tiek pārkāptas viņas tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību. ECT ir pievērsusi uzmanību saskarsmes ierobežojumu mērķim, t. i., bērnu interešu aizsardzībai. Konkrētajā gadījumā, atrodoties pieteikuma iesniedzējas aizgādībā, bērni bija atstāti novārtā, un saskarsmē ar pieteikuma iesniedzēju bija izpaudusies spēcīga un negatīva bērnu reakcija. Secinot, ka šajā lietā ECTK 8. pants nav pārkāpts, tiesa ir atzinusi, ka iejaukšanās pieteikuma iesniedzējas tiesībās ir bijusi "samērīga ar likumīgo mērķi [bērnu interesēm] un valsts iestāžu rīcības brīvības robežās".

Piemērs. Lietā *A.I. pret Itāliju*²²⁹ Nigērijas izcelsmes pieteikuma iesniedzēja, kura bija cilvēku tirdzniecības upuris, sūdzējās par to, ka viņai nav iespēju izmantot tiesības kontaktiem ar saviem diviem bērniem, jo valsts tiesa savā lēmumā bija piemērojusi aizliegumu, paziņojot, ka bērni ir piemēroti adopcijai. Valsts tiesa bija novērtējušas pieteikuma iesniedzējas kā vecāka prasmes, neņemot vērā viņas ievainojamību kā cilvēku tirdzniecības upurim, izcelsmi un vecāka-bērna saišu atšķirīgo modeli viņas kultūrā, kaut arī šis faktors bija skaidri izcelts pieejamajā ekspertu ziņojumā. Tiesa konstatēja, ka tiesvedības gaitā, kas izraisīja pieteikuma iesniedzējas un viņas bērnu savstarpējo kontaktu pārtraukšanu, netika veltītas pienācīgas pūles, lai pieteikuma iesniedzējai un viņas bērniem izveidotos ģimenes dzīve. Līdz ar to tiesvedībai netika pievienotas garantijas, kas būtu proporcionālas iejaukšanās nopietnībai un attiecīgo interešu nozīmīgumam, tādējādi pārkāpjot ECTK 8. pantu.

Piemērs. Lietā *Mustafa un Armağan Akin pret Turciju*²³⁰ pieteikuma iesniedzēji – tēvs un dēls – apgalvoja, ka valsts tiesas izdotā aizgādības rīkojuma noteikumi ir pārkāpuši viņu tiesības saskaņā ar ECTK 8. pantu, jo dēlam tika liegta saskare ar māsu, kura bija viņu mātes aizbildnībā. Turklāt tēvam bija liegta iespēja būt kopā ar abiem bērniem vienlaikus, jo viņa dēla saskarsme ar māti sakrita ar viņa paša saskarsmi ar savu meitu. ECT ir atzinusi, ka valsts tiesas lēmums šķirt abus bērnus ir pieteikuma iesniedzēju tiesību

228 ECT 2012. gada 15. marta spriedums lietā *Levin pret Zviedriju*, Nr. 35141/06, 57. un 69. punkts, ECT 2001. gada 12. jūlija spriedums lietā *K. un T. pret Somiju* [GC], Nr. 25702/94, 151. punkts.

229 ECT 2021. gada 1. aprīļa spriedums lietā *A.I. pret Itāliju*, Nr. 70896/17.

230 ECT 2010. gada 6. aprīļa spriedums lietā *Mustafa un Armağan Akin pret Turciju*, Nr. 4694/03.

uz ģimenes dzīves neaizskaramību pārkāpums, jo tas ne vien liedz abiem bērniem tikties vienam ar otru, bet neļauj arī viņu tēvam vienlaikus baudīt abu savu bērnu klātbūtni²³¹.

Aizbildnības saskarsmes lēmumu pieņemšanas kontekstā ECT aizliedz arī diskrimināciju, kas nav savietojama ar ECTK 14. pantu.

Piemērs. Lietā *Vojnity pret Ungāriju*²³² pieteikuma iesniedzējs apgalvoja, ka viņam ir liegta saskarsme ar dēlu viņa reliģiskās pārliecības dēļ. Konstatējot ECTK 14. panta un 8. panta pārkāpumu, ECT norādīja, ka nebija nekādu pierādījumu par to, ka pieteikuma iesniedzēja reliģiskā pārliecība ietvertu bīstamu praksi vai pakļautu fiziskam vai psiholoģiskam kaitējumam viņa dēlu²³³. Valsts tiesu lēmumi par pieteikuma iesniedzēja saskarsmes tiesību atņemšanu padarīja jebkāda veida kontaktus un jebkāda veida ģimenes dzīves turpināšanu neiespējamu, neraugoties uz faktu, ka pilnīga saskarsmes pārtraukšana ir attaisnojama tikai ārkārtas apstākļos. Tāpēc ECT ir atzinusi, ka starp pieteikuma iesniedzēja saskarsmes tiesību izmantošanas pilnīgu aizliegumu un sasniedzamo mērķi, proti, bērna interešu aizsardzību, nav pastāvējušas saprātīgas samērīguma attiecības.

Piemērs. Lieta *A.M. un citi pret Krieviju*²³⁴ attiecās uz pieteikuma iesniedzējas vecāka tiesību ierobežošanu un kontaktu ar viņas bērniem liegšanu bez nepieciešamās pārbaudes, jo viņa tobrīd bija dzimuma maiņas procesā. Tiesa nekonstatēja pierādījumus par dzimuma maiņas izraisītiem potenciāliem kaitējumiem bērniem un uzskatīja, ka valsts tiesas nav pietiekami izmeklējušas ģimenes konkrētos apstākļus. Turklāt lēmuma pamatā skaidri bija pieteicējas dzimumidentitāte, tātad tas bija diskriminējošs, pārkāpjot ECTK 8. pantu gan atsevišķi, gan kopā ar ECTK 14. pantu.

Piemērs. Lietā *Terna pret Itāliju*²³⁵ pieteikuma iesniedzēja sūdzējās par savas mazmeitas (kura kopš dzimšanas bija dzīvojusi kopā ar viņu) izņemšanu no ģimenes un nodošanu aprūpē, kā arī par nespēju izmantot savas

231 Sk. arī ECT 2015. gada 8. oktobra spriedumu lietā *Vujica pret Horvātiju*, Nr. 56163/12.

232 ECT 2013. gada 12. februāra spriedums lietā *Vojnity pret Ungāriju*, Nr. 29617/07; sk. arī ECT 2010. gada 30. novembra spriedumu lietā *P.V. pret Spāniju*, Nr. 35159/09.

233 ECT 2013. gada 12. februāra spriedums lietā *Vojnity pret Ungāriju*, Nr. 29617/07, 38. punkts.

234 ECT 2021. gada 6. jūnija spriedums lietā *A.M. un citi pret Krieviju*, Nr. 47220/19.

235 ECT, *Terna pret Itāliju*, Nr. 21052/18, 2021. gada 14. janvāris.

saskarsmes tiesības, ko piešķīra valsts tiesa. Viņa uzskatīja, ka šāda situācija bija izveidojusies stigmatizācijas rezultātā, jo bērna ģimene bija saistīta ar romu etnisko izcelsmi. ECT konstatēja ECTK 8. panta pārkāpumu, jo valsts iestādes nebija ieguldījušas adekvātu un pietiekamu darbu, lai nodrošinātu cieņpilnu attieksmi pret pieteikuma iesniedzējas apmeklējumu tiesībām. No otras puses, lai attaisnotu meitenes nodošanu aprūpē, valsts tiesas bija izmantojušas argumentus saistībā ar bērna interesēm, nevis bērna un viņa ģimenes etnisko izcelsmi. Tādējādi nav pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar 8. pantu.

Bērnu tiesības uzturēt sakarus ar abiem vecākiem turklāt ir skaidri minētas EP [Konvencijā par saskari ar bērniem](#)²³⁶. Saskaņā ar šīs konvencijas 4. panta 1. punktu "bērniem un viņu vecākiem ir tiesības nodibināt un uzturēt regulāras personiskas attiecības". Vispārējos principos, kas jāpiemēro attiecībā uz saskarsmes rīkojumiem, ir uzsvērtas bērnu tiesības tikt informētiem, uzklautiem un paust savu viedokli, turklāt bērnu viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība.

EP [Konvencijas par bērnu tiesību piemērošanu](#)²³⁷ 6. pantā ir sīkāk izklāstītas prasības, kas attiecas uz lēmumu pieņemšanas procesu tiesā, tostarp juridiskie pienākumi apsvērt, vai tiesu iestādes rīcībā ir pietiekama informācija, lai pieņemtu lēmumu bērna interesēs, nodrošināt bērna tiesības tikt informētam par procesu un tā iznākumu un gādāt par drošu vietu, kur iesaistītie bērni var brīvi paust savu viedokli viņu vecumam/briedumam atbilstošā veidā.

Ģimenes dzīves neaizskaramība attiecībā uz vecvecākiem un viņu mazbērniem pirmkārt ietver tiesības uzturēt normālas vecāku-mazbērnu attiecības savstarpējā saskarsmē, lai gan parasti šāda saskarsme notiek ar tās personas piekrišanu, kurai ir vecāka atbildība²³⁸. Lietā *Bogonosovy pret Krieviju*²³⁹ vectēvs gribēja uzturēt saikni ar mazmeitu pēc viņas adoptēšanas citā ģimenē, bet lietā

236 Eiropas Padome (2003), [Konvencija par saskari ar bērniem](#), CETS Nr. 192, 2003. gada 15. maijs. Sk. arī Pasaules organizācija pārrobežu sadarbības jomā civiltietās un komercietās, Hāgas Starptautiskā privāttiesību konference (1996), [Konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem](#), 19.10.1996.

237 Eiropas Padome (1996), [Eiropas Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu](#), CETS Nr. 160, 1996. gada 25. janvāris.

238 ECT, *Mitovi pret bijušo Dienvidslāvijas Maķedonijas Republiku*, Nr. 53565/13, 2015. gada 16. aprīlis

239 ECT, *Bogonosovy pret Krieviju*, Nr. 38201/16, 2019. gada 5. marts.

*M.S. pret Ukrainu*²⁴⁰ ECT uzsvēra saskarsmes ar vecvecākiem nozīmīgumu, jo īpaši, kad bērns bija pastāvīgi dzīvojis ne tikai ar abiem vecākiem, bet arī ar vecvecākiem.

Var rasties situācijas, kad bērni tiek šķirti no vecākiem, piemēram, kādam no vecākiem atrodoties ieslodzījumā²⁴¹. Lietā *Khoroshenko pret Krieviju*²⁴² ECT konstatēja, ka iejaukšanās pieteikuma iesniedzēja privātajā un ģimenes dzīvē tikai retu atļauto apmeklējumu rezultātā nebija proporcionāla viņa soda mērķiem. Turklāt lietā *Horych pret Poliju*²⁴³ ECT ir norādījusi, ka “uz bērnu apmeklējumiem (...) cietumā ir jāattiecinā īpaši noteikumi un var būt jāievēro īpaši nosacījumi atkarībā no bērnu vecuma, iespējamās ietekmes uz bērnu emocionālo stāvokli vai labklājību un no apmeklējamās personas personiskajiem apstākļiem”. Tiesa ir piebildusi, ka “valsts pozitīvie pienākumi saskaņā ar 8. pantu (..) ietver pienākumu nodrošināt atbilstošus, apmeklētājiem pēc iespējas mazāku stresu izraisošus apstākļus bērnu uzņemšanai, ņemot vērā ieslodzījuma praktiskās sekas”.

Piemērs. Lietā *Hadzhieva pret Bulgāriju*²⁴⁴ 14 gadus vecā pieteikuma iesniedzēja tika atstāta viena pēc viņas vecāku arestēšanas. Saskaņā ar attiecīgajiem valsts juridiskajiem noteikumiem valsts iestādēm bija pienākums, kā šķiet, no pieteikuma iesniedzējas vecāku aizturēšanas brīža, sniegt viņiem iespēju noorganizēt viņas aprūpi vai pašām noskaidrot viņas situāciju; turklāt valsts iestādēm bija pieteikuma iesniedzējai jānodrošina palīdzība, atbalsts un pakalpojumi pēc nepieciešamības viņas mājās, audzūģimenē vai speciālā iestādē. Attiecīgās iestādes neveica nevienu no šīm darbībām. Tādējādi sākotnējā divu dienu periodā varas iestādes nebija ievērojušas savu pozitīvo pienākumu saskaņā ar 8. pantu, lai nodrošinātu aizsardzību un aprūpi pieteikuma iesniedzējai viņas vecāku prombūtnes laikā.

Bērnu tiesības uzturēt kontaktus ar vecākiem ir uzsvērtas dažos EP [Pamatnostādņu par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu](#)²⁴⁵ noteikumos. Šajās pamat-

240 ECT, *M.S. pret Ukrainu*, Nr. 2091/13, 2017. gada 11. jūlijs.

241 Sk. arī Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), [Ieteikums CM/Rec\(2018\)5 par ieslodzītu vecāku bērniem](#), 2018. gada 4. aprīlis.

242 ECT 2015. gada 30. jūnija spriedums lietā *Khoroshenko pret Krieviju*, Nr. 41418/04.

243 ECT 2012. gada 17. aprīļa spriedums lietā *Horych pret Poliju*, Nr. 13621/08.

244 ECT, *Hadzhieva pret Bulgāriju*, Nr. 45285/12, 2018. gada 1. februāris.

245 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), [Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu](#), 17.11.2010.

nostādnēs ir nepārprotami apstiprinātas bērnu, kam atņemta brīvība, tiesības “uzturēt regulārus un jēgpilnus kontaktus ar vecākiem [un] ģimeni” (21. panta a) punkts) (sk. arī [11. nodaļu](#)). Turklāt EP lēmumā [CM/Rec\(2018\)5 par ieslodzītu vecāku bērniem](#)²⁴⁶ ir sniegti norādījumi par to, kā pievērsties nepieciešamai saglabāt un palīdzēt attīstīt pozitīvas bērnu-vecāku savstarpējās attiecības, kad vecāks ir aizturēts.

Starptautiskajās tiesībās bērnu tiesības uzturēt sakarus ar abiem vecākiem ir norādītas *CRC* 9. panta 3. punktā: “Dalībvalstu puses respektē no viena vai abiem vecākiem šķirta bērna tiesības pastāvīgi uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā ar bērna interesēm”.

5.4. Bērnu prettiesiska aizvešana pāri robežām – bērnu nolaupīšana

Svarīgākie aspekti

- ES tiesību akti konkrēti nosaka, ka tiesvedībā saistībā ar bērnu atpakaļatdošanu pēc viņu nelikumīgas aizvešanas vai aizturēšanas jāuzklausā bērna viedoklis.
- Pārstrādātā regula “Brisele IIa” papildina atsevišķus Hāgas konvencijas noteikumus, un šī regula ir noteicošā attiecībā pret Konvencijas noteikumiem attiecībās starp dalībvalstīm.
- Bērnu prettiesiskas aizvešanas gadījumos, kas notiek, pārkāpjot aizgādības kārtību, ECT liek ievērot ar bērna tiesībām pamatotu pieeju, proti, ECTK 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) jāinterpretē saistībā ar Hāgas konvenciju un *CRC*.

Bērna nolaupīšana attiecas uz situāciju, kad bērns tiek aizvests vai aizturēts pāri valsts robežām, pārkāpjot spēkā esošo aizgādības kārtību (Konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem²⁴⁷ ([Hāgas konvencija](#)) 3. pants). Saskaņā ar Hāgas konvenciju prettiesiski aizvesti vai

²⁴⁶ Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), [lēmums CM/Rec\(2018\)5 par ieslodzītu vecāku bērniem](#), 2018. gada 4. aprīlis.

²⁴⁷ Pasaules organizācija pārrobežu sadarbības jomā civiltietās un komercietās (1980), [Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem](#), 25.10.1980.

aizturēti bērni ir ātri jāatdod atpakaļ valstī, kas ir bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts (11. panta 1. punkts). Strīdu par aizgādību pēc būtības izskata pastāvīgās dzīvesvietas valsts. Tās valsts tiesām, no kuras bērns aizvests, rīkojums par atpakaļatdošanu jāizdod sešās nedēļās no pieteikuma iesniegšanas dienas (11. pants). Hāgas konvencijas pamatā ir bērna interešu princips. Šīs konvencijas kontekstā bērna nelikumīgas aizvešanas lietās pēc iespējas drīzāk ir jāatjauno *status quo ante*, lai izvairītos no nelikumīgu situāciju juridiskas konsolidācijas. Jautājumi par aizgādības un saskarsmes tiesībām būtu jāizlemj tiesām, kam ir jurisdikcija bērna pastāvīgās dzīvesvietas valstī, nevis tiesām valstī, uz kuru bērns ir nelikumīgi aizvests. Uz atpakaļatdošanas mehānismu attiecas vairāki ierobežoti izņēmumi saskaņā ar Hāgas konvencijas 12., 13. un 20. pantu. Konvencijas 13. pantā ir iekļauti noteikumi, kas ir bijuši iemesls lielākajai daļai tiesas procesu tiklab valsts, kā starptautiskā līmenī. Saskaņā ar šo pantu valsts, uz kuru bērns aizvests, var atteikties atdot bērnu atpakaļ, ja pastāv nopietns risks, ka atpakaļatdošana radīs bērnam kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju (13. panta b) punkts). Atpakaļatdošanu var atteikt arī gadījumā, ja bērns iebilst pret atgriešanos un ir sasniedzis attiecīgu brieduma pakāpi, lai spētu izteikt savu viedokli (13. panta 2. punkts).

ES tiesību sistēmā juridiskais instruments, kas regulē bērnu nolaupīšanu starp ES dalībvalstīm, ir **pārstrādātā Regula “Brisele IIa”**²⁴⁸, kura pamatojas uz Hāgas konvencijas noteikumiem. Tā papildina Hāgas konvenciju un ir noteicošā salīdzinājumā ar to ES iekšējās nolaupīšanas lietās (96. pants). Lai gan Hāgas konvencija joprojām ir galvenais starptautiskais instruments bērnu nolaupīšanas jomā, pārstrādātā regula “Brisele IIa” dažos aspektos ir padarījusi stingrākus jurisdikcijas noteikumus par labu izcelsmes / pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesām. Līdzīgi Hāgas konvencijai bērnu nolaupīšanas gadījumos jurisdikciju saglabā tās valsts tiesas, kurā bērns ir pastāvīgi dzīvojis tieši pirms nelikumīgās aizvešanas vai aizturēšanas. Attiecībā uz atpakaļatdošanu regulā ir saglabāti tie paši izņēmumi, kas iekļauti Konvencijā par bērnu nolaupīšanu. Pārstrādātā regula, kas tika ieviesta 2019. gadā, atcēla eksekvatūras procedūru²⁴⁹, kura novilcināja rīkojumu izpildi. Pārstrādātajā regulā iekļāva arī specifiskus noteikumus un skaidrus terminus, kas noteica nepieciešamību pēc “ātriem tiesas

248 Eiropas Savienības Padome (2019), **Padomes Regula (ES) 2019/1111** par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādāta redakcija), OV 2019 L 178/1.

249 Procedūra, ko dēvē par eksekvatūru, attiecas uz spriedumu piemērošanu civilīetās, kas bieži ietver dārgus, darbietilpīgus un tehniski prasīgus valsts tiesu pārskatus par paveikto.

procesiem”, tādējādi kļūstot par svarīgu instrumentu bērnu nolaupīšanas lietu paātrināšanai²⁵⁰.

Pārstrādātā regula “Brisele IIa” atšķirībā no Hāgas konvencijas saglabā jurisdikciju, lai izskatītu aizgādības domstarpību lietā paveikto ar pastāvīgās dzīvesvietas valsti, pat ja tiek sniegts rīkojums par neatgriešanu, piemērojot Hāgas konvencijas 13. panta b) punktu (pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 29. pants). Jurisdikcijas nodošana valstij, uz kuru bērns aizvests, var notikt tikai divās situācijās, kas paredzētas pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 10. pantā. Pirmā situācija, kad patvēruma valsts tiesām ir jurisdikcija, izveidojas, ja bērns patvēruma valstī ir ieguvis pastāvīgu dzīvesvietu un visas personas, kam ir aizgādības tiesības, ir piekritušas aizvešanai vai aizturēšanai²⁵¹. Otrā situācija rodas, ja bērns ir ieguvis pastāvīgu dzīvesvietu valstī, uz kuru viņš ir aizvests, ir pagājis viens gads, kopš tas no vecākiem, kurš palicis izcelsmes valstī, ir zinājis vai viņam būtu vajadzējis zināt par bērna atrašanās vietu, bērns ir iekārtojies savā jaunajā vidē un ir izpildīts vismaz viens no pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 10. panta b) punktā minētajiem papildu nosacījumiem²⁵².

Tāpat kā visi pārējie ES juridiskie instrumenti, arī pārstrādātā regula “Brisele IIa” jāinterpretē saskaņā ar [Pamattiesību hartas noteikumiem](#), jo īpaši 24. pantu. EST ir bijusi iespēja precizēt 24. panta interpretāciju bērnu nolaupīšanas kontekstā saskaņā ar regulu “Brisele IIa” (pirms tās pārstrādāšanas). Kā minēts [2.4. iedaļā](#), *Aguirre Zarraga lietā* EST ir atzinusi, ka Pamattiesību hartas 24. pantā nostiprinātās bērna tiesības tikt uzklausītam prasa, lai bērnu rīcībā būtu juridiskas procedūras un nosacījumi, kas viņiem ļautu brīvi paust savu viedokli, un lai tiesa to noskaidrotu²⁵³. Tomēr EST ir norādījusi, ka tikai bērna pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesu ziņā ir pārbaudīt savu spriedumu likumību, ievērojot ES Pamattiesību hartas 24. panta un pārstrādātās regulas “Brisele IIa” prasības. Saskaņā ar savstarpējas uzticēšanās principu dalībvalstu tiesību sistēmām būtu jānodrošina efektīva un līdzvērtīga pamattiesību aizsardzība. Tāpēc jebkura ar cilvēktiesībām saistīta pārsūdzība ieinteresētajām personām jāiesniedz tiesās, kam saskaņā ar regulu ir jurisdikcija strīda par aizgādību izskatīšanai pēc būtības. EST ir atzinusi, ka tās dalībvalsts tiesa, uz kuru bērns ir neilikumīgi aizvests, nevar iebilst pret to, lai tiktu izpildīts apliecināts spriedums,

250 [Pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 24. pants](#).

251 [Pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 9. panta a\) punkts](#).

252 [Pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 9. panta b\) punkts](#).

253 EST 2010. gada 22. decembra spriedums lietā C-491/10 PPU *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz*. Analīzi par aspektiem, kas attiecas uz bērna piedalīšanos šajā lietā, sk. [2.4. iedaļā](#).

ar kuru ir noteikta bērna atpakaļatdošana, jo novērtējums par šo noteikumu pārkāpuma esamību ir vienīgi tās valsts kompetencē, no kuras bērns aizvests.

Piemērs. Lieta *Povse pret Alpag*²⁵⁴ attiecas uz mātes veiktu nelikumīgu meitas aizvešanu uz Austriju. Austrijas tiesas bija noraidījušas tēva pieteikumu par meitas atpakaļatdošanu Itālijā, norādot uz nopietnu risku radīt bērnam kaitējumu. Tīkmēr Itālijas tiesa pēc tēva pieprasījuma bija apstiprinājusi, ka tā saglabā jurisdikciju strīda par aizgādību izskatīšanai pēc būtības, izdevusi rīkojumu par bērna atpakaļatdošanu Itālijā un izpildes apliecību uz pārstrādātās regulas "Brisele IIa" 42. panta pamata. Lietu EST bija nodevusi Austrijas tiesa pēc mātes pārsūdzības ar prasību noraidīt pieteikumu par sprieduma, par kuru bija izdota apliecība, un izrietošā rīkojuma par bērna atpakaļatdošanu Itālijā izpildi. EST ir atzinusi, ka pēc izpildes apliecības izdošanas pret atpakaļatdošanu nevar iebilst valstī, uz kuru bērns aizvests (šajā gadījumā Austrijā), jo šādi apliecināts spriedums ir automātiski izpildāms. EST turklāt ir atzinusi, ka šajā gadījumā vienīgi Itālijas tiesas ir kompetentas lemt par to, vai atgriešanās būtu saistīta ar nopietnu risku bērna interesēm. Pieņemot, ka šīs tiesas uzskatītu šo risku par pamatotu, to izdotā izpildes rīkojuma apturēšana būtu vienīgi to kompetencē²⁵⁵.

Pārstrādātā regula "Brisele IIa" paplašināja un paskaidroja dalībvalstu pienākumu nodrošināt bērniem iespēju tikt uzklautiem. Pārstrādātajā redakcijā ir ieviests pienākums sniegt bērnam reālu un efektīvu iespēju paust savu viedokli un varas iestādēm izvērtēt bērna intereses, vienlaicīgi pienācīgi novērtējot bērna viedokli atbilstoši viņa vecumam un briedumam²⁵⁶. Turklāt tā norāda, ka bērnam ir tiesības izteikt savu viedokli atgriešanas tiesvedībā²⁵⁷.

Nopietna, iespējams, nelabojama, kaitējuma bērna un vecāka savstarpējām attiecībām risks ir viens no pamatiem, iesniedzot pieteikumu EKT par steidzamu

254 EST 2010. gada 1. jūlija spriedums lietā C-211/10 *Doris Povse pret Mauro Alpag*.

255 Pieteikums, pamatojoties uz tiem pašiem faktiem, vēlāk tika iesniegts ECT un atzīts par nepieņemamu. Sk. ECT 2013. gada 18. jūnija lēmumu par nepieņemamību lietā *Povse pret Austriju*, Nr. 3890/11.

256 ES, Eiropas Savienības Padome (2019), 2019. gada 25. jūnija Padomes Regula (ES) 2019/1111 par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādāta redakcija), OV 2019 L 178/1, 21. pants.

257 Turpat, 26. pants.

pagaidu nolēmumu²⁵⁸. Tiesa daudzās lietās ir piemērojusi pagaidu nolēmumu, reizēm *ex officio*²⁵⁹.

Piemērs. Lieta *OL pret PQ*²⁶⁰ attiecas uz pieprasījumu par bērna atgriešanu no Grieķijas – valsts, kurā bērns bija dzimis un dzīvojis kopā ar māti, uz Itāliju, kur pāris bija pastāvīgi dzīvojis pirms bērna piedzimšanas. Tiesa nolēma, ka tad, ja bērns saskaņā ar viņas vecāku kopīgajām vēlmēm ir dzimis un pastāvīgi dzīvojis kopā ar māti vairākus mēnešus dalībvalstī, kas nav valsts, kurā viņas vecāki pastāvīgi dzīvoja pirms viņas piedzimšanas, vecāku sākotnējai iecerei par to, ka mātei kopā ar bērnu ir jāatgriežas uz iepriekšējo valsti, nevar novest pie secinājuma, ka bērns ir tās pastāvīgais iedzīvotājs. Tādējādi mātes atteikšanos atgriezties Itālijā kopā ar bērnu nevar uzskatīt par bērna “nelikumīgu aizvešanu vai aizturēšanu”.

Piemērs. A *pret B*²⁶¹ lieta attiecas uz divu Zviedrijā dzīvojošu Irānas valstspiederīgo savstarpējām domstarpībām, kur māte pēc tam aizveda uz Somiju viņu bērnu brīvprātīgas atgriešanās ietvaros, piemērojot Dublīnas procedūru (Regula Nr. 604/2014). Tiesa nolēma, ka situāciju, kurā viens vecāks bez otra vecāka piekrišanas aizved bērnu uz citu dalībvalsti, piemērojot Dublīnas procedūru, un pēc tam izlemj palikt šajā dalībvalstī, kad pirmā dalībvalsts ir anulējusi pārcelšanas lēmumu, bet bez varas iestāžu lēmuma par mātes un bērna uzņemšanu atpakaļ vai uzturēšanās piešķiršanu, nevar uzskatīt par nelikumīgu aizvešanu vai aizturēšanu.

EP tiesību sistēmā Eiropas Konvencijā par nolēmumu atzīšanu un izpildi par bērnu aizbildnību un bērnu aizbildnības atjaunošanu²⁶² un Konvencijā par sa-

258 ES, *Tiesas reglaments*, OV 2012 L 265, 107. pants; ES, *Protokols (Nr. 3) par Eiropas Savienības Tiesas Statūtiem*, OV 2016 C 115, 23.a pants.

259 EST, C-491/10 PPU, *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz*, 2010. gada 22. decembris; EST, C-85/18 PPU, *CV pret DU*, 2018. gada 10. aprīlis.

260 EST 2017. gada 8. jūnija spriedums lietā C-111/17 PPU *OL pret PQ*.

261 EST 2021. gada 2. augusta spriedums lietā C-262/21 PPU *A pret B*.

262 Eiropas Padome (1980), *Eiropas Konvencija par nolēmumu atzīšanu un izpildi par bērnu aizbildnību un bērnu aizbildnības atjaunošanu*, CETS Nr. 105, 1980. gada 20. maijs.

skari ar bērniem²⁶³ ir paredzēti aizsardzības pasākumi, lai novērstu bērnu prettiesisku aizvešanu un nodrošinātu bērnu atpakaļatdošanu²⁶⁴.

ECT bieži izskata lietas par bērnu nolaupīšanu un šādos gadījumos, interpretējot ECTK 8. pantu, parasti vadās pēc Hāgas konvencijas noteikumiem. Taču, izskatot šīs lietas, ECT vienmēr veic bērna interešu analīzi.

Piemērs. Lietā *Neulinger un Shuruk pret Šveici*²⁶⁵ prasību bija iesniegusi māte, kas, pārkāpjot spēkā esošo aizbildnības kārtību, bija aizvedusi savu dēlu no Izraēlas uz Šveici. Pēc tēva pieteikuma saskaņā ar Hāgas konvenciju izskatīšanas Šveices iestādes bija izdevušas rīkojumu par bērna atpakaļatdošanu Izraēlā. Saskaņā ar valsts tiesu un ekspertu viedokli bērna atgriešanās Izraēlā būtu iespējama tikai tad, ja kopā ar viņu atgrieztos arī māte. Attiecīgais pasākums bija valsts iestādēm šādos gadījumos dotās rīcības brīvības robežās. Tomēr bija jāņem vērā jebkura attīstība kopš Federālās Tiesas sprieduma ar rīkojumu par bērna atgriešanu, lai novērtētu atbilstību ECTK 8. pantam. Bērns bija Šveices pilsonis un bija labi iedzīvojušies valstī, kur viņš bija pastāvīgi dzīvojis aptuveni četrus gadus. Lai gan viņa vecuma bērniem joprojām ir ievērojamas pielāgošanās spējas, atkārtota pārvietošana no ierastās vides viņam visdrīzāk radītu nopietnas sekas, kas bija jāsamēro ar labumu, ko viņš varētu gūt no atgriešanās. Pirms bērna aizvešanas bija uzlikti ierobežojumi tēva saskarsmes tiesībām. Kopš tā laika tēvs divas reizes bija no jauna apprecējies un vēlreiz kļuvis par tēvu, bet nebija maksājis meitas uzturlīdzekļus.

ECT šaubījās, ka šādi apstākļi varētu veicināt bērna labklājību un attīstību. Runājot par māti, tiesa uzskatīja, ka atgriešanās gadījumā Izraēlā viņai varēja draudēt kriminālsods, piemēram, cietumsods. Bija skaidrs, ka šāda notikumu attīstība neatbilstu bērna interesēm, ņemot vērā, ka māte, visticamāk, bija vienīgā persona, ar kuru viņam bija tuvas attiecības. Tāpēc mātes atteikšanās atgriezties Izraēlā nebija pilnīgi nepamatota. Turklāt tēvs nekad nebija dzīvojis viens kopā ar bērnu un kopš bērna aizbraukšanas divu gadu vecumā nebija viņu redzējis. Tāpēc ECT nebija pārliecināta, ka atgriešanās Izraēlā atbilstu

263 Eiropas Padome (2003), *Konvencija par saskari ar bērniem*, CETS Nr. 192, 15.5.2003.

264 Turpat, attiecīgi 10. panta b) punkts un 16. pants; Eiropas Padome (1980), *Eiropas Konvencija par nolēmumu atzīšanu un izpildi par bērnu aizbildnību un bērnu aizbildnības atjaunošanu*, CETS Nr. 105, 1980. gada 20. maijs, 8. pants.

265 ECT 2010. gada 6. jūlija spriedums lietā *Neulinger un Shuruk pret Šveici* [GC], Nr. 41615/07.

bērna interesēm. Ja mātei nāktos atgriezties Izraēlā, viņas tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību tiktu nesamērīgi traucētas. Tāpēc tā lēmuma izpilde, ar kuru bija izdots rīkojums par otrā pieteikuma iesniedzēja atpakaļatdošanu Izraēlā, būtu ECTK 8. panta pārkāpums attiecībā uz abiem pieteikuma iesniedzējiem.

Aizgādības lietās jurisdikcija paliek bērna pastāvīgās dzīvesvietas tiesām, ja vien nav ievēroti specifiskie noteikumi, kas ļauj mainīt jurisdikciju.

Piemērs. Lieta *R.S. pret Poliju*²⁶⁶ attiecās uz Šveicē dzīvojošu poļu ģimeni. Māte bija aizvedusi bērnus brīvdienās uz Poliju, bet pēc tam tur iesniegusi šķiršanās pieprasījumu un sekmīgi pieteikusies pagaidu aizgādībai. Pieteikuma iesniedzējs – Šveicē dzīvojošais tēvs – nebija ne informēts, ne izsaukts uz tiesas sēdi lēmuma par pagaidu aizgādību lietā, un Polijas tiesas noraidīja viņa pieteikumu par bērnu atgriešanu uz Šveici uz tā pamata, ka viņš bija piekritis, ka māte aizved bērnus uz Poliju. Saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem aizvešana un aizturēšana izrietēja no darbībām, kas traucēja vecāku tiesību normālai izmantošanai saskaņā ar tās valsts likumiem, kurā bērniem iepriekš bija pastāvīgā dzīvesvieta, un šajā gadījumā tā bija Šveice. Līdz ar to tiesa konstatēja, ka Polija nav pieteikuma iesniedzējam nodrošinājusi tiesības uz viņa ģimenes dzīves neaizskaramību, pārkāpjot ECTK 8. pantu.

Piemērs. Lietā *Y.S. un O.S. pret Krieviju*²⁶⁷ krievu sieviete bija apprecējusies ar ukraiņu vīrieti un apmetusies uz dzīvi Ukrainā. Pēc meitas piedzimšanas māte atstāja savu vīru un meitu. Dažus gadus vēlāk, pēc militārā konflikta, māte aizveda bērnu uz Krieviju bez tēva piekrišanas. Pēc tam tēvs sekmīgi pieteicās bērna atgriešanai, neraugoties uz mātes argumentu, ka bērna atgriešana būtu “nopietns risks” Hāgas konvencijas 13. panta b) punkta nozīmē, ņemot vērā viņas pastāvīgajā dzīvesvietā notiekošo militāro konfliktu. ECT izlēma, ka Krievijas tiesas reāli neņēma vērā apgalvojumu “nopietns risks”, kas varēja noteikt bērna atgriešanas izņēmumu, un viņu lēmumi, kuros tika noraidīti mātes iebildumi, nebija pietiekami pamatoti, veidojot ECTK 8. panta pārkāpumu.

266 ECT, *R.S. pret Poliju*, Nr. 63777/09, 2015. gada 21. jūlijs.

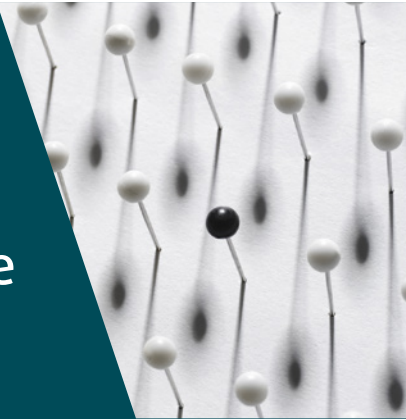
267 ECT, *Y.S. un O.S. pret Krieviju*, Nr. 17665/17, 2021. gada 15. jūnijs.

Hāgas konvencijas 11. pantā ir noteikts sešu nedēļu periods, kurā tiesai ir jāizskata nolaupīšanas lieta. Kā ECT ir uzsvērusi vairākās lietās²⁶⁸ jautājumos, kas attiecās uz bērnu atkalapvienošanu ar viņu vecākiem, pasākuma piemērotība ir jānovērtē arī pēc tā īstenošanas ātruma, un šādās lietās ir nepieciešama steidzama rīcība, jo laiks var nelabojami ietekmēt attiecības starp bērniem un vecāku, kurš nedzīvo kopā ar viņiem.

268 Sk. ECT, *Simões Balbino pret Portugāli*, Nr. 26956/14, 2019. gada 29. janvāris; ECT, *Mansour pret Slovēniju*, Nr. 60399/15, 2017. gada 21. novembris; ECT, *Hoholm pret Slovēniju*, Nr. 35632/13, 2015. gada 13. janvāris; ECT, *M.A. pret Austriju*, Nr. 4097/13, 2015. gada 15. janvāris; ECT, *Adžić pret Horvātiju*, Nr. 22643/14, 2015. gada 12. marts; ECT, *K.J. pret Poliju*, Nr. 30813/14, 2016. gada 1. marts.

6

Bērnu alternatīvā aprūpe un adopcija

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 7. pants (ģimenes dzīve) un 24. pants (bērnu tiesības) Pārstrādātā regula "Brisele IIa" (2019/1111/ES)	Bērnu alternatīvā aprūpe	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Pārskatītā ESH, 17. pants (bērnu un jauniešu tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību) ECT, <i>Y.I. pret Krieviju</i>, Nr. 68868/14, 2020. gada 25. februāris ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Wallová un Walla pret Čehijas Republiku</i>, Nr. 23848/04 (bērnu nodošana aprūpē neatbilstoša mājokļa dēļ) ECT, <i>Paradiso un Campanelli pret Itāliju</i>, Nr. 25358/12, 2017. gads (gestācijas surogātgrūtniecībā dzimuša bērna aizvešana) ECT 2013. gada spriedums lietā <i>B. pret Rumāniju (Nr. 2)</i>, Nr. 1285/03 (vecāku piedalīšanās lēmumu pieņemšanas procesā) ECT 2013. gada spriedums lietā <i>B.B. un F.B. pret Vāciju</i>, Nr. 18734/09 un 9424/11 (procesuālas kļūdas lēmumu pieņemšanas procesā)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT 2014. gada spriedums lietā <i>T. pret Čehijas Republiku</i>, Nr. 19315/11 (saskarsmes nozīme) ECT, <i>Jansen pret Norvēģiju</i>, Nr. 2822/16, 2018. gada 6. septembris
Pamattiesību harta, 24. pants (bērnu tiesības)	Adopcija	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Eiropas Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta) ECT, <i>Strand Lobben un citi pret Norvēģiju</i> [GC], Nr. 37283/13, 2019. gads ECT 2018. gada 30. oktobra spriedums lietā <i>S.S. pret Slovēniju</i>, Nr. 40938/16 ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Kearns pret Franciju</i>, Nr. 35991/04 (vecāku piekrišana adopcijai) ECT 2010. gada 10. jūnija spriedums lietā <i>Schwizgebel pret Šveici</i>, Nr. 25762/07 ECT 2008. gada spriedums lietā <i>E.B. pret Franciju</i> [GC], Nr. 43546/02 (LGBTIK sievietes piemērotība adopcijai) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Gas un Dubois pret Franciju</i>, Nr. 25951/07 (LGBT pāra piemērotība adopcijai) ECT 2013. gada 19. februāra spriedums lietā <i>X u .c. pret Austriju</i> [GC], Nr. 19010/07 ECT, <i>A.H. un citi pret Krieviju</i>, Nr. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 un 42403/13, 2017. gada 17. janvāris ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Harroudj pret Franciju</i>, Nr. 43631/09 (kafala un adopcija)

Ikvienam bērnam ir tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību, kas ir atzītas saskaņā ar [ES Pamattiesību hartas](#) 7. pantu un [ECTK](#) 8. pantu (sk. [5. nodaļu](#)). Gan ES, gan EP tiesību sistēmā ir atspoguļota ģimenes attiecību svarīgā loma bērna dzīvē, tostarp bērna tiesības uz to, lai viņam nebūtu liegts kontaktēties ar vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā bērna interesēm²⁶⁹. Cenšoties panākt, lai bērns paliktu kopā ar savu ģimeni, lai tādējādi nodrošinātu tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību, un cenšoties nodrošināt, lai bērns tiktu aizsargāts pret kaitējumu, ir sarežģīti atrast līdzsvaru. Ja bērnu izņem no ģimenes, viņu var nodot audžu aprūpē vai aprūpē iestādē. Ģimenes dzīve līdz ar šo šķirtību nebeidzas – ir jāturpina uzturēt kontaktus, lai atbalstītu ģimenes atkalapvienošanos, ja tas ir bērna interesēs. Dažos gadījumos bērni tiek šķirti no ģimenes uz visiem laikiem adopcijas ceļā. Tomēr, nododot bērnu galīgai adopcijai, ir jāievēro stingras prasības.

Šajā nodaļā ir aplūkota Eiropas tiesību sistēma alternatīvās aprūpes jautājumos. ES tiesību sistēmā jautājums par pārrobežu procesuālajiem aspektiem saistībā ar bērnu nodošanu alternatīvajā aprūpē ir aplūkots galvenokārt [pārstrādātajā regulā “Brisele IIa”](#). Šī regula būtu jāinterpretē saskaņā ar ES Pamattiesību hartu, jo īpaši tās 24. pantu. Arī ECT ir izstrādājusi apjomīgu judikatūras kopumu par materiāliem un procesuāliem jautājumiem, kas attiecas uz bērnu nodošanu alternatīvajā aprūpē. Nodaļā ir iekļautas arī problēmas saistībā ar viena dzimuma vecākiem un surogātmāšu iznēsātiem bērniem.

[6.1. iedaļā](#) ir sniegta ievadinformācija par dažiem vispārīgiem principiem, kas reglamentē bez vecāku gādības palikušu bērnu stāvokli, [6.2. iedaļā](#) iepazīstina ar tiesību aktiem, kas attiecas uz bērnu nodošanu alternatīvajā aprūpē, bet [6.3. iedaļā](#) ir aplūkoti Eiropas standarti adopcijas jomā.

²⁶⁹ ES (2012), [Eiropas Savienības Pamattiesību harta](#), OV 2012 C 326, 24. panta 3. punkts.

6.1. Alternatīvā aprūpe – vispārīgie principi

Svarīgākie aspekti

- Alternatīvā aprūpe kopumā ir pagaidu aizsardzības pasākums.
- Starptautiskajos tiesību aktos ir apstiprināts, ka priekšroka būtu dodama aprūpei ģimeniskā vidē, nevis aprūpei iestādē.
- Bērniem ir tiesības uz informāciju un tiesības izteikt savu viedokli attiecībā uz nodošanu alternatīvajā aprūpē.

ES, EP un starptautiskajās tiesībās ir sniegtas vadošas norādes par bērnu tiesībām attiecībā uz alternatīvo aprūpi²⁷⁰.

Kā noteikts **CRC**, bērniem ir tiesības uz savu vecāku gādību (7. pants) un ievie-tošanu alternatīvā aprūpē, to piemērojot kā pagaidu vai pastāvīgu pasākumu, ja tas ir viņu interesēs (20. pants). Alternatīvā aprūpe ir aizsardzības pasākums, kas paredzēts, lai sniegtu bērniem pagaidu drošību un, ja iespējams, palīdzētu viņiem atgriezties savās ģimenēs²⁷¹. Tātad ideālā gadījumā tas ir īslaicīgs risinājums. Tas var būt aizsardzības pasākums, gaidot ģimenes atkalapvienošanos, piemēram, nepavadītu vai no vecākiem nošķirtu nepilngadīgu migrantu apvie-nošanos ar savām ģimenēm²⁷². Tikpat labi tas var būt aizsardzības pasākums, gaidot izmaiņas ģimenes dzīvē, piemēram, vecāku veselības uzlabojumus vai atbalsta nodrošinājumu vecākiem. Alternatīvā aprūpē nodotam bērnam ir tiesības saņemt informāciju par savām tiesībām un iespējām, kā arī

270 Sk. arī Eiropas Padome, Ministru komiteja (2011), [Ieteikums CM/Rec\(2011\)12 par bērnu tiesībām un bērniem un ģimenēm piemērotiem sociālajiem pakalpojumiem](#), 2011. gada 16. novembris; Eiropas Padome, Ministru komiteja (2005), [Ieteikums Rec\(2005\)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs](#), 2005. gada 16. marts; Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), [Ieteikums CM/Rec\(2010\)2 par bērnu ar invaliditāti aprūpes deinstitucionalizāciju un dzīvi sabiedrībā](#), 2010. gada 3. februāris; Eiropas Padome (2009), [Bērni un jaunieši aprūpē](#), 2009. gads.

271 ANO, Ģenerālā asambleja (2010), [Vadlinijas par bērnu alternatīvo aprūpi](#), A/RES/64/142, 24.2.2010., 48.–51. punkts; Bērnu tiesību komiteja (2013), [Vispārējais komentārs Nr. 14 \(2013\) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses](#), CRC/C/GC/14, 29.5.2013., 58.–70. punkts.

272 ANO, Ģenerālā asambleja (1989), [Konvencija par bērna tiesībām](#), 20.11.1989., 22. pants; ANO, Bērnu tiesību komiteja (2005), [Vispārējais komentārs Nr. 6 \(2005\). Rīcība attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts](#), CRC/GC/2005/6, 1.9.2005., 81.–83. punkts.

tiesības uz konsultāciju un viņa viedokļa pienācīgu ņemšanu vērā atbilstoši viņa attīstībai²⁷³.

Starptautiskajos tiesību aktos, tostarp *CRPD*, ir apstiprināts, ka aprūpe ģimeniskā vidē (piemēram, audžu aprūpe) ir optimāls alternatīvās aprūpes veids, kas nodrošina bērnu aizsardzību un attīstību. Tas ir akcentēts arī *ANO Vadlīnijās par bērnu alternatīvo aprūpi*²⁷⁴. Par bērniem ar invaliditāti *CRPD* ir skaidri noteikts, ka gadījumā, ja "tuvākie ģimenes locekļi nespēj rūpēties par bērnu ar invaliditāti, dalībvalstis dara visu iespējamo, lai nodrošinātu alternatīvu aprūpi, ko var sniegt attālākie radnieki, bet, ja tas nav iespējams, tad ģimenes vidē sabiedrībā"²⁷⁵. Ārpusģimenes aprūpi (piemēram, aprūpi iestādē) "drīkst izmantot tikai tajos gadījumos, kad šāda vide konkrētajam bērnam ir īpaši piemērota, vajadzīga un konstruktīva un vislabāk atbilst viņa interesēm"²⁷⁶. Saskaņā ar šo pieeju EP lēmums *CM/Rec(2010)2 par bērnu ar invaliditāti aprūpes deinstitutionalizāciju un dzīvi sabiedrībā* aicina dalībvalstis veikt atbilstīgus likumdošanas, administratīvos un citus pasākumus, lai aprūpi iestādē aizstātu ar kopienā bāzētiem pakalpojumiem pamatotā laika periodā un izmantotu vispusīgu pieeju.

Treškārt, lai nodrošinātu bērna plašākās tiesības, būtiska nozīme ir bērna tiesībām uz aizbildņa vai pārstāvja iecelšanu²⁷⁷. Visbiežāk likumīgā aizbildņa uzdevums ir aizsargāt bērna intereses, nodrošināt viņa vispārējo labklājību un īstenot juridisko pārstāvību, kas papildina viņu ierobežoto tiesībspēju un rīcībspēju²⁷⁸. Septiņi ES juridiskie instrumenti prasa dalībvalstīm iecelt bērniem aizbildni dažādos kontekstos, un daži no tiem ir tieši saistīti ar bērniem, kuriem

273 ANO, Ģenerālā asambleja (2010), *Vadlīnijas par bērnu alternatīvo aprūpi*, A/RES/64/142, 24.2.2010., 6. punkts.

274 ANO, Ģenerālā asambleja (2010), *Vadlīnijas par bērnu alternatīvo aprūpi*, A/RES/64/142, 24.2.2010., 20.-22. punkts; ANO, Bērna tiesību komiteja (2006), *Vispārējais komentārs Nr. 7 (2005). Bērnu tiesību īstenošana agrā bērnībā*, CRC/C/GC/7/Rev.136 (b), 20.9.2006., 18. punkts. ANO (2006), *Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām*, 13.12.2006., 23. panta 5. punkts (sk. arī 7. pantu).

275 ANO (2006), *Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām*, 13.12.2006., 23. panta 5. punkts.

276 ANO, Ģenerālā asambleja (2010), *Vadlīnijas par bērnu alternatīvo aprūpi*, 24.2.2010., A/RES/64/142, 21. punkts.

277 *FRA* (2014), *Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība. Rokasgrāmata par aizbildnības sistēmu stiprināšanu nolūkā nodrošināt cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu īpašās vajadzības*, 2014. gada 30. jūnijs, 31. lpp.

278 Turpat, 15. lpp.

nav vecāku aprūpes²⁷⁹. EP līmenī [Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību](#)²⁸⁰ un [Ieteikums CM/Rec\(2019\)11 par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirtiem bērniem migrācijas kontekstā](#) sniedz norādes par aizbildnības un likumīgās pārstāvības aspektiem.

ES tiesību sistēmā EST ir norādījusi, ka lēmumiem par bērnu nodošanu alternatīvajā aprūpē ir piemērojama [pārstrādātā regula “Brisele IIa”](#). Kā atzīmēts [5. nodaļā](#), regulas pieejā ir iekļauti bērnu tiesību principi. Šajā sakarā pamācoši ir pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 39. pantā minētie “neatzīšanas pamat[i] attiecībā uz spriedumiem, kas saistīti ar vecāku atbildību”. 39. pantā ir norādīts, ka lēmuma atzīšana ir jānoraida, ja lēmums ir pieņemts, neuzklausot bērnu, kurš spēj paust savu viedokli. Tas neattiecas uz gadījumu, kas tiesvedībā attiecas tikai uz bērna īpašumu vai tiek ņemti vērā nopietni pamatojumi, piemēram, lietas steidzamība.

279 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 5. aprīļa [Direktīva 2011/36/ES](#) par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu, un cietušo aizsardzību un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI, OV 2011 L 101 (Cilvēku tirdzniecības apkarošanas direktīva); ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 13. decembra [Direktīva 2011/93/ES](#) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, OV 2011 L 335; ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2012), 2012. gada 25. oktobra [Direktīva 2012/29/ES](#), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI, OV 2012 L 315 (Direktīva par cietušo tiesībām); ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 13. decembra [Direktīva 2011/95/ES](#) par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu (pārstrādātā versija), OV 2011 L 337 (pārstrādātā Kvalifikācijas direktīva); ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2013. gada 26. jūnija [Direktīva 2013/33/ES](#), ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniegēju uzņemšanai (pārstrādātā redakcija), OV 2013 L 180 (pārstrādātā Uzņemšanas nosacījumu direktīva); ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2013. gada 26. jūnija [Direktīva 2013/32/ES](#) par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai (pārstrādātā redakcija), OV 2013 L 180 (pārstrādātā Patvēruma procedūru direktīva); ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2013. gada 26. jūnija [Regula \(ES\) Nr. 604/2013](#), ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV 2013 L 180.

280 Eiropas Padome (2005), [Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību](#), CETS Nr. 197, 2005. gada 16. maijs, 10. panta 4. punkts; sk. arī Eiropas Padome, Ministru komiteja (2019), [Recommendation CM/Rec\(2019\)11 on effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration](#) (Ieteikums CM/Rec(2019)11 par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirtiem bērniem), 2019. gada 11. decembris.

Saskaņā ar regulu jurisdikciju nosaka, ņemot vērā bērna pastāvīgo dzīvesvietu, ar vairākiem ierobežotiem izņēmumiem, starp kuriem ir bērna intereses un, iespējams, tiesas izvēle (pārstrādātās regulas “Brisele IIa” 10. pants).

EP tiesību sistēmā ECT norāda, ka gadījumos, kad ģimene nevar sniegt bērnam vajadzīgo aprūpi un aizsardzību, bērnu var ņākties izņemt no ģimenes un nodot alternatīvajā aprūpē. ECT ir skaidrojusi, ka vairumā gadījumu bērna nodošana alternatīvajā aprūpē būtu jāuzskata par pagaidu pasākumu, pēc kura beigām bērnam atkal jāatgriežas savā ģimenē, ievērojot tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību saskaņā ar **ECTK** 8. pantu²⁸¹.

ESH 17. pantā ir norādīts, ka valstīm ir pienākums veikt visus iespējamus un nepieciešamos pasākumus, kas paredzēti, lai nodrošinātu aizsardzību un speciālu palīdzību bērniem un jauniešiem, kurus īslaicīgi vai pastāvīgi neapgādā viņu ģimene²⁸². ESTK nolēma, ka ierastā mazu bērnu (jo īpaši visneaizsargātāko, piemēram, romu un bērnu ar invaliditāti) ievietošana bērnu centros, nevis ārpusinstitūciju un ģimenes tipa alternatīvajā aprūpē ir ESH 17. panta pārkāpums²⁸³.

6.2. Bērnu nodošana alternatīvajā aprūpē

Svarīgākie aspekti

- EP un ES tiesību sistēmā lēmumu pieņemšanas procesā jāievēro zināmas procesuālās garantijas.
- EP tiesību sistēmā bērna nodošana alternatīvajā aprūpē ir atļauta tikai tad, ja tā ir paredzēta tiesību aktos, tai ir likumīgs mērķis un tā ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. Kompetentajai iestādei jānorāda būtiski un pietiekami iemesli.

ES tiesību sistēmā **pārstrādātā regula “Brisele IIa”** nosaka to, ka, tiesai vai kompetentai dalībvalsts varas iestādei apsverot bērna ievietošanu citā

281 ECT 2003. gada 14. janvāra spriedums lietā *K.A. pret Somiju*, Nr. 27751/95. Eiropas Padomes Ministru komiteja ir atbalstījusi šo pieeju 2005. gada 16. marta lēmumā par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs.

282 Eiropas Padome (1996), **pārskatītā Eiropas Sociālā harta**, CETS Nr. 163, 1996. gada 3. maijs, 17. panta 1. punkta c) apakšpunkts.

283 ESTK, *Eiropas Romu tiesību centrs (ERRC) un Garīgās ricībnespējas advokatūras centrs (MDAC) pret Čehijas Republiku*, sūdzība Nr. 157/2017, 2020. gada 17. jūnijs.

dalībvalstī, pirms šādas ieviešanas rīkojuma vai organizēšanas tai ir jāsaņem tās dalībvalsts kompetentās varas iestādes piekrišana, kurā bērns tiktu ievietots²⁸⁴. Turklāt saskaņā ar EST judikatūru dalībvalstīm ir jānosaka skaidri noteikumi un procedūras piekrišanas saņemšanai saskaņā ar šo regulu, lai nodrošinātu juridisku skaidrību un ātrumu. Nepietiek ar faktu, ka savu piekrišanu sniedz iestāde, kurā bērnu ir paredzēts ievietot²⁸⁵.

EP tiesību sistēmā²⁸⁶ bērna nodošana alternatīvajā aprūpē ir saderīga ar ECTK 8. pantu vienīgi tad, ja tā atbilst tiesību aktiem, tai ir likumīgs mērķis (piemēram, bērna interešu aizsardzība) un tā tiek uzskatīta par vajadzīgu demokrātiskā sabiedrībā. Pēdējais no minētajiem aspektiem nozīmē, ka tiesām jānorāda iemesli, kas vienlaikus ir būtiski un pietiekami, lai pamatotu līdzekļus, kuri tiek izmantoti, lai sasniegtu vēlamā mērķi.

Piemērs. Lietā *Y.I. pret Krieviju*²⁸⁷ pieteikuma iesniedzējai tika atņemta vecāka vara un divi viņas jaunākie bērni tika nodoti sabiedrības aprūpē, jo viņa bija atkarīga no narkotikām un bez darba. ECT uzskatīja, ka bērnu aizvešana un sākotnējā nodošana sabiedrības aprūpē bija attaisnojama, bet ne tāds tālejošs pasākums kā vecāku varas atņemšana. Valsts tiesas nebija sniegušas nekādus konkrētu pierādījumus par to, ka pieteikuma iesniedzēja būtu atstājusi bērnus bez uzraudzības, nerūpējusies par viņiem vai atstājusi viņus novārtā jebkādā citā veidā, nemaz nerunājot par viņu veselības vai dzīvības apdraudēšanu. Valsts varas iestādes nebija apsvērušas mazāk krasus pasākumus, piemēram, vecāka varas ierobežošanu, nevis atņemšanu, kā arī nebija viņu brīdinājuši par viņas domājami nolaidīgo rīcību. ECT secināja, ka valsts varas iestādes nebija pārliecināsi parādījušas, ka, neraugoties uz ne tik radikālu risinājumu pieejamību, apstrīdētais pasākums ir bijusi vispiemērotākā opcija atbilstoši bērnu interesēm, tādējādi pārkāpjot ECTK 8. pantu.

284 ES, Eiropas Savienības Padome (2019), 2019. gada 25. jūnija Padomes Regula 2019/1111 par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādāta redakcija), 83. apsvērums un 82. pants.

285 EST, C-92/12 PPU, *Veselības dienesta administrācija pret S.C. un A.C.*, 2012. gada 26. aprīlis.

286 Bērnu nodošana alternatīvajā aprūpē daudzus gadus ir bijis arī politisku debašu temats Eiropas Padomē. Sk., piemēram, 1977. gada 3. novembra *Ministru komitejas Rezolūciju (77) 33* par bērnu nodošanu aprūpē.

287 ECT, *Y.I. pret Krieviju*, Nr. 68868/14, 2020. gada 25. februāris.

Piemērs. Lietā *Wallová un Walla pret Čehijas Republiku*²⁸⁸ pieteikuma iesniedzēji iebilda pret viņu piecu bērnu ievietošanu divos dažādos bērnunamos ģimenes slikto sadzīves apstākļu dēļ. Rīkojumi par aprūpi visbeidzot tika atcelti, kad uzlabojās vecāku ekonomiskā un sadzīves apstākļu situācija. ECT ir konstatējusi, ka lēmuma par bērnu nodošanu aprūpē pamatā ir bijis piemērota mājokļa trūkums un ka šajā gadījumā, lai risinātu situāciju, būtu bijis iespējams izmantot mazāk ierobežojošu pasākumu. Saskaņā ar Čehijas Republikas tiesību aktiem bija iespējams uzraudzīt ģimenes dzīves un sanitāros apstākļus un dot ģimenei padomus par situācijas uzlabošanu, bet šī iespēja netika izmantota. Lai gan iestāžu norādītie iemesli, kuru dēļ bērni bija jānodod aprūpē, bija būtiski, tie tomēr nebija pietiekami, un iestādes nebija pietiekami centušās palīdzēt pieteikuma iesniedzējiem pārvarēt viņu grūtības, izmantojot alternatīvus pasākumus. Tāpēc ECT ir secinājusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 8. pants, atsaucoties arī uz ANO Bērna tiesību komitejas secinājumiem, kuros atzīmēts, ka visos Čehijas Republikas tiesību aktos, tiesu lēmumos un politikā, kas skar bērnus, joprojām nav atbilstoši definēts un atspoguļots princips par to, ka primārajam apsvērumam ir jābūt bērna interesēm²⁸⁹.

Piemērs. Lietā *Paradiso un Campanelli pret Itāliju*²⁹⁰ pāris pieprasīja reģistrēt dzimšanas apliecību bērnam, kurš bija dzimis Krievijā un kuru bija iznēsājusi surogātmāte. Tā kā nevienam no pieteikuma iesniedzējiem nebija bioloģisku saišu ar bērnu un tika uzskatīts, ka viņi ir šo bērnu nelikumīgi ievēduši Itālijā, bērns tika ievietots audžumā ar adopcijas iespēju. Varas iestādes galvenokārt rūpējās par nelikumīgās situācijas izbeigšanu. Kaut arī bērns šajā lietā nebija pieteikuma iesniedzējs, svarīgas bija gan viņa intereses, gan arī veids, kādā tām pievērsās valsts tiesas. ECT piekrita, ka Itālijas tiesas, kuras bija novērtējušas, ka bērns nošķiršanas gadījumā necietīs nopietnu vai nelabojamu kaitējumu, panāca godīgu līdzsvaru starp lietas dažādajām interesēm, paliekot tām pieejamās plašās rīcības brīvības ietvaros, un nekonstatēja ECTK 8. panta pārkāpumu.

Saskaņā ar ECTK 8. pantu ECT prasa, lai lēmumu pieņemšanas procesā saistībā ar ģimenes dzīves neaizskaramību tiktu ievērotas zināmas procesuālās

288 ECT 2006. gada 26. oktobra spriedums lietā *Wallová un Walla pret Čehijas Republiku*, Nr. 23848/04.

289 Sk. arī ECT 2008. gada 18. decembra spriedumu lietā *Saviny pret Ukrainu*, Nr. 39948/06.

290 ECT, *Paradiso un Campanelli pret Itāliju*, Nr. 25358/12, 2017. gada 24. janvāris.

garantijas. Tiesa norādīja, ka lēmumu pieņemšanas procesam (administratīvās un tiesas procedūrās), kurā tiek pieņemti ieviešanas pasākumi ģimenes dzīvē, ir jābūt taisnīgam un tajā pienācīgi jāievēro saskaņā ar 8. pantu aizsargājamās intereses. Saskaņā ar 8. pantu tiek izvērtēts, vai “vecāki ir bijuši iesaistīti lēmumu pieņemšanas procesā (...) tādā mērā, kas ir pietiekams, lai nodrošinātu viņu interešu aizsardzību”²⁹¹. Tas nozīmē, ka vecāki regulāri jāinformē par norisēm, jāraugās, lai viņi varētu piedalīties lēmumu pieņemšanā jautājumos, kas viņus skar²⁹², un dažos gadījumos jāuzklausa iesaistītie bērni²⁹³.

Piemērs. Lietā *B. pret Rumāniju (Nr. 2)*²⁹⁴ pieteikuma iesniedzējai bija diagnosticēta paranoīdā šizofrēnija, un policija viņu vairākas reizes bija nogādājusi psihiatriskajās iestādēs ārstēšanai. Pieteikuma iesniedzējas bērni vairs nedzīvoja kopā ar viņu, bet mātes slimības dēļ bija ievietoti aprūpes centrā. ECT bija jāpārbauda, vai, ņemot vērā to lēmumu nopietno raksturu, kuri bija jāpieņem attiecībā uz bērnu nodošanu aprūpē, lēmumu pieņemšanas procesā kopumā bija pietiekamā mērā nodrošināta vajadzīgā vecāku interešu aizsardzība. Šajā sakarībā tiesa ir konstatējusi, ka pieteikuma iesniedzējai, kas cieš no smagiem garīgiem traucējumiem, nebija norīkots ne advokāts, ne aizbildnis *ad litem*, lai pārstāvētu viņu tiesas procedūrās, tāpēc viņai nebija iespējams piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā, kas skāra viņas nepilngadīgos bērnus. Turklāt 12 gadu laikā, līdz abi bērni bija sasnieguši pilngadību, pieteikuma iesniedzējas situāciju un viņas bērnu situāciju tiesas bija izskatījušas tikai divos gadījumos, un nebija pierādījumu, kas apliecinātu, ka starp sociālajiem darbiniekiem un pieteikuma iesniedzēju tika uzturēti regulāri kontakti, kas citādi varētu būt piemērots līdzeklis, lai iestādēm darītu zināmu viņas viedokli. Ņemot vērā šos faktus, tiesa ir secinājusi, ka ar pieteikuma iesniedzējas bērnu nodošanu aprūpē saistītajā lēmumu pieņemšanas procesā viņas intereses nav bijušas pietiekami aizsargātas, tātad ir pārkāptas viņas tiesības saskaņā ar ECTK 8. pantu.

Piemērs. Lietā *B.B. un F.B. pret Vāciju*²⁹⁵ pēc tam, kad pieteikuma iesniedzēju 12 gadus vecā meita bija apgalvojusi, ka tēvs regulāri sit viņu un

291 ECT 1988. gada 9. jūnija spriedums lietā *W. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 9749/82, 64. punkts.

292 ECT 1995. gada 24. februāra spriedums lietā *McMichael pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 16424/90.

293 ECT 2013. gada 19. februāra spriedums lietā *B. pret Rumāniju (Nr. 2)*, Nr. 1285/03, ECT 2013. gada 14. marta spriedums lietā *B.B. un F.B. pret Vāciju*, Nr. 18734/09 un 9424/11.

294 ECT 2013. gada 19. februāra spriedums lietā *B. pret Rumāniju (Nr. 2)*, Nr. 1285/03.

295 ECT 2013. gada 14. marta spriedums lietā *B.B. un F.B. pret Vāciju*, Nr. 18734/09 un 9424/11.

viņas brāli, vecāku tiesības attiecībā uz abiem bērniem bija nodotas Jauniešu labklājības birojam, bet bērni bija ievietoti bērnunamā. Pamatojoties uz bērnu tiešām liecībām, apgabaltiesa bija izdevusi galīgu rīkojumu, atņemot pieteikuma iesniedzējiem aizgādības tiesības un nododot tās Jauniešu labklājības birojam. Apmēram pēc gada, pirmo reizi no jauna tiekoties ar vecākiem, meita bija atzinusi, ka ir melojusi un nekad nav sista, un bērni vēlāk bija atdoti atpakaļ vecākiem.

Izvērtējot pieteikuma iesniedzēju sūdzību, ka iestādes nav pienācīgi pārbaudījušas būtiskos faktus, ECT ir uzsvērusi, ka speciālistu veikti kļūdaini vērtējumi paši par sevi nenožīmē, ka veiktie pasākumi nav saderīgi ar ECTK 8. pantu. Lēmumu par bērnu nodošanu aprūpē bija iespējams novērtēt, vienīgi ņemot vērā situāciju, kas tajā laikā bija aprakstīta valsts iestādēm. ECT vērtējumā svarīga nozīme bija faktam, ka apgabaltiesa bija atsaukusies tikai uz bērnu liecībām, lai gan pieteikuma iesniedzēji bija iesnieguši atzinumus, kurus bija snieguši medicīnas speciālisti, kas nebija konstatējuši nekādas vardarbības pazīmes, kā arī tam, ka apelācijas tiesa nebija atkārtoti uzklaušījusi bērnus. Tā kā pamattiesvedības laikā bērni atradās drošā vietā, nebija vajadzības steigties, un tiesas būtu varējušas veikt izmeklēšanu par faktiem pēc savas iniciatīvas, bet tas nebija noticis. Īsi sakot, Vācijas tiesas, pieņemot lēmumu par aizgādības tiesību atņemšanu pieteikuma iesniedzējiem, nebija norādījušas pietiekamus iemeslus, pārkāpjot ECTK 8. pantu.

Arī tad, ja bērni ir nodoti alternatīvajā aprūpē, viņi saglabā tiesības uzturēt sakarus ar saviem vecākiem. Šīs tiesības ir atzītas saskaņā ar ECTK²⁹⁶, jo ECT ir norādījusi, ka vecāku un bērnu savstarpēji kontakti ir būtiska ģimenes dzīves daļa saskaņā ar 8. pantu. Ņemot vērā, ka nodošanai alternatīvajā aprūpē parasti būtu jābūt pagaidu pasākumam, ģimenes attiecību uzturēšanai ir būtiska nozīme, lai nodrošinātu bērna veiksmīgu atgriešanos savā ģimenē²⁹⁷. Saskaņā ar ECTK no šiem principiem izriet pozitīvi pienākumi, kā redzams turpmākajos piemēros.

Piemērs. Lietā *T. pret Čehijas Republiku*²⁹⁸ ECT ir izvērtējusi, vai iestādes bija pārkāpušas tēva un meitas (ieteikuma iesniedzēji) tiesības, nododot bērnu aprūpē un neatbalstot kontaktus tēva un meitas starpā. Meitene bija

296 ECT 1998. gada 24. marta spriedums lietā *Olsson pret Zviedriju* (Nr. 1), Nr. 10465/83.

297 ECT 1989. gada 22. jūnija spriedums lietā *Eriksson pret Zviedriju*, Nr. 11373/85.

298 ECT, *T. pret Čehijas Republiku*, Nr. 19315/11, 2014. gada 17. jūlijs.

ievietota specializētā iestādē pēc mātes nāves un pēc tam, kad tēva pieteikumi par meitas aizgādību bija noraidīti, ņemot vērā viņa personību, kas radīja bažas. Tēva turpmākie lūgumi pavadīt brīvdienas ar meitu bija noraidīti, un ārstniecības centrs bija secinājis, ka tēva apmeklējumi bērnam nenāk par labu, jo meita no viņa baidās, tāpēc tolaik visi kontakti tika izbeigti. Vēlāk tiesas bija nolēmušas, ka saskaņā ar bērna vēlēšanos kontaktiem starp abiem pieteikuma iesniedzējiem jānotiek tikai rakstveidā.

ECT ir uzsvērusi, *inter alia*, bērna intereses saišu uzturēšanā ar savu ģimeni, izņemot īpašus ārkārtas gadījumus, kad tas nebūtu bērna interesēs. Pārbaudot lēmumu par bērna ievietošanu aprūpes iestādē, ECT ir atzinīgi novērtējusi to, ka valsts iestādes bija rūpīgi apdomājušas savu lēmumu, pieņemot to pēc psiholoģijas un psihiatrijas ekspertu atzinumu uzklaušanās un ņemot vērā bērna vēlmes. Tātad saistībā ar lēmumu par bērna ievietošanu aprūpes iestādē ECTK 8. pants nebija pārkāpts. Tomēr tiesa šajā lietā ir konstatējusi 8. panta pārkāpumus, kuru iemesls ir kontaktiem pieteikuma iesniedzēju starpā uzliktie ierobežojumi un jo īpaši bērna aprūpes iestādes lēmumu par saskarsmes liegšanu uzraudzības trūkums, ņemot vērā, ka šie lēmumi gala rezultātā bija mazinājuši ģimenes atkalapvienošanās iespējas.

Piemērs. Lietā *Jansen pret Norvēģiju*²⁹⁹ pieteikuma iesniedzēja bija romu tautības sieviete. Viņas meita bija aizvesta ārkārtas audžu aprūpē uz slepenu adresi apmēram gada vecumā, un pieteikuma iesniedzējai bija atļauts vienu stundu ilgs uzraudzīts kontakts nedēļā, jo pastāvēja bērna nolaupīšanas risks. Pēc tam kontakti tika samazināti līdz četriem apmeklējumiem gadā, tad vispār atcelti, jo Augstā Tiesa uzskatīja, ka kontaktu laikā pastāv nolaupīšanas risks, kā arī risks, ka pieteikuma iesniedzējas ģimene varētu uzzināt audžuģimenes adresi un identitāti. ECT uzskatīja, ka potenciālās negatīvas ilgtermiņa sekas meitai, proti, savas romu identitātes un saku ar māti zaudēšana, un pozitīvais pienākums veikt pasākumus, lai sekmetu ģimenes atkalapvienošanu, cik vien tas ir pamatoti iespējams, netika pietiekami izvērtēti, mēģinot tos līdzsvarot, un izraisīja ECTK 8. panta pārkāpumu.

299 ECT, *Jansen pret Norvēģiju*, Nr. 2822/16, 2018. gada 6. septembris

6.3. Adopcija

Svarīgākie aspekti

- Adopcija nodrošina alternatīvo aprūpi bērniem, kas nevar palikt kopā ar savām bioloģiskajām ģimenēm.
- Adopcijā primārajam apsvērumam ir jābūt bērna interesēm.
- Saskaņā ar ES un EP tiesību aktiem adopcijas procesā ir jāievēro daži kritēriji, lai nodrošinātu, ka tas notiek bērna interesēs.

ES tiesību sistēmā ES Pamattiesību hartas 24. pantā paredzētās tiesības un ar tām saistītie pienākumi ir piemērojami adopcijai, ciktāl tā attiecas uz ES.

EP tiesību sistēmā adopcijas gadījumos ir piemērojamas un kā pamats tiek izmantotas ECTK 8. pantā minētās tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību. Turklāt adopciju regulē [pārskatītā Eiropas Konvencija par bērnu adopciju](#)³⁰⁰, kas aicina uz adopciju, pamatojoties uz bērnu tiesībām. Konvencijā, piemēram, ir noteikts, ka “[k]ompetentā iestāde nedrīkst nodibināt adopciju, ja tā nav pārliecināta, ka adopcija atbilst bērna interesēm”³⁰¹. Turklāt Konvencijā par bērnu adopciju ir noteikts, ka kompetentā iestāde nedrīkst nodibināt adopciju “bez bērna piekrišanas, ja bērnu saskaņā ar tiesību aktiem uzskata par tādu, kam ir pietiekama izpratne”³⁰². Gadījumos, kad netiek uzskatīts, ka bērnam ir pietiekama izpratne, jāraugās, lai “viņa viedoklis un vēlmes pēc iespējas tiktu uzklautas un ņemtas vērā atbilstoši viņa brieduma pakāpei”³⁰³. ECT ir uzsvērusi, ka adopcijā bērna intereses var būt svarīgākas par vecāka interesēm. Attiecīgi ir jācenšas līdzsvarot bērna un viņa bioloģiskās ģimenes intereses, ņemot vērā jebkuru iespēju, ka bērns varētu atgriezties savā bioloģiskajā ģimenē. Tiesa pieprasa, lai ar adopciju saistītajām procedūrām tiktu nodrošinātas garantijas, ņemot vērā iejaukšanās nopietnību un attiecīgo interešu nozīmīgumu³⁰⁴.

300 Eiropas Padome (2008), [Eiropas konvencija par bērnu adopciju \(pārskatīta\)](#), CETS Nr. 202, 27.11.2008.

301 Turpat, 4. panta 1. punkts.

302 Turpat, 5. panta 1. punkta b) apakšpunkts.

303 Turpat, 6. pants.

304 ECT, [Strand Lobben un citi pret Norvēģiju](#) [GC], Nr. 37283/13, 2019. gada 10. septembris; ECT, [Uzbyakov pret Krieviju](#), Nr. 71160/13, 2020. gada 5. maijs.

Saskaņā ar ECT jebkuram radikālam pasākumam, piemēram, adopcijas anulēšanai, jābūt atbalstītai ar attiecīgiem un pietiekamiem pamatojumiem, un to nedrīkst iecerēt, ja tā neatbilst adoptētā bērna interesēm³⁰⁵.

Piemērs. Lietā *Strand Lobben un citi pret Norvēģiju*³⁰⁶ pirmā pieteikuma iesniedzēja bija dzemdējusi dēlu un pēc tam pieņēma bērnu labklājības iestāžu ieteikumu palikt ģimeņu centrā novērtēšanas nolūkā. Pēc trim nedēļām, kad viņa izlēma aiziet no centra, iestādes nodeva bērnu tūlītējā obligātajā aprūpē un steidzamības kārtā ievietoja audzumājā, jo raizējās par bērna uzturu. Bērns palika audžu aprūpē trīs gadus, līdz sociālās labklājības iestādes atļāva audžuvečākiem viņu adoptēt. ECT apstiprināja, ka pamats ir bioloģiskās ģimenes saišu aizsardzība, ja vien ģimene nav izrādījusies īpaši nepiemērota³⁰⁷. Šajā lietā valsts iestādes nebija mēģinājušas patiesi līdzsvarot bērna un viņa bioloģiskās ģimenes intereses. Tiesa konstatēja, ka lēmumu pieņemšanas procesa rezultātā tika pieņemts apšaubāms lēmums, atļaujot adopciju, un process nenotika tā, lai pienācīgi ņemtu vērā visus pieteikuma iesniedzēju uzskatus un intereses. Līdz ar to šai procedūrai nebija nodrošinātas garantijas, kas būtu proporcionālas iejaukšanās nopietnībai un attiecīgo interešu nozīmīgumam, tādējādi pārkāpjot ECTK 8. pantu³⁰⁸.

Piemērs. Lietā *Abdi Ibrahim pret Norvēģiju*³⁰⁹ pieteikuma iesniedzēja – jauna musulmaniete no Somālijas – lūdza viņas dēlu ievietot somāliešu vai musulmaņu audžuģimenē, kas izrādījās neiespējami, tāpēc viņš tika ievietots kristiešu ģimenē. Kad pēc tam varas iestādes atļāva audžuģimenei viņu adoptēt, pieteikuma iesniedzēja nepieprasīja bērna atgriešanu, bet vēlējās turpināt uzturēt kontaktus ar viņu, lai dēls varētu saglabāt savas kultūras un reliģiskās saknes. Valsts tiesas pamatojās uz CRC 20. panta 3. punktu, saskaņā ar kuru, novērtējot iespējamus risinājumus īslaicīgi vai pastāvīgi bez savas ģimenes vides palikušam bērnam, ir pienācīgi jāņem vērā bērna audzināšanas vēlamā turpinātība, kā arī bērna etniskā,

305 ECT, *Zaieņ pret Rumāniju*, Nr. 44958/05, 2015. gada 24. marts.

306 ECT, *Strand Lobben un citi pret Norvēģiju* [GC], Nr. 37283/13, 2019. gada 10. septembris.

307 Turpat, 207. punkts.

308 Sk. arī ECT, *Suur pret Igauniju*, Nr. 41736/18, 2020. gada 20. oktobris; ECT, *Y.I. pret Krieviju*, Nr. 68868/14, 2020. gada 25. februāris; ECT, *Pedersen un citi pret Norvēģiju*, Nr. 39710/15, 2020. gada 10. marts.

309 ECT, *Abdi Ibrahim pret Norvēģiju* [GC], Nr. 15379/16, 2019. gada 17. decembris.

religiskā, kultūras un lingvistiskā izcelsme. Tiesa piekrita, ka šis standarts atbilda Konvencijas prasībām. Tomēr pasākumos, kas tika veikti pēc bērna sākotnējās nodošanas audžu aprūpē attiecībā uz pieteikuma iesniedzējas iespēju regulāri kontaktēties ar dēlu un vainagojās ar lēmumu par atļauju bērnu adoptēt, nebija pienācīgi ņemtas vērā pieteikuma iesniedzējas intereses, proti, atļaut bērnam saglabāt vismaz *dažas* saites ar viņa kultūras un reliģisko izcelsmi. Iemesli, ar kuriem tika atbalstīts apstrīdētais lēmums, nebija pietiekami, lai parādītu, ka lietas apstākļi ir bijuši tik ārkārtēji, ka tie attaisno pilnīgu un galīgu saišu saraušanu starp pieteikuma iesniedzēju un viņas dēlu, vai ka lēmums par to ir motivēts, ignorējot prasību, kas bija saistīta ar bērna interesēm. Tika konstatēts 8. panta pārkāpums, pamatojoties uz konvencijas 9. pantu.

Piemērs. Lietā *S.S. pret Slovēniju*³¹⁰ pieteikuma iesniedzējai, kura cieta no paranoīdās šizofrēnijas, tika atņemtas vecāka tiesības, pamatojoties uz viņas nespēju rūpēties par bērnu. Viņa bija pametusi bērnu apmēram mēnesi pēc piedzimšanas. Bērns tika nodots audžu aprūpē un visbeidzot adoptēts. Neatrodot reālu iespēju, ka viņa varētu atsākt bērna aprūpi, un ņemot vērā tikšanās reižu negatīvo ietekmi uz šo sievieti un jebkādas viņu savstarpējas emocionālās saites trūkumu, valsts tiesa izlēma, ka bērna interesēs būtu atņemt pieteikuma iesniedzējai vecāka tiesības. Turklāt bērns bija dzīvojis pie savas adoptētāju ģimenes kopš zīdaiņa vecuma un izveidojis ar viņiem ciešu saikni. Tā kā bioloģiskās ģimenes atkalapvienošanās iespēja bija maza vai tās vispār nebija, bērna intereses par pilnīgu integrēšanu viņas *de facto* ģimenē bija ievērojami nozīmīgākas salīdzinājumā ar pieteikuma iesniedzējas vēlmi saglabāt likumīgas saites ar bērnu. Turklāt apspriestais pasākums nebija atturējis pieteikuma iesniedzēju no personīgām attiecībām ar bērnu, jo principā, neraugoties uz adopciju, viņa bija varējusi uzturēt sakarus ar bērnu. ECT secināja, ka ECTK 8. pants nav pārkāpts.

Piemērs. Lietā *Kearns pret Franciju*³¹¹ ECT ir atzinusi par saderīgu ar ECTK faktu, ka īru sievietei, kas bija nodevusi savu bērnu adopcijai Francijā, pēc divu mēnešu termiņa beigām bija liegts atsaukt oficiālo piekrišanu adopcijai. Francijas tiesību aktu mērķis ir panākt taisnīgu līdzsvaru un nodrošināt samērīgumu starp bioloģiskās mātes, bērna un adoptētājās ģimenes konfliktējošajām interesēm. Šajā procesā bērna interesēm bija jābūt

310 ECT 2018. gada 30. oktobra spriedums lietā *S.S. pret Slovēniju*, Nr. 40938/16.

311 ECT 2008. gada 10. janvāra spriedums lietā *Kearns pret Franciju*, Nr. 35991/04.

primārajam apsvērumam. No tiesā iesniegtajiem pierādījumiem izriet, ka bērna interesēs bija pēc iespējas ātrāk baudīt stabilas attiecības jaunā ģimenē un bija veikti visi vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu, ka pieteikuma iesniedzēja precīzi izprot savas rīcības sekas.

ECT arī apstiprina, ka, pieņemot lēmumus adopcijas lietās, ir jārīkojas atbilstoši ECTK 14. pantā nostiprinātajam diskriminācijas aizlieguma principam. Konkrēti, ECT ir izvērtējusi, vai pieteikuma iesniedzēju izslēgšana no adopcijai piemērotu personu loka tādu diskriminējošu iemeslu kā dzimumorientācijas, tautības vai vecuma dēļ atbilst 14. pantam saistībā ar 8. pantu. To darot, tiesa ir atkārtoti apstiprinājusi, ka īpaši svarīga nozīme ir pienākumam veikt samērīgus pasākumus, lai aizsargātu bērna intereses.

Piemērs. Lietā *Schwizgebel pret Šveici*³¹² pieteikuma iesniedzēja – 47 gadus veca neprecējusies sieviete – nevarēja adoptēt otru bērnu viņas un bērna, kuru viņa vēlējās adoptēt, vecuma starpības dēļ. Pieteikuma iesniedzēja apgalvoja, ka ir cietusi no diskriminācijas vecuma dēļ. ECT ir atzinusi, ka pieteikuma iesniedzējas gadījumā lūgums piešķirt adopcijas atļauju ir noraidīts, pamatojoties uz likumīgu mērķi aizsargāt bērna labklājību un tiesības. Ņemot vērā, ka Eiropā nav konsensa attiecībā uz vientuļu personu tiesībām adoptēt, adoptētāju zemāko un augstāko vecuma robežu un adoptētāja un bērna vecuma atšķirību, un no šī apstākļa izrietošo valsts lielo rīcības brīvību šajā jomā, kā arī vajadzību aizsargāt bērnu intereses, atteikums piešķirt otra bērna adopcijas atļauju nav pretrunā proporcionalitātes principam. Tāpēc tiesa ir secinājusi, ka valdības sniegtais pamatojums šķiet objektīvs un saprātīgs un atšķirīgā attieksme, par kuru bija iesniegta sūdzība, ECTK 14. panta izpratnē nav bijusi diskriminējoša.

Piemērs. Lietā *E.B. pret Franciju*³¹³ attiecas uz valsts iestāžu atteikumu piešķirt adopcijas atļauju pieteikuma iesniedzējai lesbietei, kas dzīvoja ar partneri, bet vēlējās adoptēt bērnu kā atsevišķa persona. ECT ir atgādinājusi, ka ECTK 8. panta noteikumi negarantē ne tiesības dibināt ģimeni, ne tiesības adoptēt. Tomēr sūdzība par diskrimināciju var attiekties uz konkrētām tiesībām plašākā izpratnē arī tad, ja izskatāmais jautājums nav saistīts ar konkrētām ECTK garantētām tiesībām. Ņemot vērā, ka saskaņā ar Francijas tiesību aktiem vientuļām personām ir tiesības adoptēt, šīs tiesības

312 ECT, *Schwizgebel pret Šveici*, Nr. 25762/07, 2010. gada 10. jūnijs.

313 ECT 2008. gada 22. janvāra spriedums lietā *E.B. pret Franciju* [GC], Nr. 43546/02.

nevienam nevar liegt ar diskriminējošiem pasākumiem. Valsts tiesas bija atzinušas, ka pieteikuma iesniedzēja ir apliecinājusi neapstrīdamas pozitīvas personības īpašības un spējas bērnu audzināšanā, kas noteikti atbilst bērna interesēm – vienam no galvenajiem jēdzieniem attiecīgajos starptautiskajos instrumentos. Tiesa ir secinājusi, ka pieteikuma iesniedzējas dzimumorientācijai ir bijusi noteicoša loma iestāžu atteikumā, lemjot par adopciju, t. i., iestādes pret pieteikuma iesniedzēju bija izturējušas diskriminējoši salīdzinājumā ar citām vientuļām personām, kam saskaņā ar valsts tiesību aktiem ir tiesības adoptēt.

Piemērs. Lieta *Gas un Dubois pret Franciju*³¹⁴ attiecās uz jautājumu par to, vai viendzimuma pāriem būtu jābūt tādām pašām tiesībām adoptēt otra vecāka bērnus kā heteroseksuāliem pāriem. Pieteikuma iesniedzējas bija viendzimuma pāris, kas bija noslēgušas civilo partnerattiecību līgumu. Pieteikuma iesniedzējas apgalvoja, ka ir tikušas diskriminētas salīdzinājumā gan ar precētiem, gan neprecētiem heteroseksuāliem pāriem. Attiecībā uz salīdzinājumu ar neprecētiem pāriem ECT secināja, ka saskaņā ar Francijas tiesību aktu noteikumiem būtu noraidīts arī vienkāršs adopcijas pieteikums, ja to būtu iesniedzis heteroseksuāls pāris, kas atrodas salīdzināmā situācijā un ir noslēdzis civilo partnerattiecību līgumu. Tātad ECT nav konstatējusi atšķirīgu attieksmi pieteikuma iesniedzēju dzimumorientācijas dēļ un ir secinājusi, ka konvencijā paredzētās pieteikuma iesniedzēju tiesības nav pārkāptas.

Piemērs. Lieta *X u. c. pret Austriju*³¹⁵ attiecas uz līdzīgu situāciju, bet pēc Austrijas likumiem otra vecāka adopcija neprecētiem heteroseksuāliem pāriem bija atļauta. ECT šajos apstākļos ir konstatējusi atšķirīgu attieksmi pieteikuma iesniedzēju dzimumorientācijas dēļ un secinājusi, ka valdība nav norādījusi pietiekami svarīgus un pārliecinošus iemeslus, tādējādi pārkāpjot ECTK 14. pantu saistībā ar ECTK 8. pantu.

Piemērs. Lieta *A.H. un citi pret Krieviju*³¹⁶ attiecās uz Krievijas likumu, kas Amerikas Savienoto Valstu pilsoņiem aizliedza adoptēt Krievijas bērnus. Tika konstatēts, ka vispārējais aizliegums, kas ar atpakaļejošu spēku un

314 ECT, *Gas un Dubois pret Franciju*, Nr. 25951/07, 2012. gada 15. marts.

315 ECT 2013. gada 19. februāra spriedums lietā *X u. c. pret Austriju* [GC], Nr. 19010/07.

316 ECT, *A.H. un citi pret Krieviju*, Nr. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 un 42403/13, 2017. gada 17. janvāris.

nekritiski attiecas uz visiem varbūtējiem adoptējošiem vecākiem no Amerikas Savienotajām Valstīm neatkarīgi no adopcijas tiesvedības stadijas un viņu individuālajiem apstākļiem, pārkāpj 14. pantu kopā ar ECTK 8. pantu.

Attiecībā uz adopcijas lēmumu pieņemšanu ECT pievērš uzmanību arī starptautisko tiesību aktu jēgas un mērķa ievērošanas pamatotībai.

Piemērs. Lietā *Harroudj pret Franciju*³¹⁷ Francijas iestādes bija noraidījušas pieteikuma iesniedzējas pilnās adopcijas pieteikumu, kas attiecās uz alžīriešu meiteni, kura bija pamesta uzreiz pēc dzimšanas un nodota pieteikuma iesniedzējas aprūpē saskaņā ar *kafala* – aizbildnību atbilstoši islāma tiesībām. Atteikuma iemesls bija fakts, ka saskaņā ar Francijas Civilkodeksu nav atļauts adoptēt bērnu, kura adopcija būtu aizliegta saskaņā ar bērna izcelsmes valsts tiesību aktiem (šajā gadījumā Alžīrijas tiesību aktiem), un fakts, ka pieteikuma iesniedzējai saskaņā ar *kafala* jau bija aizgādības tiesības, kas viņai ļāva pieņemt lēmumus bērna interesēs. Turpmākā apelācijas sūdzība bija noraidīta ar pamatojumu, ka valsts tiesību akti atbilst Hāgas konvencijai par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos un CRC 20. pantā *kafala* bērnu interešu saglabāšanas ziņā ir atzīta par līdzvērtīgu adopcijai.

Izskatot pieteikuma iesniedzējas sūdzību, ECT ir atgādinājusi principu, saskaņā ar kuru gadījumos, kad ir izveidotas ģimenes saites, valstij ir jārīkojas tā, lai ļautu šīm saitēm attīstīties, un jānosaka tiesiskās garantijas, kas padara iespējamu bērna iekļaušanos ģimenē, kā arī norādījusi, ka ECTK jāinterpretē saskaņoti ar starptautisko tiesību vispārīgajiem principiem. Saskaņā ar Francijas tiesību aktiem *kafala* ir atzīta, un pieteikuma iesniedzējai bija atļauts uzņemties aizgādības tiesības un pieņemt lēmumus bērna interesēs. Viņai bija tiesības, piemēram, sagatavot testamentu par labu bērnam, pārvarot no adopcijas ierobežojuma izrietošās grūtības. Nobeigumā tiesa ir secinājusi, ka, šādā veidā pakāpeniski atsakoties no adopcijas aizlieguma, atbildētājvalsts, kas cenšas integrēt ārzemju izcelsmes bērnus, uzreiz pilnīgi nenorobežojot viņus no izcelsmes valsts noteikumiem, ir apliecinājusi cieņu pret kultūras plurālismu un atradusi taisnīgu līdzsvaru starp sabiedrības un pieteikuma iesniedzējas interesēm. ECT šajā lietā nav konstatējusi pieteikuma iesniedzējas tiesību pārkāpumus.

317 ECT 2012. gada 4. oktobra spriedums lietā *Harroudj pret Franciju*, Nr. 43631/09.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām adopcijas gadījumos primārajam apsvērumam ir jābūt bērna interesēm. Papildus bērna interešu principam arī citi [CRC](#) vispārējie principi orientē un pamato tās īstenošanu adopcijas kontekstā, piemēram, diskriminācijas aizliegums, tiesības uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību un bērnu viedokļa ievērošanas princips³¹⁸. Īpaša nozīme ir ANO Bērna tiesību komitejas [Vispārējam komentāram Nr. 14](#) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses³¹⁹. Līdzīgā kārtā viens no [Hāgas Konvencijas par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos](#) mērķiem ir "noteikt garantijas, lai nodrošinātu, ka starpvalstu adopcija tiek veikta atbilstoši bērna interesēm un ievērojot viņa vai viņas starptautiskajās tiesībās atzītās pamattiesības"³²⁰.

318 ANO [Konvencija par bērna tiesībām](#), 2., 3., 6. un 12. pants. Sk. arī ANO, Bērna tiesību komiteja (2010), Pamatnostādnes par ziņojumiem saskaņā ar konkrētiem līgumiem, kas attiecas uz to periodisko ziņojumu formu un saturu, kuri pusēm jāiesniedz saskaņā ar Konvencijas par bērna tiesībām 44. panta 1. punkta b) apakšpunktu, [UN Doc. CRC/C/58/Rev.2](#), 23.11.2010., 23.–27. punkts.

319 ANO, Bērna tiesību komiteja (2013), [Vispārējais komentārs Nr. 14 \(2013\) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses](#) (3. panta 1. punkts), [CRC/C/GC/14](#), 29.5.2013.

320 Hāgas Starptautisko privāttiesību konference (1993), [Hāgas Konvencija par bērnu aizsardzību un sadarbību starpvalstu adopcijas jautājumos](#), 29.5.1993., 1. panta a) punkts.

7

Bērnu aizsardzība pret vardarbību un ekspluatāciju

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Direktīva par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu (2011/93/ES) LESD 82. un 83. pants Direktīva par elektronisko tirdzniecību (2000/31/EK) Direktīva par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju (2002/58/EK) Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva (2018/1808/ES) Regula par pagaidu atkāpi no dažiem Direktīvas 2002/58/EK noteikumiem attiecībā uz tehnoloģiju izmantošanu, ko veic numurneatkarīgu starppersonu sakaru pakalpojumu sniedzēji, lai apstrādātu persondatus un citus datus nolūkā apkarot seksuālu vardarbību pret bērniem tiešsaistē (2021/1232/ES)	Vardarbība skolā, tiešsaistē, mājās un citos apstākļos	ECTK 2. pants (tiesības uz dzīvību), 3. pants (necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegums) un 8. pants (fiziskā neaizskaramība) ECTK 1. protokola 2. pants (tiesības uz izglītību) Pārskatītā ESH, 7. pants (tiesības uz īpašu aizsardzību pret fizisku un morālu kaitējumu) un 17. pants (tiesības uz aizsardzību) Lanzarotes konvencija Stambulas konvencija ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Kayak pret Turciju</i>, Nr. 60444/08 (bērna sadursšana skolas apkārtnē) ECT 2014. gada spriedums lietā <i>O'Keeffe pret Īriju [GC]</i>, Nr. 35810/09 (seksuāla vardarbība skolā) ECT, <i>X un citi pret Bulgāriju</i>, Nr. 22457/16, 2021. gads (apgalvojumu par seksuālu vardarbību bāreņu patversmē izmeklēšana) ECT 1982. gada 25. februāra spriedums lietās <i>Campbell un Sosans pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 7511/76 un 7743/76

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT 2021. gada spriedums lietā <i>F.O. pret Horvātiju</i>, Nr. 29555/13 (verbāla vardarbība skolā) ECT 2003. gada 4. decembra spriedums lietā <i>M.C. pret Bulgāriju</i>, Nr. 39272/98 ECT 2021. gada 22. jūnija spriedums lietā <i>R.B. pret Igauniju</i>, Nr. 22597/16 ECT, <i>A.Ş. pret Turciju</i>, Nr. 58271/10, 2016. gada 13. marts ECT, <i>A.R. un L.R. pret Šveici</i>, Nr. 22338/15, 2017. gads (dzimumaudzināšana valsts skolā) ECT 2021. gada 15. jūnija spriedums lietā <i>Kurt pret Austriju</i> [GC], Nr. 62903/15 ECT 2007. gada 31. maija spriedums lietā <i>Kontrová pret Slovākiju</i>, Nr. 7510/04 ECT, <i>Talpis pret Itāliju</i>, Nr. 41237/14, 2017. gada 18. septembris ECT, <i>Costello-Roberts pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 13134/87, 1993. gada 25. marts
Pamattiesību harta, 5. panta 2. punkts (piespiedu vai obligāts darbs) un 3. punkts (cilvēku tirdzniecības aizliegums) Direktīva par jauniešu darba aizsardzību (94/33/EK) Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES) Trešo valstu valstspiederīgo direktīva (2004/81/EK) Direktīva par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu (2011/93/ES)	Seksuāla izmantošana	ECTK, 4. pants (brīvība no verdzības, kalpības, piespiedu vai obligāta darba) un 8. pants (tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību) Pārskatītā ESH, 7. panta 10. punkts (bērnu aizsardzība pret fizisku un morālu kaitējumu) Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību Konvencija par kibernetizāciju Lanzarotes konvencija ECT 2012. gada 11. oktobra spriedums lietā <i>C.N. un V. pret Franciju</i>, Nr. 67724/09 (verdzība)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i>, Nr. 25965/04 (iespējamās cilvēku tirdzniecības neizmeklēšana) ECT lieta <i>V.C.L. un A.N. pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 77587/12 un 74603/12, 2021. gads ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Söderman pret Zviedriju</i> [GC], Nr. 5786/08 (bērna slepena filmēšana) ECT 2021. gada 9. februāra spriedums lietā <i>N.Ç. pret Turciju</i>, Nr. 40591/11 ECT 2008. gada 2. decembra spriedums lietā <i>K. U. pret Somiju</i>, Nr. 2872/02
	Augsta riska grupas	ECT 2014. gada spriedums lietā <i>Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Rumāniju</i> [GC], Nr. 47848/08 (jaunieša ar smagu invaliditāti nāve valsts aprūpes iestādē) ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Nencheva u. c. pret Bulgāriju</i>, Nr. 48609/06 (bērnu nāve valsts aprūpes iestādē) ECT, <i>I.C. pret Rumāniju</i>, Nr. 36934/08, 2016. gads ECT, <i>V.C. pret Itāliju</i>, Nr. 54227/14, 2018. gads (atkarīgi bērni)
Komisijas lēmums par papildu rezervētu numuru, kas sākas ar "116", pievienošanu (2007/698/EK)	Pazuduši bērni	ECTK, 8. pants (tiesības uz privāttās dzīves neaizskaramību) ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Zorica Jovanović pret Serbiju</i>, Nr. 21794/08 (tiesības uz informāciju) ECT, <i>Mik un Jovanović pret Serbiju</i>, Nr. 9291/14 un 63798/14, 2021. gads

Vardarbība pret bērniem iekļauj visu veidu fizisku vai garīgu vardarbību, kaitējumu vai ļaunprātīgu izmantošanu, nevērību vai nolaidīgu attieksmi, sliktu izturēšanos vai ekspluatāciju, tostarp seksuālo vardarbību³²¹. Tā ir iespējama dažādās vidēs, piemēram, skolā, mājās vai uz ielas, kā arī tiešsaistē, izmantojot mobilo tālruni vai citas elektroniskas ierīces, kas ir savienotas ar internetu. Vardarbība tiešsaistē aptver ne tikai bērnu seksuālās vardarbības materiālu glabāšanu, ražošanu un kopīgošanu, bet arī iedraudzināšanu, uzmākšanos tiešsaistē, viktimizāciju un kiberiebiedēšanu. Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām valstīm jāveic pasākumi, lai nodrošinātu, ka bērni saņem pietiekamu aizsardzību un tiek faktiski ievērotas viņu tiesības uz fizisko neaizskaramību un cieņu. Valsts pienākums aizsargāt var izpausties dažādi atkarībā konkrētā vardarbības riska, ar kuru bērns saskaras, un vardarbības veicēja. Valstu pienākumi ir acīmredzamāki gadījumos, kad bērni atrodas valsts pakļautībā un kontrolē, piemēram, ir ievietoti publiskās iestādēs. Valsts pienākums aizsargāt var izrādīties sarežģītāks gadījumos, kad bērni saskaras ar privātpersonu, tostarp ģimenes locekļu, vardarbību. Tomēr valsts pienākumi iekļauj arī preventīvus pasākumus un ne tikai aizsardzības vai palīdzības pasākumus, kad vardarbība jau notikusi. Krīzes un ārkārtas situācijas, piemēram, 2019. gada koronavīrusa (Covid-19) pandēmija, var palielināt bērnu neaizsargātību pret vardarbību, tostarp seksuālo vardarbību un ekspluatāciju, un šī problēma ir jārisina³²².

Viena no ES kompetencēm šajā jomā attiecas uz pārrobežu noziegumiem, tostarp cilvēku tirdzniecību un sieviešu un bērnu seksuālo izmantošanu (LESD 83. pants). Tāpēc ir pieņemti konkrēti likumdošanas pasākumi attiecībā uz bērnu seksuālās vardarbības materiāliem un cilvēku tirdzniecību. ES ir pieņēmusi arī tiesību aktus, kuros dalībvalstīm tiek prasīts kriminalizēt vairākas seksuālās vardarbības formas, seksuālo izmantošanu un darbības, kas nozīmē uzmākšanos bērniem seksuālos nolūkos, tostarp iedraudzināšanu. EP līmenī ECT ar savu judikatūru 2., 3. un 8. pantā ir precizējusi valstu pienākumus saistībā ar dažādām darbībām, kas ir uzskatāmas par vardarbību pret bērniem. Arī ESTK ir bijusi aktīva šajā jomā, izmantojot tiklab savu ziņošanas procedūru, kā kolektīvo sūdzību mehānismu. Turklāt pašlaik ir spēkā konkrētas EP konvencijas, jo īpaši Eiropas Padomes Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu

321 Sk. pilnu definīciju [CRC](#) 19. panta 1. punktā.

322 Pasaules Veselības organizācija (2020), *COVID-19: Protecting children from violence, abuse and neglect in the home* (Covid-19 – aizsardzība bērniem pret vardarbību, izmantošanu un atstāšanu novārtā mājās); ES, Eiropas Komisija (2021), *ES stratēģija par bērna tiesībām un Eiropas Garantija bērniem*; ES Pamattiesību aģentūra (2021), *The coronavirus pandemic and fundamental rights: A year in review* (Koronavīrusa pandēmija un pamattiesības – gada pārskats), 2021. gada 10. jūnijs; Eiropas Padome (2021), *The COVID-19 pandemic and children: Challenges, responses and policy implications* (Covid-19 pandēmija un bērni – izaicinājumi, reakcijas un politikas saistības), 2021. gada 12. marts.

un seksuālu vardarbību ([Lanzarotes konvencija](#))³²³, un ir izveidotas uzraudzības struktūras, kas atbild par to īstenošanas uzraudzību. Lanzarotes konvencija ir plašs vispusīgākais starptautiskais juridiskais instruments bērnu aizsardzībai pret seksuālo ekspluatāciju un seksuālo vardarbību (ratificējušas visas 47 EP dalībvalstis un Tunisija).

Šajā nodaļā ir analizēti pret bērniem vērstas vardarbības konkrēti aspekti un starptautiskās sabiedrības reakcija. [7.1. iedaļā](#) ir aplūkota vardarbība mājās, skolā, tiešsaistē un citos apstākļos, pievēršot uzmanību tādiem jautājumiem kā vardarbība skolā, seksuāla vardarbība, vardarbība ģimenē un nevērīga attieksme pret bērniem. [7.2. iedaļā](#) ir aplūkoti bērnu ekspluatācijas gadījumi, kam ir izteikts pārobežu aspekts, tostarp cilvēku tirdzniecība (piespiedu darba un seksuālas izmantošanas nolūkā) un pārkāpumi saistībā ar bērnu seksuālās vardarbības materiāliem. [7.3. iedaļā](#) ir aplūkotas augsta riska grupas. Visbeidzot, [7.4. iedaļā](#) pievēršas pazudušu bērnu problēmai.

7.1. Vardarbība mājās, skolā, tiešsaistē un citos apstākļos

Svarīgākie aspekti

- Valstu pienākums ir nodrošināt, lai bērni visos apstākļos būtu efektīvi aizsargāti pret jebkāda veida vardarbību un kaitējumu visos apstākļos, tostarp pret vardarbību tiešsaistē.
- Valstu pienākums ir nodrošināt atbilstošu tiesisko regulējumu bērnu aizsardzības jomā.
- Valstīm efektīvi jāizmeklē pierādāmi apgalvojumi par vardarbīgu izturēšanos pret bērniem, vardarbību pret bērniem un bērniem nodarītu kaitējumu.

ES tiesību sistēmā³²⁴ galvenais tiesību akts šajā jomā ir saskaņā ar [LESD](#) 82. un 83. pantu pieņemtā [Direktīva 2011/93/ES](#) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu³²⁵.

323 Eiropas Padome (2007), [Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību](#), *CETS* Nr. 201, 25.10.2007.

324 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 13. decembra [Direktīva 2011/93/ES](#) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, OV 2011 L 335/1.

325 Turpat.

EP tiesību sistēmā ECT un ESTK ir izstrādājušas apjomīgu judikatūras kopumu par bērnu aizsardzību pret vardarbību visos apstākļos. Turklāt īpašās EP konvencijās (piemēram, [Lanzarotes konvencijā](#)) ir paredzētas sīki izstrādātas garantijas bērnu aizsardzībai pret konkrētiem vardarbības veidiem.

7.1.1. Valsts atbildības joma

EP tiesību sistēmā ECT ir analizējusi pret bērniem vērstu vardarbību saskaņā ar dažādiem [ECTK](#) pantiem, jo īpaši 2., 3. un 8. pantu. Tiesa ir precīzi definējusi pienākumus, kas valstīm jāpilda vienmēr, kad bērni tiek ievietoti valsts pakļautībā esošās iestādēs³²⁶. Tāpat, ja noteikta uzvedība vai situācija sasniedz tādu smaguma pakāpi, pēc kuras tā saskaņā ar 3. pantu ir kvalificējama kā necilvēcīga vai pazemojoša izturēšanās, valstij ir pozitīvi pienākumi aizsargāt bērnus pret sliktu izturēšanos, tostarp gadījumos, kad vardarbības veicēji ir privātpersonas. Tiesa ir atzinusi, ka ECTK 3. panta darbības joma attiecas uz tādām situācijām kā vecāku ilgstoša nevērīga attieksme pret bērniem³²⁷, atkārtota seksuāla vardarbība, ko pastrādājuši skolotāji³²⁸, izvarošana³²⁹ un miesas sodi³³⁰.

Nāves gadījumos valsti var saukt pie atbildības saskaņā ar ECTK 2. pantu arī tad, ja nāvē ir vainojama privātpersona, nevis valsts amatpersona. Valstu pozitīvie pienākumi dažādos gadījumos atšķiras, bet valsts pamatpienākums ir nodrošināt bērnu *efektīvu* aizsardzību pret vardarbību. Sliktas izturēšanās smagu veidu gadījumos pozitīvie pienākumi ietver pienākumu pieņemt efektīvas krimināltiesiskās normas, ko atbalsta tiesībaizsardzības mehānismi³³¹. Valstīm jāpieņem arī īpaši pasākumi un garantijas bērnu aizsardzībai³³².

326 ECT, *Nencheva u. c. pret Bulgāriju*, Nr. 48609/06, 2013. gada 18. jūnijs

327 ECT 2001. gada 10. maija spriedums lietā *Z u. c. pret Apvienoto Karalisti* [GC], Nr. 29392/95.

328 ECT 2014. gada 28. janvāra spriedums lietā *O'Keeffe pret Īriju* [GC], Nr. 35810/09.

329 ECT, *M.C. pret Bulgāriju*, Nr. 39272/98, 2003. gada 4. decembris; ECT, *M.G.C. pret Rumāniju*, Nr. 61495/11, 2016. gada 15. marts, 58. punkts

330 ECT, *Tyrer pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 5856/72, 1978. gada 25. aprīlis; ECT, *M.C. pret Bulgāriju*, Nr. 39272/98, 2003. gada 4. decembris, 150. punkts; ECT, *O'Keeffe pret Īriju* [GC], Nr. 35810/09, 2014. gada 28. janvāris, 146. punkts.

331 ECT, *Tyrer pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 5856/72, 1978. gada 25. aprīlis; ECT, *M.C. pret Bulgāriju*, Nr. 39272/98, 2003. gada 4. decembris, 150. punkts; ECT, *O'Keeffe pret Īriju* [GC], Nr. 35810/09, 2014. gada 28. janvāris, 146. punkts.

332 ECT, *O'Keeffe pret Īriju* [GC], Nr. 35810/09, 2014. gada 28. janvāris, 148. punkts; sk. arī ECT, *M.C. pret Bulgāriju*, Nr. 39272/98, ECTK 2003-XII, 153. punkts.

ECTK vairākkārt ir nācies izskatīt lietas par vardarbību pret bērniem, ko pastrādājušas privātpersonas skolās, privātos bērnunamos un citās iestādēs, kuras vadījuši nevalstiski dalībnieki, kurās ir bijis apšaubāms, vai varētu iestāties valsts atbildība. Šādās lietās ECT ir norādījusi, ka valsts nedrīkst atbrīvot sevi no pienākuma aizsargāt bērnus, deleģējot svarīgu sabiedrisko pakalpojumu (tādu kā izglītība) administrēšanu privātpersonām³³³. Lietās, kas attiecas uz valsts atbildības noteikšanu, ECT parasti ir nošķīrusi valsts vispārīgo pienākumu aizsargāt gadījumos, kad risks nav skaidri identificējams, un konkrētu pienākumu aizsargāt gadījumos, kad risks ir bijis skaidri identificējams. Pirmajā gadījumā ECT ir analizējusi, vai valsts iejaukšanās trūkums cietušajam bērnam ir radījis reālu vardarbības risku.

Piemērs. Lieta *Kayak pret Turciju*³³⁴ attiecas uz 15 gadus veca zēna nāvi pēc tam, kad skolas apkārtnē viņu bija sadūris cits pusaudzis. ECT ir atzinusi, ka skolām ir pienākums aizsargāt savus audzēkņus pret jebkāda veida vardarbību. Šajā konkrētajā lietā ECT ir nolēmusi, ka saskaņā ar ECTK 2. pantu Turcija ir atbildīga par nespēju aizsargāt pieteikuma iesniedzēju dēla un brāļa tiesības uz dzīvību, jo tolaik nebija izveidota efektīva uzraudzības sistēma. Šādas sistēmas trūkuma dēļ pusaudzis varēja no skolas virtuves paņemt nazi, ar kuru viņš vēlāk sadūra cietušo.

Piemērs. Lieta *O’Keeffe pret Īriju*³³⁵ attiecas uz Īrijas valsts skolā XX gadsimta 70. gados pastrādātiem vardarbības aktiem. Tolaik valsts skolas Īrijā atzina un finansēja valsts, bet skolu pārvaldība un administrēšana bija uzticēta baznīcai. Pieteikuma iesniedzēja, kas tolaik mācījās skolā, tika pakļauta aptuveni 20 seksuālas vardarbības aktiem, kurus bija pastrādājis viens no skolas skolotājiem. Viņa par šīm epizodēm bija sūdzējusies valsts iestādēm tikai 1998. gadā, kad bija uzzinājusi par citiem tā paša skolotāja veiktiem seksuālas vardarbības aktiem. ECT bija jānosaka, vai valsti var saukt pie atbildības par vardarbības aktiem, par kuriem tolaik nebija ziņots iestādēm. Tiesa pirmkārt ir konstatējusi, ka uz vardarbības aktiem, kuriem pieteikuma iesniedzēja tika pakļauta, attiecas ECTK 3. panta darbības joma. Tad, pamatojoties uz dažādiem ziņojumiem, ECT ir atzinusi, ka valstij būtu bijis jābūt informētai par potenciālajiem seksuālas vardarbības riskiem

333 ECT, *M.C. pret Bulgāriju*, Nr. 39272/98, 2003. gada 4. decembris, 150. punkts; ECT, *Costello-Roberts pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13134/87, 1993. gada 25. marts, 27. punkts.

334 ECT, *Kayak pret Turciju*, Nr. 60444/08, 2012. gada 10. jūlijs.

335 ECT 2014. gada 28. janvāra spriedums lietā *O’Keeffe pret Īriju* [GC], Nr. 35810/09.

skolās. Tolaik nebija ieviesta atbilstoša procedūra, kas bērniem vai vecākiem ļautu tieši sūdzēties valstij par vardarbības aktiem. Nebija arī uzraudzības mehānismu, kas ļautu kontrolēt skolotāju izturēšanos pret bērniem. Tāpēc ECT ir secinājusi, ka, nenodrošinot efektīvu mehānismu, lai nepilngadīgos aizsargātu pret vardarbības aktiem skolās, Īrija nav izpildījusi savus pozitīvos pienākumus saskaņā ar ECTK 3. pantu. Saskaņā ar ECT valstīm arī ir efektīvi jāizmeklē apgalvojumi par sliktu izturēšanos un nāves gadījumi neatkarīgi no tā, vai vardarbības aktus ir pastrādājušas valsts amatpersonas³³⁶ vai privātpersonas. Izmeklēšana ir efektīva, ja pēc cietušo vai viņu tiesībpārņēmēju sūdzību saņemšanas valstis piemēro procedūru, kas ļauj noskaidrot un sodīt personas, kuras ir veikušas vardarbības aktus, pārkāpjot ECTK 2. vai 3. pantu.

Saskaņā ar ESH bērnu tiesības uz aizsardzību pret vardarbību un sliktu izturēšanos galvenokārt ir izskatītas 7. un 17. pantā, kurā valstīm tiek prasīts aizsargāt bērnus pret visu veidu sliktu izturēšanos. ESTK ir interpretējusi 17. pantu kā tādu, kas pieprasa likumīgu aizliegumu jebkuras formas vardarbībai pret bērniem jebkurā vidē (mājās, skolās un institūcijās). ESTK savā judikatūrā konstatēja ESH 17. panta pārkāpumu³³⁷, kur valstīm nebija tiesību aktu, kuros būtu tieši un visaptveroši aizliegti visu veidu miesas sodi bērniem, kas, visticamāk, ietekmē viņu fizisko neaizskaramību, cieņu, attīstību vai psiholoģisko labbūtību³³⁸.

Saskaņā ar Lanzarotes konvenciju valstīm tiek prasīts kriminalizēt dažādus pret bērniem vērstas seksuālas vardarbības un seksuālas izmantošanas veidus³³⁹. Saskaņā ar šo konvenciju valstīm turklāt jāveic normatīvi un citi pasākumi, lai novērstu bērnu seksuālu izmantošanu, rīkojot informatīvas kampaņas, apmācot attiecīgus speciālistus, informējot bērnus par vardarbības risku un nodrošinot specializētu palīdzību personām, kas baidās, ka varētu izdarīt ar vardarbību pret bērniem saistītus noziedzīgus nodarījumus. Lanzarotes komiteja uzrauga

336 ECT 1998. gada 28. oktobra spriedums lietā *Assenov u. c. pret Bulgāriju*, Nr. 24760/94.

337 ESTK 2015. gada 29. maija lēmums lietā *Association for the Protection of All Children (APPROACH) Ltd. pret Čehijas Republiku*, sūdzība Nr. 96/2013.

338 ESTK 2015. gada 27. maija lēmums lietā *Bērnu tiesību aizsardzības organizācija (APPROACH) pret Slovēniju*, sūdzība Nr. 95/2013, 51. punkts.

339 Eiropas Padome (2007), *Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību*, CETS Nr. 201, 2007. gada 25. oktobris.

konvencijas īstenošanu un izdod ziņojumu, atzinumus un deklarācijas³⁴⁰. Lietā *X un citi pret Bulgāriju* ECT uzsvēra, ka ECTK 3. pants ir jāinterpretē saistībā ar citiem piemērojamiem starptautiskajiem instrumentiem un jo īpaši Lanzarotes konvenciju attiecībā uz izmeklēšanu un procesuālajiem noteikumiem³⁴¹. Turklāt saskaņā ar EP Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (*Stambulas konvencija*)³⁴² 4. un 5. pantu valstis apņemas pieņemt īpašus normatīvus aktus un izmeklēt pret sievietēm un meitenēm vērstas vardarbības gadījumus. Saskaņā ar 22. pantu valstu pienākums ir nodrošināt specializētus atbalsta pakalpojumus sievietēm un bērniem, kas cietuši no vardarbības ģimenē. Ekspertu grupa vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanai uzrauga konvencijas īstenošanu³⁴³.

Piemērs. Lieta *X un citi pret Bulgāriju*³⁴⁴ attiecas uz triju bulgāru bērnu apgalvojumiem, ka viņi ir bijuši pakļauti seksuālai vardarbībai bāreņu patversmē Bulgārijā pirms adoptēšanas Itālijā. Ņemot vērā apmierinošo tiesību aktu un normatīvo satvaru seksuālās vardarbības pret bērniem novēršanai un pierādījumu trūkumu tam, ka kādas no varas iestādēm būtu zinājušas par apgalvoto vardarbību, ECT nekonstatēja 3. panta materiālās daļas pārkāpumu. Tomēr tiesa uzskatīja, ka Bulgārija nav veikusi visus pamatotos izmeklēšanas un starptautiskās sadarbības pasākumus, izmeklējot apgalvoto vardarbību. It īpaši varas iestādes nekad nemēģināja medicīniski

340 Sk., piemēram, Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2019), *Declaration of the Lanzarote Committee on protecting children in out-of-home care from sexual exploitation and sexual abuse* (Lanzarotes komitejas deklarācija par ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību), 2019. gada 21. oktobris; Lanzarotes komiteja (2018), *2nd implementation report: Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The strategies* (2. īstenošanas ziņojums. Bērnu aizsardzība pret seksuālu vardarbību uzticības lokā – stratēģijas), 2018. gada 31. janvāris; Lanzarotes komiteja (2017), *Interpretative Opinion on the applicability of the Lanzarote Convention to sexual offences against children facilitated through the use of information and communication technologies (ICTs)* (Interpretējošs atzinums par Lanzarotes konvencijas piemērojamību seksuālajiem noziegumiem pret bērniem, kurus veicina informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošana), 2017. gada 12. maijs; Lanzarotes komiteja (2015), *1st implementation report: Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The framework* (1. īstenošanas ziņojums. Bērnu aizsardzība pret seksuālu vardarbību uzticības lokā - satvars), 2015. gada 4. decembris.

341 ECT, *X un citi pret Bulgāriju*, Nr. 22457/16, 2021. gada 2. februāris.

342 Eiropas Padome (2011), *Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu*, CETS Nr. 210, 2011. gada 11. maijs.

343 Eiropas Padome, Ekspertu grupa vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanai (GREVIO) (2020), *1st general report on GREVIO's activities* (1. vispārējais ziņojums par GREVIO darbību), 2020. gada aprīlis.

344 Sk. arī ECT, *X un citi pret Bulgāriju*, Nr. 22457/16, 2021. gada 2. februāris.

pārbaudīt pieteikuma iesniedzējus, kā arī iztaujāt viņus vai citus viņu nosauktos bērnus. Turklāt Bulgārijas varas iestādes neapsvēra slēpta rakstura izmeklēšanas pasākumus, piemēram, bāreņu patversmes perimetra novērošanu, tālruņu noklausīšanos, tālruņa vai elektronisko ziņojumu pārtveršanu, vai slepenu aģentu palīdzības izmantošanu, kas ir tieši minēta Lanzasotes konvencijā un šādos gadījumos tiek plaši izmantota visā Eiropā. ECT secināja, ka iestādes nav veikušas visus pamatotos pasākumus, lai izpētītu faktus, un nav pilnībā un rūpīgi izanalizējušas tām iesniegtos pierādījumus, tādējādi pārkāpjot savu procesuālo pienākumu saskaņā ar ECTK 3. pantu.

Starptautiskās tiesībās galvenais juridiskais instruments bērnu aizsardzības nodrošināšanai valsts līmenī ir [CRC](#). Saskaņā ar 19. pantu pušu pienākums ir veikt visus attiecīgos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītojošos pasākumus, lai bērnus aizsargātu pret visu veidu vardarbību, tajā skaitā miesas sodiem. ANO Bērna tiesību komiteja ir izdevusi ievērojamu skaitu vispārēju komentāru un ieteikumu, interpretējot valstu pienākumus saskaņā ar [CRC](#). Piemēram, Vispārējā komentārā Nr. 13 ir aprakstīti pasākumi bērnu aizsardzībai pret visām vardarbības formām³⁴⁵, bet Vispārējā komentārā Nr. 8 ir iekļauts aicinājums dalībvalstīm veikt attiecīgus pasākumus pret visu veidu miesas sodiem³⁴⁶.

7.1.2. Vardarbība skolā

EP tiesību sistēmā ECT ir analizējusi sūdzības par vardarbību skolā kā disciplināru pasākumu veidu galvenokārt saskaņā ar ECTK 3. pantu. Gadījumos, kad miesas sodi nesasniedz 3. pantā minēto smaguma pakāpi, uz tiem tomēr var attiekties 8. pants saistībā ar tiesībām uz fizisko un tikumisko integritāti.

Lietā *Campbell un Cosans pret Apvienoto Karalisti* attiecās uz bērnu miesas sodiem valsts atbalstītā izglītībā³⁴⁷, un tai sekoja *Costello-Roberts pret Apvienoto Karalisti*³⁴⁸ par bērnu miesas sodiem privātās skolās. Nevienā no šīm lietām ECT

345 ANO, Bērna tiesību komiteja (2011), [Vispārējais komentārs Nr. 13 \(2011\)](#). Bērna tiesības uz aizsardzību pret jebkādu vardarbību, CRC/C/GC/13, 2011. gada 18. aprīlis.

346 ANO, Bērna tiesību komiteja (2007), [Vispārējais komentārs Nr. 8 \(2006\)](#). Bērna tiesības uz aizsardzību pret miesas sodiem un citiem nežēlīgas vai pazemojošas sodīšanas veidiem (*inter alia*, 19.pants, 28. panta 2. punkts un 37. punkts), CRC/C/GC/8, 2.3.2007.

347 ECT 1982. gada 25. februāra spriedums lietās *Campbell un Cosans pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 7511/76 un 7743/76.

348 ECT, *Costello-Roberts pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13134/87, 1993. gada 25. marts.

nekonstatēja ECTK panta 3. punkta pārkāpumu. Tomēr kopš *Costello-Roberts* lietas ir mainījusies sociālā attieksme un juridiskie standarti attiecībā uz disciplinēšanas pasākumu piemērošanu bērniem, uzsverot nepieciešamību bērnus aizsargāt pret jebkura veida vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu³⁴⁹.

Piemērs. Lietā *F.O. pret Horvātiju*³⁵⁰ tika apgalvots, ka skolotājs ir aizskāris skolēnu un valsts iestādes nav efektīvi reaģējušas uz šo apgalvojumu. Skolotājs bija saucis pieteikuma iesniedzēju par "plānprātiņu, idiotu, muļķi, lauķi". ECT konstatēja, ka, kaut arī skolotāja sākotnējie pieteikuma iesniedzēja apvainojumi bija domāti viņa un viņa klasesbiedru disciplinēšanai, divus vēlākos gadījumus nevarēja uzskatīt ne par ko citu kā verbālu vardarbību, kas kopā veidoja pazemošanu, noniecināšanu un izsmiešanu. ECT uzsvēra, ka skolotājiem būtu jāzina, ka verbāla provokācija un vardarbība var dziļi ietekmēt apmācāmos, jo īpaši jutīgos skolēnus. Turklāt skolotājam ir jāapzinās, ka ikviena vardarbības forma, tostarp verbāla vardarbība, pret skolēniem pat vieglā formā nav pieņemama izglītības vidē un viņa mijiedarbībai ar skolēniem ir jānotiek pienācīgi, cienot to pašapziņu un morālo integritāti. Turklāt tiesa uzsvēra, ka valsts iestādēm bija jāveic pienācīgi likumdošanas, administratīvie, sociālie un izglītības pasākumi, lai nepārprotami aizliegtu jebkura veida vardarbību pret bērniem jebkurā laikā un jebkuros apstākļos, tādējādi nodrošinot nulles iecietību pret jebkuru vardarbību izglītības iestādēs. Tas iekļauj nepieciešamību nodrošināt atbildību ar piemērotiem krimināliem, civiliem, administratīviem un profesionāliem līdzekļiem. Šajā konkrētajā lietā tiesa konstatēja, ka valsts iestādes ir veikušas tikai vienu pasākumu, kas ietvēra skolas psihologa mutisku aizrādījumu, nepievēršoties skolotāja rīcības radītajai problēmai. Attiecīgi ECT atzina, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 8. pants.

7.1.3. Seksuāla vardarbība

Seksuāla vardarbība pret bērniem var izpausties dažādi, tostarp kā uzmākšanās, iedraudzināšana, aizskaršana, incests vai izvarošana. Tā var notikt dažādās vidēs, tostarp mājās, skolā, aprūpes iestādē un baznīcā, kā arī tiešsaistē, izmantojot internetu un digitālās tehnoloģijas. Bērni ir īpaši neaizsargāti pret seksuālo vardarbību, jo bieži ir pieaugušo varā un kontrolē un viņiem ir mazāka

349 ECT 2021. gada 22. aprīļa spriedums lietā *F.O. pret Horvātiju*, Nr. 29555/13. Sk. arī ECT 2017. gada 7. marta spriedumu lietā *V.K. pret Krieviju*, Nr. 68059/13.

350 ECT 2021. gada 22. aprīļa spriedums lietā *F.O. pret Horvātiju*, Nr. 29555/13.

piekļuve sūdzību mehānismiem. Cilvēku tirdzniecība un pārkāpumi saistībā ar bērnu seksuālās izmantošanas materiāliem ir aplūkoti attiecīgi [7.2.2.](#) un [7.2.3. iedaļā](#)³⁵¹.

EP tiesību sistēmā Direktīva 2011/93/ES satur centienus saskaņot minimālās kriminālsankcijas par dažādiem seksuālās izmantošanas pārkāpumiem pret bērniem dalībvalstu starpā, atspoguļojot Lanzarotes konvencijas pieeju³⁵². Saskaņā ar 3. pantu dalībvalstīm, pielietojot krimināltiesības, ir jāpiemēro sods par dažādām seksuālās vardarbības formām, pārkāpumiem, tostarp liekot bērniem būt par seksuālu darbību vai seksuālas vardarbības lieciniekiem, iesaistoties seksuālās darbībās ar bērniem, kā arī bērnu pieņemšanu darbā un/vai piespiešanu, lai piedalītos pornogrāfiskās izrādēs. Direktīvā ir paredzēti smagāki sodi, ja darbības ir veikušas personas, izmantojot uzticību, un pret īpaši neaizsargātiem bērniem un/vai ja darbības ir veiktas, izmantojot piespiešanu. Dalībvalstīm turklāt jānodrošina, lai personas, ko tur aizdomās par seksuālu vardarbību pret bērniem, tiktu automātiski sauktas pie kriminālatbildības, un lai personām, kuras bijušas notiesātas par nodarījumiem, kas saistīti ar seksuālu vardarbību, tiktu liegta iespēja veikt profesionālo darbību, kura ietver tiešu vai regulāru saskarsmi ar bērniem. Direktīvā ir iekļauti arī noteikumi par bērniem piemērotām procedūrām un paredzēta cietušo bērnu aizsardzības nodrošināšana tiesās.

Šīs direktīvas 10. pants dalībvalstīm prasa nodrošināt, lai jebkurai personai, kura ir notiesāta par tādiem noziegumiem kā seksuālā vardarbība pret bērniem, bērnu seksuāla izmantošana vai pornogrāfija, netiktu ļauts piedalīties aktivitātēs, kas ietver tiešus un regulārus kontaktus ar bērniem. [Pamatlēmums 2009/315/TI](#)³⁵³, ar ko regulē sodāmības reģistra informācijas apmaiņu starp dalībvalstīm, sekmē direktīvas īstenošanu, atļaujot kopīgot informāciju

351 Sk. Starpaģentūru darba grupa (2016), *Terminology guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse* (Terminoloģijas vadlīnijas bērnu aizsardzībā pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību), 2016. gada 28. janvāris.

352 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 13. decembra [Direktīva 2011/93/ES](#) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, OV 2011 L 335/1.

353 ES, Eiropas Savienības Padome (2009), [2009. gada 26. februāra Pamatlēmums 2009/315/TI](#) par organizatoriskiem pasākumiem un saturu no sodāmības reģistra iegūtas informācijas apmaiņai starp dalībvalstīm, OV 2009 L 93.

par to personu sodāmības ierakstiem, kuras ir notiesātas par seksuālās vardarbības pret bērniem noziegumiem³⁵⁴.

Saistībā ar tiešsaistes saturu īpaši apsvērumi ir jāveltī bērnu seksuālās vardarbības materiālam, kas arvien vairāk izplatās tiešsaistē. Direktīva par seksuālās vardarbības pret bērniem apkarošanu uzliek par pienākumu dalībvalstu varas iestādēm izņemt tīmekļa lapas, kas satur vai izplata seksuālās vardarbības pret bērniem materiālu, gan tās viesojot šo valstu teritorijā, gan ārpus tās³⁵⁵. [Direktīva par elektronisko tirdzniecību](#)³⁵⁶ nosaka esošos atbildības noteikumus tiešsaistes starpniekiem. Saskaņā ar 3. pantu tā atļauj izmantot paziņojumu un noņemšanas mehānismus nelikumīgam saturam, ja šādas darbības pamatojums ir "sabiedriskā kārtība, jo īpaši kriminālpārkāpumu novēršana, izmeklēšana, atklāšana un kriminālvajāšana, ieskaitot nepilngadīgo aizsardzību un cīņu pret kūdišanu uz naidu rases, dzimuma, ticības vai tautības dēļ un personu cieņas un goda aizskaršanu attiecībā uz individuālām personām".

Pagaidu regula par persondatu un citu datu apstrādi³⁵⁷, kas tika pieņemta 2021. gadā ar mērķi apkarot seksuālo vardarbību pret bērniem, paredz pagaidu atkāpi no atsevišķiem Direktīvas par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju noteikumiem³⁵⁸. Ar šo tiek nodrošināts, ka atsevišķi tiešsaistes pakalpojumu sniedzēji var turpināt savas brīvprātīgās darbības, lai atrastu seksuālo vardarbību pret bērniem tiešsaistē un ziņotu par to. Šī atkāpe ir paredzēta uz trim gadiem³⁵⁹.

354 ES, Eiropas Komisija (2020), [ES stratēģija efektīvākai cīņai pret bērnu seksuālu izmantošanu](#), COM(2020) 607 final, 2020. gada 24. jūlijs.

355 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), [2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/93/ES par seksuālās vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālās izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI](#), OV 2011 L 335, 25. pants.

356 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2000), [Direktīva 2002/31/EK par dažiem informācijas sabiedrības pakalpojumu tiesiskiem aspektiem, jo īpaši elektronisko tirdzniecību, iekšējā tirgū](#) (Direktīva par elektronisko tirdzniecību), OV 2000 L 178.

357 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2021), [Regula \(ES\) 2021/1232 \(2021. gada 14. jūlijs\) par pagaidu atkāpi no dažiem Direktīvas 2002/58/EK noteikumiem attiecībā uz tehnoloģiju izmantošanu, ko veic numur neatkarīgu starppersonu sakaru pakalpojumu sniedzēji, lai apstrādātu persondatus un citus datus nolūkā apkarot seksuālo vardarbību pret bērniem tiešsaistē](#), PE/38/2021/REV/1, 2021. gada 30. jūlijs.

358 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2002), [2002. gada 12. jūlija Direktīva 2002/58/EK par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē](#) (Direktīva par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju), OV 2002 L 201.

359 ES, Eiropas Komisija (2020), [ES stratēģija efektīvākai cīņai pret bērnu seksuālu izmantošanu](#), COM(2020) 607 final, 2020. gada 24. jūlijs.

Pārskatītā [Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva](#) ir ieviesusi jaunus noteikumus 6.a punktā, kas dalībvalstīm prasa nodrošināt, lai audiovizuālie mediji, ko viņu jurisdikcijā nodrošina mediju pakalpojumi un kas var nelabvēlīgi ietekmēt bērnu fizisko, garīgo vai morālo attīstību, tiktu sniegti tādā veidā, kas nepieļauj to dzirdamību vai redzamību bērniem normālos apstākļos, izmantojot programmas potenciālajam kaitējumam proporcionālus pasākumus. Viskaitīgākajam saturam, piemēram, neattaisnojamai vardarbībai un pornogrāfijai, ir jāpiemēro visstingrākie pasākumi. Turklāt šajā pantā ir prasība, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, lai mediju pakalpojumu sniedzēji sniegtu pietiekamu informāciju skatītājiem par saturu, kas var nelabvēlīgi ietekmēt bērnu fizisko, garīgo vai morālo attīstību, izmantojot sistēmu, kas apraksta audiovizuālā pakalpojuma satura potenciāli kaitīgo raksturu³⁶⁰.

Turklāt 2020. gada decembrī Komisija ierosināja Digitālo pakalpojumu aktu, kas ir vispusīga saistību reforma tiešsaistes telpā un iekļauj bērnu un citu neaizsargātu grupu aizsardzību³⁶¹.

EP tiesību sistēmā ECT ir izskatījusi seksuālas vardarbības gadījumus saskaņā ar ECTK 3. un 8. pantu. Sūdzības galvenokārt attiecas uz valstu nespēju veikt atbilstošus pasākumus, lai pasargātu bērnus no vardarbības. ECTK 3. panta kontekstā ECT ir arī izvērtējusi, vai valstis ir efektīvi izmeklējušas apgalvojumus par seksuālu vardarbību. Sūdzības par vardarbību pret bērniem, kas iesniegtas saskaņā ar 8. pantu, attiecas uz vardarbības aktu ietekmi uz cietušā fizisko vai psiholoģisko neaizskaramību un tiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību. Reizēm atšķirība starp valstu pienākumiem saskaņā ar 3. un 8. pantu ir samērā neskaidra, un ECT abu pantu pārkāpumu konstatēšanai ir izmantojusi līdzīgu argumentāciju. Tomēr būtu jāievēro, ka lietas saskaņā ar 8. pantu biežāk ir sastopamas situācijās, kas attiecas uz bērnu nepamatotu izņemšanu no

360 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2018), [Direktīva \(ES\) 2018/1808](#) (2018. gada 14. novembris), ar ko, ņemot vērā tirgus mainīgos apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu, OV 2018 L 303/69.

361 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2020), [Priekšlikums Regulai par digitālo pakalpojumu vienoto tirgu \(digitālo pakalpojumu tiesību akts\)](#), ar ko groza Direktīvu 2000/31/EK, COM(2020) 825 final, 2020. gada 15. decembris.

ģimenes / nodošanu aprūpē un apgalvojumu par vardarbību pret bērniem ietekmi uz ģimeni³⁶². Šīs situācijas ir analizētas [5. nodaļā](#).

Piemērs. Lietā *M.C. pret Bulgāriju*³⁶³ pieteikuma iesniedzēja bija 14 gadu veca meitene, kas apgalvoja, ka kādu vakaru, kad viņa devusies ārpus mājas, divas personas viņu esot izvarojušas. Valsts iestādes viņas sūdzību bija noraidījušas galvenokārt tāpēc, ka nebija konstatētas nekādas fiziskas vardarbības pazīmes. ECT ir norādījusi, ka uz apgalvojumiem par izvarošanu attiecas ECTK 3. pants un atbildētājvalstij bija jāveic šo apgalvojumu efektīva izmeklēšana. Secinot, ka Bulgārijas iestādes šādu izmeklēšanu nav veikušas, ECT ir atsaukusies uz faktu, ka iestādes parasti noraida prasības, ja cietušie nevar pierādīt, ka ir fiziski pretojušies izvarošanai. Tiesa ir atzinusi, ka šāds pierādījumu standarts neatbilst faktiskajai realitātei, ar ko saskaras izvarošanā cietušie, un var padarīt iestāžu veikto izmeklēšanu neefektīvu, pārkāpjot ECTK 3. pantu.

Piemērs. Lietā *R.B. pret Igauniju*³⁶⁴ tika ierakstītas divas video intervijas ar četrus gadus vecu meiteni, kura bija apsūdzējusi savu tēvu seksuālā vardarbībā. Nevienā no tām viņa netika informēta par savām tiesībām neliecināt pret ģimenes locekli vai pienākumu stāstīt patiesību, kaut arī valsts kriminālprocedūras noteikumos šādas instrukcijas bija paredzētas. Turpmākajā tiesvedībā Augstākā tiesa uzskatīja, ka pieteikuma iesniedzējas pienācīgai neinformēšanai pirms viņas iztaujāšanas bija tik liela nozīme, ka viņas liecība, kas bija izšķirošais pierādījums šajā lietā, tika uzskatīta par nepieņemamu. Tēvs pēc tam tika attaisnots. ECT uzsvēra, ka izmeklēšanas un kriminālprocesi bija jāveic tā, lai aizsargātu bērnu intereses, un šādi aizsardzībai krimināllietu tiesvedībā ir nepieciešams pieņemt bērniem draudzīgus un aizsargājošus pasākumus attiecībā uz bērniem, kuri ir kļuvuši par upuriem. Jo īpaši svarīga bija bērna liecības aizsardzība gan pirmstiesas izmeklēšanas, gan tiesas procesa laikā. Saskaņā ar [EP Ministru komitejas Pamatnostādnēm par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu](#), kurā tiek piemēroti mazāk stingri noteikumi par pierādījumu iesniegšanu vai citi bērniem piemēroti pasākumi, šādi pasākumi nedrīkst paši par sevi mazināt vērtību, kas tiek

362 Eiropas Padome (2021), *Respecting human rights and the rule of law when using automated technology to detect online child sexual exploitation and abuse* (Cilvēktiesību un tiesiskuma ievērošana, izmantojot automatizētu tehnoloģiju, lai atklātu bērnu seksuālo ekspluatāciju un izmantošanu internetā), neatkarīgo ekspertu ziņojums, 2021. gada jūnijs.

363 ECT 2003. gada 4. decembra spriedums lietā *M.C. pret Bulgāriju*, Nr. 39272/98.

364 ECT 2021. gada 22. jūnija spriedums lietā *R.B. pret Igauniju*, Nr. 22597/16.

piešķirta bērna liecībai vai pierādījumiem, neskarot aizstāvības tiesības. Tomēr pieteikuma iesniedzējas liecība tika atzīta par nepieņemamu tieši tāpēc, ka tika stingri pielietoti procesuālie noteikumi, kuros nav noteikta atšķirība starp pieaugušajiem un bērniem, un tādējādi netika nodrošināti ne izņēmumi, ne pielāgojumi lieciniekiem, kuri bija bērni. Līdz ar to ECT secināja, ka valsts varas iestāžu procesuālajai reakcijai uz pieteikuma iesniedzējas apgalvojumu par seksuālo vardarbību no viņas tēva puses ir bijuši ievērojami trūkumi, nepietiekami ņemot vērā viņas kā maza bērna īpašo neaizsargātību un attiecīgās vajadzības un līdz ar to pārkāpjot atbildētājas valsts pozitīvo pienākumu saskaņā ar ECTK 3. un 8. pantu³⁶⁵.

Piemērs. Lieta *A.Š. pret Turciju*³⁶⁶ attiecās uz seksuālu uzbrukumu un fizisku vardarbību, kurai pieteikuma iesniedzējs tika pakļauts, kamēr atradās pirmstiesas aizturējumā kā bērns. ECT secināja, ka kaut arī Turcijas krimināltiesībās bija paredzēta kriminālatbildība par sūdzībā norādītā veida uzbrukumiem personu fiziskajai neaizskaramībai, šajā lietā prasība pieteikuma iesniedzējam iesniegt oficiālu sūdzību kā priekšnosacījums krimināllietas ierosināšanai, ņemot vērā viņa īpašo neaizsargātību, bija padarījusi par neefektīviem tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas bija paredzēti indivīdu aizsargāšanai pret izturēšanos, kas ir pretrunā ar ECTK 3. pantu.

Lanزارotes konvencija precīzi regulē bērnu tiesības uz aizsardzību pret seksuālu vardarbību. Šī konvencija, kas pieņemta Eiropas Padomes tiesiskā regulējuma sistēmā, ir atvērta ratificēšanai arī valstīm ārpus Eiropas. Šo saistošo instrumentu atbalsta daudzi juridiski nesaistoši instrumenti, kuru mērķis ir papildus nodrošināt, lai valstis pieņemtu efektīvus pasākumus pret bērniem vērstas seksuālas vardarbības novēršanai³⁶⁷. Saskaņā ar Lanزارotes komitejas skaidrojumu Lanزارotes konvencijā tiek arī prasīts valstīm aizsargāt bērnus pret seksuālo vardarbību digitālajā vidē³⁶⁸. 2019. gadā Lanزارotes komiteja pieņēma

365 Sk. arī ECT, *A un B pret Horvātiju*, Nr. 7144/15, 2019. gada 4. novembris.

366 ECT, *A.Š. pret Turciju*, Nr. 58271/10, 2016. gada 13. septembris.

367 Piemēram, Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (1996), *Rezolūcija 1099 (1996) par bērnu seksuālu izmantošanu*, 1996. gada 25. septembris; Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (2000), *Rezolūcija 1212 (2000) par izvarošanu bruņotu konfliktu laikā*, 2000. gada 3. aprīlis; Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (2002), *Rezolūcija 1307 (2002) par bērnu seksuālu izmantošanu: bez iecietības*, 2002. gada 27. septembris.

368 Eiropas Padome, Lanزارotes komiteja (2017), *Interpretative Opinion on the applicability of the Lanzarote Convention to sexual offences against children facilitated through the use of information and communication technologies (ICTs)* (Interpretējošs atzinums par Lanزارotes konvencijas piemērojamību seksuālajiem noziegumiem pret bērniem, kas veicināti, izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (IKT)), 2017. gada 12. maijs.

atzinumu par Lanzarotes konvencijas 20. pantu attiecībā uz bērna pašizveidotiem seksuāli divdomīgiem vai seksuāla rakstura attēliem un/vai video. Atzinumā tiek identificētas situācijas, kas nav kriminālnoziegumi, un tādas, kas aicina uz kriminālvajāšanu kā galējo līdzekli³⁶⁹ Seksuāli divdomīgi vai seksuāla rakstura attēli un/vai video, kurus ir izveidojuši bērni īpaši neaizsargātā situācijā, ir jāuzskata par ļaunprātīgas/izmantojošas uzvedības rezultātu³⁷⁰. Papildinformāciju par bērnu seksuālās izmantošanas materiālu sk. 7.2.3. sadaļā.

Lanzarotes konvencija pievēršas arī seksuālas vardarbības pret bērniem profilaksei, izmantojot, *inter alia*, bērnu izglītošanu – katrai pusei ir jāveic nepieciešamie likumdošanas vai citi pasākumi, lai nodrošinātu to, ka bērni pamata un vidējās izglītības apguves laikā saņem savam spēju attīstības līmenim pielāgotu informāciju par seksuālās izmantošanas un seksuālās vardarbības riskiem, kā arī paš aizsardzības līdzekļiem.

Piemērs. Lieta *A.R. un L.R. pret Šveici*³⁷¹ attiecas uz pamatskolas atteikšanos apmierināt pirmās pieteikuma iesniedzējas prasību, lai viņas meita, tobrīd septiņus gadus veca, kura gatavojās pāriet uz otro apmācības gadu pamatskolā, tiktu atbrīvota no dzimumaudzināšanas stundām, kas bija obligātas bērniem vecumā no četriem līdz astoņiem gadiem. ECT atzīmēja, ka dzimumaudzināšana bērnudārzā un pamatskolas pirmajās klasēs nebija sistemātiska; skolotājiem bija tikai jāreaģē uz bērnu jautājumiem un darbībām. Atteikums atbrīvot pamatskolas skolēnu no dzimumizglītības iekļāvās valsts vērtējuma robežās, tāpēc nebija ECTK 8. panta pārkāpums. Līdz ar to prasība tika atzīta par nepieņemamu.

369 Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2019), *Opinion on child sexually suggestive or explicit images and/or videos generated, shared and received by children* (Atzinums par bērna seksuāli divdomīgiem vai seksuāla rakstura attēliem un/vai video, ko izveido, kopīgo un saņem bērni), 2019. gada 6. jūnijs.

370 Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2019), *Opinion on child sexually suggestive or explicit images and/or videos generated, shared and received by children* (Viedoklis par bērna seksuāli divdomīgiem vai seksuāla rakstura attēliem un/vai video, ko izveido, kopīgo un saņem bērni), 2019. gada 6. jūnijs; Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2017), *Interpretative Opinion on the applicability of the Lanzarote Convention to sexual offences against children facilitated through the use of information and communication technologies (ICTs)* (Interpretējošs atzinums par Lanzarotes konvencijas piemērojamību seksuālajiem noziegumiem pret bērniem, kurus veicina informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošana), 2017. gada 12. maijs.

371 ECT, *A.R. un L.R. pret Šveici*, Nr. 22338/15, 2017. gada 19. decembris.

7.1.4. Vardarbība ģimenē un nevērīga attieksme pret bērniem

Daudzas sūdzības par vardarbību ģimenē ietver apgalvojumus par seksuālu vardarbību. Šajā ziņā valstu pienākumi saskaņā ar starptautiskajām tiesībām ir [līdzīgi 7.1.3.](#) iedaļā minētajiem.

EP tiesību sistēmā vardarbības ģimenē lietas parasti ierosina sievietes vienas pašas vai kopā ar saviem bērniem, sūdzoties par to, ka valsts nav adekvāti veikusi savu pienākumu saskaņā ar ECTK 2., 3. un 8. pantu, lai viņas aizsargātu pret kaitējumu. Valstīm ir jāpilda savs pozitīvais pienākums veikt efektīvus pasākumus pret vardarbību ģimenē un efektīvi izmeklēt pierādāmus apgalvojumus par vardarbību ģimenē un nevērīgu attieksmi pret bērniem.

Piemērs. Lieta *Kurt pret Austriju*³⁷² attiecās uz pieteikuma iesniedzējas dēla noslepkavošanu skolā, ko izdarīja viņas vīrs. Viņa sūdzējās, ka varas iestādes nav aizsargājušas ģimeni pret viņas vardarbīgo vīru, kurš jau iepriekš bija notiesāts par vardarbību ģimenē pret viņu un kuram bija aizliegts ierasties viņu mājās. ECT atgādināja, ka vardarbības ģimenē kontekstā valsts iestāžu saistošie pienākumi pirmkārt paredz tūlītēju reaģēšanu uz apgalvojumiem par vardarbību ģimenē. Otrkārt, varas iestādēm bija jānosaka, vai vienam vai vairākiem identificētajiem vardarbības ģimenē upuriem pastāv reāls un tiešs dzīvības apdraudējums, pienācīgi ņemot vērā vardarbības ģimenē lietu konkrēto kontekstu un atceroties, ka noziedznieki var pielietot vardarbību pret bērniem, kuri dzīvo kopējā mājsaimniecībā, kā soda pret savu partneri galējo formu. Riska novērtējumam ir jābūt autonomam, proaktīvam un vispusīgam; varas iestādēm nevajadzētu pašauties tikai uz upura izpratni par risku, bet to papildināt ar savu novērtējumu, apkopojot un izvērtējot informāciju par visiem attiecīgajiem riska faktoriem un lietas elementiem. Treškārt, ja novērtējumā konstatē šādu risku, varas iestāžu pienākums ir veikt adekvātus preventīvus operatīvos pasākumus proporcionāli novērtētā riska līmenim.

Pieteikuma iesniedzējas lietā varas iestādes bija nekavējoties reaģējušas uz viņas apgalvojumiem par vardarbību ģimenē, ieguvušas pierādījumus un izsniegušas lieguma un aizsardzības rīkojumus bez jebkādas kavēšanās un bezdarbības. Kaut arī to riska novērtējumā netika ievērota nekāda

372 ECT, *Kurt pret Austriju* [GC], Nr. 62903/15, 2021. gada 15. jūnijs.

standarta procedūra, tas atbilda prasībām kā autonomas, proaktīvas un vispusīgas, un tajā netika identificēts nekāds uzbrukuma bērnu dzīvībām reāls un tiešs risks saskaņā ar *Osman* testu³⁷³, kas tiek izmantots vardarbības ģimenē kontekstā. Līdz ar to varas iestādēm nebija saistoša pienākuma veikt turpmākus preventīvus operatīvos pasākumus konkrēti attiecībā uz pieteikuma iesniedzējas bērniem ne privātās, ne publiskās vietās, piemēram, izsniedzot lieguma rīkojumu par bērnu skolu. Līdz ar to ECT nekonstatēja ECTK 2. panta pārkāpumu.

Piemērs. Lietā *Kontrová pret Slovākiju*³⁷⁴ pieteikuma iesniedzējas vīrs viņai bija vairākkārt fiziski uzbrucis. Viņa bija sūdzējusies policijai, bet vēlāk atsaukusi sūdzību. Vēlāk pieteikuma iesniedzējas vīrs bija draudējis noslepkavot viņu bērnus. Kāds radnieks bija ziņojis par šo incidentu policijai. Neraugoties uz to, vairākas dienas pēc šā incidenta pieteikuma iesniedzējas vīrs bija nošāvis abus bērnus un nošāvis pats. ECT ir norādījusi, ka valsts pozitīvie pienākumi ECTK 2. panta darbības jomā rodas vienmēr, kad iestādes ir informētas vai tām būtu jābūt informētām par reālu un tūlītēju risku konkrētas personas dzīvībai. Šajā gadījumā Slovākijas iestādēm bija jābūt informētām par šādu risku, ņemot vērā iepriekšējo komunikāciju starp pieteikuma iesniedzēju un policiju. Policijai, pildot savus pozitīvos pienākumus, bija jāreģistrē pieteikuma iesniedzējas kriminālsūdzība, jāsāk kriminālizmeklēšana un jāierosina kriminālprocess, pienācīgi reģistrējot ārkārtas izsaukumus un reaģējot uz apgalvojumiem, ka pieteikuma iesniedzējas vīram ir šaujamierocis. Tiesa ir secinājusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 2. pants, jo policija nebija izpildījusi savus pienākumus un šis neizpildes tiešās sekas bija pieteikuma iesniedzējas bērnu nāve.

Piemērs. Lieta *Talpis pret Itāliju*³⁷⁵ attiecās uz vairākām pieteikuma iesniedzējas vīra vardarbības epizodēm pret pieteikuma iesniedzēju un viņas bērniem. Pēc divām pirmajām epizodēm pieteikuma iesniedzēja iesniedza prasību pret vīru un pieprasīja aizsardzības pasākumus. Policija viņu pirmoreiz izjautāja septiņus mēnešus pēc sūdzības iesniegšanas. Pa to laiku

373 Lietā *Osman pret Apvienoto Karalisti* (1998) tiesa paredzēja divu virzienu testu, lai noteiktu, kad rodas pozitīvs pienākums veikt operatīvus pasākumus, lai aizsargātu personu, kuras dzīvību apdraud citas personas kriminālās darbības. Pēc tam *Osman* tests ir pielietots dažādos apstākļos. Plašāku pārskatu par dažādām situācijām sk. ECT lietā *Bljakaj un citi pret Horvātiju*, Nr. 74448/12, 2014. gada 18. septembris, 107.–111. punkts.

374 ECT 2007. gada 31. maija spriedums lietā *Kontrová pret Slovākiju*, Nr. 7510/04.

375 ECT, *Talpis pret Itāliju*, Nr. 41237/14, 2017. gada 18. septembris.

trešās vardarbības rezultāts bija pāra dēla nāve un pieteikuma iesniedzējas savainojumi. ECT konstatēja šādus varas iestāžu nepareizas rīcības faktus: a) viņi neveica nekādu izmeklēšanu septiņu mēnešu laikā kopš pieteikuma iesniedzējas sūdzības, kā arī nekādus pasākumus, lai viņu aizsargātu šajā laika periodā; b) vīrs tika notiesāts par smagu miesas bojājumu izraisīšanu trīs gadus pēc tam, kad pieteikuma iesniedzēja bija iesniegusi prasību, un tikai pēc tam, kad viņš bija nogalinājis viņu dēlu un mēģinājis nogalināt pieteikuma iesniedzēju; c) policija nerīkojās sešus mēnešus pēc tam, kad prokurors bija pieprasījis tūlītēju rīcību pēc pieteikuma iesniedzējas lūguma par aizsardzību. Tiesa konstatēja 2. panta pārkāpumu, jo netika aizsargāta pieteikuma iesniedzējas un viņas dēla dzīvība pret vardarbību ģimenē, un 14. panta pārkāpumu saistībā ar 2. un 3. pantu³⁷⁶.

Saskaņā ar ECTK ir izskatītas arī lietas par nevērīgu attieksmi pret bērniem valsts aprūpes iestādēs vai mājās. Iestāžu pienākumi situācijās, kad vecāki ir nevērīgi izturējušies pret bērniem, ir līdzīgi pienākumiem iepriekš minētajos gadījumos. No vienas puses, valstij jāievieš efektīvi bērnu aizsardzības mehānismi, no otras puses, valsts iestādēm jārīkojas, lai aizsargātu bērnus, ja tiek ziņots par nevērīgu attieksmi pret bērniem, kā arī gadījumos, kad iestāžu rīcībā ir pietiekami pierādījumi par nevērīgu attieksmi pret bērniem mājās vai privātās aprūpes iestādēs³⁷⁷. Nevērīgas attieksmes gadījumi valsts aprūpes iestādēs uzliek iestādēm tiešus pienākumus aizsargāt bērnus, raugoties, lai viņi saņemtu atbilstošu (medicīnisku) aprūpi, lai iestādes, kurās viņus ievieto, būtu atbilstošas, un/vai darbinieki būtu apmācīti risināt bērnu vajadzības³⁷⁸.

Stambulas konvencija ir pirmais juridiski saistošais starptautiskais instruments vardarbības pret sievietēm un meitenēm novēršanā un apkarošanā starptautiskā līmenī, kuru ir parakstījušas visas ES dalībvalstis un ES³⁷⁹ un kurš iekļauj vairākas atsauces uz bērniem³⁸⁰. Pirmkārt, saskaņā ar 3. panta f) punktu termins “sieviete” attiecas arī uz meitenēm, kas nav sasniegušas 18 gadu vecumu, tāpēc meitenēm ir piemērojami visi konvencijas noteikumi. Otrkārt, saskaņā ar

376 Sk. arī ECT, *Association Innocence en Danger un Association Enfance et Partage pret Franciju*, Nr. 15343/15 un 16806/15, 2020. gada 4. jūnijs.

377 ECT 2001. gada 10. maija spriedums lietā *Z u. c. pret Apvienoto Karalisti* [GC], Nr. 29392/95.

378 ECT, *Nencheva u. c. pret Bulgāriju*, Nr. 48609/06, 2013. gada 18. jūnijs.

379 Eiropas Padome, Līgumu birojs, *Chart of signatures and ratifications of Treaty 210* (Līguma Nr. 210 parakstīšanas un ratificēšanas grafiks), stāvoklis 2021. gada 15. oktobrī.

380 Eiropas Padome (2011), *Eiropas Padomes konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu*, CETS Nr. 210, 2011. gads.

2. panta 2. punktu puses tiek mudinātas piemērot konvenciju visām no vardarbības ģimenē cietušām personām, kas var ietvert bērnus. Faktiski vairumā gadījumu bērni ir liecinieki vardarbībai ģimenē savās mājās, un tā viņus smagi ietekmē³⁸¹. Visbeidzot konvencijas noteikumi, kas attiecas uz bērniem, ietver valstu pienākumu veikt pasākumus, lai ņemtu vērā cietušo bērnu vajadzības, veidotu izpratni bērnu vidū un aizsargātu bērnus, kas ir liecinieki.

Līdzīgā kārtā saskaņā ar ESH 17. pantu valstu pienākums ir aizliegt jebkāda veida vardarbību pret bērniem un pieņemt atbilstošas krimināltiesiskas un civiltiesiskas normas.

Vardarbība ģimenē un nevērīga attieksme pret bērniem ir jautājumi, kas aplūkoti arī daudzos juridiski nesaistošos Eiropas Padomes instrumentos³⁸².

7.2. Bērnu izmantošana

Svarīgākais aspekts

- Valstu iestādēm ir pienākums efektīvi sadarboties, lai bērnus aizsargātu pret piespiedu darbu, cilvēku tirdzniecību un bērnu seksuālās izmantošanas materiāliem, tostarp veikt izmeklēšanas.

7.2.1. Piespiedu darbs

ES tiesību sistēmā verdzība, kalpība, piespiedu vai obligāts darbs ir aizliegts (ES Pamattiesību hartas 5. panta 2. punkts). Bērnu nodarbināšana ir vispārēji aizliegta ar hartas 32. pantu, kurā ir norādīts, ka atļautais nodarbinātības vecums nedrīkst būt zemāks par aiziešanas no skolas minimālo vecumu, neierobežojot šādus noteikumus par labu jauniešiem un piemērojot izņēmumus

381 FRA (2014), *Violence against women: An EU-wide survey. Main Results* (Vardarbība pret sievietēm – ES apsekojuma galvenie rezultāti), Luksemburga, Publikāciju birojs, 2014. gada 5. marts, 134.–135. lpp. Sk. arī also UNICEF (2006), *Behind closed doors: The impact of domestic violence on children* (Aiz slēgtām durvīm – vardarbības ģimenē ietekme uz bērniem), 2006. gads.

382 Daži piemēri: Eiropas Padome, Ministru komiteja (1985), lēteikums Nr. R (85) 4 par vardarbību ģimenē, 1985. gada 26. marts; Eiropas Padome, Ministru komiteja (1990), lēteikums Nr. R (90) 2 par sociālajiem pasākumiem saistībā ar vardarbību ģimenē, 1990. gada 15. janvāris; Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (1998), lēteikums 1371 (1998) par jaunprātīgu rīcību un nevērību pret bērniem, 1998. gada 23. aprīlis.

ierobežotām atkāpēm. Aiziešanas no skolas minimālais vecums ES ir atšķirīgs un pamatā ir 15–18 gadi³⁸³. Galvenais tiesību akts, saskaņā ar kuru ir aizliegts bērnu darbs, ir [Direktīva 94/33/EK](#)³⁸⁴. Dalībvalstīm ir atļauts noteikt minimālo nodarbinātības vecumu zem aiziešanas no skolas minimālā vecuma tikai izņēmuma apstākļos (4. panta 2. punkts), un tām ir jānodrošina, lai jauniešiem, kuriem tiek atļauts strādāt, būtu pienācīgi darba apstākļi (6. un 7. pants). Turklāt bērnus var nodarbināt tikai dažos darbos, piemēram, vieglos mājas darbos un sociālos un kultūras pasākumos (2. panta 2. punkts un 5. pants). Direktīvā ir paredzēti arī īpaši aizsardzības pasākumi, kas jāveic bērnu darba gadījumā (III iedaļa).

Bērnu piespiedu darba gadījumi bieži nozīmē, ka ir iesaistīti cilvēku tirdzniecībā cietuši bērni³⁸⁵. Saskaņā ar [Direktīvu 2011/36/ES](#) par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu piespiedu darbs ir uzskatāms par bērnu ekspluatācijas veidu (2. panta 3. punkts)³⁸⁶. Bērni, kas cietuši no cilvēku tirdzniecības piespiedu darba nolūkā, saskaņā ar šo direktīvu ir aizsargāti tāpat kā personas, kas cietušas no cilvēku tirdzniecības citos nolūkos (piemēram, seksuālas izmantošanas nolūkā, sk. [7.1.3. iedaļu](#))³⁸⁷.

EP tiesību sistēmā saskaņā ar [ECTK](#) 4. pantu ir absolūti aizliegta jebkura veida verdzība, kalpība, piespiedu vai obligāts darbs. ECT ir definējusi piespiedu vai obligātu darbu kā “darbu vai pakalpojumu, kurš, draudot ar jebkādu sodu, tiek pieprasīts no kādas personas pret šīs personas gribu un kuram šī persona nav brīvprātīgi pieteikusies”³⁸⁸. Kalpība turklāt nozīmē, ka “kalpam ir pienākums dzīvot citas personas īpašumā un nav iespējams mainīt savu stāvokli”³⁸⁹. Tāpēc kalpība ir īpaši smags obligāta darba veids.

383 ES, Eiropas Komisija, *Eurydice* (2018), *Compulsory education in Europe – 2018/19* (Obligātā izglītība Eiropā – 2018./2019. gads), *Eurydice* fakti un skaitļi, 2018. gads.

384 ES, Eiropas Savienības Padome (1994), *1994. gada 22. jūnija Direktīva 94/33/EK par jauniešu darba aizsardzību*, OV 1994 L 216.

385 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), *Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību*, OV 2011 L 101/1, 11. apsvērums

386 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), *Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību*, OV 2011 L 101/1.

387 Sk. *FRA* (2015c), *Severe labour exploitation: workers moving within or into the European Union – States' obligations and victims' rights* (Smaga darbaspēka ekspluatācija darba ņēmēji, kuri pārvietojas Eiropas Savienībā vai uz to, valstu pienākumi un cietušo tiesības), 2015. gada 2. jūnijs, 40.–41. lpp.

388 ECT 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Siliadin pret Franciju*, Nr. 73316/01, 116. punkts.

389 Turpat, 123. punkts.

Lietās, kas ir saistītas ar apgalvojumiem par piespiedu darbu, ECT vispirms noskaidro, vai uz apgalvojumiem attiecas ECTK 4. panta darbības joma³⁹⁰. Tad tā analizē, vai valsts ir izpildījušas savu pozitīvo pienākumu izveidot tiesisko un administratīvo regulējumu, saskaņā ar kuru piespiedu vai obligāta darba, kalpības un verdzības gadījumi ir aizliegti, par tiem soda un efektīvi sauc pie atbildības³⁹¹. Attiecībā uz 4. panta procesuālo aspektu ECT pārbauda, vai valsts iestādes ir veikušas pierādāmu apgalvojumu par piespiedu darbu vai kalpību efektīvu izmeklēšanu³⁹².

Piemērs. Lieta *C.N. un V. pret Franciju*³⁹³ attiecas uz divu Burundi izcelsmes māsu apgalvojumiem par piespiedu darbu. Pēc vecāku nāves māsas bija atvestas uz Franciju, lai dzīvotu kopā ar savu krustmāti un viņas ģimeni. Četrus gadus viņas bija mitinājušās mājas pagrabstāvā, kur esot bijuši ļoti slikti apstākļi. Vecākā māsa nebija apmeklējusi skolu, bet pavadījusi visu laiku māsaimniecības darbos un rūpējoties par krustmātes dēlu invalīdu. Jaunākā māsa bija apmeklējusi skolu un strādājusi krustmātes un viņas ģimenes labā pēc skolas un skolā uzdoto mājasdarbu izpildes. Abas māsas bija iesniegušas ECT sūdzību, apgalvojot, ka ir turētas kalpībā un nodarbinātas piespiedu darbā. ECT ir konstatējusi, ka pirmā pieteikuma iesniedzēja tiešām ir bijusi nodarbināta piespiedu darbā, jo viņai bija jāstrādā septiņas dienas nedēļā bez atlīdzības un bez brīvdienām. Turklāt viņa bija turēta kalpībā, jo viņai bija radies iespaids, ka viņas situācija ir pastāvīga, bez iespējas to mainīt. ECT turklāt ir konstatējusi, ka valsts nav izpildījusi savus pozitīvos pienākumus, jo spēkā esošais tiesiskais regulējums efektīvi neaizsargāja cietušos pret obligātu darbu. Attiecībā uz procesuālo pienākumu veikt izmeklēšanu ECT ir norādījusi, ka ECTK 4. panta prasības ir ievērotas, jo iestādes bija veikušas nekavējošu neatkarīgu izmeklēšanu, kas bija ļāvusi noskaidrot un sodīt atbildīgās personas. ECT ir noraidījusi otras pieteikuma iesniedzējas apgalvojumus par piespiedu darbu ar pamatojumu, ka viņai bija iespēja apmeklēt skolu un bija atvēlēts laiks skolā uzdoto mājasdarbu izpildei.

390 ECT 2012. gada 11. oktobra spriedums lietā *C.N. un V. pret Franciju*, Nr. 67724/09, 70. punkts.

391 Turpat, 104.f punkts.

392 ECT 2012. gada 13. novembra spriedums lietā *C.N. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 4239/08, 70.–82. punkts.

393 ECT 2012. gada 11. oktobra spriedums lietā *C.N. un V. pret Franciju*, Nr. 67724/09.

ESH ir garantētas bērnu tiesības uz aizsardzību pret fizisku un morālu kaitējumu, kas tieši vai netieši ceļas no to darba (7. panta 10. punkts). ESTK ir paziņojusi, ka valsts līmenī jāaizliedz bērnu ekspluatācija māsaimniecības darbos / darbā, tostarp bērnu tirdzniecība darba ekspluatācijas nolūkā³⁹⁴. ESH pusēm jānodrošina ne vien, lai tām būtu ekspluatācijas novēršanai un bērnu un jauniešu aizsardzībai vajadzīgie tiesību akti, bet arī, lai šie tiesību akti efektīvi darbotos praksē³⁹⁵.

SDO apvieno valdības, darba devējus un darbiniekus no 187 dalībvalstīm, lai noteiktu darba standartus, izstrādātu politikas un izveidotu programmas, kas atbalsta pienācīgu darbu. Divas SDO konvencijas par bērnu darbu – [Konvencija Nr. 138 par minimālo vecumu](#)³⁹⁶ un [Konvencija Nr. 182 par bērnu darba ļaunāko formu aizliegšanu](#)³⁹⁷ – nosaka minimālo vecumu noteiktu veidu nodarbinātības sākšanai, aizsardzības garantijas, kam jābūt izveidotām, un pasākumus, lai aizliegtu un novērstu bērnu darba ļaunākās formas.

7.2.2. Bērnu tirdzniecība

ES tiesību sistēmā saskaņā ar [LESD 83.](#) pantu cilvēku tirdzniecība ir joma, kurā Eiropas Parlamentam un Padomei ir likumdošanas pilnvaras. ES Pamattiesību hartas 5. panta 3. punktā ir ietverts nepārprotams cilvēku tirdzniecības aizliegums. ES ieguldījumam šeit ir svarīga nozīme, jo šī ir joma ar pārrobežu aspektu.

Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību ir pirmais instruments, ko Eiropas Parlaments un Padome ir pieņēmuši, pamatojoties uz [LESD 83.](#) pantu³⁹⁸. Saskaņā ar šīs direktīvas 2. panta 1. punktu cilvēku tirdzniecība ir “ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu vervēšana, pārvadāšana, nodošana, izmitināšana vai saņemšana, tostarp

394 ESTK (2004), [Secinājumi 2004 – Bulgārija – 7. panta 10. punkts](#), 2004/def/BGR/7/10/EN, 2004. gada 31. maijs.

395 ESTK (2006), [Secinājumi 2006 – Albānija – 7. panta 10. punkts](#), 2006/def/ALB/7/10/EN, 2006. gada 30. jūnijs; ESTK (2006), [Secinājumi 2006 – Bulgārija – 7. panta 10. punkts](#), 2006/def/BGR/7/10/EN, 2006. gada 30. jūnijs; ESTK (2020), [Secinājumi 2019 – Īrija](#), 2020. gada marts.

396 SDO (1973), [Minimālā vecuma konvencija](#), C138, 1973. gads; SDO (1973), [Ieteikums par minimālo vecumu](#), R146, 1973. gads.

397 SDO (1999), [Bērnu darba ļaunāko formu konvencija](#), C182, 1999. gads; SDO (1999), [Ieteikums par bērnu darba ļaunāko formu aizliegšanu](#), R190, 1999. gads.

398 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), [Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību](#), OV 2011 L 101/1.

kontroles pār minētajām personām maiņa vai nodošana, izmantojot draudus vai spēku, vai citā veidā piespiežot, aizvedot ar viltu, krāpjot, maldinot, ļaunprātīgi izmantojot varu vai personas neaizsargātības stāvokli vai dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu, kura kontrolē citu personu". Ar šo direktīvu tiek paredzēti minimālie noteikumi noziedzīgu nodarījumu un sankciju definēšanai cilvēku tirdzniecības jomā (1. pants). Direktīva kopumā ir piemērojama bērniem, un tajā ir iekļauti arī daži noteikumi, kas īpaši attiecas uz bērniem, proti, noteikumi par palīdzību un atbalstu cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem un par aizsardzību kriminālizmeklēšanā (13.–16. pants)³⁹⁹. Pēc katra cietušā bērna īpašo apstākļu individuālas izvērtēšanas ir jāveic konkrēti atbalsta pasākumi (14. panta 1. punkts). Valstīm jāieceļ aizbildnis, kas pārstāv bērna intereses (14. panta 2. punkts) un jāsniedz atbalsts bērna ģimenei (14. panta 3. punkts). Kriminālprocesā bērniem ir tiesības uz pārstāvi un bezmaksas juridiskām konsultācijām, kā arī jānodrošina, lai uzklaušanās notiktu atbilstošās telpās un iztaujāšanu veiktu apmācīti speciālisti (15. panta 1.–3. punkts). Papildu aizsardzības pasākumi ietver iespēju lietu izskatīt slēgtā tiesas sēdē un iespēju iztaujāt bērnu netieši, izmantojot komunikācijas tehnoloģijas (5. panta 15. punkts)⁴⁰⁰.

Direktīva 2004/81/EK attiecas arī uz cilvēku tirdzniecībā cietušajiem bērniem, ja, piemērojot atkāpi, dalībvalstis izlemj piemērot šo direktīvu bērniem saskaņā ar valsts tiesību aktos norādītajiem nosacījumiem⁴⁰¹. Saskaņā ar šo direktīvu uzņēmējas dalībvalstis var izsniegt uzturēšanās atļaujas cilvēku tirdzniecībā cietušajiem, ja viņi sadarbojas ar kriminālizmeklēšanas iestādēm⁴⁰².

Politikas līmenī Eiropas Komisija 2021. gada aprīlī pieņēma jaunu stratēģiju ar daudziem pasākumiem, lai novērstu cilvēku tirdzniecību, aizsargātu upurus un sekmētu lietas ierosināšanu⁴⁰³. Svarīga loma sadarbības nodrošināšanā starp

399 Noteikumi, kas iekļauti FRA un ECTK (2020) *Rokasgrāmatā par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā*, 2020. gada 17. decembris.

400 Sk. FRA (2015b), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Bērniem piemērota tieslietu sistēma. Speciālistu perspektīvas un pieredze par bērnu līdzdalību civilprocesos un kriminālprocesos 10 ES dalībvalstīs), 2015. gada 5. maijs, 79. lpp.

401 ES, Eiropas Savienības Padome (2004), *Direktīva 2004/81/EK par uzturēšanās atļaujām, kas izdotas tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri vai bijuši iesaistīti darbībās, kas veicina nelegālo imigrāciju, kuri sadarbojas ar kompetentajām iestādēm*, OV 2004 L 261.

402 Turpat, 3. pants.

403 ES, Eiropas Komisija (2021), *Cilvēku tirdzniecības apkarošana – jauna stratēģija 2021.–2025. gadam*, 2021. gada 21. aprīlis.

dalībvalstīm, lai atklātu un apkarotu organizētas cilvēku tirdzniecības tīklus, ir ES tiesībaizsardzības aģentūrai (Eiropolam) un ES Aģentūrai tiesu iestāžu sadarbībai krimināllietās (*Eurojust*). Attiecīgie noteikumi par cietušo bērnu aizsardzību ES līmenī ir aplūkoti šīs rokasgrāmatas [11.3. iedaļā](#).

EP tiesību sistēmā nav īpašu ECTK atsauču uz cilvēku tirdzniecību. Taču saskaņā ar ECT interpretāciju ECTK 4. pants ietver cilvēku tirdzniecības aizliegumu⁴⁰⁴. Tiesa ir pieņēmusi cilvēku tirdzniecības definīciju, kas izmantota 3. panta a) punktā Protokolā par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to, kurš papildina [ANO Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību \(Palermo protokols\)](#), un EP [Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību](#) 4. panta a) punktā⁴⁰⁵. ECT vispirms noskaidro, vai konkrētā situācija ir saistīta ar ticamiem apgalvojumiem par cilvēku tirdzniecību un tātad ietilpst 4. panta darbības jomā. Ja tā ir, tad ECT analizē tiks ievēroti [7.2.1. iedaļā](#) aprakstītie modeļi: tiesa pārbauda, vai atbildētājvalsts tiesiskais regulējums nodrošina efektīvu aizsardzību pret cilvēku tirdzniecību, vai valsts ir izpildījusi savus pozitīvos pienākumus, ņemot vērā lietas konkrētos apstākļus, un vai iestādes ir veikušas pierādāmu apgalvojumu par cilvēku tirdzniecību efektīvu izmeklēšanu. Tiesa ir pamatojusies arī uz savu judikatūru saskaņā ar 3. un 8. pantu attiecībā uz vardarbības aktiem, jo bērni ir īpaši neaizsargāti, lai noskaidrotu, vai valsts pielietotie pasākumi viņu aizsardzībai pret darbībām, uz kurām attiecas 4. pants, ir efektīvi, iekļauj pamatotus soļus, lai novērstu darbības, kas varas iestādēm ir zināmas vai kurām vajadzētu būt zināmām, un ir efektīvi kā preventīvie pasākumi⁴⁰⁶.

Piemērs. Lietā *Rantsev pret Krieviju un Kipru*⁴⁰⁷ tiesvedību bija ierosinājis Kiprā aizdomīgos apstākļos mirušas jaunas krievu tautības sievietes tēvs. Viņa bija ieceļojusi Kiprā ar kabarē mākslinieces vīzu. Pēc šķietama bēgšanas mēģinājuma viņa bija gājusi bojā, nokrītot no balkona dzīvoklī, kas piederēja viņas darba devēja paziņām. Jaunietes tēvs bija iesniedzis sūdzību

404 ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04, 282. punkts.

405 ANO, Ģenerālā Asambleja (2000), *Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to*, Ņujorka, 2000. gada 15. novembris; Eiropas Padome (2005), *Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību*, CETS Nr. 197, 2005. gada 16. maijs.

406 ECT, *V.C.L. un A.N. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 77587/12 un 74603/12, 2021. gada 16. februāris; sk. arī ECT, *S.M. pret Horvātiju*, Nr. 60561/14, 2020. gada 25. jūnijs.

407 ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04.

pret Krievijas un Kipras iestādēm, būtībā apgalvojot, ka iestādes nav atbilstoši izmeklējušas viņa meitas nāves apstākļus. ECT šajā lietā pirmo reizi ir atzinusi, ka uz cilvēku tirdzniecību attiecas ECTK 4. panta darbības joma. Lai gan Kiprai bija atbilstošs tiesiskais regulējums cilvēku tirdzniecības apkarošanai, tiesa ir konstatējusi 4. panta pārkāpumu, jo administratīvā prakse, saskaņā ar kuru darba devējiem bija jāsniedz kabārē dejotājiem finanšu garantijas, nenodrošināja efektīvu aizsardzību pret cilvēku tirdzniecību un ekspluatāciju. Turklāt šīs lietas konkrētajos apstākļos Kipras iestādēm būtu vajadzējis zināt, ka pieteikuma iesniedzēja meita ir pakļauta cilvēku tirdzniecības riskam. Tiesa ir norādījusi, ka policija nav veikusi pasākumus, lai aizsargātu *Rantseva* pret ekspluatāciju. Visbeidzot, tiesa ir konstatējusi, ka Krievija ir pārkāpusi 4. pantu, jo Krievijas iestādes nebija atbilstoši izmeklējušas apgalvojumus par cilvēku tirdzniecību⁴⁰⁸.

Piemērs. Lieta *V.C.L. un A.N. pret Apvienoto Karalisti*⁴⁰⁹ attiecās uz diviem vjetnamiešu bērniem, kuri, kā atklāja policijas darbinieki, strādāja marihuānas audzētavās, pēc tam tika arestēti un apsūdzēti par nodarījumiem saistībā ar narkotiskām vielām. Pieteikuma iesniedzēji netika nekavējoties nosūtīti novērtēšanai kā potenciāli cilvēku tirdzniecības upuri, tomēr vēlāk kompetenta varas iestāde konstatēja, ka viņi bija cilvēku tirdzniecības upuri. Apsūdzība nepiekrīta šim novērtējumam un uzturēja prasību. Abi pieteikuma iesniedzēji tika atzīti par vainīgiem apsūdzībās un notiesāti. Šī bija pirmā reize, kad tiesa izskatīja saistību starp ECTK 4. pantu, cietušo apsūdzību un iespējamiem cilvēku tirdzniecības upuriem. No cilvēku tirdzniecības novēršanas starptautiskajiem standartiem nevarēja izsecināt vispārēju aizliegumu cilvēku tirdzniecības upuru apsūdzībai, kā arī visos apstākļos nevarēja novērst bērnu, kuri bija cilvēku tirdzniecības upuri, apsūdzēšanu. Tomēr noteiktos apstākļos (potenciālo) cilvēku tirdzniecības upuru apsūdzība var būt pretrunā ar valsts pienākumu veikt operatīvus pasākumus viņu aizsardzībai, kad varas iestādes bija zinājušas vai tām vajadzēja zināt par apstākļiem, kuri rada ticamas aizdomas, ka persona ir bijusi cilvēku tirdzniecības upuris. Lai (potenciāla) upura apsūdzībā ievērotu brīvības, ko garantē 4. pants, ļoti svarīgi bija savlaicīgi identificēt cietušos. Līdzko varas iestādes uzzināja (vai tām vajadzēja uzzināt) par apstākļiem, kas radīja ticamas aizdomas par to, ka persona, kura tika turēta aizdomās kā kriminālnoziedzuma izdarītāja, iespējams, bija cilvēku tirdzniecības vai

408 Sk. arī ECT 2020. gada 25. jūnija spriedumu lietā *S.M. pret Horvātiju*, Nr. 60561/14.

409 ECT, *V.C.L. un A.N. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 77587/12 un 74603/12, 2021. gada 16. februāris.

eksploatācijas upuris, apmācītiem un kvalificētiem speciālistiem vajadzēja nekavējoties novērtēt šo personu, pamatojoties uz starptautiskajos standartos norādītajiem kritērijiem un īpaši ņemot vērā faktu, ka spēka pielietošanas draudi un/vai piespiešana nav vajadzīga, ja persona ir bērns. Turklāt ECT uzsvēra, ka jebkurš lēmums par to, vai izvirzīt apsūdzību potenciālam upurim, cik vien iespējams, jāpieņem tikai pēc tam, kad kvalificēts speciālists ir veicis cilvēku tirdzniecības novērtējumu, jo īpaši tad, ja potenciālais upuris ir bērns. Pieteikuma iesniedzēju gadījumā ECT konstatēja, ka apsūdzības pamatojumi, pieņemot lēmumu par apsūdzību, bija pilnīgi neadekvāti un neatbilstoši cilvēku tirdzniecības definīcijai starptautisko tiesību sistēmā. Turklāt varas iestādes savlaicīgi nenovērtēja, vai pieteikuma iesniedzēji ir faktiski bijuši cilvēku tirdzniecības upuri, un tas bija iestāžu pozitīvo pienākumu papildu pārkāpums saskaņā ar ECTK 4. pantu. Turklāt ECT uzskatīja, ka ar iepriekš minēto ir pārkāptas pieteikuma iesniedzēja tiesības uz godīgu tiesu, kas ir garantētas saskaņā ar ECTK 6. pantu.

ESTK uzskata, ka cilvēku tirdzniecība ir smags cilvēktiesību un cilvēka cieņas pārkāpums un faktiski jauns verdzības paveids⁴¹⁰. Saskaņā ar 7. panta 10. punktu valstīm jāpieņem tiesību akti tās kriminalizēšanai⁴¹¹. Šie tiesību akti jāatbalsta ar atbilstošu uzraudzības mehānismu, sankcijām un rīcības plānu bērnu tirdzniecības un seksuālas izmantošanas apkarošanai⁴¹².

Līgumu līmenī galvenais instruments cilvēku tirdzniecības apkarošanai ir Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību⁴¹³. Konvencija papildina ES Direktīvu 2011/36/ES un ir instruments cilvēku tirdzniecības apkarošanai valstīs, kas ir konvencijas puses, neatkarīgi no tā, vai tās ir vai nav ES dalībvalstis, uz vispārēju standartu un pienākumu pamata. Konvencijas īstenošanu uzrauga neatkarīgu ekspertu grupa (Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību – GRETA), kas periodiski novērtē situāciju katrā valstī un publicē ziņojumus⁴¹⁴. Pamatojoties uz šiem ziņojumiem, konvencijas pušu komiteja, kas

410 ESTK 2014. gada 12. septembra lēmums lietā *Katoļu ģimeņu asociāciju federācija Eiropā (FAFCE) pret Īriju*, Nr. 89/2013, 56. punkts.

411 ESTK (2016), Secinājums 2015 – Kipra, 15. lpp., 2016. gada janvāris, sk. ESTK (2016), *Secinājumi 2015 – Hartas 7., 8., 16., 17., 19., 27. un 31. pants*, 2016. gada janvāris, 260. lpp.

412 ESTK 2014. gada 12. septembra lēmums lietā *Katoļu ģimeņu asociāciju federācija Eiropā (FAFCE) pret Īriju*, Nr. 89/2013, 2014. gada 12. septembris, 57. punkts.

413 Eiropas Padome (2005), *Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību*, CETS Nr. 197, 2005. gada 16. maijs.

414 Sk. Eiropas Padome, GRETA (2019), *9. vispārīgais ziņojums par GRETA darbību*, 2019. gads.

ir konvencijas uzraudzības mehānisma politiskais pilārs, pieņem pusēm adresētus ieteikumus par pasākumiem, kas jāveic, lai īstenotu GRETA secinājumus, un uzrauga to īstenošanas progresu.

7.2.3. Seksuāla izmantošana

ES tiesību sistēmā Direktīva 2011/93/ES⁴¹⁵ ir galvenais tiesību akts, kas vērstas pret bērnu seksuālo izmantošanu un bērnu pornogrāfiju⁴¹⁶.

Direktīvas 4. pantā ir plaši aplūkota izmantošana, tostarp bērnu vervēšana, turēšana paklausībā un piespiešana piedalīties pornogrāfiskās izdarībās vai bērnu prostitūcija un peļņas gūšana no viņiem, pornogrāfisku izdarību, kurās ir iesaistīti bērni, apmeklēšana un iesaistīšanās seksuālās darbībās ar bērnu, kurš ir piespiests nodarboties ar prostitūciju. Šeit bērnu pornogrāfija tiek definēta kā: “i) jebkāds materiāls, kurā vizuāli attēlots bērns, kas ir iesaistīts istā vai imitētā nepārprotami seksuālā darbībā; ii) jebkāds attēls, kurā galvenokārt seksuālos nolūkos attēloti bērna dzimumorgāni; iii) jebkāds materiāls, kurā vizuāli attēlota persona, kas izskatās pēc bērna un kas ir iesaistīta istā vai imitētā nepārprotami seksuālā darbībā, vai jebkāds vizuāls attēls, kurā galvenokārt seksuālos nolūkos attēloti personas, kas izskatās pēc bērna, dzimumorgāni; vai iv) reālistiski attēli, kuros attēlots bērns, kas ir iesaistīts nepārprotami seksuālā darbībā, vai reālistiski attēli, kuros galvenokārt seksuālos nolūkos attēloti bērna dzimumorgāni”⁴¹⁷. Saskaņā ar direktīvas 5. pantu dalībvalstu pienākums ir veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka bērnu pornogrāfijas tīša izgatavošana, iegūšana, glabāšana, realizācija, izplatīšana, nosūtīšana, piedāvāšana, piegāde vai pieejamības nodrošināšana, kā arī apzināta piekļuve šāda veida saturam ir sodāmas darbības.

415 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), [Direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu](#), OV 2011 L 335/1.

416 Šajā rokasgrāmatā termins “bērnu pornogrāfija” ir izmantots tikai atsaucēs uz juridiskiem tekstiem. Tomēr, sekojot 2016. gada [Luksemburgas pamatnostādņēm](#), tā vietā ieteicamais termins ir “bērnu seksuālas izmantošanas materiāls” vai “bērnu seksuālas vardarbības materiāls”; Starpagentūru darba grupa (2016), [Terminoloģijas pamatnostādnes bērnu aizsardzībai pret seksuālo izmantošanu un seksuālo vardarbību](#), 2016. gada 28. janvāris.

417 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), [Direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu](#), OV 2011 L 335/1, 2. panta c) punkts.

EP tiesību sistēmā ECT vairākkārt ir izskatījusi ar bērnu seksuālo izmantošanu saistītas lietas saskaņā ar ECTK 3. un 8. pantu.

Piemērs. Lietu *Söderman pret Zviedriju*⁴¹⁸ bija ierosinājusi meitene, kuras patēvs bija mēģinājis viņu filmēt, kamēr viņa mazgājās dušā. Viņa apgalvoja, ka Zviedrijas tiesiskais regulējums nav pietiekami aizsargājis viņas privāto dzīvi. ECT ir norādījusi, ka valstij ir pozitīvs pienākums izveidot tiesisko regulējumu, kas tādiem cietušajiem kā pieteikuma iesniedzēja nodrošina pietiekamu aizsardzību. Tā kā šis gadījums attiecās tikai uz mēģinājumu filmēt pieteikuma iesniedzēju, ECT ir atzinusi, ka šādā tiesiskajā regulējumā nav obligāti jāparedz kriminālsodi. Tiesiskās (civiltiesiskās vai krimināltiesiskās) aizsardzības līdzekļiem, kas tiek piedāvāti cietušajiem, jābūt efektīviem. Runājot par lietas faktiem, ECT ir konstatējusi ECTK 8. panta pārkāpumu, norādot, ka pieteikuma iesniedzējai nebija pieejami efektīvi civiltiesiskās vai krimināltiesiskās aizsardzības līdzekļi pret patēva mēģinājumu viņu filmēt.

Piemērs. Lieta *N.Č. pret Turciju*⁴¹⁹ attiecās uz 12 gadus vecu meiteni, kura bija piespiesta strādāt par prostitūtu. Izmeklēšana tika ātri sākta pēc pieteikuma iesniedzējas sūdzības, un vairākam vainīgo tika piespriests apcietinājums. Tomēr šādā smagā lietā par meitenes seksuālu izmantošanu ECT nevarēja ierobežoties ar vispārēju konstatējumu, novērtējot, vai atbildētājvalsts ir izpildījusi savas saistības saskaņā ar 3. un 8. pantu. Tiesa konstatēja, ka palīdzības trūkums pieteikuma iesniedzējai, aizsardzības pret vainīgajiem nenodrošināšana, izvarošanas incidentu nevajadzīga rekonstruēšana, atkārtoti medicīniski izmeklējumi, mierīgas un drošas vides nenodrošināšana tiesas sēdēs, cietušās piekrišanas novērtēšana, pārmērīgi ilga tiesvedība un, visbeidzot, fakts, ka divām apsūdzībām tika piemērots noilgums, kopumā izveidoja smagas sekundāras viktimizācijas lietu. Valsts iestāžu rīcība nebija savietojama ar pienākumu aizsargāt bērnu, kurš bija kļuvis par seksuālās izmantošanas un vardarbības upuri. Zvērināto tiesas pirmais un svarīgākais pienākums bija nodrošināt, lai tiesā tiktu pienācīgi aizsargāta cieņa pret pieteikuma iesniedzējas personas neaizskaramību. Jautājuma intīmais raksturs un pieteikuma iesniedzējas vecums bija īpaši jutīgi elementi, tāpēc attiecīgās krimināllietas tiesvedības procesā katrā ziņā bija nepieciešama attiecīgi jutīga pieeja. Tādējādi ECT konstatēja ECTK 3. un 8. panta pārkāpumu.

418 ECT 2013. gada 12. novembra spriedums lietā *Söderman pret Zviedriju* [GC], Nr. 5786/08.

419 ECT 2021. gada 9. februāra spriedums lietā *N.Č. pret Turciju*, Nr. 40591/11.

Saskaņā ar EP [Konvencijas par kibernetizētiem](#)⁴²⁰ 9. pantu pusēm ir pienākums kriminalizēt šādas darbības: bērnu pornogrāfijas piedāvāšanu, tās pieejamības nodrošināšanu, izplatīšanu, pārraidīšanu, iegūšanu vai turēšanu un bērnu pornogrāfijas radīšanu vai šādu materiālu radīšanu, izmantojot datorsistēmu. Svarīgs nosacījums ir, ka šīm darbībām jābūt izdarītām ar nodomu. Konvencijas [Paskaidrojošajā ziņojumā](#) ir teikts, ka terminu "pornogrāfiski materiāli" nosaka valsts normatīvie akti par materiāliem, ko klasificē kā "neķītrus, neatbilstošus sabiedrības izpratnei par tikumību vai līdzīgā veidā amorālus. Tādējādi materiāls ar māksliniecisku, medicīnisku, zinātnisku vai tamlīdzīgu nozīmi var netikt uzskatīts par pornogrāfisku"⁴²¹. EP Ministru komiteja ir pieņēmusi arī pamatnostādnes par bērna tiesībām digitālajā vidē, kas iekļauj daudzus pasākumus, kuru konkrētais mērķis ir bērnu aizsardzība pret seksuālu izmantošanu un vardarbību tiešsaistē⁴²².

Arī saskaņā ar [Lanzarotes konvencijas](#) 21.–23. pantu valstīm ir jāpieņem tiesību akti, lai kriminalizētu dažādus bērnu pornogrāfijas veidus. Saskaņā ar 21. pantu būtu jākriminalizē bērnu iesaistīšana, piespiešana un piedalīšanās pornogrāfiskās darbībās. Saskaņā ar 22. pantu tāpat būtu jākriminalizē bērnu padarīšana par seksuālu (seksuālas vardarbības) aktu lieciniekiem. Visbeidzot, saskaņā ar 23. pantu pusēm jāpieņem tiesību akti, lai krimināli sodītu par uzmākšanos bērniem seksuālos nolūkos, izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas. Lanzarotes komiteja ir aicinājusi konvencijas puses apsvērt iespēju piemērot kriminālsodus par uzmākšanos arī gadījumos, kad seksuāla vardarbība tiek pastrādāta, nevis tiekoties personīgi, bet tiešsaistē⁴²³. Lanzarotes konvencijā ir norādīts, ka valstīm ir pienākums attiecīgi reaģēt uz tehnoloģiju attīstību un izmantot visus attiecīgos rīkus, pasākumus un stratēģijas, lai efektīvi novērstu un apkarotu seksuālus nodarījumus pret bērniem, tostarp tiešsaistes vidē⁴²⁴.

420 Eiropas Padome (2004), [Konvencija par kibernetizētiem](#), CETS Nr. 185, 1.7.2004.

421 Eiropas Padome (2001), [Paskaidrojošs ziņojums pie Konvencijas par kibernetizētiem](#), 99. punkts.

422 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), [Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment](#) (Pamatnostādnes bērnu tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē), lēmums CM/Rec(2018)7.

423 Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2015), [Opinion on Article 23 of the Lanzarote Convention and its explanatory note: solicitation of children for sexual purposes through information and communication technology \(grooming\)](#) (Atzinums par Lanzarotes konvencijas 23. pantu un tās skaidrojošo piezīmi – uzmākšanās bērniem seksuālos nolūkos, izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (iedraudzināšana)), 2015. gada 17. jūnijs.

424 Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2017), [Interpretative Opinion on the applicability of the Lanzarote Convention to sexual offences against children facilitated through the use of information and communication technologies \(ICTs\)](#) (Interpretējošs atzinums par Lanzarotes konvencijas piemērojamību seksuālajiem noziegumiem pret bērniem, kurus veicina informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošana), 2017. gada 12. maijs.

Piemērs. Lietā *K. U. pret Somiju*⁴²⁵ interneta iepazīšanās vietnē bija ievietots sludinājums 12 gadus veca zēna vārdā, zēnam par to nezinot. Sludinājumā bija norādīts zēna vecums, tālruņa numurs, izskata apraksts un saite uz tīmekļa lapu, kurā bija zēna fotogrāfija. Sludinājums bija seksuāla rakstura, tajā bija minēts, ka zēns meklē intīmas attiecības ar sava vecuma vai vecāku zēnu, padarot viņu par pedofilu intereses objektu. Interneta pakalpojumu sniedzējs nevarēja atklāt sludinājuma ievietotāja identitāti pastāvošās likumdošanas dēļ. ECT ir atzinusi, ka ECTK 8. pantā paredzētais pozitīvais pienākums ne vien kriminalizēt nodarījumus, bet tos arī efektīvi izmeklēt un saukt pie atbildības vainīgos, kļūst vēl nozīmīgāks, ja ir apdraudēta bērnu fiziskā un morālā labklājība. Šajā lietā ECT ir konstatējusi, ka, padarot bērnu par pedofilu intereses objektu internetā, bija apdraudēta viņa fiziskā un morālā labklājība. Tiesa šajā lietā ir konstatējusi ECTK 8. panta pārkāpumu.

7.3. Augsta riska grupas

Svarīgākais aspekts

- Daži bērni, piemēram, no etniskām minoritātēm, ar invaliditāti, LGBTIK bērni vai tie, kuri cieš no atkarībām, ir īpaši neaizsargāti.

EP tiesību sistēmā ECT ir izskatījusi samērā maz lietu (ārpus cilvēku tirdzniecības un piespiedu darba konteksta), kas attiecas konkrēti uz vardarbību pret minoritāšu bērniem. Tās galvenokārt ir saistītas ar segregāciju skolās un diskrimināciju, kas analizēta [3.2. iedaļā](#).

Piemērs. Lietā *Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Rumāniju*⁴²⁶ kāda NVO bija iesniegusi pieteikumu valsts aprūpes iestādē mīruša romu jaunieša vārdā. Viņš bija HIV pozitīvs un ar smagu intelektuālo invaliditāti. Aprūpes iestādē, kur viņš dzīvoja, apstākļi bija šausmīgi – nebija apkures, gultas veļas un apģērba, trūka personāla atbalsta utt. Tā kā cietušajam nebija neviena tuva radnieka, kāda NVO viņa vārdā bija iesniegusi

425 ECT 2008. gada 2. decembra spriedums lietā *K. U. pret Somiju*, Nr. 2872/02.

426 ECT 2014. gada 17. jūlija spriedums lietā *Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Rumāniju* [GC], Nr. 47848/08.

sūdzību, apgalvojot, ka ir pārkāptas cietušā tiesības saskaņā ar ECTK 2., 3., 5., 8., 13. un 14. pantu. Tiesa izlēma, ka, ņemot vērā šīs lietas izņēmuma apstākļus (romu jaunieša īpašo neaizsargātību un to, ka nebija zināms neviens viņa tuvs radnieks), NVO ir pilnvarota pārstāvēt mirušo pieteikuma iesniedzēju. Izskatot lietu pēc būtības, ECT ir konstatējusi 2. panta materiālās daļas pārkāpumu. Tiesa ir atzinusi, ka valsts iestādes ir atbildīgas par *Câmpeanu* nāvi, jo tās bija ievietojušas viņu aprūpes iestādē, kur viņš bija nomiris sliktā ēdiena, sliktu sadzīves apstākļu un pienācīgas medicīniskās aprūpes trūkuma dēļ. ECT ir konstatējusi arī 2. panta pārkāpumu, jo Rumānijas iestādes nebija veikušas *Câmpeanu* nāves apstākļu efektīvu izmeklēšanu.

Attiecībā uz bērniem, kas dzīvo aprūpes iestādēs, EP [Ieteikumā Rec\(2005\)5](#) ir atbalstīts lēmums, ka pamatojums bērnu ievietošanai aprūpes iestādēs nedrīkst būt diskriminējošs⁴²⁷. ECT lietas par bērniem ar invaliditāti ir izvirzījušas vairākus jautājumus, tostarp par valsts pozitīvajiem pienākumiem aizsargāt viņu dzīvības un fizisko veselību.

Piemērs. Lieta *Nencheva u. c. pret Bulgāriju*⁴²⁸ attiecas uz 15 bērnu un jauniešu ar garīgu un fizisku invaliditāti nāvi aprūpes iestādē. ECT atzina, ka iestādē, kuru pilnībā kontrolēja valsts, bērnu dzīves apstākļi bija šausmīgi, jo viņiem trūka pārtikas, zāļu, apģērba un apkures. Kompetentās iestādes vairākkārt bija brīdinātas par šo situāciju un tārad zināja vai tām būtu vajadzējis zināt par bērnu dzīvības apdraudējumu. ECT šajā lietā ir konstatējusi ECTK 2. panta materiālās daļas pārkāpumu, jo iestādes nebija veikušas pasākumus, lai aizsargātu to uzraudzībā esošo bērnu dzīvību. Turklāt Bulgārijas iestādes nebija veikušas bērnu nāves apstākļu efektīvu izmeklēšanu. Šā gadījuma īpašajos apstākļos iestādēm būtu vajadzējis sākt *ex officio* kriminālizmeklēšanu. Tiesa ir atzinusi izmeklēšanu par neefektīvu vairāku iemeslu dēļ: izmeklēšana bija sākta divus gadus pēc bērnu nāves, tā bija nesamērīgi ilga, tā neaptvēra visu bērnu nāvi un tajā nebija noskaidroti visi lietas būtiskie apstākļi. Tāpēc tiesa šajā lietā ir konstatējusi arī ECTK 2. panta materiālās daļas pārkāpumu⁴²⁹.

427 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2005), [Ieteikums Rec\(2005\)5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs](#), 16.3.2005.

428 ECT, *Nencheva u. c. pret Bulgāriju*, Nr. 48609/06, 2013. gada 18. jūnijs.

429 Sk. arī ECT 2020. gada 23. janvāra spriedumu lietā [L.R. pret Ziemeļmaķedoniju](#), Nr. 38067/15.

Piemērs. Lieta *I.C. pret Rumāniju*⁴³⁰ attiecās uz neatbilstīgu izmeklēšanu par 14 gadus vecas meitenes iespējamo izvarošanu. Tiesa izlēma, ka Rumānijas iestādes ir nevajadzīgi uzsvērušas pierādījumu trūkumu tam, ka pieteikuma iesniedzēja incidenta laikā būtu pretojusies, savus secinājumus pamatojot tikai ar norādīto vainīgo paziņojumiem, ka meitene ir piekritusi dzimumattiecībām, kopā ar faktu, ka uz viņas ķermeņa nebija vardarbības pazīmju. Turklāt ne prokuroriem, ne tiesnešiem, kuri pieņēma lēmumu šajā lietā, nebija kontekstjutīgas pieejas, jo viņi neņēma vērā ne viņas mazo vecumu, ne arī faktu, ka apgalvotā izvarošana, kurā bija iesaistīti trīs vīrieši, bija notikusi naktī un aukstā laikā – visi šie faktori bija pastiprinājuši viņas neaizsargātību. Īpašu uzmanību vajadzēja pievērst pieteikuma iesniedzējas piekrišanas derīguma analīzei, ņemot vērā viņas nelielos intelektuālās attīstības traucējumus. Šajā kontekstā pret viņu vērstās seksuālās vardarbības raksturs bija tāds, ka, lai efektīvi pielietotu attiecīgos krimināllikumus un īstenotu viņas piekļuvi attiecīgiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, pamatā bija jābūt noderīgiem atklāšanas un ziņošanas mehānismiem. ECT konstatēja ECTK 3. panta pārkāpumu.

Piemērs. Lieta *V.C. pret Itāliju*⁴³¹ attiecās uz 15 gadus vecu meiteni, kura tika aizturēta viesībās, kurās tika lietots alkohols un narkotikas. Viņas vecāki paziņoja, ka meita cieš no psihiatriskiem traucējumiem un ir uzrunāta par pozēšanu pornogrāfiskām fotogrāfijām. Kaut arī varas iestādes nekavējoties sāka kriminālizmeklēšanu un prokurors lūdza pieteikuma iesniedzēju uzņemt speciālā iestādē, ECT kritizēja faktu, ka pagāja vairāk nekā četri mēneši, pirms nepilngadīgo lietu tiesa pieņēma lēmumu, un pēc tam sociālajam dienestam pagāja vēl četri mēneši līdz rīkojuma izpildei. Tīkmēr pieteikuma iesniedzēja bija kļuvusi par seksuālās izmantošanas un grupveida izvarošanas upuri. ECT uzskatīja, ka nepilngadīgo lietu tiesa un sociālais dienests praktiski nebija veikuši nekādus tūlītējus aizsardzības pasākumus, kaut arī viņiem bija zināma pieteikuma iesniedzējas fiziskā un psiholoģiskā neaizsargātība un gaidāmā tiesvedība par viņas seksuālo izmantošanu un iespējamo grupveida izvarošanu. Rīkojoties šādi, varas iestādes nebija veikušas izvērtējumu par riskiem, ar kuriem saskārās pieteikuma iesniedzēja, un tādējādi pārkāpa Konvencijas 3. un 8. pantu.

Starptautiskā līmenī saskaņā ar *CRPD* 16. pantu dalībvalstīm jāveic konkrēti pasākumi, lai bērnus ar invaliditāti aizsargātu pret vardarbību un ekspluatāciju⁴³².

430 ECT, *I.C. pret Rumāniju*, Nr. 36934/08, 2016. gada 24. maijs.

431 ECT, *V.C. pret Itāliju*, Nr. 54227/14, 2018. gada 1. maijs.

432 Sk. arī 3.5. iedaļu.

7.4. Pazuduši bērni

Svarīgākais aspekts

- Cietušajiem bērniem, kas bijuši pakļauti piespiedu pazušānai, ir tiesības saglabāt vai atjaunot savu identitāti.

ES tiesību sistēmā ES Komisija ir izveidojusi palīdzības dienesta bezmaksas numuru (116000) pazudušu bērnu meklēšanai⁴³³. Šis dienests pieņem zvanus par pazudušiem bērniem un nodod šo informāciju policijai, sniedz padomus un atbalstu personām, kas ir atbildīgas par pazudušo bērnu, un sniedz atbalstu izmeklēšanā.

EP tiesību sistēmā bērnu piespiedu pazušana ir aplūkota saskaņā ar **ECTK** 8. pantu.

Piemērs. Lietā *Zorica Jovanović pret Serbiju*⁴³⁴ jaundzimušais, iespējams, bija miris slimnīcā uzreiz pēc dzimšanas, bet viņa ķermenis nebija atdots vecākiem. Māte apgalvoja, ka valsts viņai nav sniegusi nekādu informāciju par to, kas noticis ar viņas dēlu, tostarp par viņa iespējamās nāves cēloni un apbedīšanas laiku un vietu. ECT ir atzinusi, ka valsts "ilgstošā nespēja sniegt [mātei] ticamu informāciju par to, kas noticis ar viņas dēlu", ir viņas tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību pārkāpums⁴³⁵. Saskaņā ar ECTK 46. pantu tiesa lika Serbijai veikt visus attiecīgos pasākumus, vēlams, izmantojot *lex specialis*, viena gada laikā, lai noteiktu mehānismu, kura mērķis ir nodrošināt individuālu kompensāciju visiem vecākiem šādā situācijā, kas ir pietiekami līdzīga pieteikuma iesniedzējas situācijai. Pēc tam Serbijas parlaments pieņēma *Zorica Jovanović* īstenošanas aktu 2020. gada februārī.

433 ES, Eiropas Komisija (2007), *Lēmums 2007/698/EK, ar ko groza Lēmumu 2007/116/EK, pievienojot papildu rezervētus numurus, kas sākas ar "116"*, OV 2007 L 284/31; ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2018), *Direktīva 2018/1972 par Eiropas Elektronisko sakaru kodeksa izveidi (pārstrādāta redakcija)*, OV 2018 L 321/36, 96. pants.

434 ECT 2013. gada 26. marta spriedums lietā *Zorica Jovanović pret Serbiju*, Nr. 21794/08.

435 Turpat, 74. punkts.

Piemērs. Nākamajā lietā *Mik un Jovanović pret Serbia*⁴³⁶ pieteikuma iesniedzēji sūdzējās, ka Serbijas varas iestādes ir rīkojušās pārāk lēni un galu galā neefektīvi, izpildot spriedumu *Zorica Jovanović* lietā. Kaut arī tiesību akti tika ieviesti 2020. gadā pēc ievērojamas aizkavēšanās, jautājumi, kuriem bija nepieciešams regulējums, paši par sevi bija ļoti sensitīvi un pietiekami sarežģīti. Turklāt akts, ko galu galā pieņēma parlaments, attiecās uz tiesas un ārpustiesas procedūrām saistībā ar situāciju, kuru piedzīvoja pieteikuma iesniedzēji un citas personas tādā pašā situācijā, un kura mērķis bija atklāt to jaundzimušo patieso statusu, par kuriem bija aizdomas, ka tie ir pazuduši no dzemdību nodaļām Serbijā. Jo īpaši akts, *inter alia*, paredzēja sistēmu, kurā valsts tiesām būtu pilnvaras izmeklēt un iegūt pierādījumus ne tikai pēc prasītāja pieprasījuma, bet arī pēc savas iniciatīvas, lai konstatētu visus saistītos faktus, kā arī pilnvaras piešķirt kompensāciju, ja tas būtu piemēroti. Tas paredzēja arī komisiju ar plašām pilnvarām, kuru ieceltu reģistrēto vecāku apvienību, kuras nodarbojas ar pazdušo bērnu problēmu, pārstāvju vairākums. Līdz ar to ECT izsvītroja šo lietu no savu lietu saraksta.

Starptautiskās konvencijas par visu personu aizsardzību pret piespiedu pazušanu⁴³⁷ 25. panta 1. punkta b) apakšpunktā ir noteikts, ka valstīm jāveic pasākumi, lai novērstu un atzītu par sodāmu dokumentu, kas apliecina to bērnu patieso identitāti, kuri paši vai kuru vecāki ir pakļauti piespiedu pazušanai, falsificēšanu, slēpšanu vai iznīcināšanu. Tāpat valstīm jāveic vajadzīgie pasākumi, lai šos bērnus meklētu, identificētu un atdotu atpakaļ viņu izcelsmes ģimenēm. Ņemot vērā šo bērnu tiesības saglabāt vai atjaunot savu identitāti, tostarp valstspiederību, vārdu un tiesību aktos atzītās ģimenes attiecības, valstīm ir jāievieš juridiskas procedūras, lai pārskatītu un anulētu piespiedu pazušanā iesaistītu bērnu adopciju vai nodošanu aprūpē (25. panta 4 punkts). Konvencijā ir atkārtoti uzsvērti divi no bērnu tiesību vispārējiem pamatprincipiem, proti, bērna intereses kā primārais apsvērums un bērna tiesības paust savu viedokli (25. panta 5. punkts). Lai gan šo konvenciju ir ratificējušas samērā maz Eiropas valstu, tās nozīmi Eiropas normatīvajā regulējumā nevajadzētu novērtēt par zemu⁴³⁸.

436 ECT, *Mik un Jovanović pret Serbiju* (noraidīta), Nr. 9291/14 un 63798/14, 2021. gada 23. marts.

437 ANO (2006), *Starptautiskā konvencija par visu personu aizsardzību pret piespiedu pazušanu*, 20.12.2006.

438 Šo konvenciju līdz 2022. gada februārim bija ratificējušas 17 no 27 ES dalībvalstīm. Konvenciju ir ratificējušas arī šīs EP dalībvalstis: Albānija, Armēnija, Bosnija un Hercegovina, Melnkalne, Serbija un Šveice.

8

Ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības un atbilstošs dzīves līmenis

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 14. pants (izglītība) Vienotās atļaujas direktīva (2011/98/ES) Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva (2003/109/EK) Studentu direktīva (2014/114/EK) Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK) Kvalifikācijas direktīva (2011/95/ES) Uzņemšanas nosacījumu direktīva (pārstrādāta redakcija) (2013/33/ES) EST 1974. gada 3. jūlija spriedums lietā C-9/74 <i>Donato Casa-grande pret Landeshauptstadt München</i> EST 2002. gada spriedums lietā C-413/99 <i>Baumbast un R pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> (bērnu migrantu izglītība) Pamattiesību harta, 35. pants (piekļuve veselības aprūpei)	Tiesības uz izglītību	ECKT, 1. protokola 2. pants (tiesības uz izglītību) Pārskatītā ESH, 17. pants (tiesības uz izglītību) FCNM, 12. panta 3. punkts un 14. pants Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Ponomaryovi pret Bulgāriju</i>, Nr. 5335/05 (diskriminācija imigrācijas statusa dēļ)
	Tiesības uz veselību	ECTK, 2. pants (tiesības uz dzīvību) un 8. pants (tiesības uz fizisko neaizskaramību) Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu (Ovjedo konvencija), 6. un 8. pants

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Kvalifikācijas direktīva (2011/95/ES), 29. pants (pamata pabalsti bērniem migrantiem) Uzņemšanas nosacījumu direktīva (pārstrādāta redakcija), 21. pants, 23. panta 4. punkts un 25. pants		Pārskatītā ESH, 11. pants (tiesības uz veselības aizsardzību) un 13. pants (tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību) Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Oyal pret Turciju</i>, Nr. 4864/05 (jaundzimušā inficēšana ar HIV) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Iliya Petrov pret Bulgāriju</i>, Nr. 19202/03 (trauma elektriskajā apakšstacijā) ECT 2014. gada spriedums lietā <i>Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Rumāniju</i> [GC], No. 47848/08 (nāve aprūpes iestādē) ECT 2004. gada spriedums lietā <i>Glass pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 61827/00 (informēta piekrišana) ECT, <i>M.A.K. un R.K. pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 45901/05 un 40146/06, 2010. gads (analīzes bez vecāku piekrišanas) ECT 2021. gada spriedums lietā <i>Vavřicka u. c. pret Čehijas Republiku</i>, Nr. 47621/13 (obligātie vakcinācijas pasākumi) ECT 2021. gada spriedums lietā <i>Parfitt pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 18533/21 (bērna intereses) ESTK 2004. gada lēmums lietā <i>Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju</i>, sūdzība Nr. 14/2003 (medicīniskā palīdzība bērniem migrantiem) ESTK 2012. gada lēmums lietā <i>Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Beļģiju</i>, sūdzība Nr. 69/2011 (bērni neatbilstīgā situācijā)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 34. panta 3. punkts (tiesības uz sociālo palīdzību un palīdzību mājokļu jomā) Rasu vienlīdzības direktīva (2000/43/EK) Ģimenes atkalapvienošanās direktīva (2003/86/EK) Uzņemšanas nosacījumu direktīva (pārstrādāta redakcija) (2013/33/ES) EST, <i>Zubair Haqbin pret Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers</i>, C-233/18, 2019. gads	Tiesības uz mājokli	Pārskatītā ESH, 16. pants (ģimenes tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību), 17. pants (bērnu un jauniešu tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību) un 31. pants (tiesības uz mājokli) ECT, <i>Bah pret Apvienoto Karalisti</i>, Nr. 56328/07, 2011. gads ECT, <i>Winterstein u. c. pret Franciju</i>, Nr. 27013/07, 2013. gads (mājokļa nenodrošināšana) ECT, <i>Khan pret Franciju</i>, Nr. 12267/16, 2019. gads
Pamattiesību harta, 1., 24. un 34. pants (sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība) Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīva (2019/1158) Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva (2003/109/EK) Kvalifikācijas direktīva (2011/95/ES)	Tiesības uz atbilstošu dzīves līmeni un tiesības uz sociālo nodrošinājumu	Pārskatītā ESH, 12.-14. pants (tiesības uz sociālo nodrošinājumu, sociālo un medicīnisko palīdzību un tiesības izmantot sociālās labklājības dienestu pakalpojumus), 16. pants (ģimenes tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību) un 30. pants (tiesības uz aizsardzību pret nabadzību un sociālo atstumtību) ECTK 1. protokols, 1. pants Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu Eiropas Konvencija par sociālo nodrošinājumu ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Konstantin Markin pret Krieviju</i> [GC], Nr. 30078/06 (bērna kopšanas atvaļinājums) ECT, <i>Yocheva un Ganeva pret Bulgāriju</i>, Nr. 18592/15 un 43863/15, 2021. gads ESTK 2013. gada lēmums lietā <i>Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenei mājās vidē (EUROCEF) pret Franciju</i>, sūdzība Nr. 82/2012 (ģimenes pabalstu izmaksas apturēšana skolas kavējumu dēļ)

Ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības, ko Eiropas kontekstā biežāk sauc par sociālekonomiskajām jeb sociālajām tiesībām, ietver ar darbu saistītas tiesības, kā arī tiesības uz izglītību, veselību, mājokli, sociālo nodrošinājumu un vispārīgākā izpratnē atbilstošu dzīves līmeni. Kultūras tiesības ir palikušas lielā mērā neattīstītas un akadēmiskajā darbā un tiesvedībā reti tiek ņemtas vērā. To aspekti ir aplūkoti **8.2. iedaļā** par tiesībām uz izglītību.

Skaidras normas, kas attiecas uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām Eiropas kontekstā, ir atrodamas galvenokārt **ESH** un **ES Pamattiesību hartā**, lai gan arī **ECTK** un tās protokolos ir iekļauti vairāki būtiski noteikumi, piemēram, piespiedu darba aizliegums un tiesības uz izglītību. Turklāt ECT ir paziņojusi, ka “nav neapstrīdamas šķirtnes, kas norobežo [sociālo un ekonomisko tiesību] sfēru no Konvencijas darbības jomas”⁴³⁹, un atzinusi, ka ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības ir ietvertas ECTK garantētajās pilsoniskajās tiesībās. Līdz ar to, piemēram, jautājumu par piekļuvi veselības aprūpei tiesa ir aplūkojusi saistībā ar spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās un sodu aizliegumu (ECTK 3. pants)⁴⁴⁰.

ES Eiropas sociālo tiesību pīlārs (ESTP), kas tika pasludināts 2017. gadā⁴⁴¹, un Komisijas **Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plāns**⁴⁴², kas tika pieņemts 2021. gadā, pauž spēcīgu politisko apņemšanos veidot sociālāku Eiropu. ESTP veido 20 principi, kas ir svarīgi godīgiem un labi funkcionējošiem darba tirgiem un labklājības sistēmām. ESTP 11. princips koncentrējas uz bērnu aprūpi un atbalstu bērniem un uzsver, ka bērniem ir tiesības uz pieejamu pirmsskolas izglītību, kā arī kvalitatīvu aprūpi un tiesības uz aizsardzību no nabadzības. Arī bērniem no sociāli nelabvēlīgas vides ir tiesības uz konkrētiem pasākumiem, lai uzlabotu iespēju līdztiesību. 2021. gadā ES Padome pieņēma **Eiropas Garantiju bērniem**, lai ikvienam bērnam, kurš dzīvo Eiropā un kuram pastāv nabadzības vai sociālās izslēgšanas risks, būtu piekļuve tādām pamattiesībām kā veselības aprūpei un izglītībai⁴⁴³.

439 ECT 1979. gada 9. oktobra spriedums lietā *Airey pret Īriju*, Nr. 6289/73, 26. punkts.

440 Sk., piemēram, ECT (2015), *Factsheet on Prisoners' health-related rights* (Faktu lapa par cietumnieku tiesībām saistībā ar veselības aprūpi), 2015. gada februāris; ECT (2015), *Factsheet - Health* (Faktu lapa – veselība), 2015. gada aprīlis.

441 ES (2017), “**Eiropas sociālo tiesību pīlāra 20 principi**”, 2017. gada 16. novembris.

442 ES, Eiropas Komisija (2021), **Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plāns**, COM(2021) 102 final, 2021. gads.

443 ES, Eiropas Savienības Padome (2021), **Padomes lēmums (ES) 2021/1004** (2021. gada 14. jūnijs), ar ko izveido **Eiropas Garantiju bērniem**, ST/9106/2021/INIT, OV 2021 L 223.

Šajā nodaļā ir analizētas bērniem īpaši nozīmīgas ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības: tiesības uz izglītību (8.2. iedaļa), tiesības uz veselību (8.3. iedaļa), tiesības uz mājokli (8.4. iedaļa) un tiesības uz atbilstošu dzīves līmeni un sociālo nodrošinājumu (8.5. iedaļa).

8.1. Pieeja ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām

Svarīgākie aspekti

- Lai garantētu sociālo tiesību aizsardzību, svarīgi ir nodrošināt atbilstošu resursu pieejamību.
- Sociālo tiesību pamatelementi ir pieejamība, pieklūstamība, pielāgojamība un pieņemamība.

ES tiesību sistēmā ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības ir iekļautas **ES Pamattiesību hartā** vienlīdzīgi ar pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Tomēr hartas 52. pantā ir nošķirtas tiesības un principi, un iespēja atsaukties uz principiem tiesā ir ierobežota⁴⁴⁴. Saskaņā ar EST ne visas hartā ietvertās ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības un principi ir juridiski neierobežoti⁴⁴⁵.

EP tiesību sistēmā ESTK atzīmē, ka tad, kad tiesību realizēšana ir ārkārtīgi sarežģīts un īpaši dārgs risinājums, to progresīvā realizēšana tiek izvērtēta pēc trim kritērijiem: pirmkārt, pasākumi tiek veikti saprātīgā laikā, lai sasniegtu hartas mērķus; otrkārt, progresam ir jābūt nosakāmam; treškārt, tā atbilst pieejamo resursu maksimālai izmantošanai⁴⁴⁶. Turklāt ESTK ir atgādinājusi valstīm par "ietekmi, ko to izvēle atstās uz īpaši neaizsargātām grupām, kā arī citām iesaistītajām personām"⁴⁴⁷.

444 Sk. arī ES, Eiropas Komisija (2020), *Feasibility study for a Child Guarantee – Final Report* (Garantijas bērniem priekšizpēte – galīgais ziņojums), 2020. gada marts.

445 EST, *Stadt Wuppertal pret Maria Elisabeth Bauer un Volker Willmeroth pret Martina Broßonn*, C-569/16 un C-570/16, 2018. gada 6. novembris.

446 ESTK, *Asociācija "Autism-Europe" (IAAE) pret Franciju*, sūdzība Nr. 13/2002, 2003. gada 4. novembris, 53. punkts; pielietots ESTK, *European Action of the Disabled (AEH) pret Franciju*, sūdzība Nr. 81/2012, 2013. gada 11. septembris, 94.-99. punkts.

447 ESTK 2003. gada 4. novembra lēmums lietā *Asociācija "Autism-Europe" (IAAE) pret Franciju*, sūdzība Nr. 13/2002, 53. punkts.

Lai gan tiesību uz sociālo nodrošinājumu īpašajā kontekstā ESTK ir apstiprinājusi, ka ir pieļaujami pasākumi ar atpakaļejošu spēku, "lai nodrošinātu pastāvošās sociālā nodrošinājuma sistēmas uzturēšanu un ilgtspēju", ja tie "nekaitē valsts sociālā nodrošinājuma sistēmas kodolam un neliedz indivīdiem izmantot aizsardzību, ko tā nodrošina pret nopietnu sociālu un ekonomisku risku"⁴⁴⁸. ECT arī piekrist, ka pasākumi ar atpakaļejošu spēku ir iespējami, bet izvērtē, vai izraudzītā metode ir pamatota un piemērota likumīgā mērķa sasniegšanai⁴⁴⁹.

Tiesību uz izglītību kontekstā ESTK saskaņā ar ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas pieeju ir pieņēmusi pieejamības, piekļūstamības, pieņemamības un pielāgojamības analītisko sistēmu⁴⁵⁰. Atšķirība starp pieejamību un piekļūstamību ir aplūkota arī ECT judikatūrā. Ciktāl ir pieejama atbilstoša judikatūra, turpmākā analīze pamatojas uz pieejamības, piekļūstamības, pieņemamības un pielāgojamības kritērijiem jeb pamatelementiem.

8.2. Tiesības uz izglītību

Svarīgākie aspekti

- Izglītības piekļūstamības ierobežojumiem ir jābūt paredzamiem, ar likumīgu mērķi, kā arī pamatotiem un nediskriminējošiem.
- Cieņa pret vecāku reliģiskajiem un filozofiskajiem uzskatiem bērna izglītībā neizslēdz reliģiskās izglītības vai dzimumaudzināšanas iespēju skolās.
- Izglītība ir jāpielāgo visu bērnu vajadzībām, tāpēc bērniem ar invaliditāti ir nepieciešami īpaši pasākumi un pie minoritātēm piederīgiem bērniem jānodrošina iespēja apgūt savu valodu un iegūt izglītību šajā valodā.
- Bērniem ir tiesības uz izglītību neatkarīgi no viņu valstspiederības un migrācijas statusa.

448 ESTK 2012. gada 23. maija lēmums lietā *Valsts elektroenerģijas korporācijas darbinieku vispārīgā apvienība (GENOP-DEI) un Grieķijas arodbiedrību konfederācija (ADEDY) pret Grieķiju*, sūdzība Nr. 65/2011, 47. punkts.

449 ECT 2014. gada 24. jūnija lēmums par nepieņemamību lietā *Markovics un citi pret Ungāriju*, Nr. 77575/11, 19828/13 un 19829/13, 37. un 39. punkts.

450 ESTK 2008. gada 3. jūnija lēmums lietā *Garīgās rīcībnespējas advokatūras centrs (MDAC) pret Bulgāriju*, sūdzība Nr. 41/2007, 37. punkts.

ES tiesību sistēmā ES Pamattiesību hartas 14. panta 2. punktā ir garantētas tiesības uz izglītību, tostarp iespēja “saņemt bezmaksas obligāto izglītību”. Hartas 14. panta 3. punktā ir garantēta brīvība dibināt mācību iestādes un vecāku tiesības nodrošināt savu bērnu audzināšanu un izglītību saskaņā ar savu reliģisko, filozofisko un pedagoģisko pārliecību. ESTP iekļauj izglītības, apmācības un mūžizglītības principu⁴⁵¹.

EP tiesību sistēmā tiesības uz izglītību ir garantētas saskaņā ar ECTK 1. protokola 2. pantu. ECT ir precizējusi, ka šis pants neuzliek valstīm pienākumu darīt izglītību pieejamu, bet nodrošina “piekļuves tiesības konkrētā laikā pastāvošām izglītības iestādēm”⁴⁵². Turklāt tiesības uz izglītību ietver arī “iespēju gūt labumu no saņemtās izglītības, t. i., tiesības saskaņā ar katrā valstī spēkā esošajiem noteikumiem tādā vai citādā veidā iegūt pabeigtās izglītības oficiālu atzīšanu”⁴⁵³. Tomēr šis nav absolūtas tiesības – ir jābūt paredzamiem attiecīgām personām piemērojamiem ierobežojumiem, kam ir likumīgs mērķis. Disciplināri pasākumi, tostarp izslēgšana vai pastāvīga izslēgšana no izglītības iestādes, ir atļauti ar noteikumu, ka tie atbilst pieļaujamo ierobežojumu nosacījumiem⁴⁵⁴. ECT novērtē, vai, piemērojot šāda veida izslēgšanu no izglītības, personai netiek liegtas tiesības uz izglītību, ņemot vērā tādus faktorus kā procesuālās garantijas, izslēgšanas ilgums, reintegrācijas centieni un piedāvātās alternatīvās izglītības atbilstība⁴⁵⁵. Bērni var arī tikt izslēgti no atrašanās izglītības iestādes teritorijā veselības un drošības apsvērumu dēļ, piemēram, ja pastāv aizdomas, ka viņi ir lipīgas slimības pārnēsātāji, ar nosacījumu, ka lēmums par viņu izslēgšanu paliek spēkā tikai tikmēr, kamēr tas ir nepieciešams⁴⁵⁶.

Tiesības uz izglītību ietver arī vecāku tiesības prasīt, lai tiktu ievērota viņu reliģiskā un filozofiskā pārliecība. Tomēr “mācību programmu izstrāde un plānošana principā ir līgumslēdzēju valstu kompetencē”⁴⁵⁷. Valsts var skolu mācību programmās iekļaut arī informāciju vai zināšanas, kas pēc būtības ir reliģiskas

451 ES (2017), *Eiropas sociālo tiesību pīlārs*, 2017. gada 16. novembris.

452 ECT, 1968. gada 23. jūlija spriedums lietā “*Par noteiktiem tiesību aktu aspektiem, kas saistīti ar valodas lietošanu izglītībā Beļģijā*” *pret Beļģiju*, Nr. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 un 2126/64, 4. punkts.

453 Turpat.

454 ECT, *C.P. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 300/11, 2016. gada 6. septembris.

455 ECT 2011. gada 11. janvāra spriedums lietā *Ali pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 40385/06, 58. punkts.

456 ECT, *Memlika pret Grieķiju*, Nr. 37991/12, 2015. gada 6. oktobris.

457 ECT 2007. gada 29. jūnija spriedums lietā *Folgerø u. c. pret Norvēģiju* [GC], Nr. 15472/02, 84. punkts.

vai filozofiskas, ar nosacījumu, ka tās tiek "izplatītas objektīvā, kritiskā un plurālistiskā veidā"⁴⁵⁸. Lai garantētu plurālismu un atšķirības apmācībā, konkrēta reliģija vai filozofija ir jālīdzsvaro, piedāvājot vecākiem iespēju pilnīgi vai daļēji atbrīvot savus bērnus no šādas apmācības, proti, iespēju neapmeklēt dažas stundas vai visu ticības mācības kursu⁴⁵⁹. ECT pieeja šim jautājumam, raugoties no diskriminācijas aizlieguma viedokļa, ir aplūkota [2.1. iedaļā](#) un [2.2. iedaļā](#)⁴⁶⁰.

Saskaņā ar [pārskatītās ESH](#) 17. panta 2. punktu valstis apņemas "veikt iespējamās un nepieciešamās pasākumus (..), nodrošinot bērnus un jauniešus ar bezmaksas pamatskolas un vidusskolas izglītību, kā arī veicinot regulāru skolas apmeklējumu"⁴⁶¹. Tāpat ESTK ir lēmusi, ka saskaņā ar šo noteikumu ligumslēdzējām valstīm būtu jānodrošina, lai piekļuve izglītībai būtu arī bērniem, kas to teritorijā atrodas nelikumīgi⁴⁶².

Turklāt piekļuve izglītības iestādēm ir jānodrošina ikvienam bez diskriminācijas⁴⁶³. ESTK ir atzinusi, ka "bērnu ar invaliditāti iekļaušanai vispārizglītojošās skolās (..) būtu jākļūst par normu, bet apmācībai specializētās skolās ir jābūt izņēmumam"⁴⁶⁴. Attiecībā uz to, kāda veida skolās būtu jāmacās cilvēkiem ar invaliditāti, valstīm nav lielas rīcības brīvības – tām jābūt vispārizglītojošām skolām⁴⁶⁵. Situācijas, kas attiecas uz atšķirīgu attieksmi izglītības sistēmā, piemēram, valstspiederības, imigrācijas statusa vai etniskās izcelsmes dēļ, ir aplūkotas [3. nodaļā](#).

Saskaņā ar ESTK judikatūru valstīm ir plaša rīcības brīvība, lemjot par izglītojošo materiālu atbilstību, raugoties no kultūras viedokļa, bet tām ir jānodrošina nediskriminējoša seksuālās un reprodūktīvās veselības izglītība, "kas neturpina un nepastiprina sociālo atstumtību un cilvēka cieņas noliegšanu"⁴⁶⁶. Izglītojošie

458 Turpat, 84. punkts.

459 Turpat, 85.–102. punkts un atšķirīgais viedoklis.

460 ECT 2010. gada 15. jūnija spriedums lietā *Grzelak pret Poliju*, Nr. 7710/02.

461 1961. gada ESH nav noteikumu par tiesībām uz izglītību.

462 ESTK 2012. gada 11. septembra lēmums lietā *Médecins du Monde – International pret Franciju*, sūdzība Nr. 67/2011.

463 Jautājums par bērniem ar invaliditāti ir aplūkots [3. nodaļā](#) un [7. nodaļā](#).

464 ESTK 2008. gada 3. jūnija lēmums lietā *Garīgās rīcībnespējas advokātūras centrs (MDAC) pret Bulgāriju*, sūdzība Nr. 41/2007, 35. punkts.

465 ESTK, *European Action of the Disabled (AEH) pret Franciju*, sūdzība Nr. 81/2012, 2013. gada 11. septembris, 78. punkts; ESTK, *Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) un Inclusion Europe pret Beļģiju*, sūdzība Nr. 141/2017, 2020. gada 9. septembris.

466 ESTK, *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) pret Horvātiju*, sūdzība Nr. 45/2007, 2009. gada 30. marts, 47. punkts.

materiāli nedrīkst "pastiprināt pazemojošus stereotipus", piemēram, attiecībā uz personām, kuru dzimumorientācija nav heteroseksuāla⁴⁶⁷.

Visbeidzot izglītības pielāgojamība visu bērnu vajadzībām nozīmē to, ka, piemēram, ir jāveic pasākumi, lai ņemtu vērā to bērnu ar invaliditāti īpašās vajadzības, kuri mācās vispārizglītojošās skolās⁴⁶⁸ (sk. arī 3.5. iedaļu).

Turklāt saskaņā ar FCNM 12. panta 3. punktu puses apņemas nodrošināt vienlīdzīgas iespējas iegūt izglītību visos līmeņos personām, kas pieder nacionālajām minoritātēm (sk. arī 3. nodaļu)⁴⁶⁹. Pie nacionālajām minoritātēm piederīgiem bērniem FCNM 14. pantā ir garantētas tiesības apgūt savu valodu un iegūt izglītību šajā valodā⁴⁷⁰. ECT ir arī konstatējusi, ka tiesības uz izglītību nozīmē tiesības iegūt izglītību valsts valodā (vai vienā no valsts valodām)⁴⁷¹.

Ņemot vērā pieaugošo digitālās vides nozīmīgumu, šajā jomā ir pieņemti vairāki EP dokumenti, kas aicina valstis bērniem nodrošināt piekļuvi digitālajai videi iekļaujošā veidā, ņemot vērā bērnu spēju attīstību un bērnu īpašos apstākļos neaizsargātās situācijās⁴⁷². Tie arī iesaka, ka digitālās prasības izglītība ir jāiekļauj pamatzglītības mācību programmā no paša sākuma, ņemot vērā bērnu spēju attīstību⁴⁷³.

467 Turpat, 59. un 61. pants; sk. arī ECT, *Bayev un citi pret Krieviju*, Nr. 67667/09, 2017. gada 20. jūnijs; ECT, *A.R. un L.R. pret Šveici*, Nr. 22338/15, 2017. gada 19. decembris.

468 ESTK 2008. gada 3. jūnija lēmums lietā *Garīgās rīcības spējas advokatūras centrs (MDAC) pret Bulgāriju*, sūdzība Nr. 41/2007, 35. punkts.

469 Sk. arī Eiropas Padome, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību konsultatīvā komiteja (2006), *Komentārs par izglītību saskaņā ar Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību*, ACFC/25DOC(2006)002, 2006. gada 2. marts, 2.1. daļa.

470 Papildu skaidrojumu sk. Eiropas Padome, Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību konsultatīvā komiteja, *Komentārs par izglītību saskaņā ar Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību*, ACFC/25DOC(2006)002, 2006. gada 2. marts, 2.3. daļa, un 3. tematiskais komentārs. *To personu tiesības uz valodu, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm atbilstoši Vispārējai konvencijai*, ACFC/44DOC(2012)001 rev, 2012. gada 5. jūlijs, VI daļa.

471 ECT 2012. gada 19. oktobra spriedums lietā *Catan u. c. pret Moldovu un Krieviju* [GC], Nr. 43370/04, 8252/05 un 18454/06, 137. punkts.

472 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), *Recommendation CM/Rec(2018)7 on guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment* (Ieteikums par vadlīnijām bērnu tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē), 2018. gada 4. jūlijs.

473 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2019), *Recommendation CM/Rec(2019)10 on developing and promoting digital citizenship education* (Ieteikums CM/Rec(2019)10 par pilsoņu digitālās izglītības attīstību un veicināšanu), 2019. gada 21. novembris; Eiropas Padome, Ministru komiteja (2016), *Recommendation CM/Rec(2016)2 on the Internet of citizens* (Ieteikums CM/Rec(2016)2 par pilsoņu internetu), 2016. gada 10. februāris.

8.2.1. Bērnu migrantu tiesības uz izglītību

ES tiesību sistēmā bērnu pamattiesības uz izglītību neatkarīgi no viņu migrācijas statusa ir atzītas gandrīz visos ES migrācijas jomas tiesību aktu aspektos⁴⁷⁴. **Vienotās atļaujas direktīva**⁴⁷⁵ paredz vienlīdzīgu attieksmi pret personām, kurām ir uzturēšanās atļauja, bet **Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva** paredz vienlīdzīgu izturēšanos pret trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir pastāvīgie iedzīvotāji⁴⁷⁶. Tomēr jautājums par valstu izglītības noteikumu saturu un piemērošanas jomu nav ES kompetencē. ES drīzāk aizsargā bērnu migrantu tiesības uz piekļuvi izglītībai ar tādiem pašiem vai – atkarībā no viņu statusa – līdzīgiem noteikumiem kā attiecīgo valstu valstspiederīgajiem. **Studentu direktīva (2004/114/EK)** reglamentē nosacījumus attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo uzņemšanu un uzturēšanos periodā, kas pārsniedz trīs mēnešus, studiju, skolēnu apmaiņas, prakses vai stažēšanās, nesaņemot atalgojumu, vai brīvprātīga darba nolūkā⁴⁷⁷. Saskaņā ar vispārīgajiem nosacījumiem, kas attiecas uz bērnu uzņemšanu, ir jāuzrāda derīgs ceļošanas dokuments, vecāku atļauja par plānoto uzturēšanos, apdrošināšana slimību gadījumiem un, ja attiecīgā dalībvalsts to pieprasa, jāsamaksā nodeva par uzņemšanas pieteikuma izskatīšanu⁴⁷⁸. Skolēniem, piemēram, ir jāsniedz pierādījumi par to, ka viņi piedalās skolēnu apmaiņas programmā, ko īsteno attiecīgās dalībvalsts atzīta organizācija⁴⁷⁹. Praktikantiem vai stažieriem bez atalgojuma ir jāsniedz attiecīgās dalībvalsts pieprasītie pierādījumi par to, ka viņiem ir pietiekami līdzekļi, lai uzturēšanās

474 Sk., piemēram, ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), **Direktīva 2011/95/ES** par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu (pārstrādāta versija), (**Kvalifikācijas direktīva**), OV 2011 L 337/9, 27. pants.

475 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), **Direktīva 2011/98/ES** par vienotu pieteikšanās procedūru, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu vienotu uzturēšanās un darba atļauju dalībvalsts teritorijā, un par vienotu tiesību kopumu trešo valstu darba ņēmējiem, kuri kādā dalībvalstī uzturas likumīgi, OV 2011 L 343.

476 ES, Eiropas Savienības Padome (2003), **Padomes Direktīva 2003/109/EK** par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji, OV 2003 L 16.

477 ES, Eiropas Savienības Padome (2004), **Padomes Direktīva 2004/114/EK** par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo uzņemšanu studiju, skolēnu apmaiņas, prakses vai stažēšanās, nesaņemot atalgojumu, vai brīvprātīga darba nolūkā (**Studentu direktīva**), OV 2004 L 375/12.

478 Turpat, 6. pants.

479 ES, Eiropas Savienības Padome (2004), **Padomes Direktīva 2004/114/EK** par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu valstspiederīgo uzņemšanu studiju, skolēnu apmaiņas, prakses vai stažēšanās, nesaņemot atalgojumu, vai brīvprātīga darba nolūkā (**Studentu direktīva**), OV 2004 L 375/12, 7. pants.

laikā segtu uzturēšanās izmaksas, apmācības un atpakaļceļa izmaksas⁴⁸⁰. Uz augstskolu studentu tiesībām veikt saimniecisko darbību, tostarp tikt nodarbinātiem, attiecas ierobežojumi⁴⁸¹.

ES bērniem migrantiem, kas saskaņā ar tiesību aktiem par brīvu pārvietošanos pārceļas uz citu ES dalībvalsti, šajā kontekstā ir vislabvēlīgākās tiesības. Viņiem ir tiesības tikt uzņemtiem šīs valsts vispārējās izglītības, mācekļa un arodmācību programmās ar tādiem pašiem nosacījumiem kā minētās valsts valstspiederīgajiem⁴⁸². Tas attiecas gan uz publisko un privāto, gan uz obligāto un neobligāto izglītību. EST vienmēr ir interpretējusi šīs tiesības plaši, lai nodrošinātu vienlīdzīgu piekļuvi ne vien izglītībai, bet arī plašākām, ar izglītību saistītām sociālām priekšrocībām un priekšrocībām, kas paredzētas, lai sekmētu piedalīšanos izglītībā. Piemēram, *Casagrande* lietā ES migrējošā darba ņēmēja bērnam saskaņā ar tiesību aktiem par brīvu pārvietošanos bija iespējams iegūt no ienākumiem atkarīgu mācību stipendiju⁴⁸³.

Turklāt saskaņā ar 20. gadsimta 70. gados pieņemtajiem tiesību aktiem dalībvalstīm ir jānodrošina migrējošo darba ņēmēju bērniem papildu valodas apguve, ietverot uzņēmējvalsts valodas un viņu dzimtās valodas mācības, lai atvieglotu viņu integrāciju uzņēmējvalstī un izcelsmes valstī, ja viņi vēlāk tur atgrieztos⁴⁸⁴. Lai gan šķiet, ka šis noteikums nodrošina diezgan dāsnu un vērtīgu papildu atbalstu bērniem pēc viņu uzņemšanas skolā uzņēmējvalstī, tā īstenošana dažādās valstīs ir bijusi ļoti fragmentāra un kļūst arvien sarežģītāka, ņemot vērā daudzās dažādās valodas, ar kurām jārēķinās⁴⁸⁵.

480 Turpat, 10. pants.

481 Turpat, 17. pants.

482 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), *Regula (ES) 492/2011 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Savienībā*, OV 2011 L 141/1, 10. pants; Eiropas Parlaments un Padome (2004), *Direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā*, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (Brīvas pārvietošanās direktīva), OV 2004 L 158, 24. panta 1. punkts.

483 EST 1974. gada 3. jūlija spriedums lietā C-9/74 *Donato Casagrande pret Landeshauptstadt München*. Vēlāk apstiprināts, piemēram, EST 1992. gada 26. februāra spriedumā lietā C-3/90 *M.J.E. Bernini pret Minister van Onderwijs en Wetenschappen*.

484 ES, Eiropas Savienības Padome (1977), *Direktīva 77/486/EEK par migrējošo darba ņēmēju bērnu izglītību*, OV 1977 L 199 (ņemiet vērā, ka direktīva neattiecas uz trešo valstu valstspiederīgo migrantu bērniem).

485 ES, Eiropas Kopienų Komisija (1984), *Ziņojumi par Direktīvas 77/486/EEK īstenošanu*, COM(84) 54 final un COM(88) 787 final, 1984. gada 10. februāris.

Piemērs. Lietā *Baumbast un R pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*⁴⁸⁶ jautājums bija par to, vai Vācijas migrējošā darba ņēmēja, kurš ar sievu – Kolumbijas pilsoni – un meitām bija pārcēlies uz Apvienoto Karalisti, abām meitām bija tiesības turpināt apmeklēt skolu šajā valstī pēc tam, kad viņš bija devies uz trešo valsti, atstājot sievu un meitas Apvienotajā Karalistē. EST bija jāatbild uz jautājumu, vai Baumbast sieva un meitas var palikt uzņēmējvalstī vienas, lai gan viņš pats (pateicoties viņam, ģimene bija ieguvusi uzturēšanās tiesības) faktiski bija atteicies no sava kā ES migrējošā darba ņēmēja statusa. EST par izšķirošo faktoru ir uzskatījusi to, ka bērni bija integrējušies uzņēmējvalsts izglītības sistēmā un būtu bijis kaitīgi un nesamērīgi tik būtiskā izglītības posmā izraut viņus no ierastās vides. Tiesa ir apstiprinājusi, ka bērnu izglītības nepārtrauktības princips ir tik svarīgs, ka tas var faktiski “nostiprināt” ģimenes (kam citādi uzturēšanās nebūtu atļauta) uzturēšanās tiesības uzņēmējvalstī, līdz bērni migranti pabeidz mācības.

Uz nolēmumu *Baumbast* lietā tiesa ir atsaukusies turpmākās lietās⁴⁸⁷, un tas ir kodificēts [Direktīvas 2004/38/EK \(Brīvas pārvietošanās direktīva\)](#) 12. panta 3. punktā⁴⁸⁸.

Trešo valstu valstspiederīgo bērniem parasti ir piekļuve tikai *publiski finansētai* izglītībai saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā dalībvalsts valstspiederīgajiem, un viņi nevar izmantot saistītās priekšrocības, piemēram, saņemt iztikas stipendijas⁴⁸⁹. Tomēr saskaņā ar dažiem ES tiesību aktiem imigrācijas jomā dalībvalstīm ir jāievieš mehānismi, lai nodrošinātu ārzemju kvalifikāciju

486 EST 2002. gada 17. septembra spriedums lietā C-413/99 *Baumbast un R pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*.

487 EST 2010. gada 23. februāra spriedums lietā C-480/08 *Maria Teixeira pret London Borough of Lambeth un Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*, EST 2010. gada 23. februāra spriedums lietā C-310/08 *London Borough of Harrow pret Nimco Hassan Ibrahim un Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*.

488 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2004), [Direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā](#), ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK, OV 2004 L 158, 2. panta 2. punkta c) apakšpunkts un 12. panta 3. punkts.

489 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), [Kvalifikācijas direktīva \(Direktīva 2011/95/ES\)](#), OV 2011 L 337, 11. pants; Eiropas Savienības Padome (2003), [Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva \(Direktīva 2003/109/EK\)](#), OV 2003 L 016, 14. pants; Eiropas Savienības Padome (2003), [Direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos](#), OV 2003 L 251, 14. pants; Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), [Uzņemšanas nosacījumu direktīva \(2013/33/ES\)](#), OV 2013 L 180, 14. panta c) punkts.

pienācīgu atzišanu un pārnesamību arī gadījumos, kad trūkst dokumentāru pierādījumu (*Kvalifikācijas direktīvas* 28. pants)⁴⁹⁰.

Bērnu patvēruma meklētāju tiesības uz izglītību ir vājākas, proti, uzņēmējvalstīm jāpiešķir viņiem piekļuves iespējas savām izglītības sistēmām, ievērojot *līdzīgus*, nevis obligāti *tādus pašus* nosacījumus kā saviem valstspiederīgajiem⁴⁹¹. Izglītību šiem bērniem var sniegt izmitināšanas centros, nevis skolās, un iestādes var atlikt patvēruma meklētāju bērnu pilnīgu piekļuvi skolām līdz trim mēnešiem no patvēruma pieteikuma iesniegšanas dienas. Ja piekļuvi izglītības sistēmai nav iespējams nodrošināt bērna īpašās situācijas dēļ, dalībvalstīm ir jāpiedāvā bērniem alternatīvas izglītības iespējas (*Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 14. panta 3. punkts)⁴⁹².

EP tiesību sistēmā ECT ir izmantojusi ECTK 1. protokola 2. pantu saistībā ar 14. pantu, lai nodrošinātu bērniem migrantiem piekļuvi izglītībai (sk. arī 3.3. iedaļu).

Piemērs. Lietā *Ponomaryovi pret Bulgāriju*⁴⁹³ ECT ir izvērtējusi diviem krievu skolēniem bez pastāvīgās uzturēšanās atļaujas uzlikto pienākumu maksāt mācību maksu par vidusskolas izglītību. Tiesa ir secinājusi, ka mācību maksas noteikšana par vidusskolas izglītību šajā gadījumā ir bijusi diskriminējoša, tātad pretrunā ECTK 14. pantam saistībā ar ECTK 1. protokola 2. pantu⁴⁹⁴.

490 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), *Direktīva 2011/95/ES par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu* (pārstrādāta versija) (*Kvalifikācijas direktīva*), OV 2011 L 337/9.

491 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), *Uzņemšanas nosacījumu direktīva (2013/33/ES)*, OV 2013 L 180. (Jāievēro, ka saskaņā ar *Kvalifikācijas direktīvas (2011/95/ES)* 27. pantu visi nepilngadīgie bēgļi (kas ieguvuši ilgtermiņa uzturēšanās tiesības) var piekļūt izglītībai saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā dalībvalsts valstspiederīgie.)

492 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), *Uzņemšanas nosacījumu direktīva (2013/33/ES)*, OV 2013 L 180.

493 ECT, *Ponomaryovi pret Bulgāriju*, Nr. 5335/05, 2011. gada 21. jūnijs.

494 Sk. arī 3.3. iedaļu.

ESH aizsargā bērnu migrantu izglītības tiesības gan tieši (17. panta 2. punkts), gan netieši, uzliekot ierobežojumus nepilngadīgo nodarbinātības tiesībām, lai dotu viņiem iespēju pilnīgi apgūt obligāto izglītību (7. pants)⁴⁹⁵.

Arī [Eiropas Konvencijā par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu](#)⁴⁹⁶ ir atzītas bērnu migrantu tiesības uz piekļuvi vispārējai izglītībai un arodmācībām uzņēmējvalstī "uz tāda paša pamata un ar tādiem pašiem noteikumiem kā vietējiem strādniekiem" (14. panta 1. punkts).

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām bērnu migrantu vienlīdzīga piekļuve izglītībai ir atbalstīta [Starptautiskajā konvencijā par visu migrējošu darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību](#) (30. pants)⁴⁹⁷.

[CRC](#) 28. pantā ir noteikts, ka visiem bērniem ir tiesības uz bezmaksas obligāto izglītību. Saskaņā ar 29. panta 1. punkta c) apakšpunktu šīs tiesības ir daudz plašākas par vienlīdzīgu piekļuvi izglītībai un ietver noteikumus, kas attiecas uz bērna kultūras identitātes un valodas attīstību un viņa izcelsmes valsts vērtībām.

495 Sk., piemēram, ESTK 2018. gada 24. janvāra lēmumu lietā [Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājas vidē \(EUROCEF\) pret Franciju](#), sūdzība Nr. 114/2015.

496 Eiropas Padome (1977), [Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu](#), CETS Nr. 93, 1977. gada 24. novembris.

497 ANO (1990), [Starptautiskā konvencija par visu migrējošu darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību](#), 18.12.1990.

8.3. Tiesības uz veselību

Svarīgākie aspekti

- Valstīm ir pozitīvi pienākumi veikt pasākumus pret dzīvību apdraudošiem veselības riskiem, par kuriem iestādes ir informētas vai tām būtu jābūt informētām.
- Personu nāves gadījumā valsts iestādēm jāveic efektīva izmeklēšana.
- Saskaņā ar ESH bērniem, kuri valstī uzturas nelikumīgi, ir tiesības uz veselības aprūpi, kas pārsniedz neatliekamo medicīnisko palīdzību.
- Saskaņā ar veselības aprūpes pieņemamības principu ārstēšanai ir vajadzīga informēta piekrišana vai atļauja.
- ES tiesību sistēmā un saskaņā ar ESH bērniem migrantiem ar dažiem ierobežojumiem ir piekļuves tiesības sociālajai palīdzībai un veselības aprūpei.

ES tiesību sistēmā **ES Pamattiesību hartas** 35. pants ikvienai personai garantē tiesības uz piekļuvi veselības aprūpei.

ES migrantu bērniem pēc trīs mēnešu uzturēšanās uzņēmējvalstī ir tiesības uz piekļuvi sociālās labklājības un veselības aprūpes atbalstam ar tādiem pašiem noteikumiem kā attiecīgās valsts valstspiederīgajiem⁴⁹⁸. Līdzīgas tiesības ir to personu bērniem, kuras ir ieguvušas pastāvīgās uzturēšanās atļauju kādā dalībvalstī, lai gan tās var ierobežot līdz t. s. pamata pabalstiem⁴⁹⁹. Attiecībā uz nepilngadīgiem bēgļiem un patvēruma meklētājiem dalībvalstīm ir jānodrošina piekļuve nepieciešamajai sociālajai palīdzībai ar tādiem pašiem noteikumiem kā uzņēmējvalsts valstspiederīgajiem, bet arī šajā gadījumā to var ierobežot līdz pamata pabalstiem (**Kvalifikācijas direktīvas** 29. pants). Tiesību akti nosaka, ka dalībvalstīm ir jānodrošina neaizsargātiem bērniem migrantiem piekļuve pietiekamam veselības aprūpes atbalstam. Piemēram, jānodrošina pietiekams atbalsts vardarbībā vai spīdzināšanās cietušiem bērniem, lai apmierinātu viņu fiziskās un garīgās vajadzības (pārstrādātā Uzņemšanas nosacījumu direktīva,

498 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2004), **Direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā**, OV 2004 L 158, 24. pants.

499 ES, Eiropas Savienības Padome (2003), **Direktīva 2003/109/EK (2003. gada 25. novembris) par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji**, OV 2003 L 16, 11. panta 4. punkts.

IV nodaļa, 21. pants, 23. panta 4. punkts un 25. pants). Kvalifikācijas direktīvā ir iekļauti līdzīgi noteikumi attiecībā uz neaizsargātiem bērniem migrantiem.

EP tiesību sistēmā ECTK nav nepārprotami garantētas tiesības uz veselības aprūpi vai tiesības uz veselību. Tomēr ECT ir izskatījusi daudzas ar veselību saistītas lietas dažādos apstākļos. Tiesa vispirms izvērtē bērnu dzīvību apdraudošas veselības problēmas. Tā nosaka valstu pozitīvos pienākumus, saskaņā ar kuriem tām jāveic preventīvi pasākumi, lai novērstu dzīvību apdraudošus veselības riskus, par kuriem tās ir informētas vai tām būtu jābūt informētām.

Piemērs. Lietā *Oyal pret Turciju* valsts nebija veikusi preventīvus pasākumus, lai nepieļautu HIV izplatīšanos asins pārliešanas laikā. Rezultātā asins pārliešanas laikā valsts slimnīcā jaundzimušais tika inficēts ar HIV vīrusu. Lai gan valsts bija piedāvājusi zināmu kompensāciju, ECT ir secinājusi, ka, neuzņemoties pilnīgi segt attiecīgā bērna ārstēšanas un medikamentu izmaksas visā viņa dzīves laikā, valsts nav piedāvājusi pietiekamu kompensāciju, līdz ar to pārkāpjot tiesības uz dzīvību (ECTK 2. pants)⁵⁰⁰. Tiesa turklāt ir uzdevusi Turcijas valstij nodrošināt cietušā bezmaksas un pilnīgu medicīnisko aprūpi visā viņa dzīves laikā.

Piemērs. Lietā *Ilija Petrov pret Bulgāriju*⁵⁰¹ 12 gadus vecs zēns bija guvis smagu traumu elektriskajā apakšstacijā. Apakšstacija atradās brīv dabas parkā, kas bija bērnu un jauniešu iecienīta tikšanās vieta, un tās durvis nebija aizslēgtas. ECT ir norādījusi, ka elektrotīklu ekspluatācija ir darbība, kas rada paaugstinātu risku personām, kuras atrodas iekārtu tuvumā. Valstij ir pienākums ieviest atbilstošu regulējumu, tostarp sistēmu, lai kontrolētu, vai pienācīgi tiek piemēroti drošības noteikumi. Tiesa ir secinājusi, ka tas, ka valsts nav spējusi garantēt elektriskās apakšstacijas drošību, lai gan tā bija informēta par drošības problēmām, ir tiesību uz dzīvību (ECTK 2. pants) pārkāpums⁵⁰².

Valstīm turklāt ir pozitīvs pienākums uzņemties atbildību par tādu bērnu ārstēšanu, kuri ir neaizsargātā situācijā un atrodas valsts iestāžu aprūpē (sk. arī 6. nodaļu un 7.3. iedaļu).

⁵⁰⁰ ECT, 2010. gada 23. marta spriedums lietā *Oyal pret Turciju*, Nr. 4864/05, 71. un 72. punkts.

⁵⁰¹ ECT, *Ilija Petrov pret Bulgāriju*, Nr. 19202/03, 2012. gada 24. aprīlis.

⁵⁰² Turpat.

Piemērs. Lieta *Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Rumāniju*⁵⁰³ attiecas uz HIV pozitīvu romu pusaudzi ar smagu intelektuālo invaliditāti, kurš turklāt bija slimojis ar tuberkulozi, pneimoniju un hepatītu un miris 18 gadu vecumā. Visu mūžu viņš bija atradies valsts aprūpē. ECT ir konstatējusi nopietnus trūkumus lēmumu pieņemšanā par zāļu un aprūpes nodrošināšanu un medicīniskā personāla pastāvīgu nespēju sniegt jaunietim atbilstošu aprūpi un ārstēšanu. Tādējādi ir pārkāpts ECTK 2. pants⁵⁰⁴.

Attiecībā uz piekrišanu ārstēšanai, ja tā nav ārkārtas situācija, ECT ir atzinusi, ka bērnu ārstēšana bez vecāku piekrišanas ir ECTK 8. panta pārkāpums.

Piemērs. Lietā *Glass pret Apvienoto Karalisti*⁵⁰⁵, neraugoties uz stingriem mātes iebildumiem, bērnam ar smagu invaliditāti bija ievadīts diamorfinis. ECT ir atzinusi, ka slimnīcas vadības lēmums bez tiesas atļaujas neievērot mātes iebildumus pret ierosināto ārstēšanu ir ECTK 8. panta pārkāpums⁵⁰⁶.

Piemērs. Lietā *M.A.K. un R.K. pret Apvienoto Karalisti*⁵⁰⁷ deviņus gadus vecai meitenei bez vecāku piekrišanas bija veiktas asins analīzes un viņa bija fotografēta, lai gan meitenes tēvs bija devis skaidrus norādījumus neveikt nekādas papildu analīzes, kamēr meitene slimnīcā atrodas viena pati. Tā kā šajā gadījumā nebija vajadzīga steidzama medicīniskā palīdzība, tiesa ir atzinusi, ka šī medicīniskā iejaukšanās bez vecāku piekrišanas ir pārkāpusi meitenes tiesības uz fizisko neaizskaramību saskaņā ar ECTK 8. pantu⁵⁰⁸.

Vienlaicīgi ECT ir atbalstījusi bērna interešu principu veselības aprūpē pat tad, ja pastāv konflikts ar vecāku interesēm vai vēlmēm, tostarp vakcinācijas shēmu un dzīves beigu lēmumu kontekstu.

503 ECT 2014. gada 17. jūlija spriedums lietā *Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Rumāniju* [GC], Nr. 47848/08. Šā ECTK nolēmuma aprakstu sk. arī 7. iedaļā.

504 Sk. arī 7. iedaļu.

505 ECT 2004. gada 9. marta spriedums lietā *Glass pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 61827/00.

506 Turpat, 83. punkts.

507 ECT 2010. gada 23. marta spriedums lietā *M.A.K. un R.K. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 45901/05 un 40146/06.

508 Turpat, 79. punkts.

Piemērs. Lietā *Vavříčka un citi pret Čehijas Republiku*⁵⁰⁹ pieteikumu iesniedzēji sūdzējās par vispārējā likumīgā pienākuma neievērošanu Čehijā, nodrošinot bērnu kārtējo vakcinēšanu pret medicīnas zinātnei labi zināmām slimībām. Pienākuma ievērošanu nevarēja uzspiest fiziski. Tomēr vecākiem, kuri to neievēroja bez pamatota iemesla, varēja uzlikt naudas sodu, un nevakināti bērni netika pieņemti pirmsskolas izglītības iestādēs (izņēmums tika attiecināts uz tiem, kurus nevarēja vakcinēt veselības iemeslu dēļ). Tiesa konstatēja, ka vakcinācijas pienākums un tā tiešās sekas kopā veidoja iejaukšanos ECTK 8. panta nozīmē. Tomēr valstu pienākums ir izvirzīt gan konkrētā bērna, gan grupas bērnu intereses centrā visiem lēmumiem, kas ietekmē viņu veselību un attīstību. Attiecībā uz imunizāciju mērķis ir katra bērna aizsardzība pret nopietnām slimībām ar vakcināciju vai netieši ar puļa imunitātes palīdzību. Uz šī pamata tiesa izlēma, ka valsts veselības politika bija atbilstoša bērna interesēm un, tā kā konkrētais vakcinācijas pienākums bija pamatoti proporcionāls paredzētajiem likumīgiem mērķiem, valsts nebija šajā lietā pārsniegusi novērtējuma brīvību vai pārkāpusi ECTK.

Piemērs. Lietā *Parfitt pret Apvienoto Karalisti*⁵¹⁰ pieteikuma iesniedzējas piecus gadus vecā meita cieta no akūtas nekrotizējošas encefalopātijas un bija pastāvīgā veģetatīvā stāvoklī bez uzlabojumu perspektīvām. AK Augstā tiesa sniedza paziņojumu par to, ka nebūtu pretlikumīgi, ja slimnīca, kura rūpējās par pieteikuma iesniedzējas meitu, pārtrauktu ārstēšanu. Tiesa, ņemot vērā novērtējuma brīvību, kas varas iestādēm tiek piešķirta šādos gadījumos, nekonstatēja ECTK 2. panta pārkāpumu. Valsts tiesa bija ņēmusi vērā 12 ļoti cienījamu specializētu ārstu pierādījumus. Tiesa bija pienācīgi un rūpīgi apsvērusi pieteikuma iesniedzējas vēlmes, tomēr secinājusi, ka viņas meitas invazīvais aprūpes režīms bija pastāvīga slodze, no kuras viņai nebija nekāda labuma. Neraugoties uz dzīvības saglabāšanas prezumpciju, valsts tiesa izlēma, ka bērna dzīvības paildzināšana nav viņas interesēs. Prasība tika atzīta par nepieņemamu⁵¹¹.

Saskaņā ar [Ovjedo konvencijas](#)⁵¹² 6. un 8. pantu, ja bērnam nav tiesībspējas un rīcībspējas dot piekrišanu ar veselību saistītas darbības veikšanai, šo darbību

509 ECT 2021. gada 8. aprīļa spriedums lietā *Vavříčka un citi pret Čehijas Republiku*, Nr. 47621/13.

510 ECT 2021. gada 20. aprīļa spriedums lietā *Parfitt pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 18533/21.

511 Sk. arī ECT, *Gard u. c. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 39793/17, 2017. gada 27. jūnijs.

512 Eiropas Padome (1997), *Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā (Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu)*, CETS Nr. 164, 1997. gada 4. aprīlis.

var veikt tikai ar bērna pārstāvja atļauju (izņemot ārkārtas situācijas). Lai gan saskaņā ar Ovjedo konvenciju bērna piekrišana nav jāiegūst, ja bērns nav juridiski spējīgs dot piekrišanu, tomēr bērna viedoklim "atbilstoši viņa vecumam un brieduma pakāpei jāpiešķir arvien lielāka nozīme lēmuma pieņemšanā" (6. panta 2. punkts). Apstiprinot, ka ir nepieciešams atzīt bērnu lēmumu pieņemšanas spējas attīstības būtību jautājumos par viņu pašu veselību, EP gatavo rokasgrāmatu, kurā aprakstīti principi un paraugprakse bērnu iesaistīšanai medicīnisku lēmumu pieņemšanā⁵¹³. Bērnu ģenētiskā testēšana ir jāatliek, līdz viņi sasniedz lēmumu pieņemšanas spējas, ja vien šāda atlikšana nekaitē viņu veselībai vai labbūtībai⁵¹⁴.

Turklāt saskaņā ar ESH 11. pantu puses apņemas veikt attiecīgus pasākumus, lai nodrošinātu konsultatīvus un izglītošanas pakalpojumus, kas propagandētu veselību un veicinātu individuālo atbildību jautājumos, kas saistīti ar veselību⁵¹⁵. Saskaņā ar ESH 13. pantu medicīniska palīdzība un aprūpe ir garantēta ikvienai personai, kam trūkst pietiekamu līdzekļu un kas nespēj nodrošināt šos līdzekļus vai nu pašas spēkiem, vai no citiem avotiem. Visbeidzot, 2011. gadā Ministru komiteja pieņēma [Pamatnostādnes par bērniem piemērotu veselības aprūpi](#)⁵¹⁶.

Kā redzams turpmākajos piemēros, ESTK ir atzinusi, ka bērniem migrantiem, kuri valstī uzturas nelikumīgi, ir tiesības uz veselības aprūpi, kas pārsniedz neatliekamo medicīnisko palīdzību. ESH ir iekļautas daudzas atsauces uz bērnu tiesībām uz sociālo labklājību un veselības aprūpes pakalpojumiem (11., 12., 13., 14., 16. un 17. pants), kas jāievēro neatkarīgi no viņu migrācijas statusa.

Piemērs. ESTK lēmums lietā *Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju*⁵¹⁷ attiecas uz Francijā pieņemtu likumu, saskaņā ar kuru tika atcelts neatbilstīgā situācijā esošu imigrantu ar ļoti zemiem ienākumiem atbrīvojums no maksas par medicīnisko palīdzību, nosakot maksu par veselības aprūpi. ESTK ir norādījusi, ka personām, kas nav sasniegušas

513 Sīkāku informāciju sk. [rokasgrāmatai veltītajā EP tīmekļa lapā](#).

514 Eiropas Padome (2008), *Konvencijas par cilvēktiesībām un biomedicīnu Papildprotokols par ģenētisko testēšanu veselības aizsardzības nolūkos*, CETS Nr. 203, 2008. gada 27. novembris.

515 Seksuālās un reproduktīvās veselības izglītība ir aplūkota arī izglītībai veltītajā iedaļā (8.2. iedaļa).

516 Eiropas Padomes Ministru komiteja (2011), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu veselības aprūpi*, 21.9.2011.

517 ESTK 2004. gada 8. septembra lēmums lietā *Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju*, sūdzība Nr. 14/2003, 35.–37. punkts.

pilngadību, tostarp nepavadītiem nepilngadīgajiem, ir jānodrošina bezmaksas medicīniskā aprūpe.

Piemērs. Lēmumā lietā *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Beļģiju*⁵¹⁸ ESTK ir konstatējusi, ka, ierobežojot bērniem migrantiem bez dokumentiem sniedzamo medicīnisko palīdzību, ir pārkāpts ESH 17. pants. Komiteja ir apstiprinājusi, ka “nepilngadīgiem migrantiem, kuri valstī uzturas nelikumīgi, ir tiesības saņemt veselības aprūpi, kas pārsniedz neatliekamo medicīnisko palīdzību un ietver primāro un sekundāro aprūpi, kā arī psiholoģisku palīdzību”. Tāpat komiteja ir norādījusi, ka ārvalstu bērniem, kas valstī uzturas nelikumīgi, piekļuvi veselības aprūpei apgrūtina uzņemšanas iespēju trūkums. Tā ir atzinusi, ka veselības pasliktināšanās cēloņus ir iespējams novērst tikai tad, ja bērniem tiek nodrošināti mājokļi un audzumājas. Tāpēc komiteja ir secinājusi, ka šajā lietā, nenodrošinot bērniem mājokļus un audzumājas, ir pārkāpts ESH 11. panta 1. un 3. punkts⁵¹⁹.

Arī *Eiropas Konvencijā par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu*⁵²⁰ ir noteikts, ka migrējošajiem darba ņēmējiem, kas ir likumīgi nodarbināti citas valsts teritorijā, un viņu ģimenēm būtu jānodrošina vienlīdzīga piekļuve sociālajai un medicīniskajai palīdzībai (19. pants). Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām visaptverošāki noteikumi par tiesībām uz veselību ir atrodamī *Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām*⁵²¹ 12. pantā un *CRC* 24. pantā. Šajos instrumentos ir uzsvērta profilakses un ārstēšanas nozīme. ANO Bērna tiesību komiteja uzsver, cik svarīgi ir agrā bērnībā nodrošināt bērniem piekļuvi pēc iespējas kvalitatīvākai veselības aprūpei un uzturam⁵²² un pusaudžiem piekļuvi informācijai par seksuālo un reproduktīvo veselību⁵²³. Komiteja turklāt ir precizējusi, ka bērnu tiesības uz veselību ietver “tiesības

518 ESTK 2012. gada 23. oktobra lēmums lietā *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Beļģiju*, sūdzība Nr. 69/2011.

519 Sk. arī ESTK 2018. gada 24. janvāra lēmumu lietā *Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājās vidē (EUROCEF) pret Franciju*, sūdzība Nr. 114/2015.

520 Eiropas Padome (1977), *Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu, CETS* Nr. 93, 1977. gada 24. novembris.

521 ANO, Ģenerālā asambleja (1966), *Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām*, 16.12.1966., ANO līgumu krājums, 993. sēj., 3. lpp.

522 ANO, Bērna tiesību komiteja (2006), *Vispārējais komentārs Nr. 7 (2005). Bērna tiesību īstenošana agrā bērnībā*, CRC/C/GC/7/Rev.1, 2006. gada 20. septembris, 27. punkts.

523 ANO, Bērna tiesību komiteja (2003), *Vispārējais komentārs Nr. 4 (2003). Pusaudžu veselība un attīstība saistībā ar Konvenciju par bērna tiesībām*, CRC/GC/2003/4, 2003. gada 1. jūlijs, 28. punkts.

kontrolēt savu veselību un ķermeni, tostarp brīvību izdarīt atbildīgu izvēli attiecībā uz savu seksuālo un reproduktīvo veselību”⁵²⁴. Komiteja mudina valstis “apsvērt iespēju ļaut bērniem piekrist dažu medicīnisku procedūru un ar veselību saistītu darbību veikšanai bez vecāku, aprūpētāju vai aizbildņu atļaujas, piemēram, HIV testiem un seksuālās un reproduktīvās veselības pakalpojumiem, tostarp izglītošanai un ieteikumiem par seksuālo veselību, kontracepciju un drošiem abortiem”⁵²⁵.

8.4. Tiesības uz mājokli

Svarīgākie aspekti

- Tiesības uz atbilstošu mājokli ir garantētas ESH 31. pantā.
- Bērniem, kas valstī uzturas nelikumīgi, ir jānodrošina atbilstoši patvēruma centri, raugoties, lai šajos centros tiktu nodrošināti cilvēka cieņai atbilstoši dzīves apstākļi.
- ECT ir norādījusi, ka neatbilstošs mājoklis neattiecināto bērnu nodošanu valsts aprūpē.

ES tiesību sistēmā **ES Pamattiesību hartas** 34. panta 3. punktā saistībā ar sociālās atstumtības un nabadzības apkarošanu ir minētas tiesības uz palīdzību mājokļu jomā. **Rasu vienlīdzības direktīvā** mājoklis ir minēts starp tām sabiedrībai pieejamajām precēm un pakalpojumiem, attiecībā uz kuriem būtu jānodrošina nediskriminējoša piekļuve un piegāde⁵²⁶. Nediferencējoša attieksme saistībā ar mājokļu pabalstiem attiecas uz trešo valstu pilsoņiem, kuri ir pastāvīgie iedzīvotāji. ES tiesību akti tiecas nodrošināt, lai trešo valstu pilsoņu ģimenes locekļi nekļūtu par apgrūtinājumu dalībvalstu sociālās palīdzības sistēmām⁵²⁷. Saskaņā ar **Ģimenes atkalapvienošanās direktīvu** pieteikumus par ģimenes atkalapvienošanos jāsniedz pierādījumi, ka likumīgam apgādniekam (t. i., trešās valsts valstspiederīgajam, kuram ir uzturēšanās atļauja uz vienu gadu vai ilgāk

524 ANO, Bērna tiesību komiteja (2013), *Vispārējais komentārs Nr. 15 (2013) par bērna tiesībām tikt nodrošinātam ar visaugstāko iespējamo veselības aizsardzības līmeni* (24. pants), CRC/C/GC/15, 2013. gada 17. aprīlis, 24. punkts.

525 Turpat, 31. punkts.

526 ES, Eiropas Savienības Padome (2000), *Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības*, OV 2000 L 180, 3. pants.

527 Sk. arī *FRA* un ECT (2020), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā*, 2020. gada 17. decembris.

un pamatotas cerības saņemt pastāvīgās uzturēšanās atļauju) ir mājoklis, kas uzskatāms par normālu salīdzināma lieluma ģimenei tajā pašā reģionā. Mājoklim būtu jāatbilst vispārējiem higiēnas un drošības standartiem, kas ir spēkā attiecīgajā dalībvalstī⁵²⁸.

Uzņemšanas nosacījumu direktīva (24. panta 2. punkts) uzliek dalībvalstīm par pienākumu izmitināt patvērumu meklējošos nepavadītos bērnus kopā ar radniekiem, audžu aprūpē vai pienācīgā izmitināšanas vietā. EST ir nolēmusi, ka būtiskos uzņemšanas nosacījumus, tostarp mājokli, nevar atņemt sankciju piemērošanas nolūkā, jo tādējādi netiek apmierinātas pieteikuma iesniedzēju pamatvajadzības.

Piemērs. *Zubair Haqbin*⁵²⁹ lieta attiecās uz prejudiciālo nolēmumu tiesvedībā starp Zubair Haqbin kungu un Beļģijas Patvēruma meklētāju uzņemšanas federālo aģentūru (*Fedasil*), kas attiecās uz *Haqbin* ierosināto prasību pret *Fedasil* par kompensāciju pēc diviem tās lēmumiem, ar kuriem viņam uz laiku tika liegti uzņemšanas materiālie nosacījumi. Afganistānas valstspiederīgais Haqbin kungs ieradās Beļģijā kā nepavadīts bērns un iesniedza starptautiskās aizsardzības pieteikumu. Viņš tika ievietots uzņemšanas centrā, kur bija iesaistīts skandālā ar citiem iemītniekiem. Pēc šī incidenta uzņemšanas centra direktors izlēma nenodrošināt Haqbin kungam materiālo palīdzību 15 dienas. EST pirmoreiz pieņēma lēmumu par to tiesību tvērumu, kuras dalībvalstīm piešķirtas saskaņā ar 20. panta 4. punktu Direktīvā 2013/33/ES, ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai. Pamatojoties uz EST interpretāciju, dalībvalsts nevar piemērot sankcijas, atņemot (pat īslaicīgi) uzņemšanas materiālos nosacījumus saistībā ar mājokli, pārtiku vai apģērbu, ciktāl tas pieteikuma iesniedzējam atņemtu viņa pamatvajadzību apmierināšanas iespēju. Citu sankciju piemērošanai jebkuros apstākļos ir jāatbilst nosacījumiem, kas attiecas uz proporcionalitātes principu un cieņas saglabāšanu. Ņemot to vērā, nepavadīta bērna gadījumā šādas sankcijas ir jānosaka, jo īpaši ņemot vērā bērna intereses.

528 ES, Eiropas Savienības Padome (2003), 2003. gada 22. septembra Direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanas (ģimenes atkalapvienošanas direktīva), OV L 251, 3.10.2003., 12.–18. lpp., 7. panta 1. punkta a) apakšpunkts.

529 EST, C-233/18, *Zubair Haqbin pret Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers*, 2019. gada 12. novembris.

EP tiesību sistēmā saskaņā ar ECTK nav paredzētas vispārējas tiesības uz mājokli, bet, ja valsts nolemj nodrošināt mājokļus, tas jādara nediskriminējoši.

Piemērs. Lietā *Bah pret Apvienoto Karalisti*⁵³⁰ pieteikuma iesniedzēja, kas likumīgi uzturējās Apvienotajā Karalistē, bija saņēmusi atļauju, ka viņai drīkst pievienoties dēls ar noteikumu, ka viņš neizmantos valsts līdzekļus. Drīz pēc dēla ierašanās pieteikuma iesniedzēja bija lūgusi palīdzību, lai atrastu mājokli. Tā kā viņas dēls bija pakļauts imigrācijas kontrolei, viņai tika atteikta prioritāte, uz kuru viņai citos apstākļos kā netīšai bezpajumtniecei ar nepilngadīgu bērnu būtu bijušas tiesības. Galu galā iestādes viņai bija palīdzējušas atrast jaunu dzīvesvietu un vēlāk piešķirušas sociālo mājokli. Pieteikuma iesniedzēja apgalvoja, ka atteikums piešķirt viņai prioritāti ir bijis diskriminējošs. ECT ir norādījusi, ka ir likumīgi noteikt kritērijus tādu ierobežotu resursu kā sociālie mājokļi piešķiršanai, ja šie kritēriji netiek noteikti patvaļīgi un nav diskriminējoši. Atteikums piešķirt pieteikuma iesniedzējai prioritāti nebija patvaļīgs, ņemot vērā, ka viņa bija ievedusi dēlu valstī, skaidri apzinoties viņa ieceļošanas atļaujas nosacījumus. Turklāt pieteikuma iesniedzēja faktiski nekad nebija bijusi bezpajumtniece un saskaņā ar citiem tiesību aktos noteiktiem pienākumiem pašvaldībai būtu bijis jāpalīdz viņai un viņas dēlam, ja tiešām būtu radušies bezpajumtniecības draudi. Tāpēc ECT ir secinājusi, ka šajā lietā nav pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar 8. pantu.

ECT ir izskatījusi arī lietas par klejotāju ģimeņu izraidīšanu no apmetnēm⁵³¹.

Piemērs. Lieta *Winterstein u. c. pret Franciju*⁵³² attiecās uz izraidīšanas tiesvedību, kas bija ierosināta pret vairākām klejotāju ģimenēm, kuras bija daudzus gadus dzīvojušas tajā pašā vietā. Valsts tiesas izsniedza rīkojumus par ģimeņu izraidīšanu ar soda piemērošanu par rīkojuma neievērošanu. Kaut arī rīkojumi netika realizēti, daudzas ģimenes izvācās. Tikai četrām ģimenēm tika nodrošināta alternatīva izmitināšana sociālajos mājokļos; netika izveidotas tā saucamās ģimeņu apmetnes, kur izmitināt pārējās ģimenes. Lietas konkrētajos apstākļos proporcionalitātes principa realizēšanā bija īpaši jāapsver izraidīšanas sekas un risks, ka ģimenes paliek bez

530 ECT 2011. gada 27. septembra spriedums lietā *Bah pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 56328/07.

531 ECT 2004. gada 27. maija spriedums lietā *Connors pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 66746/01.

532 ECT, *Winterstein u. c. pret Franciju*, Nr. 27013/07, 2013. gada 17. oktobris.

mājokļa. Valsts iestādes sākotnēji to neizdarīja. Turklāt daudzi starptautiskie un EP instrumenti uzsvēra nepieciešamību romu vai klejotāju piespiedu izraidīšanas gadījumā nodrošināt alternatīvu izmitināšanu, ņemot vērā viņu piederību neaizsargātai minoritātei. Līdz ar to tiesa konstatēja, ka ir pārkāptas 8. pantā norādītās pieteikuma iesniedzēju tiesības.

ECT ir netieši pievērsusies mājokļa kvalitātes jautājumam, norādot, ka neatbilstošs mājoklis neattiecinot bērnu nodošanu valsts aprūpē⁵³³ (sk. arī [5.2. iedaļu](#) un [6.2. iedaļu](#)). ECT ir bijis arī iemesls izskatīt valsts pozitīvos pienākumus aprūpes un dzīves apstākļu kontekstā attiecībā pret nepavadītiem ārvalstu bērniem, pat ja viņi uzturas valstī nelikumīgi.

Piemērs. Lieta *Khan pret Franciju*⁵³⁴ attiecās uz to, ka Francijas varas iestādes nenodrošināja nepavadītiem ārvalstu bērniem aprūpi pirms un pēc improvizētu nometņu uzstādīšanas *lande de Calais* ("Calais tirelis") dienvidu daļā. Pieteikuma iesniedzējs, kurš bija ieradies Francijā 11 gadu vecumā, dzīvoja nometnē sešus mēnešus vidē, kas bija acīmredzami nepiemērota bērniem un kurā bija īpaši neveselīgi, bīstami un nedroši apstākļi. Situācija pasliktinājās pēc nometnes nojaukšanas, proti, tika nojaukta būda, kurā bija dzīvojis pieteikuma iesniedzējs, un kopumā pasliktinājās dzīves apstākļi šajā vietā. Lai gan uz pieteikuma iesniedzēju attiecās rīkojums par ievietošanu aprūpes iestādē, varas iestādes neveica pasākumus viņa aizsardzībai. Kaut arī vietējās varas iestādes saskārās ar komplicētu uzdevumu, identificējot bērnus starp visām uz vietas klātesošajām personām un nodrošinot viņiem pienācīgu aprūpi, tiesa nebija pārliecināta, ka iestādes bija paveikušas visu, kas pamatoti tika no tām gaidīts, lai šajā lietā tās izpildītu savus pozitīvos pienākumus, ņemot vērā, ka pieteikuma iesniedzējs bija jauns, nepavadīts ārvalstu bērns, kurš teritorijā atradās nelikumīgi un tādējādi piederēja vienai no sabiedrības neaizsargātākajām kategorijām. Pieteikuma iesniedzēja dzīves vides un aizsardzības rīkojuma nerealizēšanas kombinācija izraisīja pazemojošu izturēšanos un ECTK 3. panta pārkāpumu.

Tiesības uz atbilstošu mājokli ir garantētas [ESH 31. pantā](#). ESTK ir norādījuši, ka "[a]tbilstošs mājoklis saskaņā ar ESH 31. pantu ir mājoklis, kas ir drošs,

⁵³³ ECT 2006. gada 26. oktobra spriedums lietā *Wallová un Walla pret Čehijas Republiku*, Nr. 23848/04, 73. un 74. punkts; ECT 2007. gada 21. jūnija spriedums lietā *Havelka u. c. pret Čehijas Republiku*, Nr. 23499/06, 57.–59. punkts.

⁵³⁴ ECT 2019. gada 28. februāris spriedums lietā *Khan pret Franciju*, Nr. 12267/16.

raugoties no sanitārā un veselības viedokļa, t. i., tajā jābūt visām elementārajām labierīcībām, tādām kā ūdens, apkure, sadzīves atkritumu izvešana, sanitārās iekārtas un elektrība, un tam jābūt drošam arī konstrukcijas ziņā, nepārapdzīvotam un ar likumīgi nostiprinātām īpašumtiesībām”⁵³⁵. Izlikšana no mājokļa ir pieļaujama, ja tā ir pamatota, tiek veikta apstākļos, kas nepazemo cilvēka cieņu, un ja tiek piedāvāts alternatīvs mājoklis⁵³⁶. Dzīves apstākļiem patvēruma centros “būtu jābūt tādiem, lai tiktu ievērota cilvēka cieņa”, tiem “jāatbilst drošības, veselības un higiēnas prasībām un tajos jābūt elementārām labierīcībām, t. i., tiram ūdenim, pietiekamam apgaismojumam un apkurei. Vēl viena pamatprasība, kas attiecas uz pagaidu mājokļiem, ir to tuvākās apkārtnes drošība”⁵³⁷.

Runājot par mājokļiem neatbilstīgā situācijā esošiem ārvalstu bērniem, ESTK ir norādījusi, ka gan nespēja nodrošināt nekāda veida mājokli, gan neatbilstoša izmitināšana viesnīcās ir ESH 17. panta 1. punkta pārkāpums⁵³⁸. Turklāt saskaņā ar ESH 31. panta 2. punktu par bezpajumtniecības novēršanu valstīm ir jānodrošina neatbilstīgā situācijā esošiem bērniem atbilstoša patvēruma vieta, nepieņemot aizturēšanu⁵³⁹.

535 ESTK 2009. gada 20. oktobra lēmums lietā *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 47/2008, 43. punkts.

536 ESTK, *Eiropas Romu tiesību centrs (ERRC) pret Itāliju*, sūdzība Nr. 27/2004, 2005. gada 7. decembris, 41. punkts; ESTK, *Médecins du Monde – International pret Franciju*, sūdzība Nr. 67/2011, 2012. gada 11. septembris, 74., 75. un 80. punkts.

537 ESTK, *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 47/2008, 2009. gada 20. oktobris, 62. punkts; ESTK, *Eiropas Nacionālo organizāciju federācija darbam ar bezpajumtniekiem (FEANTSA) pret Nīderlandi*, Nr. 86/2012, 2014. gada 2. jūlijs.

538 ESTK 2012. gada 23. oktobra lēmums lietā *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Beļģiju*, sūdzība Nr. 69/2011, 82.–83. punkts. Sk. arī FRA (2010), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States* (Nošķirti bērni, kuri meklē patvērumu Eiropas Savienības dalībvalstīs), 2010. gada 7. decembris, 30. lpp.

539 ESTK 2009. gada 20. oktobra lēmums lietā *Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Nīderlandi*, sūdzība Nr. 47/2008, 64. punkts.

8.5. Tiesības uz atbilstošu dzīves līmeni un tiesības uz sociālo nodrošinājumu

Svarīgākie aspekti

- Piekļuvei bērnu pabalstiem un bērnakopšanas atvaļinājumam ir jābūt nediskriminējošai.
- ES tiesību sistēmā saskaņā ar mācekļības līgumiem strādājošu jauniešu sociālā nodrošinājuma segums nedrīkst būt tik zems, ka viņi tiek izslēgti no vispārējās aizsardzības.
- Saskaņā ar ESH ģimenes pabalstu izmaksas apturēšana skolas kavējumu dēļ ir ģimenes tiesību uz ekonomisku, sociālu un juridisku aizsardzību nesamērīgs ierobežojums.

ES tiesību sistēmā [ES Pamattiesību hartas](#) 34. panta 1. punktā ir noteikts, ka “Savienība atzīst un ievēro tiesības uz sociālā nodrošinājuma pabalstiem un sociāliem pakalpojumiem” gadījumos, kas atbilst sociālā nodrošinājuma tradicionālajām jomām (maternitāte, slimība, nelaimes gadījums darba vietā, atrašanās apgādībā vai vecums un darba zaudējums). Šīs tiesības attiecas uz ikvienu personu, kas likumīgi dzīvo un pārvietojas ES teritorijā. Tiesības uz sociālo palīdzību ir atzītas, lai nodrošinātu pienācīgu dzīvi tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu, un apkarotu sociālo atstumtību un nabadzību. Visus šos aspektus nosaka “saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, kā arī valstu tiesību aktiem un praksi” (hartas 34. panta 1. punkts). [Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvā](#) ir atrunātas tiesības uz paternitātes atvaļinājumu, vecāku atvaļinājumu un elastīgu darba laiku⁵⁴⁰. [Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas](#)⁵⁴¹ 11. pantā ir atruna, ka pret pastāvīgajiem iedzīvotājiem ir jāizturas tāpat kā pret valstspiederīgajiem sociālās apdrošināšanas, sociālās palīdzības un sociālās aizsardzības ziņā, kā definēts valsts tiesību sistēmā. Pamatojoties uz [Kvalifikācijas direktīvas](#)⁵⁴² 29. pantu, starptautiskās aizsardzības saņēmējiem dalībvalstī, kas šo

540 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2019), [Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Direktīva \(ES\) 2019/1158 par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES](#), OV 2019 L 188.

541 ES, Eiropas Savienības Padome, [Padomes 2003. gada 25. novembra Direktīva 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji](#), OV 2004 L 16.

542 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2019), [Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/95/ES par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu \(pārstrādāta versija\)](#), OV 2011 L 337.

aizsardzību piešķirusi, ir jāsaņem nepieciešamā sociālā palīdzība, kāda tiek nodrošināta minētās dalībvalsts valstspiederīgajiem. Dalībvalstis nodrošina, ka pieteikuma iesniedzējiem, sagatavojot starptautiskās aizsardzības pieteikumus, ir pieejami uzņemšanas materiālie nosacījumi⁵⁴³.

EST ir norādījusi, ka dalībvalsts nedrīkst pieprasīt citu ES dalībvalstu valstspiederīgajiem bērna kopšanas pabalsta saņemšanai uzrādīt oficiālu uzturēšanās atļauju, ja attiecībā uz šīs dalībvalsts valstspiederīgajiem vienīgā prasība tā paša pabalsta saņemšanai ir, lai to dzīvesvieta būtu šajā valstī⁵⁴⁴. Bērna kopšanas atvaļinājuma atteikšana dažām personu kategorijām, piemēram mātēm pasūtītājām bērna iznēsāšanas, ko veic surogātmāte, gadījumos, ir diskriminējoša⁵⁴⁵. Tas pats attiecas uz civildienesta ierēdņiem, kam tiek atteikts bērna kopšanas atvaļinājums, ja viņu sievas nestrādā vai nav nodarbinātas profesionāli, izņemot gadījumus, kad viņas nespēj rūpēties par bērnu smagas slimības vai invaliditātes dēļ⁵⁴⁶. Līdzīgā kārtā dalībvalstīm ir jāievieš tāda bērna kopšanas atvaļinājuma kārtība, kas dvīņu piedzimšanas gadījumā nodrošina vecāku īpašajām vajadzībām atbilstošu atlieksmi. To var nodrošināt, nosakot bērna kopšanas atvaļinājuma garumu atkarībā no piedzimušo bērnu skaita un paredzot citus pasākumus, piemēram, materiālu palīdzību vai finansiālu atbalstu⁵⁴⁷.

EP tiesību sistēmā ECT ir izskatījusi vairākas lietas par iespējamu diskrimināciju, piešķirot bērna kopšanas atvaļinājumu un vecāku pabalstus.

Piemērs. Lietā *Konstantin Markin pret Krieviju*⁵⁴⁸ Krievijas armijas militārpersonai vīrietim bērna kopšanas atvaļinājums tika atteikts, kamēr militārpersonām sievietēm bija tiesības izmantot šo atvaļinājumu. Tiesa ir atzinusi, ka tiesību uz bērna kopšanas atvaļinājumu liegšana militārpersonām vīriešiem nav pamatoti attaisnojama. Tiesa ir norādījusi, ka atšķirīgo

543 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), *Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/33/ES, ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai* (pārstrādāta redakcija), OV 2013 L 180.

544 EST 1998. gada 12. maija spriedums lietā C-85/96 *María Martínez Sala pret Freistaat Bayern*, 60.–65. punkts.

545 EST 2014. gada 18. marta spriedums lietā C-363/12 *Z. pret A Government Department, The Board of Management of a Community School* [GC].

546 EST 2015. gada 16. jūlija spriedums lietā C-222/14 *Konstantinos Maistrellis pret Ypourgos Dikaio-synis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaionaton*, 53. punkts.

547 EST 2010. gada 16. septembra spriedums lietā C-149/10 *Zoi Chatzi pret Ypourgos Oikonomikon*, 72.–75. punkts.

548 ECT, *Konstantin Markin pret Krieviju* [GC], Nr. 30078/06, 2012. gada 22. marts.

attieksmi neattaisno ne īpašais bruņoto spēku konteksts un apgalvojumi par armijas operatīvās efektivitātes apdraudējumu, ne argumenti par sieviešu īpašo lomu bērnu audzināšanā un valstī valdošajām tradīcijām. Tiesa ir secinājusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar 8. pantu.

Piemērs. Lietā *Yocheva un Ganeva pret Bulgāriju*⁵⁴⁹ pirmā pieteikuma iesniedzēja sūdzējās par savu kā vientuļās mātes diskrimināciju. Tā kā viņas bērnu tēvs nebija zināms, viņai tika atteikts ikmēneša pabalsts, kas tika nodrošināts ģimenēm, kurām bija dzīvs tikai viens no vecākiem. ECT konstatēja, ka attiecīgā tiesību akta pamatā bija novecojusi un stereotipiska izpratne par ģimenēm, kurās noteikti ir divi oficiāli vecāki. Tajā pašā laikā bērniem, kuru tēvs nebija zināms, objektīvi ņemot, tieši tāpat nebija viena vecāka rūpju un aizsardzības kā bērniem, kuriem viens no vecākiem bija miris. Tiesa secināja, ka pirmā pieteikuma iesniedzēja bija cietusi no diskriminācijas sava ģimenes stāvokļa un dzimuma dēļ un tika pārkāpts ECTK 14. pants kopā ar 8. pantu.

Plašāki noteikumi par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu, tiesībām uz sociālo un medicīnisko palīdzību un tiesībām izmantot sociālās labklājības dienestu pakalpojumus ir atrodami ESH 12.–14. pantā. ESH 16. pantā ir skaidri minēts, ka sociālie un ģimenes pabalsti ir veids, kā nodrošināt ģimenes dzīves sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību. ESH 30. pantā ir paredzētas tiesības uz aizsardzību pret nabadzību un sociālo atstumtību⁵⁵⁰. Uz dažām ar sociālo nodrošinājumu saistītām prasībām var attiekties ECTK 1. protokola 1. pants, ja saskaņā ar valsts tiesību aktiem tiek radītas īpašumtiesības, paredzot maksājumus atbilstoši tiesībām uz labklājības pabalstiem, kuru piešķiršana ir vai nav atkarīga no iepriekšēju iemaksu veikšanas⁵⁵¹.

Saskaņā ar ESH 12. pantu valstīm ir jāizveido vai jāuztur sociālā nodrošinājuma sistēmas un jācenšas tās progresīvi paaugstināt līdz augstākam līmenim.

Saskaņā ar ESH 16. pantu valstīm ar atbilstošiem līdzekļiem jānodrošina ģimenes ekonomiskā, juridiskā un sociālā aizsardzība. Galvenajiem līdzekļiem būtu jābūt ģimenes vai bērnu pabalstiem, ko piešķir kā daļu no sociālā

⁵⁴⁹ ECT, *Yocheva un Ganeva pret Bulgāriju*, Nr. 18592/15 un 43863/15, 2021. gada 11. maijs.

⁵⁵⁰ Eiropas Padome, Ministru komiteja (2019), *Ministru komitejas deklarācija par bērnu nabadzības novēršanu*, 11.12.2019.

⁵⁵¹ ECT 2011. gada 7. jūlija spriedums lietā *Stummer pret Austriju* [GC], Nr. 37452/02, 82. pants.

nodrošinājuma un kas ir pieejami vispārēji vai atkarībā no ienākumu līmeņa. Pabalstiem ir jābūt atbilstošam ienākumu papildinājumam ievērojamam skaitam ģimeņu. ESTK vērtē ģimenes (bērna kopšanas) pabalstu atbilstību pēc medianālā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma (*Eurostat*)⁵⁵² ESTK ir atzinusi, ka vispārējās ģimenes pabalstu sistēmas trūkums neatbilst ESH⁵⁵³.

ESTK tomēr piekrit, ka bērnu pabalstus var izmaksāt atkarībā no bērnu dzīves vietas⁵⁵⁴. Komiteja uzskata, ka tikai ļoti ierobežotas aizsardzības pret sociāliem un ekonomiskiem riskiem nodrošināšana jauniešiem (15–18 gadus veciem), kas strādā saskaņā ar īpašiem mācekļības līgumiem (kuri dod tiesības tikai uz slimības pabalstiem natūrā un apdrošināšanu pret nelaimes gadījumiem darbā ar likmi 1 %), faktiski izslēdz konkrētu (bērnu) darbinieku kategoriju no “vispārējās aizsardzības, ko piedāvā sociālā nodrošinājuma sistēma kopumā”. Līdz ar to tiek pārkāpts valsts pienākums progresīvi paaugstināt sociālā nodrošinājuma sistēmas līmeni⁵⁵⁵.

Ģimenes pabalstu izmaksas apturēšana skolas kavējumu dēļ arī ir ģimenes tiesību uz ekonomisku, sociālu un juridisku aizsardzību nesamērīgs ierobežojums.

Piemērs. Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājas vidē (*EUROCEF*) bija iesniegusi sūdzību pret Franciju, apgalvojot, ka ģimenes pabalstu izmaksas apturēšana, lai novērstu skolas kavējumus, ir ģimenes tiesību uz ekonomisku, sociālu un juridisku aizsardzību saskaņā ar ESH 16. panta pārkāpums. Secinot, ka pasākums, ņemot vērā tā mērķi, ir nesamērīgs, komiteja ir norādījusi, ka “apstrīdētais pasākums, proti, ģimenes pabalstu izmaksas apturēšana un, iespējams, pārtraukšana, uzliek vecākiem visu atbildību par mērķa mazināt skolas kavējumus sasniegšanu un palielina attiecīgo ģimeņu ekonomisko un sociālo neaizsargātību”⁵⁵⁶.

552 ESTK (2020), *Secinājums 2019 – Austrija*, 2020. gada marts, 21. lpp.

553 ESTK (2011), *Secinājumi 2011 – Turcija (16. pants)*, 2011/def/TUR/16//EN, 2011. gada 9. decembris.

554 ESTK (2014), *Secinājumi XX-2 (Spānija)*, 2014. gada novembris, 23. lpp.

555 ESTK 2012. gada 23. maija lēmums lietā *Valsts elektroenerģijas korporācijas darbinieku vispārīgā apvienība (GENOP-DEI) un Grieķijas arodbiedrību konfederācija (ADEDY) pret Grieķiju*, sūdzība Nr. 65/2011, 48. punkts.

556 ESTK 2013. gada 19. marta lēmums lietā *Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājas vidē (EUROCEF) pret Franciju*, sūdzība Nr. 82/2012, 42. punkts.

Saskaņā ar [Eiropas Konvenciju par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu](#)⁵⁵⁷ migrējošajiem darba ņēmējiem, kas ir likumīgi nodarbināti citas valsts teritorijā, un viņu ģimenēm būtu jānodrošina vienlīdzīga piekļuve sociālajam nodrošinājumam (18. pants) un citiem sociālajiem pakalpojumiem, kas atvieglo viņu uzņemšanu uzņēmējvalstī (10. pants). Arī [Eiropas Konvencija par sociālo nodrošinājumu](#) aizsargā bēgļu un bezvalstnieku piekļuves tiesības sociālajam nodrošinājumam uzņēmējvalstī (tostarp bērniem paredzētajiem ģimenes pabalstiem)⁵⁵⁸.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām tiesības uz atbilstošu dzīves līmeni ir garantētas [Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām](#) 11. pantā un [CRC](#) 27. pantā.

557 Eiropas Padome (1977), [Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu](#), CETS Nr. 93, 1977. gada 24. novembris.

558 Eiropas Padome, [Eiropas Konvencija par sociālo nodrošinājumu](#), CETS Nr. 78, 1972. gada 14. decembris.

9

Migrācija un patvērums

ES	Aptvertie jautājumi	EP
LESD, 21. pants Pamattiesību harta, 7. pants (ģimenes dzīve) un 45. pants (pārvietošanās brīvība) Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK) Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES) Dublinas regula (Nr. 604/2013) Šengenas Robežu kodekss (Regula 562/2006), VII pielikuma 6. punkts EST, C-129/18, <i>SM pret ieceļošanas atļauju dienesta ierēdni</i>, 2019. gads EST, C-91/20, <i>LW pret Bundesrepublik Deutschland</i>, 2021. gada 9. novembris Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES), 25. panta 5. punkts	Ieceļošana un uzturēšanās	ECTK, 8. pants (ģimenes dzīve) ESH, 19. pants
	Vecuma noteikšana	ECTK, 8. pants (privātā dzīve) ESTK, <i>Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājas vidē (EUROCEF) pret Franciju</i>, sūdzība Nr. 114/2015, 2018. gads

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Ģimenes atkalapvienošanās direktīva (2003/86/EK) Kvalifikācijas direktīva (2011/95/ES), 31. pants Uzņemšanas nosacījumu direktīva (2013/33/ES) Pagaidu aizsardzības direktīva (2001/55/EK) Dublinas regula (Nr. 604/2013) EST 2018. gada spriedums lietā C-550/16 <i>A un S pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i>	Ģimenes atkalapvienošanās un no vecākiem nošķirti bērni	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) ECT 2014. gada spriedums lietā <i>Jeunesse pret Nīderlandi</i> [GC], Nr. 12738/10 (ģimenes dzīve, bērna intereses) ECT 1996. gada spriedums lietā <i>Gül pret Šveici</i>, Nr. 23218/94 (ģimenes izraidīšana) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Tuquabo-Tekle u. c. pret Nīderlandi</i>, Nr. 60665/00
Uzņemšanas nosacījumu direktīva (2011/36/ES) 11. pants Atgriešanas direktīva (2008/115/EK), 17. pants EST 2017. gada spriedums lietā C-528/15, <i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie pret Salah Al Chodor un citiem</i>	Bērnu aizturēšana	ECTK, 5. pants (tiesības uz brīvību) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju</i>, Nr. 13178/03 (aizturēšana izraidīšanas nolūkā) ECT 2017. gada spriedums lietā <i>S.F. un citi pret Bulgāriju</i>, Nr. 8138/16 ECT 2016. gada spriedums lietā <i>A.M. un citi pret Franciju</i>, Nr. 24587/12 ECT 2018. gada spriedums lietā <i>Bistieva un citi pret Poliju</i>, Nr. 75157/14 ECT 2021. gada 2. marta spriedums lietā <i>R.R. u. c. pret Ungāriju</i>, Nr. 36037/17 (aizturēšana tranzīta zonā) ECT, <i>Moustahi pret Franciju</i>, Nr. 9347/14, 2020. gads

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK), preambula (24. punkts), 7., 12., 13. pants un 28. panta 3. punkta b) apakšpunkts LESD, 20. pants Atgriešanas direktīva (2008/115/EK) Dublinas regula (Nr. 604/2013) EST, C-112/20, <i>M.A. pret État belge</i>, 2021. gads EST 2021. gada spriedums lietā C-441/19 <i>TQ pret Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid</i> EST 2013. gada spriedums lietā C-648/11 <i>The Queen, pēc MA u. c. pieprasījuma, pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i>	Izraidīšana	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Üner pret Nederlandi</i>, Nr. 46410/99 ECT 2014. gada spriedums lietā <i>Tarakhel pret Šveici</i> [GC], Nr. 29217/12 (bērnu izraidīšana)
Pamattiesību harta, 47. un 48. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un lietas taisnīgu izskatīšanu, nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību) Dublinas regula (Nr. 604/2013) Kvalifikācijas direktīva (2011/95/ES), 31. pants Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES), 7. un 25. pants Direktīva par cietušo tiesībām (2012/29/ES), 8. pants	Tiesu iestāžu pieejamība	ECTK, 13. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību) ESH, 16. pants Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu, 6. pants ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Rahimi pret Grieķiju</i>, Nr. 8687/08 (efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, lai iebilstu pret aizturēšanas apstākļiem)

ES ir skaidra kompetence pieņemt tiesību aktus migrācijas un patvēruma jomā, un tā ir to apjomīgi paveikusi. Noteikumi, kas attiecas uz bērniem migrantiem, reglamentē dažādas migrācijas situācijas, tostarp ar darbu saistītu ilgtermiņa migrāciju, patvērumu un alternatīvo aizsardzību, aplūkojot arī neatbilstīgā situācijā esošu migrantu situāciju. Papildus aizsardzībai, uz kuru ir tiesības višiem bērniem, tostarp bērniem migrantiem, saskaņā ar [ES Pamattiesību hartas](#) 24. pantu, hartas 18. un 19. pants attiecas uz patvēruma tiesībām un aizsardzību izraidīšanas vai izdošanas gadījumā. ES ir pievērsusi uzmanību arī nepavadītu nepilngadīgo īpašajām vajadzībām, tostarp saistībā ar juridiskiem aspektiem, piemēram, juridisku aizbildnību un juridisku pārstāvību, vecuma

noteikšanu, ģimenes locekļu meklēšanu un ģimenes atkalapvienošanas, patvēruma procedūrām, aizturēšanu un izraidīšanu, kā arī saistībā ar aspektiem, kas attiecas uz bērnu dzīves apstākļiem, tostarp mājokli, veselības aprūpi, izglītību un apmācību, reliģiju, kultūras normām un vērtībām, atpūtu un izklaidi un pieredzi, saskaroties ar rasismu⁵⁵⁹. EST ir plaša judikatūra attiecībā uz bērnu aizsardzību patvēruma un migrācijas kontekstā.

EP sistēmā bērnu migrantu tiesības dažādos kontekstos jo īpaši atbalsta četras konvencijas: [ECTK](#), [ESH](#), [Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu](#) un [Eiropas Konvencija par pilsonību](#). Šajā nodaļā galvenā uzmanība ir pievērsta ECTK noteikumu īstenošanai, jo īpaši 3. pantam (aizsardzība pret necilvēcīgu un pazemojošu izturēšanos), 5. pantam (brīvības atņemšana) un 8. pantam (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) atsevišķi vai saistībā ar 14. pantu (diskriminācijas aizliegums). Šos noteikumus izmanto, lai atbalstītu nepilngadīgu migrantu, bēgļu un patvēruma meklētāju un viņu ģimenes locekļu tiesības uz ģimenes atkalapvienošanas, tiesu iestāžu pieejamību un pastāvīgu uzturēšanos uzņēmējvalstī. EP Ministru komiteja ir pieņēmusi arī ieteikumu ar aicinājumu uz [efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirtiem bērniem](#) migrācijas kontekstā⁵⁶⁰.

Starptautiskā līmenī ANO [Konvencija par bēgļa statusu](#)⁵⁶¹ kopā ar tās 1967. gada protokolu ir starptautiskās bēgļu aizsardzības pamatelements. Turklāt Eiropas līmenī bērnu tiesības migrācijas un patvēruma kontekstā atbalsta vairāki [CRC](#) noteikumi un [CRC](#) komitejas vispārējie komentāri, kas ir izmantoti, izstrādājot

559 Sk. arī [FRA \(2010\), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*](#) (Nošķirti bērni, kuri meklē patvērumu Eiropas Savienības dalībvalstīs), 2010. gada 7. decembris; [FRA \(2011\), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union who are not removed*](#) (Eiropas Savienībā nelegāli dzīvojošo migrantu, kuri nav izraidīti, pamattiesības), 2017. gada 7. aprīlis, 27.–38. lpp.; [FRA \(2011\), *Migrants in an irregular situation: Access to healthcare in 10 European Union Member States*](#) (Migranti neatbilstīgā situācijā – veselības aprūpes pieejamība 10 Eiropas Savienības dalībvalstīs), 2011. gada 11. oktobris, 26.–30. lpp.; [FRA \(2018\), *Children's rights and justice – Minimum age requirements in the EU*](#) (Bērnu tiesības un tiesiskums – minimālā vecuma prasības ES), 2018. gada 25. aprīlis; [FRA \(2020\), *Fundamental rights of refugees, asylum applicants and migrants at the European borders*](#) (Bēgļu, patvēruma meklētāju un migrantu pamattiesības uz Eiropas robežām), 2020. gada 27. marts.

560 Sk. arī Eiropas Padome, Ministru komiteja (2019), [Recommendation Rec\(2019\)11 on effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration](#) (Ieteikums Rec(2019)11 par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirtiem bērniem migrācijas kontekstā), 2019. gada 11. decembris.

561 ANO Ģenerālā asambleja (1951), [Konvencija par bēgļa statusu](#), 28.7.1951., ANO līgumu krājums, 189. sēj., 137. lpp.

Eiropas līmeņa juridiskus pasākumus⁵⁶². Jo īpaši ar 8. pantu tiek aizsargātas bērna tiesības uz identitāti, iekļaujot valstspiederību, vārdu un ģimenes attiecības; ar 9. pantu tiek garantēts īpašas aizsardzības nodrošinājums jebkuram bērnam, kuram ir īslaicīgi vai pastāvīgi atņemta ģimenes vide; ar 22. pantu bēgļu bērniem tiek nodrošinātas tiesības uz īpašu aizsardzību un palīdzību. Vairākums individuālo sūdzību, ko izskata *CRC* komiteja saskaņā ar *CRC* trešo protokolu, attiecas uz migrācijas vai patvēruma jomu.

Turpmākajās iedaļās ir aplūkota ieceļošana un uzturēšanās (9.1. iedaļa), vecuma noteikšana (9.2. iedaļa), ģimenes atkalapvienošanās no vecākiem nošķirtu bērnu gadījumā (9.3. iedaļa), aizturēšana (9.4. iedaļa), izraidīšana (9.5. iedaļa) un tiesu iestāžu pieejamība (9.6. iedaļa).

9.1. Ieceļošana un uzturēšanās

Svarīgākie aspekti

- ES valstspiederīgajiem ir tiesības brīvi pārvietoties ES teritorijā.
- Lēmumi par bērnu ieceļošanu un uzturēšanos būtu jāpieņem saskaņā ar atbilstošiem mehānismiem un procedūrām un bērnu interesēs.

ES tiesību sistēmā bērnu tiesību būtība un piemērošanas joma lielā mērā atšķiras atkarībā no bērna un bērna vecāku valstspiederības un atkarībā no tā, vai bērns migrē kopā ar saviem vecākiem vai viens.

ES valstspiederīgo migrācija uz citu ES dalībvalsti tiek uzskatīta par brīvu pārvietošanos, un to regulē dažādi juridiski instrumenti. ES valstspiederīgajiem piešķirtās tiesības ir plašas, un to mērķis ir veicināt optimālu mobilitāti ES. Pirmkārt, saskaņā ar *LESD* 21. pantu ES pilsoņiem un viņu ģimenes locekļiem ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot ES dalībvalstu teritorijā. Turklāt pēc ierašanās uzņēmējvalstī viņiem ir tiesības uz tādu pašu attieksmi kā šīs valsts valstspiederīgajiem attiecībā uz piekļuvi darba tirgum un darba apstākļiem,

⁵⁶² Apvienoto Nāciju Organizācija (2017), *Apkopoti vispārējie komentāri par vispārējiem principiem attiecībā uz bērnu cilvēktiesībām starptautiskās migrācijas kontekstā, ko sniedza Visu migrējošu darbaņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzības komiteja* (Nr. 3, 2017) un *Bērna tiesību komiteja* (Nr. 22, 2017), CMW/C/GC/3-CRC/C/GC/22, 2017. gada 16. novembris.

sociālajiem un labklājības pabalstiem, skolām, veselības aprūpi u. c. ES pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties ir garantētas arī [ES Pamattiesību hartas](#) 45. pantā.

Turklāt to bērnu tiesības, kuri pārvietojas ar vecākiem/aprūpētājiem, kas ir ES valstspiederīgie, regulē arī [Brīvas pārvietošanās direktīva](#)⁵⁶³. Tajā noteikts, ka ģimenes locekļiem ir tiesības ieceļot un uzturēties uzņēmējvalstī vienlaikus ar primāro ES pilsoni vai pēc viņa pārceļšanās uz šo valsti (5. panta 1. punkts). Saskaņā ar šo direktīvu ģimenes locekļi ir ES migranta vai viņa laulātā vai partnera bioloģiskie bērni, kas ir vecumā līdz 21 gadam vai ir apgādājami (2. panta 2. punkts). Ģimenes locekļi var būt gan ES, gan trešo valstu valstspiederīgie ar noteikumu, ka primārā persona, ar kuru viņi ir pārcēlušies, ir ES valstspiederīgais. Pirmos trīs mēnešus pēc pārceļšanās ģimenei ir beznosacījuma uzturēšanās tiesības, bet vēlāk ES pilsoņiem, kas vēlas, lai viņu bērni paliktu uzņēmējvalstī kopā ar viņiem, ir jāapliecina, ka viņiem ir pietiekami finanšu līdzekļi un visaptverošs veselības apdrošināšanas segums viņu vajadzību apmierināšanai (7. pants). Bērni un citi ģimenes locekļi, kas kopā ar ES pilsoni nepārtraukti ir uzturējušies uzņēmējvalstī piecus gadus, automātiski iegūst pastāvīgas uzturēšanās atļauju (16. panta 2. punkts un 18. pants). No tā brīža uz viņiem vairs neattiecas nekādi nosacījumi par līdzekļiem / veselības apdrošināšanu.

EST ir lēmusi arī par trešo valstu valstspiederīgo bērnu ierašanās un uzturēšanās tiesībām *kafala* attiecībās ar kādu ES pilsoni.

Piemērs. Lietā *SM pret ieceļošanas atļauju dienesta ierēdni*⁵⁶⁴ Alžīrijas valstspiederīgajam SM tika liegta ieceļošana Apvienotās Karalistes teritorijā kā bērnam, kuru bija adoptējis Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstspiederīgais saskaņā ar Alžīrijas *kafala* sistēmu. Saskaņā ar EST Savienības pilsoņu “tiešā pēcnācēja” koncepcija ir jāinterpretē kā tāda, kas neiekļauj bērnu, kurš ir ievietots kāda Savienības pilsoņa pastāvīgā likumīgā aizbildniecībā saskaņā ar Alžīrijas *kafala* sistēmu, jo šāda ievietošana neveido vecāka-bērna attiecības starp viņiem. Tomēr kompetento valsts iestāžu ziņā ir sekmēt ieceļošanu un uzturēšanos bērnam, kurš ir nodots ES pilsoņu likumīgā aizbildniecībā atbilstoši Alžīrijas *kafala* sistēmai, kā vienam no

563 Jāievēro, ka attiecīgie šīs direktīvas noteikumi attiecas arī uz EEZ. Sk. arī 1992. gada 2. maija [Līguma par Eiropas Ekonomikas zonu III daļu “Personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte”](#) un [Nolīgumu starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos](#), kas parakstīts Luksemburgā 1999. gada 21. jūnijā un stājies spēkā 2002. gada 1. jūnijā, OV 2002 L 114/6.

564 EST 2019. gada 26. marta spriedums lietā C-129/18 *SM pret ieceļošanas atļauju dienesta ierēdni*.

ES pilsoņa "citiem ģimenes locekļiem" saskaņā ar Direktīvas 2004/38/EK 3. panta 2. punktu Pamattiesību hartas 24. panta 2. punktu. Tas ir jādara, sabalansēti un pamatoti novērtējot visus lietas apstākļus, kur tiek ņemtas vērā bērna intereses. Ja novērtējumā tiek konstatēts, ka bērna un aizbildņa ģimenes dzīve ir reāla un bērns ir aizbildņa aizgādībā, tad šim bērnam ir jāpiešķir iecelšanas un uzturēšanās tiesības.

Tādu trešo valstu valstspiederīgo, kuri nepieder pie ES migrantu ģimenēm, tiesības brīvi pārvietoties ir vairāk ierobežotas. Šo jomu daļēji regulē ES tiesību akti un daļēji valstu imigrācijas tiesību akti⁵⁶⁵.

Starptautiskās aizsardzības procedūru kontekstā bērnus uzskata par neaizsargātām personām, kuru īpašā situācija dalībvalstīm jāņem vērā, kad tās īsteno ES tiesību aktus⁵⁶⁶. Tas nozīmē, ka valstīm jāapzina un jāveic visi īpašie pasākumi, lai apmierinātu konkrēti patvēruma meklētāju bērnu vajadzības, kad viņi ieeļo uzņēmējvalstī. ES Pamattiesību hartas 24. pants ir piemērojams ES patvēruma *acquis* iecelšanas un uzturēšanās prasībām, ciktāl tās attiecas uz bērniem. Saskaņā ar šo pantu visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai privātas iestādes, ES dalībvalstīm ir jāraugās, lai pirmkārt tiktu ņemtas vērā bērna intereses.

Piemērs. Lietā *LW pret Bundesrepublik Deutschland*⁵⁶⁷ prasība par pagaidu nolēmumu bija saistīta ar Direktīvas 2011/95/ES interpretāciju attiecībā uz uzturēšanās statusu bērnam ar Tunisijas valstspiederību, kurš bija dzimis Vācijā tēvam, kurš bija atzīts kā Sīrijas bēglis, un tunisiešu mātei; viņi visi dzīvoja Vācijā. Tiesa nolēma, ka dalībvalstij nav aizliegts saskaņā ar labvēlīgākiem valsts standartiem piešķirt bēgļa statusu trešās valsts valstspiederīgā bērnam, ja šim trešās valsts valstspiederīgajam jau ir bēgļa statuss. Tas iekļauj gadījumus, kad bērns ir dzimis šīs dalībvalsts teritorijā, un pat tad, ja bērnam ir tādas trešās valsts valstspiederība, kurā bērns nebūtu

565 Eiropas Savienības Padome (2003), *Padomes Direktīva 2003/86/EK* (2003. gada 22. septembris) par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos, OV 2003 L 251.

566 Īpaši sk. ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/33/ES, ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai (pārstrādātā redakcija) (pārstrādātā Uzņemšanas nosacījumu direktīva), OV 2013 L 180, 21. pants, un Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2008), 2008. gada 16. decembra Direktīva 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūram dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi (Atgriešanas direktīva), OV 2008 L 348, 3. panta 9. punkts.

567 EST, C-91/20, *LW pret Bundesrepublik Deutschland*, 2021. gada 9. novembris.

pakļauts vajāšanas riskam, ja uz bērnu neattiecas kāds izslēgšanas pamats (direktīvas 12. panta 2. punkts), un šim bērnam pēc valstspiederības vai cita personīga juridiskā statusa elementa nav tiesību uz labvēlīgāku attieksmi šajā dalībvalstī nekā tā, kas izriet no bēgļa statusa piešķiršanas.

Konkrētāk, ciktāl tās attiecas uz bērniem, pamatojoties uz bērna interešu principu, tiek īstenota [Direktīva 2013/32/ES](#) par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai (Patvēruma procedūru direktīva)⁵⁶⁸ un Regula, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm ([Dublinas regula](#))⁵⁶⁹. Abos šajos tiesību aktos ir iekļautas arī īpašas garantijas attiecībā uz nepavadītiem nepilngadīgajiem, tostarp viņu juridisko pārstāvību. Saskaņā ar [Regulu 562/2006](#) par Šengenas Robežu kodeksu robežsargiem ir jāpārbauda, vai personas, kas pavada nepilngadīgos, pilda vecāku pienākumus, jo īpaši, ja nepilngadīgos pavada tikai viens pieaugušais un ir nopietns iemesls aizdomām, ka nepilngadīgie varētu būt pretlikumīgi aizvesti no sava(-u) juridiskā aizbildņa(-u) aizbildnības. Tādā gadījumā robežsargs veic turpmāku izmeklēšanu, lai saņemtajā informācijā konstatētu nekonsekvences vai pretrunas. Ja nepilngadīgie ceļo vieni, robežsargi, rūpīgi pārbaudot ceļošanas dokumentus un apstiprinājuma dokumentus, pārliecinās par to, ka nepilngadīgie nepamet teritoriju pret tās personas(-u) gribu, kura pilda viņu vecāku pienākumus⁵⁷⁰.

EP tiesību sistēmā [ECTK](#) 8. pantā minētās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību bieži tiek piemērotas kā garantija pret izraidīšanu lietās, kas attiecas uz bērniem, kuri citādi tiktu uzskatīti par tādiem, kam nav vajadzīga starptautiskā, tostarp alternatīvā, aizsardzība. Tiesa ir konstatējusi 8. panta pārkāpumus lietās, kurās ir bijuši iesaistīti bērni, jo piespiedu šķiršana no

568 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), [2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/32/ES par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai](#), OV 2013 L 180/60, 25. panta 6. punkts.

569 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), [2013. gada 26. jūnija Regula \(ES\) Nr. 604/2013, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm](#), OV 2013 L 180/31–180/59, 6. pants.

570 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2006), [Regula \(EK\) Nr. 562/2006, ar kuru ievieš Kopienas Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām \(Šengenas Robežu kodekss\)](#), OV 2006 L 105, VII pielikums, 6. punkts.

tuvīm ģimenes locekļiem var smagi ietekmēt bērnu izglītību, sociālo un emocionālo stabilitāti un identitāti⁵⁷¹.

ESH 19. pantā ir norādīts dalībvalstu pienākums sekmēt, ciktāl iespējams, ģimenes atkalapvienošanās ārvalsts strādniekam, kuram ir atļauts apmesties šajā teritorijā.

Turklāt EP Ministru komitejas [Ieteikumā par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirti bērniem migrācijas kontekstā](#) ir noteikti skaidri vadošie principi, kas attiecas uz migrācijā esošu bērnu aizsardzības, palīdzības un drošības izvirzīšanu priekšplānā un ir ārkārtīgi svarīgi rīcībai bērnu interesēs, lai nodrošinātu bērnu tiesību un labbūtības ievērošanu⁵⁷².

9.2. Vecuma noteikšana

Svarīgākie aspekti

- Vecuma noteikšana nozīmē procedūras, saskaņā ar kurām iestādes cenšas noteikt migranta juridisko vecumu, lai lemtu par to, kādas imigrācijas procedūras un noteikumi jāievēro⁵⁷³.
- Vecuma noteikšanas procedūrās jāņem vērā bērnu tiesības.

ES tiesību sistēmā saskaņā ar [Patvēruma procedūru direktīvas](#) 25. panta 5. punktu dalībvalstis var izmantot medicīniskas pārbaudes, kuras veic, "pilnībā ievērojot personas cieņu un ar vismazāk invazīviem paņēmieniem, un pārbaudes veic kvalificēti medicīnas speciālisti"⁵⁷⁴. Saskaņā ar šo noteikumu personas turklāt jāinformē valodā, ko tās saprot, par iespēju, ka viņu vecumu var noteikt

571 ECT 2001. gada 21. decembra spriedums lietā *Sen pret Nīderlandi*, Nr. 31465/96; ECT 2006. gada 1. marta spriedums lietā *Tuquabo-Tekle u. c. pret Nīderlandi*, Nr. 60665/00.

572 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2019), *Recommendation CM/Rec(2019)11 on effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration* (Ieteikums Rec(2012)11 par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirti bērniem migrācijas kontekstā), 2019. gada 11. decembris.

573 Sk. arī FRA un ECT (2020), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā*, 2020. gada 17. decembris, 10. iedaļa.

574 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), *Direktīva 2013/32/ES par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai*, OV 2013 L 180 2013. gada 26. jūnijs.

medicīniskā pārbaudē, un jāiegūst viņu piekrišana vai viņu likumīgā pārstāvja piekrišana. Atteikšanās piedalīties vecuma noteikšanas pārbaudē nevar būt starptautiskās aizsardzības pieteikuma noraidīšanas iemesls. Piekrišanas medicīniskām pārbaudēm vecuma novērtēšanas kontekstā prakse ir atšķirīga dažādās dalībvalstīs, reizēm ir nepieciešama tikai bērna vai tikai aizbildņa, bet reizēm viņu abu piekrišana⁵⁷⁵.

EP tiesību sistēmā īpaši invazīva prakse, kas izmantota vecuma novērtēšanas procedūru kontekstā, var radīt problēmu saskaņā ar [ECTK 3.](#) vai [8.](#) pantu. Tiesa ir interpretējusi ECTK 3. pantu tādā nozīmē, ka tas ietver ļoti dažādus scenārijus, ko varētu uzskatīt par necilvēcīgu un pazemojošu rīcību, tostarp invazīvas fiziskas bērnu pārbaudes⁵⁷⁶. Saskaņā ar [8.](#) pantu, piemērojot to imigrācijas kontekstā, iestādes varētu likumīgi iejaukties bērnu tiesībās uz privātumu un noteikt viņu vecumu, ja tas būtu paredzēts tiesību aktos un nepieciešams, lai aizsargātu kādu no ECTK 8. panta 2. punktā minētajiem likumīgajiem mērķiem.

ESTK ir izskatījusi vairākas lietas saistībā ar bērnu cilvēktiesībām vecuma novērtēšanas kontekstā.

Piemērs. Lietā *EUROCEF pret Franciju*⁵⁷⁷ ESTK analizēja kaulu testēšanas izmantošanu, lai noteiktu nepavadītu bērnu vecumu Francijā, un konstatēja [ESH 17.](#) panta 1. punkta pārkāpumu. Jo īpaši ESTK uzskatīja, ka šādas medicīniskās pārbaudes ir lielā mērā apstrīdamas, jo nav uzticamas un nelabvēlīgi ietekmē bērnu cieņu un fizisko neaizskaramību.

Ministru komitejas ieteikumā par aizbildnību ir norādīts, ka tad, ja nav skaidrs, vai persona ir bērns, un pat pēc valsts vecuma izvērtēšanas procedūru veikšanas valstīm ir jānodrošina, lai viņam būtu aizbildnis vai lai kompetenta iestāde

575 FRA (2018), *Age assessment and fingerprinting of children in asylum procedures – Minimum age requirements concerning children's rights in the EU* (Bērnu vecuma noteikšana un pirkstu nospiedumu noņemšana patvēruma procedūrās – minimālā vecuma prasības saistībā ar bērnu tiesībām ES), 2018. gada 25. aprīlis; sk. arī Eiropas Patvēruma atbalsta birojs, *Age assessment practices in EU+ countries: updated findings* (Vecuma noteikšanas prakse ES+ valstīs – atjauninātie konstatējumi), 2021. gada jūlijs. Pārskatu par dažādajām metodēm, kas tiek izmantotas katrā valstī, sk. Eiropas Patvēruma atbalsta birojs, (2018) *Vecuma novērtēšanas praktiskais ceļvedis*, 2018. gada marts; Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (2021), *Patvēruma ziņojums 2021*, 5.1.2. punkts.

576 ECT, *Yazgül Yılmaz pret Turciju*, Nr. 36369/06, 2011. gada 1. februāris.

577 ESTK 2018. gada 24. janvāra lēmums lietā *Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājās vidē (EUROCEF) pret Franciju*, sūdzība Nr. 114/2015.

nodrošinātu viņa tiesību ievērošanas garantiju.⁵⁷⁸ Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja ir pieņēmusi arī ieteikumu, kurā ir norādīti bērnu vecuma novērtēšanas principi un vadlīnijas nepavadītiem bērniem migrantiem⁵⁷⁹.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām [CRC](#) 8. pants nosaka, ka valstīm jāievēro bērna tiesības uz identitāti. Tas nozīmē pienākumu palīdzēt bērnam apliecināt savu identitāti, kas var ietvert bērna vecuma apstiprināšanu. Tomēr vecuma noteikšanas procedūras būtu jāizmanto tikai kā pēdējais līdzeklis.

Katrā ziņā valstu vecuma noteikšanas procedūru pamatā būtu jābūt bērna interešu principam. ANO Bērna tiesību komiteja apstiprina, ka, nosakot vecumu, būtu jāņem vērā bērna fiziskais izskats un viņa psiholoģiskais briedums. Vecuma noteikšana jāveic zinātniski, droši, bērnam piemērotā veidā, ņemot vērā bērna dzimumu, godīgi, izvairoties no jebkāda bērna tiesību uz fizisko neaizskaramību pārkāpšanas riska un pienācīgi ievērojot cilvēka cieņu⁵⁸⁰. ANO Cilvēktiesību komiteja ir izskatījusi vairākas atsevišķas sūdzības par vecuma novērtēšanu. Komiteja ir uzsvērusi aizbildņa vai likumīgā pārstāvja nepieciešamību bērna atbalstam vecuma novērtēšanas laikā un kritizējusi ģenitāliju izmeklēšanu kā vecuma novērtēšanas metodi⁵⁸¹.

578 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2019), *Recommendation CM/Rec(2019)11 on effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration* (Ieteikums CM/Rec(2012)11 par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirtiem bērniem migrācijas kontekstā), 2019. gada 11. decembris.

579 Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (2017), Ieteikums Nr. 2117, *Child-friendly age assessment for unaccompanied migrant children* (Nepavadītu bērnu migrantu vecuma novērtēšana bērniem draudzīgā veidā), 2017. gada 24. novembris.

580 ANO, Bērna tiesību komiteja (2005), *Vispārējais komentārs Nr. 6 (2005) par rīcību attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts*, CRC/GC/2005/6, 1.9.2005., 31. punkta A) apakšpunkts.

581 Apvienoto Nāciju Organizācija (2021), *Komitejas apstiprinātais atzinums attiecībā uz paziņojumu Nr. 76/2019 saistībā ar Konvencijas par bērna tiesībām fakultatīvo protokolu par paziņojumu sniegšanas procedūru*, CRC/C/86/D/76/2019, 2021. gada 17. augusts.

9.3. Ģimenes atkalapvienošanās no vecākiem nošķirtu bērnu gadījumā

Svarīgākie aspekti

- Eiropas līmeņa noteikumu galvenais mērķis ir bērnu droša atkalapvienošanās ar vecākiem vai nu uzņēmējvalstī, vai izcelsmes valstī.
- Nosakot, ar kuriem ģimenes locekļiem bērns būtu atkal jāapvieno, priekšroka tiek dota bērna vecākiem un/vai galvenajam aprūpētājam.
- Ģimenes atkalapvienošanās gadījumos jāievēro bērnu intereses.

ES tiesību sistēmā galvenais juridiskais instruments ir [Ģimenes atkalapvienošanās direktīva](#), saskaņā ar kuru dalībvalstīm ir jāatļauj ieceļot un uzturēties valstī nepavadīta nepilngadīgā vecākiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, gadījumos, kad pievienošanās saviem vecākiem ārzemēs nav bērna interesēs. Ja bērnam nav vecāku, dalībvalstis pēc saviem ieskatiem var atļaut ieceļot un uzturēties valstī bērna juridiskajam aizbildnim vai kādam citam ģimenes loceklim⁵⁸². Tātad termina “ģimene” definīcija un ar to saistītās tiesības nepavadītu nepilngadīgo gadījumā ir labvēlīgākas salīdzinājumā ar pārējām nepilngadīgo migrantu kategorijām⁵⁸³. Apsverot iespēju pieņemt lēmumu par ģimenes atkalapvienošanos, vienmēr jāievēro bērna interešu princips⁵⁸⁴.

Saskaņā ar EST ģimenes locekļu, kuri pieprasa ģimenes atkalapvienošanos, vecuma noteikšanai piemērojamo datumu nedrīkst ietekmēt procedūru ilgums. Konkrētāk – datums, ko piemēro, lai noteiktu, vai bēglis ir nepavadīts bērns Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas izpratnē, ir datums, kad viņš ir ieceļojis

582 ES, Eiropas Savienības Padome, [Direktīva 2003/86/EK \(2003. gada 22. septembris\) par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos](#), OV 2003 L 251, 10. panta 3. punkta a) un b) apakšpunkts (attiecīgi).

583 Sk. arī [FRA](#) un ECT (2020), [Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā](#), 2020. gada 17. decembris, 6.3. iedaļa par ģimenes atkalapvienošanos.

584 ES, Eiropas Savienības Padome (2003), [Direktīva 2003/86/EK \(2003. gada 22. septembris\) par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos](#), OV 2003 L 251, 2003. gada 3. oktobris, 5. panta 5. punkts.

ES dalībvalstī un iesniedzis patvēruma pieteikumu, nevis datums, kad tika iesniegts ģimenes atkalapvienošanās pieteikums⁵⁸⁵.

Piemērs. Lieta *A un S pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*⁵⁸⁶ attiecās uz nepavadīta bērna, kurš patvēruma procedūras laikā sasniedza pilngadības vecumu, pieteikumu par ģimenes atkalapvienošanos. Valsts sekretārs noraidīja šo pieteikumu, jo brīdī, kad tika piešķirts bēgļa statuss, bērns jau bija kļuvis par pieaugušo. EST nolēma, ka Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas 2. panta f) punkts ir jāinterpretē ar nozīmi, ka trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kurš, nonākot kādas dalībvalsts teritorijā, nav sasniedzis 18 gadu vecumu un piesakās patvērumam šajā valstī, bet patvēruma procedūras laikā sasniedz pilngadības vecumu un pēc tam saņem bēgļa statusu, šī noteikuma nolūkos ir uzskatāms par nepilngadīgu.

Attiecībā uz bērniem patvēruma meklētājiem **Kvalifikācijas direktīvā** ir uzsvērtā vajadzība, cik iespējams, nodrošināt, lai nepavadīti nepilngadīgie tiktu izvietoti kopā ar pieaugušiem radniekiem uzņēmējvalstī, paliktu kopā ar brāļiem un māsām un lai iespējami drīz tiktu atrasti prombūtnē esoši ģimenes locekļi, rīkojoties konfidenciali un neapdraudot viņu drošību (31. pants). **Uzņemšanas nosacījumu direktīvā** ir paredzēti līdzīgi noteikumi attiecībā uz nepavadītiem nepilngadīgajiem, kas vēl nav ieguvuši bēgļa statusu (24. pants).

Arī Padomes Direktīvas 2001/55/EK par obligātajiem standartiem, lai pārvietoto personu masveida pieplūduma gadījumā sniegtu tām pagaidu aizsardzību, un par pasākumiem, lai līdzsvarotu dalībvalstu pūliņus, uzņemot šādas personas un uzņemoties ar to saistītās sekas (**Pagaidu aizsardzības direktīva**), mērķis ir pēc iespējas drīzāk atkal apvienot ģimenes locekļus (tostarp bērnus), kas ir nošķirti cits no cita, pēkšņi evakuējoties no izcelsmes valsts (15. pants)⁵⁸⁷. Tomēr šī direktīva pagaidām nav pielietota, jo vēl nav pieņemts Padomes

585 To pašu interpretāciju izmantoja EST attiecībā uz pieauguša pieteikuma iesniedzēju, kurš pieprasīja atkalapvienošanos ar saviem nepilngadīgajiem bērniem, bērnu vecumu, *Apvienotās lietas C-133/19, C-136/19 un C-137/19 B. M. M. (C-133/19 un C-136/19), B. S. (C-133/19), B. M. (C-136/19), B. M. O. (C-137/19) pret État belge*, 2020. gada 16. jūlijs.

586 EST 2018. gada 12. aprīļa spriedums lietā C-550/16 *A un S pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, 55.–60. punkts un 64. punkts.

587 ES, Eiropas Savienības Padome (2001). 2001. gada 20. jūlija Direktīva 2001/55/EK par obligātajiem standartiem, lai pārvietoto personu masveida pieplūduma gadījumā sniegtu tām pagaidu aizsardzību, un par pasākumiem, lai līdzsvarotu dalībvalstu pūliņus, uzņemot šādas personas un uzņemoties ar to saistītās sekas, OV 2001 L 212.

lēmums pārvietoto personu masveida pieplūduma gadījumam, kas ir nepieciešams tās īstenošanai.

Arī saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 24. panta 3. punktu dalībvalstīm vajadzības gadījumā ir jāsāk meklēt nepavadītu nepilngadīgo ģimenes locekļi. To dara ar starptautisku vai citu attiecīgu organizāciju palīdzību pēc iespējas ātrāk pēc starptautiskās aizsardzības pieteikuma sagatavošanas, vienlaikus aizsargājot nepilngadīgā intereses. Ja ir apdraudēta nepilngadīgā vai viņa tuvu radnieku dzīvība vai veselība, sevišķi, ja viņi palikuši izcelsmes valstī, jā rūpējas, lai informāciju par šādām personām savāktu, apstrādātu un pārsūtītu kā konfidenciālu, lai izvairītos no apdraudējuma viņu drošībai. Turklāt saskaņā ar pārstrādātās Kvalifikācijas direktīvas 31. panta 5. punktu starptautiskās aizsardzības piešķiršana bērnam nedrīkstētu ietekmēt meklēšanas procesa sākšanu vai turpināšanu.

Dublinas regulā papildus ir noteikts, ka gadījumā, ja nepavadītam nepilngadīgajam ir radnieks, kas dzīvo citā dalībvalstī un var par viņu parūpēties, dalībvalstu pienākums ir apvienot nepilngadīgo ar viņa radnieku, ja tas ir iespējams un ir nepilngadīgā interesēs (8. pants)⁵⁸⁸. Šajā regulā ir paredzēts arī pienākums dalībvalstu teritorijā meklēt bērna radniekus, vienlaikus aizsargājot bērna intereses (6. pants). Arī Uzņemšanas nosacījumu direktīvā ir paredzēts pienākums sākt meklēt bērna ģimenes locekļus, vajadzības gadījumā ar starptautisku vai citu attiecīgu organizāciju palīdzību (24. pants). Šāda veida palīdzība ir paredzēta arī saskaņā ar Dublinas regulu (6. pants).

Apsverot iespēju pieņemt lēmumu par ģimenes atkalapvienošanu, vienmēr jāievēro bērna interešu princips. Piemēram, vecākiem jāspēj pierādīt, ka viņi ir spējīgi pildīt vecāku pienākumus bērna labā. Valsts tiesas uzskatīs bērna atpakaļnosūtīšanu uz viņa izcelsmes valsti par nelikumīgu, ja iestādes nebūs pārliecinājušās, ka šajā valstī ir atbilstošas iespējas bērna uzņemšanai un aprūpei (10. panta 2. punkts).

EP tiesību sistēmā saskaņā ar **ECTK** 8. pantu migrantu izcelsmes vecākiem un viņu bērniem netiek nodrošinātas absolūtas tiesības izvēlēties, kur viņi vēlētos dzīvot. Valsts iestādes var likumīgi izraidīt ģimenes locekļus vai atteikt

⁵⁸⁸ ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), [2013. gada 26. jūnija Regula \(ES\) Nr. 604/2013, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm](#), OV 2013 L 180.

ieceļošanu, ja nepastāv nepārvarami šķēršļi ģimenes dzīves veidošanai citur⁵⁸⁹. Šādiem lēmumiem vienmēr jābūt samērīgiem, ņemot vērā plašākus ar sabiedrisko kārtību saistītus apsvērumus, tostarp mērķi izraidīt vecāku vai atteikt ieceļošanu vecākam, kas bijis iesaistīts noziedzīgās darbībās.

Piemērs. Lieta *Jeunesse pret Nīderlandi*⁵⁹⁰ attiecas uz Nīderlandes iestāžu atteikumu piešķirt uzturēšanās atļauju sievietei no Surinamas, kas bija precējusies ar Nīderlandes valstspiederīgo, ar kuru viņai bija trīs bērni, pamatojoties uz viņas ģimenes dzīvi šajā valstī. ECT ir atzinusi, ka iestādes nav pievērsušas pietiekamu uzmanību atteikuma ietekmei uz pieteikuma iesniedzējas bērniem un viņu interesēm. ECT ir konstatējusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 8. pants, jo nav panākts taisnīgs līdzsvars starp pieteikuma iesniedzējas un viņas ģimenes personīgo ieinteresētību saglabāt Nīderlandē savu ģimenes dzīvi un valdības ieinteresētību sabiedriskās kārtības vārdā kontrolēt imigrāciju.

Piemērs. Lieta *Gül pret Šveici*⁵⁹¹ attiecas uz pieteikuma iesniedzēju, kas kopā ar sievu un meitu dzīvoja Šveicē, kur visiem trim bija piešķirtas uzturēšanās atļaujas, pamatojoties uz humāniem apsvērumiem. Viņš gribēja uz Šveici atvest arī savu nepilngadīgo dēlu; viņi bija atstājuši dēlu Turcijā. Šveices varas iestādes atteicās apmierināt viņa lūgumu, galvenokārt pamatojoties uz to, ka pieteikuma iesniedzējam nepietika līdzekļu ģimenes nodrošināšanai. ECT norādīja, ka pametot Turciju, pieteikuma iesniedzējs pats bija radījis šķirtību ar dēlu. Pieteikuma iesniedzēja pēdējie Turcijas apmeklējumi liecināja, ka viņa sākotnējie politiskā patvēruma pieprasīšanas iemesli vairs nav spēkā. Nebija nekādu šķēršļu, kas ģimenei traucētu veidot dzīvi savā izcelsmes valstī, kur viņu nepilngadīgais dēls vienmēr bija dzīvojis. Tiesa nekonstatēja ECTK 8. panta pārkāpumu.

Piemērs. Salīdzinājumam – lietā *Tuquabo-Tekle u. c. pret Nīderlandi*⁵⁹² bija iesaistīts Nīderlandē dzīvojošas mātes, viņas vīra un trīs viņas bērnu ģimenes atkalapvienošanās pieteikums, lai viņiem pievienotos viņas Eritrejā dzīvojošā meita. Vispirms māte ieguva tiesības uzturēties Norvēģijā un

589 ECT 2012. gada 12. jūnija spriedums lietā *Baj Sultanov pret Austriju*, Nr. 54131/10; ECT 2005. gada 5. aprīļa lēmums lietā *Latifa Benamar un citi pret Nīderlandi*, Nr. 43786/04.

590 ECT 2014. gada 3. oktobra spriedums lietā *Jeunesse pret Nīderlandi* [GC], Nr. 12738/10.

591 ECT 1996. gada 19. februāra spriedums lietā *Gül pret Šveici*, Nr. 23218/94.

592 ECT 2006. gada 1. marta spriedums lietā *Tuquabo-Tekle u. c. pret Nīderlandi*, Nr. 60665/00.

ņemt līdzi bērnus humanitāru iemeslu dēļ. Tikai vecākais dēls pievienojās viņai Norvēģijā pēc viena gada, kamēr divi citi viņas bērni palika dzīvot Eritrejā un plāvoja pievienoties viņai vēlāk. Pēc tam viņa pārcēlās uz Nīderlandi kopā ar dēlu, lai dzīvotu kopā ar vīru, un pārim piedzima divi bērni. Vēlāk *Tuquabo-Tekle* kundze un viņas vīrs ieguva Nīderlandes valstspiederību. Pēc dažiem gadiem *Tuquabo-Tekle* kundze iesniedza pagaidu uzturēšanās vīzas pieteikumu 14 gadus vecajai meitai, kura joprojām dzīvoja Eritrejā. Nīderlandes iestādes noraidīja pieprasījumu tādēļ, ka ciešā ģimenes saikne starp māti un bērnu pa to laiku bija beigusī pastāvēt. Tiesa nolēma, ka valsts ir pārkāpusi tiesības saskaņā ar ECTK 8. pantu. Tā kā iesniedzēji bija izveidojuši ciešu saikni Nīderlandē un uzturēja tikai virspusīgu saikni ar izcelsmes valsti, saskaņā ar ECT lemto vislabākais veids ģimenes dzīves izveidei bija piešķirt meitai tiesības apmesties uz dzīvi Nīderlandē⁵⁹³.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām bērniem ir tiesības netikt šķirti no ģimenes, izņemot gadījumus, kad ir atzīts, ka nošķiršana ir bērna interesēs (*CRC* 9. panta 1. punkts). Saskaņā ar *CRC* 10. pantu bērnam, kura vecāki dzīvo dažādās valstīs, ņemot vērā valsts imigrācijas tiesību aktu noteikumus, būtu jāatļauj pārvietoties starp šīm valstīm, lai uzturētu kontaktus ar abiem vecākiem vai pievienotos viņiem. *CRC* 3. pantā iekļautais bērna interešu princips ir pamatā visiem lēmumiem, kas attiecas uz ģimenes atkalapvienošanos ar bērnu vai nepavadītu bērnu.

9.4. Aizturēšana

Svarīgākie aspekti

- Saskaņā ar Eiropas tiesību aktiem bērnu aizturēšanu imigrācijas kontekstā ir atļauts izmantot tikai kā pēdējo līdzekli un pēc iespējas īsākā periodā.
- Valsts iestāžu pienākums ir izvietot bērnus atbilstošās alternatīvās izmitināšanas vietās⁵⁹⁴.

593 ECT 2005. gada 1. decembra spriedums lietā *Tuquabo-Tekle u. c. pret Nīderlandi*, Nr. 60665/00.

594 Vairāk informācijas sk. *FRA* (2017), *Eiropas juridiskais un politikas satvars attiecībā uz bērnu aizturēšanu imigrācijas gadījumā*, 2017. gada jūnijs.

ES tiesību sistēmā saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 11. pantu un Atgriešanas direktīvas 17. pantu bērnu aizturēšana būtu jāizmanto tikai kā pēdējais līdzeklis un tikai tad, ja citus, mazākus piespiedu līdzekļus nav iespējams efektīvi piemērot. Aizturēšanai būtu jānotiek uz visīsāko laiku, un ir jāveic visi pasākumi, lai aizturētos atbrīvotu un izvietotu piemērotās izmitināšanas vietās. Ja bērnus aiztur, viņiem būtu jābūt iespējai iesaistīties brīvā laika pavadīšanas pasākumos, tostarp rotaļās un atpūtas pasākumos, kas atbilst viņu vecumam. Saskaņā ar to pašu pantu arī nepavadīti nepilngadīgie būtu jāaiztur tikai ārkārtas apstākļos, darot visu iespējamo, lai viņus atbrīvotu pēc iespējas drīzāk. Nepavadītus nepilngadīgos nekad neizmitina cietumos, bet nodrošina izmitināšanu iestādēs, kurās ir personāls un viņu vecumam atbilstošs aprīkojums. Viņi būtu jāizmitina atsevišķi no pieaugušajiem.

Nepavadīti bērni, kas ir aizturēti, gaidot piespiedu izraidīšanu, ir jāievieto institūcijās ar personālu un telpām, kas ir atbilstošas šā vecuma personu vajadzībām ([Atgriešanas direktīvas](#) 17. panta 4. punkts).

Piemērs. Lietā *Al Chodor*⁵⁹⁵ čehu policija aizturēja pieteikuma iesniedzēju un divus viņa nepilngadīgos bērnus, kuri gaidīja pārsūtīšanu uz Ungāriju, saskaņā ar Dublinas regulas noteikumiem. EST konstatēja, ka starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju drīkst aizturēt saskaņā ar Dublinas regulu tikai tad, ja valsts tiesību aktos ir paredzēti objektīvi kritēriji aizbēgšanas riska noteikšanai. Tā norādīja, ka jebkuram brīvības atņemšanas pasākumam jābūt pieejamam, precīzam un paredzamam, kā noteikts ES Pamattiesību hartas 6. pantā. EST secināja, ka, ja valsts tiesību aktos saistoši nav paredzēti vispārēja šo objektīvo kritēriju piemērošana, aizturēšana ir nelikumīga.

EP tiesību sistēmā bērnu migrantu aizturēšana ir aplūkota saskaņā ar ECTK 3. un 5. pantu⁵⁹⁶. ECT ir konsekventi uzskatījusi, ka bērnu ievietošana kopā ar viņu ģimenēm administratīvajā aizturējumā ir izmantojama tikai kā pēdējais

595 EST 2017. gada 15. marta spriedums lietā C-528/15, *Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie pret Salah Al Chodor un citiem*.

596 Sk., piemēram, ECT, *H.A. un citi pret Grieķiju*, Nr. 19951/16, 2019. gada 28. februāris; ECT, *Bilalova un citi pret Poliju*, Nr. 23685/14, 2020. gada 26. marts.

līdzeklis un valsts varas iestādēm ir jāizpēta visas citas reālās alternatīvas saskaņā ar ECTK 5. panta 1. punktu⁵⁹⁷.

Piemērs. Lieta *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*⁵⁹⁸ attiecas uz piecus gadus vecu bērnu bez pavadības, kas tika divus mēnešus aizturēts pieaugušo tranzīta centrā bez pienācīga atbalsta. Bērns bija ieradies no Kongo Demokrātiskās Republikas bez vajadzīgajiem ceļošanas dokumentiem cerībā pievienoties savai mātei, kas Kanādā bija ieguvusi bēgļa statusu. Bērns vēlāk tika aizsūtīts atpakaļ uz Kongo Demokrātisko Republiku, lai gan viņam šajā valstī nebija tuvinieku, kas varētu par viņu parūpēties. ECT ir norādījusi, ka bērna ievietošana slēgtā pieaugušo centrā nebija nepieciešama, jo nepastāvēja risks, ka bērns varētu mēģināt izvairīties no Beļģijas iestāžu uzraudzības. Tāpat ECT ir atzīmējusi, ka iestādes būtu varējušas veikt citus pasākumus, piemēram, ievietot bērnu specializētā centrā vai audžuģimenē, kas vairāk atbilstu CRC 3. pantā iekļautajam bērna interešu principam. ECT šajā lietā ir konstatējusi ECTK 3., 5. un 8. panta pārkāpumus.

Tiesa ir izskatījusi aizturēšanas likumību arī gadījumos, kad bērns bija vecāka pavadībā.

Piemērs. Lieta *S.F. un citi pret Bulgāriju*⁵⁹⁹ ECT izskatīja ģimenes ar trim bērniem aizturēšanu robežsardzes aizturēšanas telpās un viņu uzturēšanās ilgumu. Tiesa norādīja, ka gan pavadītu, gan nepavadītu bērnu aizturēšana imigrācijā rada noteiktas problēmas, jo bērni ir ārkārtīgi neaizsargāti un viņiem ir īpašas vajadzības. Neatkarīgi no aizturēšanā pavadītā laika apstākļi policijas aizturēšanas telpās nebija piemēroti bērniem. Tādējādi ECT secināja, ka tika pārkāpts ECTK 3. pants.

Piemērs. Lieta *A. M. un citi pret Franciju*⁶⁰⁰ attiecās uz bērnu, kuri bija vecāku pavadībā, aizturēšanu deportācijas procedūras kontekstā. ECT

597 Sk. arī ESTK (2020), 2019. gada secinājumi, 2020. gada 24. marts; Eiropas Padome (2018), Efektīvu aizturēšanas alternatīvu juridiskie un praktiskie aspekti migrācijas kontekstā – Koordinācijas komitejas cilvēktiesību jautājumos (CDDH) analīze, 2017. gada 7. decembris.

598 ECT 2006. gada 12. oktobra spriedums lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*, Nr. 13178/03.

599 ECT 2017. gada 7. decembra spriedums lietā *S.F. un citi pret Bulgāriju*, Nr. 8138/16.

600 ECT 2016. gada 12. jūlija spriedums lietā *A.M. un citi pret Franciju*, Nr. 24587/12.

konstatēja, ka, lai gan materiālie apstākļi pirmsizraidīšanas aizturēšanas centros kopumā bija pienācīgi, tomēr to apstākļi izraisīja satraukumu maziem bērniem, jo īpaši troksnis un paziņojumi skaļruņos, kas viņiem bija jānoklausās. Bērnu ievietošana aizturēšanas centros kopumā nozīmēja nelielā mērā un pazemojošu izturēšanos, pārkāpjot ECTK 3. pantu attiecībā uz konvergenci, kuras pamatā bija trīs faktori: bērnu nelielais vecums, viņu administratīvā aizturēšana un tas, ka attiecīgās telpas nebija pielāgotas bērniem⁶⁰¹.

Piemērs. Lietā *Bistieva un citi pret Poliju*⁶⁰² pieteikuma iesniedzēja kopā ar vīru un bērniem ieradās Polijā un iesniedza patvēruma pieteikumu. Patvēruma pieteikums tika noraidīts, un ģimene aizbēga uz Vāciju. Pēc tam ģimene tika nosūtīta atpakaļ uz Poliju, kur tika aizturēta ilgāk nekā piecus mēnešus. Kaut arī pastāvēja risks, ka ģimene var slepus nozust, tiesa uzskatīja, ka varas iestādes nav norādījušas pietiekamus un saistītus iemeslus tik ilgai ģimenes aizturēšanai. Tātad šajā lietā tika konstatēts ECTK 8. panta pārkāpums.

Piemērs. Lietā *R.R. u. c. pret Ungāriju*⁶⁰³ ģimene ar trim bērniem gandrīz četrus mēnešus bija ieslodzīta tranzīta zonā pie robežas, gaidot viņu patvēruma pieprasījumu iznākumu. Tiesa konstatēja, ka tā kopumā bija *de facto* brīvības atņemšana, ņemot vērā, *inter alia*, viņiem faktiski piemēroto ierobežojumu raksturu un līmeni. Tā kā viņu aizturēšanai nebija stingri definēta likumīgā pamata, tā kopumā bija ECTK 5. panta 1. punkta pārkāpums. Tiesa pievērsās arī apstākļiem, kuros atradās bērni. Kaut arī ES tiesību sistēma uzlika varas iestādēm pienākumu ņemt vērā visas ar pieteikuma iesniedzēju neaizsargātības statusu saistītās īpašās uzņemšanas vajadzības, telpas nebija piemērotas bērniem un nebija medicīnisku pakalpojumu. Arī elementi, kas atgādināja cietumu, un ierobežojumi ieslodzījuma laikā bērniem noteikti izraisīja nemieru un psiholoģiskus traucējumus, kā arī degradēja vecāku tēlu bērnu acīs. ņemot vērā ģimenes ilgstošo uzturēšanos, iepriekš minēto apstākļu atkārtotāšanās un uzkrāšanās noteikti atstātu kaitējošas sekas uz visām šādai situācijai pakļautajām personām. Tādējādi

601 Sk. arī līdzīgas lietas: ECT, *A.B. un citi pret Franciju*, Nr. 11593/12, 2016. gada 12. jūlijs; ECT, *R.K. un citi pret Franciju*, Nr. 68264/14, 2016. gada 12. jūlijs; ECT, *R.C. un V.C. pret Franciju*, Nr. 76491/14, 2016. gada 12. jūlijs.

602 ECT 2018. gada 10. aprīļa spriedums lietā *Bistieva un citi pret Poliju*, Nr. 75157/14.

603 ECT 2021. gada 2. marta spriedums lietā *R.R. u. c. pret Ungāriju*, Nr. 36037/17.

pieteikuma iesniedzēji bērni un māte bija pakļauti pazemojošai attieksmei, pārkāpjot ECTK 3. pantu.

Tiesa ir izskatījusi aizturēšanas likumību arī gadījumos, kad bērnu pavadīja pieaugušais, kas nebija viņa radnieks.

Piemērs. Lietā *Moustahi pret Franciju*⁶⁰⁴ Francijas varas iestādes pārtvēra divus bērnus, kuri devās uz Majotu improvizētā laivā. Viņi tika aizturēti kopā ar pieaugušajiem pirms aizvešanas. Šajā laikā bērni tika piesaistīti pieaugušajam, kurš nebija viņu radnieks, un iekļauti viņa aizvešanas rīkojumā. Tiesa konstatēja, ka bērni, kuri iesniedza pieteikumu, bija patvaļīgi piesaistīti pieaugušajam nevis viņu interešu aizsardzības nolūkā, bet lai sekmētu ātru deportāciju. Tas bija svarīgs faktors, konstatējot, *inter alia*, ka apstākļi un bērnu aizturēšana veidoja ECTK 3. panta un 5. panta 1. un 4. punkta pārkāpumu.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām CRC 37. pantā ir norādīts, ka nevienam bērnam nedrīkst nelikumīgi vai patvaļīgi atņemt brīvību un tas ir jāizmanto tikai kā pēdējais līdzeklis un uz īsāko atbilstošo laiku. Apsverot bērnu aizturēšanu, jāņem vērā bērna intereses un dalībvalstu pienākums aizsargāt bērnus un nodrošināt viņu labklājību⁶⁰⁵. CRC komiteja ir ierosinājusi ar likumu aizliegt bērnu jebkāda veida aizturēšanu saistībā ar imigrāciju⁶⁰⁶.

604 ECT, *Moustahi pret Franciju*, Nr. 9347/14, 2020. gada 25. jūnijs.

605 Sk. Apvienoto Nāciju Organizācija (2019), *Bērni, kam atņemta brīvība*. Apvienoto Nāciju Organizācijas globālais pētījums, 2019.

606 Apvienoto Nāciju Organizācija (2017), *Apkopoti vispārējie komentāri par valsts pienākumiem starptautiskās migrācijas kontekstā attiecībā uz bērnu cilvēktiesībām izceļsmes, tranzīta, galamērķa un atgriešanas valstīs, ko sniedza Visu migrējošu darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzības komiteja (Nr. 4, 2017) un Bērna tiesību komiteja (Nr. 23, 2017)*, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23, 2017. gada 16. novembris.

9.5. Izraidīšana

Svarīgākie aspekti

- Bērnu migrantu neaizsargātība pret izraidīšanu ir cieši saistīta ar viņu vecāku uzturēšanās statusu uzņēmējvalstī.
- Visi lēmumi par bērnu migrantu un viņu ģimenes / galveno aprūpētāju izraidīšanu būtu jāpieņem, pamatojoties uz bērnu interešu principu.
- Saskaņā ar ES tiesību aktiem bērni migranti dažos gadījumos var palikt uzņēmējvalstī neatkarīgi no viņu vecāku juridiskā statusa, jo īpaši, lai pabeigtu izglītību, vai situācijā, kad ģimenes dzīves izveide citur būtu apgrūtināta⁶⁰⁷.

ES tiesību sistēmā noteikumi, kas reglamentē bērnu izraidīšanu, tāpat kā noteikumi citās ES migrācijas tiesību aktu jomās atšķiras atkarībā no bērnu valstspiederības, viņu vecāku valstspiederības un migrācijas konteksta. Ja bērns saskaņā ar ES tiesību aktiem par brīvu pārvietošanos ir pārcēlies uz kādu dalībvalsti, viņš parasti var palikt šajā valstī arī tad, ja ES valstspiederīgais vecāks, ar kuru viņš sākotnēji ir pārcēlies, vairs neatbilst pastāvīgas uzturēšanās nosacījumiem vai izlemj izceļot no valsts.

Konkrēti, saskaņā ar **Brīvas pārvietošanās direktīvu** bērni un citi ģimenes locekļi var palikt uzņēmējvalstī pēc ES valstspiederīgā vecāka, ar kuru viņi sākotnēji ir pārcēlušies, nāves, ja viņi ir dzīvojuši uzņēmējvalstī vismaz vienu gadu līdz šā vecāka nāvei (12. panta 2. punkts). Tāpat viņi principā var palikt uzņēmējvalstī arī pēc vecāka izceļošanas no šīs valsts. Tomēr abos gadījumos, ja bērns / ģimenes loceklis ir trešās valsts valstspiederīgais, viņam pirms pastāvīgas uzturēšanās tiesību iegūšanas ir jāspēj pierādīt, ka viņam ir pietiekami iztikas līdzekļi. Viņam ir jābūt arī veselības apdrošināšanai (7. pants).

Noteikumi ir vēl labvēlīgāki bērniem, kas uzņēmējvalstī ir reģistrēti izglītības iestādēs. Šādos gadījumos pēc primārā migrējošā ES pilsoņa nāves vai izceļošanas bērniem un vecākam, kura aizgādībā ir bērni, neatkarīgi no bērnu

⁶⁰⁷ Lai apzīmētu ārvalstnieka vai citas personas likumīgu izvešanu no valsts, šajā nodaļā ir izmantots termins "izraidīšana". Atkarībā no juridiskā konteksta arī "atgriešana", "pārvietošana", "repatriācija", "izdošana" vai "deportācija". Sk. arī FRA un ECT (2020), [Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā – 2020. gada izdevums](#), 2020. gada 17. decembris, 6,4. iedaļa.

valstspiederības ir tiesības palikt uzņēmējvalstī (12. panta 3. punkts). Lai gan sākotnēji tika uzskatīts, ka šīs ar izglītību saistītās tiesības attiecas tikai uz bērniem ģimenēs, kurām ir pietiekami iztikas līdzekļi⁶⁰⁸, turpmākajā judikatūrā ir apstiprināts, ka tās attiecas arī uz bērniem, kas iegūst izglītību un, iespējams, ir atkarīgi no sociālās labklājības sistēmas⁶⁰⁹.

Turklāt ģimenes locekļiem un jo īpaši vecākiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, arī ir tiesības palikt ES, ja viņi ir pāra bērnu galvenie aprūpētāji vai viņiem ir piešķirtas saskarsmes tiesības ar bērniem un tās jāīsteno uzņēmējvalstī (13. panta 2. punkta b) un d) apakšpunkts). Ģimenes locekļi, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, patur uzturēšanās tiesības ES pilsoņa nāves gadījumā, ja ir dzīvojuši uzņēmējā dalībvalstī kā ģimenes locekļi vismaz vienu gadu pirms nāves (Direktīvas 12. panta 2. punkts). Savukārt, ja ES pilsonis no uzņēmējas dalībvalsts ir atstājis ES, trešās valsts ģimenes locekļi nesaglabā savas uzturēšanās tiesības vai vismaz direktīvā nav sniegti nekādi precīzi noteikumi par šādu situāciju. Direktīvas 13. pants atļauj ģimenes locekļiem noteiktos apstākļos saglabāt palikšanas tiesības ģimenes saišu pārrāvuma gadījumā (laulības šķiršana vai anulēšana vai reģistrētu partnerattiecību izbeigšana)⁶¹⁰.

EST ir atsaukusies uz bērna kā ES pilsoņa statusu saskaņā ar [LESD](#) 20. pantu. Tiesa konstatēja, ka piešķirot bērna trešās valsts valstspiederīgajiem vecākiem atļauju strādāt un uzturēties bērna pilsonības ES dalībvalstī, bērnam tiek sniegta iespēja efektīvi izmantot tiesības, kas ir saistītas ar viņa kā ES pilsoņa statusu, jo citādi bērnam būtu jāatstāj ES, pievienojoties vecākiem⁶¹¹. Turpmākajā judikatūrā EST tomēr ir norādījusi, ka "pats fakts, ka attiecībā uz dalībvalsts pilsoni saimnieciskās kārtības iemeslu dēļ vai arī, lai saglabātu ģimenes vienotību Savienības teritorijā, varētu šķīst vēlami, lai viņa ģimenes locekļi, kuriem nav dalībvalsts pilsonības, varētu uzturēties kopā ar viņu Savienības teritorijā, nav pietiekams, lai uzskatītu, ka Savienības pilsonim būs jāpamet Savienības

608 EST 2002. gada 17. septembra spriedums lietā C-413/99 *Baumbast un R pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*.

609 EST 2010. gada 23. februāra spriedums lietā C-480/08 *Maria Teixeira pret London Borough of Lambeth un Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru*; EST 2010. gada 23. februāra spriedums lietā C-310/08 *London Borough of Harrow pret Nimco Hassan Ibrahim un Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru* [GC]. Bērnu migrantu izglītības jautājums sīkāk aplūkots 8.2. iedaļā.

610 Papildinformāciju sk. *FRA* (2018), *Īstenojot ES pilsoņu tiesības – valstu tiesu veikta brīvas pārvietošanās un saistīto tiesību realizēšana*, 2018. gada 20. augusts.

611 EST 2011. gada 8. marta spriedums lietā C-34/09 *Gerardo Ruiz Zambrano pret Office National de l'Emploi (ONEm)*.

teritorija, ja šādas tiesības netiek piešķirtas”⁶¹². EST ir nolēmusi, ka bērna intereses ir jānovērtē katrā gadījumā, pat ja atgriešanas lēmums attiecas tikai uz vecāku⁶¹³.

Piemērs. Lietā *M.A. pret Beļģiju*⁶¹⁴ EST izskatīja lietu par trešās valsts valstspiederīgo ar Beļģijā dzimušu meitu. Vecākam tika piemērots rīkojums par Beļģijas atstāšanu un iebraukšanas liegums izdarīto pārkāpumu dēļ. EST uzskatīja, ka Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 5. pants, to lasot kopā ar ES Pamattiesību hartas 24. pantu, ir interpretējams tādā nozīmē, ka pirms atgriešanas lēmuma pieņemšanas kopā ar iebraukšanas liegumu dalībvalstīm ir pienācīgi jāņem vērā bērna intereses, kaut arī persona, uz kuru lēmums attiecas, nav nepilngadīgais, bet bērna tēvs.

Brīvas pārvietošanās direktīvā ir skaidri noteikts, ka, ārkārtas apstākļos izraidot bērnus, būtu jāievēro **CRC** noteikumi (24. apsvēruma). Turklāt 28. panta 3. punkta b) apakšpunktā ir apstiprināts, ka lēmumu par bērna izraidīšanu nedrīkst pieņemt, izņemot, ja izraidīšana ir vajadzīga bērna interesēs saskaņā ar **CRC**.

Atgriešanas direktīvā ir norādīts, ka, pieņemot lēmumus saistībā ar nepavadītu bērnu atgriešanu, ir jāņem vērā bērna intereses (10. pants). Turklāt, pirms nepavadīts nepilngadīgais tiek izraidīts no dalībvalsts teritorijas, varas iestādēm jāpārliciecinās, ka nepilngadīgo nogādā pie viņa ģimenes locekļa, noteikta aizbildņa vai uz piemērotām uzņemšanas telpām atgriešanās valstī (10. panta 2. punkts). Kad dalībvalstis īsteno Atgriešanas direktīvu, tām ir pienācīgi jāņem vērā: a) bērna intereses; b) ģimenes dzīve; c) attiecīgā trešās valsts valstspiederīgā veselības stāvoklis un jāievēro neizdošanas princips⁶¹⁵. EST izlēja par nepieciešamību izvērtēt uzņemšanas iestāžu piemērotību atgriešanas valstī, pirms tiek pieņemts lēmums par nepavadīta bērna atgriešanu. Ja tiek konstatēta uzņemšanas iestāžu piemērotība un atgriešanas lēmums ir piemērots, EST

612 EST 2011. gada 15. novembra spriedums lietā C-256/11 *Murat Dereci u. c. pret Bundesministerium für Inneres*, 68. punkts. Sk. arī EST 2012. gada 8. novembra spriedumu lietā C-40/11 *Yoshikazu Iida pret Stadt Ulm*. Vairāk informācijas sk. FRA un ECT (2020), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā*, 2020. gada 17. decembris.

613 EST, C-112/20, *M.A. pret État belge*, 2021. gada 11. marts

614 Turpat.

615 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2008), *Direktīva 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi*, OV 2008 L 348, 5. pants.

uzsvēra, ka ir svarīgi atgriešanas lēmumu īstenot tā, lai izvairītos no likumīga ieslodzījuma situācijām.

Piemērs. Lietā *TQ pret Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*⁶¹⁶ EST izskatīja lietu par nepavadītu Gvinejas bērnu, kurš ieradās Nīderlandē 15 gadu un 4 mēnešu vecumā un kuram lika atstāt valsti, jo netika piešķirta uzturēšanās atļauja. EST uzskatīja, ka dalībvalstīm ir jāizvērtē bērna intereses pirms atgriešanas lēmuma sniegšanas neatkarīgi no nepavadītā bērna vecuma. Šajā kontekstā dalībvalstij ir jāpārlicinās, vai nepavadītam nepilngadīgajam ir pieejamas adekvātas uzņemšanas telpas atgriešanas valstī. Turklāt EST uzskatīja, ka gadījumos, kad dalībvalsts ir apmierināta ar uzņemšanas telpu piemērotību un pieņēmusi atgriešanas lēmumu par nepavadītu bērnu, šai dalībvalstij ar Atgriešanas direktīvas 8. panta 1. punktu bērna izraidīšana tiek aizkavēta, līdz viņš sasniedz 18 gadu vecumu. EST paskaidroja, ka šādā gadījumā bērns ir jāizraida, ja viņa situācija nemainās.

Dublinas regulā ir noteikts, ka gadījumos, kad nepilngadīgus patvēruma meklētājus nosūta atpakaļ uz citu dalībvalsti, lai tur izvērtētu viņu patvēruma piešķiršanu, šādu lēmumu pieņemšanas pamatā ir jābūt bērna interešu principam (6. pants).⁶¹⁷ Regulā turklāt ir sniegts to faktoru saraksts, kuri iestādēm var palīdzēt noteikt, kas ir bērna interesēs. Pienācīgi jāņem vērā, piemēram, bērna ģimenes atkalapvienošanās iespējas, bērna labklājība un sociālā attīstība, drošības un aizsargātības apsvērumi, jo īpaši, ja pastāv risks, ka nepilngadīgais varētu būt cietis cilvēku tirdzniecībā, un nepilngadīgā viedoklis atbilstoši viņa vecumam un briedumam.

Piemērs. Lietā *The Queen, pēc MA u. c. pieprasījuma, pret Iekšlietu ministrijass valsts sekretāru*⁶¹⁸ EST bija jānosaka, kura valsts ir atbildīga par nepavadīta nepilngadīgā patvēruma pieteikumu izskatīšanu, ja nepilngadīgais, kam nav ģimenes un radnieku citās ES dalībvalstīs, ir iesniedzis patvēruma pieteikumus vairākās ES dalībvalstīs. EST ir precizējusi, ka

616 EST 2021. gada 14. janvāra spriedums lietā C-441/19 *TQ pret Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*.

617 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2013. gada 26. jūnija Regula (ES) Nr. 604/2013, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV 2013 L 180.

618 EST 2013. gada 6. jūnija spriedums lietā C-648/11 *The Queen, pēc MA u. c. pieprasījuma, pret Iekšlietu ministrijass valsts sekretāru*.

apstākļos, kad nav ģimenes locekļu, kas likumīgi atrastos kādā dalībvalstī, par pieteikuma izskatīšanu atbild valsts, kurā bērns fiziski atrodas. Šo secinājumu tiesa ir izdarījusi, pamatojoties uz ES Pamattiesību hartas 24. panta 2. punktu, saskaņā ar kuru visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses.⁶¹⁹

EP tiesību sistēmā valstīm specifiskos apstākļos ir atļauts iejaukties tiesībās uz ģimenes dzīves neaizskaramību saskaņā ar **ECTK** 8. panta 2. punktu.

Piemērs. Lietā *Üner pret Nīderlandi*⁶²⁰ tiesa ir apstiprinājusi, ka, nosakot, vai izraidīšana ir samērīgs pasākums, būtu jāpievērš uzmanība ietekmei, kādu tā atstātu uz ģimenē esošajiem bērniem. Īpaši jāņem vērā "bērnu intereses un labklājība, jo īpaši tas, ar cik lielām grūtībām (..) bērniem varētu nākties saskarties valstī, uz kuru pieteikuma iesniedzēju paredzēts izraidīt, kā arī tas, cik stabils ir sociālās, kultūras un ģimenes saites ar uzņēmējvalsti un galamērķa valsti"⁶²¹.

Piemērs. Lieta *Tarakhel pret Šveici*⁶²² attiecas uz Šveices iestāžu atteikumu izskatīt afgāņu pāra un viņu sešu bērnu patvēruma pieteikumu un iestāžu lēmumu nosūtīt viņus atpakaļ uz Itāliju. ECT ir atzinusi, ka, ņemot vērā Itālijas uzņemšanas sistēmas faktisko situāciju un trūkstot detalizētai un ticamai informācijai par konkrētajām uzņemšanas iespējām galamērķī, Šveices iestādēm nebija pietiekamu garantiju, ka gadījumā, ja pieteikuma iesniedzējus nosūtītu atpakaļ uz Itāliju, viņi tiktu uzņemti bērnu vecumam pielāgotā veidā. Tāpēc ECT secināja, ka Šveices iestādes pārkāptu ECTK 3. pantu, ja tās nosūtītu pieteikuma iesniedzējus atpakaļ uz Itāliju saskaņā ar Dublinas II regulu, iepriekš nesaņemot no Itālijas iestādēm individuālas garantijas, ka pieteikuma iesniedzēji tiks uzņemti bērnu vecumam pielāgotā veidā un tiks saglabāta ģimenes vienotība.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām aizturēšanas, ieslodzījuma, izsūtīšanas, deportēšanas vai nāves gadījumā valsts pēc pieprasījuma sniedz

619 Sk. arī EST 2021. gada 14. janvāra spriedumu lietā C-441/19 *TQ pret Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*.

620 ECT 2006. gada 18. oktobra spriedums lietā *Üner pret Nīderlandi*, Nr. 46410/99, 57. un 58. punkts. Sk. arī ECT, *Boultif pret Šveici*, Nr. 54273/00, 2001. gada 2. augusts.

621 Sk. arī ECT 2018. gada 23. oktobra spriedumu lietā *Assem Hassan Ali pret Dāniju*, Nr. 25593/14.

622 ECT 2014. gada 4. novembra spriedums lietā *Tarakhel pret Šveici* [GC], Nr. 29217/12.

vecākam(-iem) vai bērnam pamatinformāciju par promesošā ģimenes locekļa(-u) atrašanās vietu ar nosacījumu, ka tas nekaitēs bērna labklājībai (*CRC* 9. panta 4. punkts).

9.6. Tiesu iestāžu pieejamība

Svarīgākais aspekts

- Bērniem migrantiem ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un juridisku palīdzību noteiktās tiesvedībās⁶²³.

ES tiesību sistēmā bērnu tiesības attiecībā uz tiesu iestāžu pieejamību imigrācijas kontekstā ir noteiktas dažādos instrumentos. Pirmkārt, tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un lietas taisnīgu izskatīšanu ir vispārīgi paredzētas *ES Pamattiesību hartas* 47. pantā. Tās ietver tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā tiesā, kā arī iespējas saņemt konsultācijas, aizstāvību un atbilstošu juridisku pārstāvību saskaņā ar 48. pantu. Attiecībā uz bērniem migrantiem šīs tiesības ir nostiprinātas vairākos sekundāros tiesību aktos. Konkrēti, saskaņā ar *Dublinas regulu* dalībvalstīm ir jānodrošina, lai nepavadītu nepilngadīgo pārstāvētu atbilstošs pārstāvis, kas ir profesionāli kvalificēts un kam ir piekļuve visai attiecīgajai informācijai nepilngadīgā lietā (6. pants). Paralēli noteikumi, tostarp par juridisko palīdzību, ir atrodamī *Kvalifikācijas direktīvā* (31. pants) un *Patvēruma procedūru direktīvā* (25. pants). Bērnu tiesības uz juridisko pārstāvību ir atbalstītas arī ar viņu tiesībām piekļūt cietušo pakalpojumiem un īpašiem konfidencialiem atbalsta pakalpojumiem saskaņā ar *Direktīvas par cietušo tiesībām* 8. pantu⁶²⁴.

Ar tiesu iestāžu pieejamību saistītās tiesības tomēr nav neierobežotas un var būt atkarīgas no dažiem ar vecumu saistītiem nosacījumiem. Piemēram, saskaņā ar *Patvēruma procedūru direktīvu* dalībvalstis “var atturēties no [juridiska] pārstāvja iecelšanas, ja nepilngadīgais bez pavadības visticamāk sasniegs

623 Sk. arī *FRA* un ECT (2020), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā*, 2020. gada 17. decembris, 5.5. iedaļa par juridisko palīdzību patvēruma un atgriešanas procedūrās.

624 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2012), *Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziedzumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus*, OV 2012 L 315/55.

18 gadu vecumu, pirms tiek pieņemts lēmums pirmajā instancē” (25. panta 2. punkts).

EP tiesību sistēmā ECT ir izslēgusi 6. panta (tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu) piemērojamību lietās, kas attiecas uz lēmumiem par ārzemnieku iecelšanu, uzturēšanos un izraidīšanu⁶²⁵. Tomēr dažos apstākļos var tikt piemērots **ECTK 13. pants** (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību).

Piemērs. Lieta *Rahimi pret Grieķiju*⁶²⁶ attiecas uz apstākļiem, kādos bērns migrants no Afganistānas, kas bija neatbilstīgi iecēlojis Grieķijā, bija uzturējies aizturēšanas centrā un vēlāk atbrīvots, lai tiktu izraidīts. ECT šajā lietā ir konstatējusi ECTK 13. panta pārkāpumu, norādot, ka pieteikuma iesniedzējam izsniegtajā informatīvajā brošūrā nebija minēts, kāda procedūra jāievēro, lai iesniegtu sūdzību policijas priekšniekam. Pieteikuma iesniedzējs turklāt nebija viņam saprotamā valodā informēts par pieejamajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, ko viņš varētu izmantot, lai sūdzētos par aizturēšanas apstākļiem. Pamatojoties uz Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (*CPT*) ziņojumiem, ECT ir atzīmējusi, ka Grieķijā nav neatkarīgas iestādes, kas pārbaudītu tiesībaizsardzības iestāžu aizturēšanas centrus. Tāpat tiesa ir atzīmējusi, ka nav objektīvas iestādes, kas varētu nodrošināt tiesiskās aizsardzības līdzekļa efektivitāti. Tāpēc tiesa šajā lietā ir konstatējusi ECTK 3. panta, 5. panta 1. un 4. punkta un 13. panta pārkāpumus⁶²⁷.

ESH 16. pantā valstīm tiek prasīts nodrošināt pilnai ģimenes attīstībai nepieciešamos apstākļus, atbalstot ģimenes dzīves ekonomisko, juridisko un sociālo aizsardzību. Turklāt saskaņā ar 19. panta 1. punktu valstīm ir jāuztur “atbilstoši bezmaksas pakalpojumi” un jāgādā, lai migrējošie darba ņēmēji un viņu ģimenes saņemtu precīzu informāciju par emigrāciju un imigrāciju. Līdzīga informēšanas prasība (par tiesu iestāžu pieejamību migrantiem) ir iekļauta **Eiropas Konvencijas par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu** 6. pantā, tomēr plašākie noteikumi, kas reglamentē “tiesības vērsties (..) tiesās un

625 ECT 2000. gada 5. oktobra spriedums lietā *Maaouia pret Franciju* [GC], Nr. 39652/98.

626 ECT 2011. gada 5. aprīļa spriedums lietā *Rahimi pret Grieķiju*, Nr. 8687/08.

627 Sk. arī ECT 2016. gada 22. novembra spriedumu lietā *Abdullahi Elmi un Aweys Abubakar pret Maltu*, Nr. 25794/13 un 28151/13; arī ECT 2020. gada 25. jūnija spriedumu lietā *Moustahi pret Franciju*, Nr. 9347/14, 65.–67. punkts.

administratīvajās iestādēs” (26. pants) attiecas vienīgi uz migrējošajiem darba ņēmējiem, nevis viņu ģimenes locekļiem⁶²⁸.

Turklāt EP plašajās pamatnostādņēs par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu ir izklāstīts, kā visas tiesu un administratīvās procedūras, tostarp imigrācijas procedūras, būtu jāpielāgo, lai tās atbilstu bērnu vajadzībām⁶²⁹. Turklāt 2018. gadā Ministru komitejas [Ieteikumā par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirtiem bērniem migrācijas kontekstā](#) tiek atzīts, ka valsts ieceltam aizbildnim ir svarīga loma nepavadītu un nošķirtu bērnu tiesību un interešu aizsardzībā, viņus informējot, palīdzot, atbalstot un, ja tas ir paredzēts ar likumu, pārstāvēt viņus ietekmējošos procesos⁶³⁰.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām uz bērniem migrantiem, kam atņemta brīvība, īpaši attiecas [CRC](#) 37. pants, jo tas nodrošina šiem bērniem tiesības nekavējoties saņemt juridisku un citu atbilstošu palīdzību, kā arī tiesības brīvības atņemšanas likumīgumu apstrīdēt tiesā vai citā kompetentā, neatkarīgā un objektīvā iestādē un tiesības ātri saņemt šo iestāžu lēmumu.

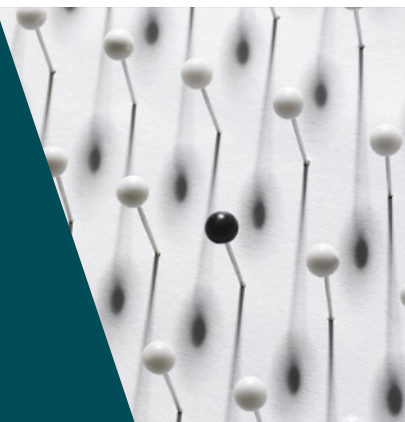
628 Eiropas Padome (1977), [Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu](#), CETS Nr. 93, 1977. gada 24. novembris.

629 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), [Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu](#), 17.11.2010.

630 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2020), [Recommendation Rec\(2019\)11 on effective guardianship for unaccompanied and separated children in the context of migration](#) (Ieteikums Rec(2012)11 par efektīvu aizbildnību nepavadītiem un nošķirtiem bērniem migrācijas kontekstā), 2019. gada 11. decembris.

10

Personas datu un patērētāju tiesību aizsardzība

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 7. pants (privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība), 8. pants (personas datu aizsardzība) un 52. pants (tiesību un principu piemērošana un interpretēšana) LESD, 16. pants Vispārīgā datu aizsardzības regula (2016/679/ES)	Bērni un datu aizsardzība	ECTK, 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisku apstrādi (Konvencija Nr. 108+) ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Avilkina un citi pret Krieviju</i>, Nr. 1585/09 (medicīnisku datu izpaušana) ECT lieta <i>S. un Marper pret Apvienoto Karalisti [GC]</i>, Nr. 30562/04 un 30566/04, 2008. gads
Pamattiesību harta, 38. pants LESD, 169. pants Patērētāju tiesību direktīva (2011/83/ES) Eiropas Piekļūstamības akts (2019/882) Negodīgas komercprakses direktīva (2005/29/EK) Produktu vispārējās drošības direktīva (2001/95/EK) Klīnisko pārbaužu regula (536/2014/ES)	Bērnu kā patērētāju tiesību aizsardzība	Konvencija par Eiropas farmakopejas izveidi Konvencijas par cilvēktiesībām un biomedicīnu 17. pants un tās Papildprotokola par biomedicīniskiem pētījumiem V nodaļa Eiropas Konvencija par pārrobežu televīziju

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Regula par zīdaiņiem un maziem bērniem paredzētu pārtiku, īpašiem medicīniskiem nolūkiem paredzētu pārtiku un par pilnīgiem uztura aizstājējiem svāra kontrolei (609/2013/ES) Direktīva par rotaļlietu drošumu (2009/48/EK) Direktīva par izstrādājumiem, kas to maldinošā izskata dēļ apdraud patērētāju veselību vai drošību (87/357/EEK) Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva (pārstrādāta versija) (2018/1808) EST 2008. gada spriedums lietā C-244/06 <i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH pret Avides Media AG</i> (DVD pārdošana internetā) EST 2004. gada spriedums lietā C-36/02 <i>Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH pret Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn</i> (atļauja spēlēt spēli)		

Šajā nodaļā ir aplūkoti Eiropas tiesību akti un judikatūra patērētāju tiesību un datu aizsardzības jomā. Tā kā **LES**D ir nepārprotami noteikta ES kompetence šajos jautājumos, netrūkst ne ES līmeņa tiesību aktu, ne judikatūras. EP ieguldījums šajā jomā ir ierobežotāks. Nolīguma līmenī pastāv galvenās konvencijas par plašsaziņas līdzekļiem un datu aizsardzību, bet patērētāju tiesību aizsardzības līmenī – **1964. gada konvencija par Eiropas farmakopejas izveidi**. ECT arī ir izskatījusi vairākas lietas, kas attiecas uz personas datu aizsardzību.

Turpmākajās iedaļās galvenā uzmanība ir pievērsta konkrētiem datu aizsardzības (**10.1. iedaļa**) un patērētāju tiesību, kas attiecas uz bērniem (**10.2. iedaļa**), aspektiem. Saistībā ar katru no šiem jautājumiem ir analizēts vispārējais tiesiskais regulējums un tā piemērojamība bērniem, kā arī attiecīgos gadījumos konkrētās normas par bērnu aizsardzību.

10.1. Bērni un personas datu aizsardzība

Svarīgākie aspekti

- Saskaņā ar ES un EP tiesību aktiem ir atzīts, ka personas datu aizsardzība ir viena no pamattiesībām. Saskaņā ar ES tiesību sistēmu tiesības uz datu aizsardzību ir noteiktas pamattiesības, kas attiecas uz ikvienu, iekļaujot bērnus (Pamattiesību hartas 8. pants).
- Vairākumam tiešsaistes pakalpojumu ir nepieciešama vecāku piekrišana personas datu apstrādei atkarībā no bērnu vecuma (vecuma sliekšnis dažādās ES dalībvalstīs ir 13–16 gadi).
- ECTK 8. pantā ir iekļautas tiesības uz personas datu aizsardzību.

10.1.1. Eiropas tiesību akti datu aizsardzības jomā

ES tiesību sistēmā ES Pamattiesību hartas 8. panta 2. punkts atzīst personas datu aizsardzību kā skaidras pamattiesības. Harta piešķir personas datu aizsardzību ikvienam, tostarp bērniem. Hartas 8. panta 2. punktā ir skaidri iekļauti vairāki šo tiesību elementi (godprātīga apstrāde norādītos nolūkos, piekrišana vai cits likumīgs tiesību aktos paredzēts pamats, piekļuves un labošanas tiesības), bet saskaņā ar 8. panta 3. punktu atbilstība datu aizsardzības noteikumiem ir jākontrolē neatkarīgai iestādei. 8. pantā noteiktās tiesības uz personas datu aizsardzību var tikt ierobežotas atbilstoši likumam. Jebkuriem šādiem ierobežojumiem ir jāatbilst tiesību uz personas datu aizsardzību būtībai. Ierobežojumus drīkst uzlikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības (hartas 52. punkts)⁶³¹. ES ir kompetence pieņemt tiesību aktus par datu aizsardzības jautājumiem (LESD 16. pants)⁶³². Personas datu aizsardzība ir kļuvusi par vienu no galvenajām jomām Eiropas tiesību

631 EST 2011. gada 24. novembra spriedums apvienotajās lietās C-468/10 un C-469/10 *Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) un Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECEMD) pret Administración del Estado*, 48. punkts; EST 2008. gada 29. janvāra spriedums lietā C-275/06 *Productores de Música de España (Promusicae) pret Telefónica de España SAU* [GC], 68. punkts.

632 Vispārēju pārskatu par Eiropas datu aizsardzības tiesību aktiem sk. EP, Ministru komiteja (2018), *12th Annual Report of the Committee of Ministers* (Ministru komitejas gada pārskats Nr. 12); FRA (2018), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā*, 2018. gada izdevums, Luksemburga, Publikāciju birojs.

aktos, kas attiecas uz pamattiesību aizsardzību. Šīs jomas galvenais instruments ir 2016. gadā pieņemtā [Vispārīgā datu aizsardzības regula](#) (VDAR)⁶³³.

VDAR 75. apsvērumā bērni ir identificēti kā neaizsargātas personas un tiek atzīts, ka viņiem pienākas īpaša aizsardzība saistībā ar viņu personas datiem. Bērni var nepietiekami apzināties attiecīgos riskus, sekas un aizsardzības pasākumus un savas tiesības saistībā ar personas datu apstrādi. Šim nolūkam Eiropas Datu aizsardzības kolēģija (EDAK) izstrādā pamatnostādnes par bērnu datu apstrādi⁶³⁴. "Tādas personas piekrišanai, kurai ir vecāku atbildība par bērnu, nav jābūt nepieciešamai saistībā ar preventīviem vai konsultāciju pakalpojumiem, ko tiešā veidā piedāvā bērnam. (..) Ņemot vērā, ka bērniem pienākas īpaša aizsardzība, ja apstrāde attiecas uz bērnu, informācija būtu jāsniedz un saziņa jāveic tik skaidrā un vienkāršā valodā, lai bērns to varētu viegli saprast"⁶³⁵. VDAR tiek skaidri pieprasīts ņemt vērā bērnu personas datu aizsardzību, ja personas datu apstrādes pamatā ir pārziņa vai kādas trešās puses likumīgās intereses (6. panta 1. punkta f) apakšpunkts) un bērnam tiek sniegta informācija par personas datu apstrādi (12. panta 1. punkts). Tiek atzīmēts, ka ar bērniem saistīto datu apstrāde ir saistīta ar noteiktiem riskiem, un VDAR turpmāko pielietošanu bērnu aizsardzības kontekstā var norādīt rīcības kodeksā. Šādi rīcības kodeksi it īpaši var iekļaut noteikumus par to, kā informācija ir jāsniedz bērnam un kā tiek iegūta piekrišana no personas, kurai ir vecāku atbildība (41. panta 2. punkts).

Vairākumā tiešsaistes pakalpojumu, kur pakalpojums balstās tikai uz bērna piekrišanu savu datu apstrādei, līdz noteiktam vecumam ir nepieciešama arī vecāka vai aizbildņa piekrišana. Tas attiecas uz sociālo tīklu vietnēm, mūzikas lejupielādes platformām un tiešsaistes spēļu pirkumiem. Vecuma sliekšnis vecāku piekrišanas saņemšanai dažādās ES dalībvalstīs ir no 13 līdz 16 gadiem⁶³⁶. Saskaņā ar VDAR 4. panta 11. punktu piekrišanai ir jābūt brīvi sniegtai,

633 Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula). Tiesībaizsardzības direktīva (Direktīva (ES) 2016/680) ir galvenais instruments attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem vai izpildītu kriminālsodus, un par šādu datu brīvu apriti.

634 EDAK, [Working Programme 2021/2022](#) (Darba programma 2021./2022. gadam), 2021. gada 16. marts

635 Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), 38. un 58. apsvērumi.

636 Turpat, 8. pants.

konkrētai, apzinātai un viennozīmīgai, turklāt bērniem vai arī viņu vecākiem vai aizbildņiem ir jānodrošina viegli izmantojami mehānismi, lai viņi varētu jebkurā brīdī atsaukt piekrišanu. Uzņēmumiem ir jāpieliek pamatotas pūles, ņemot vērā pieejamo tehnoloģiju, lai pārbaudītu, vai personai, kura sniedz vai atļauj piekrišanu, ir vecāka atbildība par bērnu. Pamatotās pūles, kas jāpieliek organizācijām, būs atkarīgas arī no apstrādes rakstura un ar to saistītajiem riskiem bērnam. Šis darbs ir pastāvīgi jāpārskata saistībā ar jaunu tehnoloģiju parādīšanos šajā jomā. Kad personas dati tiek apstrādāti saistībā ar informācijas sabiedrības pakalpojumu piedāvājumu bērnam un šāda apstrāde ir balstīta uz bērna vai personas, kurai ir vecāka atbildība, piekrišanu, bērniem vienmēr ir tiesības uz viņu datu izdzēšanu (VDAR 17. panta 1. punkta f) apakšpunkts). Tās ir zināmas kā tiesības tikt aizmirstam.

Ja bērni piekļūst kādam tiešsaistes pakalpojumam, neatkarīgi no organizācijas izmantotajiem vecuma apstiprināšanas pasākumiem šai organizācijai ir jānodrošina bērnu specifisko datu aizsardzības pasākumu izveide, lai uzlabotu lietotājiem, kuri ir bērni, piešķirto aizsardzības līmeni pret riskiem, ko viņiem rada pakalpojuma izmantošana. Daži no šiem pasākumiem varētu iekļaut nodrošinājumu, ka pakalpojums ievēro integrētu datu aizsardzību un datu aizsardzību pēc noklusējuma (VDAR 25. pants), veicot datu aizsardzības ietekmes novērtējumu (35. pants), kurā tiek ievērots datu minimizācijas princips un pārskatīti profilēšanas iestatījumi. Profilēšana ir jebkura veida automatizēta personas datu apstrāde, kas izpaužas kā personas datu izmantošana nolūkā izvērtēt konkrētus ar fizisku personu saistītus personiskus aspektus, jo īpaši analizēt vai prognozēt aspektus saistībā ar minētās fiziskās personas sniegumu darbā, ekonomisko situāciju, veselību, personīgām vēlmēm, interesēm, uzticamību, uzvedību, atrašanās vietu vai pārvietošanos (4. panta 4. punkts).

Šāda specifiska aizsardzība it īpaši būtu jāpielieto, izmantojot bērnu personas datus mārketinga nolūkos vai veidojot personu vai lietotāju profilus, kā arī ievācot personas datus par bērniem, kad viņi izmanto tieši viņiem piedāvātos pakalpojumus (VDAR 38. apsvērums).

EDAK sniegtās pamatnostādnes⁶³⁷ attiecībā uz sociālo tīklu lietotājiem uzsver, ka mērķauditorijas atlases nevēlamā ietekme uz neaizsargātām personu kategorijām, piemēram, bērniem, var būt ievērojami lielāka. Mērķtiecīga

637 EDAK (2020), *Pamatnostādnes 8/2020 par vēršanos pie sociālo mediju lietotājiem*, 2020. gada 2. septembris.

pievēršanās var ietekmēt bērnu personīgās izvēles un intereses, visbeidzot ietekmējot viņu neatkarību un tiesības uz attīstību. Vairākas iestādes uzskata, ka parasti organizācijām būtu jāizvairās no bērnu profilēšanas mārketinga nolūkos, jo bērni ir mazāk aizsargāti⁶³⁸. Bērni var būt īpaši uzņēmīgi tiešsaistes vidē, un viņus var vieglāk ietekmēt uz uzvedību balstītas reklāmas⁶³⁹.

VDAR 71. apsvērumā ir atruna, ka bērniem nedrīkst izmantot pilnībā automatizētu lēmumu pieņemšanu, tostarp profilēšanu, ar juridisku vai līdzīgi nozīmīgu ietekmi.

29. panta datu aizsardzības darba grupa (tagad EDAK⁶⁴⁰) ieteica, ka uz noteikuma, kas ir vērsts pret šādu apstrādes veidu, nedrīkst vispārēji balstīties attiecībā uz bērnu datu apstrādi, izņemot ierobežotus apstākļus, piemēram, kad tas ir nepieciešams viņu labklājības aizsardzības nolūkā. Šādos gadījumos ir jāizveido piemēroti aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu to piemērotību bērniem.

Noteiktas datu kategorijas tiek uzskatītas par sensitīvām, piemēram, ģenētiskie dati, biometriskie dati, kas unikāli identificē bērnu, personas dati saistībā ar kriminālsodāmību un personas dati, kas atklāj rases vai etnisko izcelsmi, politiskie uzskati, reliģiskā vai cita pārliecība, garīgā un fiziskā veselība, dzimumdzīve. Šādu kategoriju bērnu datu apstrāde ir atļauta tikai piemērojamu izņēmumu gadījumos (VDAR 9. pants).

Direktīva par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju⁶⁴¹ aizsargā lietotāju, tostarp bērnu, komunikācijas un termināļa aprīkojuma konfidencialitāti. Tā īsteno pamattiesības attiecībā uz privātās dzīves neaizskaramību attiecībā uz komunikāciju (Pamattiesību hartas 7. pants).

638 Sk., piemēram, Eiropas Padome (2018), *Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment* (Pamatnostādnes par bērna tiesību ievērošanu, aizsargāšanu un īstenošanu digitālajā vidē), CM/Rec(2018)7, 17. lpp.; Īrijas Datu aizsardzības komisija (2020), *Children front and centre: Fundamentals for a child-oriented approach to data processing* (Bērnu intereses pirmajā vietā – pamati uz bērnu orientētai pieejai datu apstrādē), 2020. gada decembris, 54. lpp.

639 29. panta datu aizsardzības darba grupa (2018), *Pamatnostādnes par automatizētu individuālu lēmumu pieņemšanu un profilēšanu* Regulas 2016/679 nolūkiem, 2018. gada 22. augusts.

640 29. panta datu aizsardzības darba grupa (2018), *Pamatnostādnes par automatizētu individuālu lēmumu pieņemšanu un profilēšanu* Regulas 2016/679 nolūkiem, 2018. gada 22. augusts.

641 ES, Eiropas Parlaments (2002), *Direktīva 2002/58/EK par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē* (Direktīva par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju), OV 2002 L 201.

EP tiesību sistēmā ECT ir izskatījusi ar personas datu aizsardzības tiesībām saistītas lietas saskaņā ar **ECTK 8. pantu**. Tiesa izskata situācijas, kurās rodas jautājums par datu aizsardzību, tostarp par komunikācijas pārtveršanu⁶⁴², dažādiem novērošanas veidiem⁶⁴³ un aizsardzību pret personas datu glabāšanu valsts iestādēs⁶⁴⁴. ECT turklāt ir norādījusi, ka valsts tiesību aktos ir jāparedz atbilstoši pasākumi, lai nodrošinātu tiesiskās aizsardzības līdzekļus pret tiesību uz datu aizsardzību pārkāpumiem.

Piemērs. Lieta *Avilkina un citi pret Krieviju*⁶⁴⁵ attiecas uz divus gadus vecas meitenes medicīniskās informācijas izpaušanu prokuroram, kas bija pieprasījis, lai viņam tiktu ziņots par visiem gadījumiem, kad Jehovas liecinieki atsakās no asins pārliešanas. Atzīstot, ka reizēm noziedzīga nodarījuma izmeklēšanas intereses varētu būt pārākas par pacienta un visas kopienas ieinteresētību aizsargāt medicīniskās informācijas konfidencialitāti, tiesa ir norādījusi, ka pieteikuma iesniedzēja nebija iesaistīta nevienā kriminālprocesā ne kā aizdomās turētā, ne kā apsūdzētā. Turklāt, ja medicīnas speciālisti, kas ārstēja pieteikuma iesniedzēju, būtu uzskatījuši, ka viņas stāvoklis ir dzīvībai bīstams, viņi būtu varējuši lūgt, lai tiesa atļauj veikt asins pārliešanu. Ņemot vērā, ka nebija neatliekamas sociālas vajadzības, lai pieprasītu ar pieteikuma iesniedzēju saistītās konfidencialās medicīniskās informācijas izpaušanu, ECT šajā lietā ir konstatējusi ECTK 8. panta pārkāpumu.

Piemērs. Lietā *S. un Marper pret Apvienoto Karalisti*⁶⁴⁶ vienpadsmit gadus veca zēna pirkstu nospiedumi un DNS paraugi, kas bija paņemti saistībā ar aizdomām par laupīšanas mēģinājumu, tika glabāti bez laika ierobežojuma, lai gan viņš gala rezultātā tika attaisnots. Ņemot vērā tās personiskās informācijas veidu un apjomu, ko satur šūnu paraugi un DNS profili, to saglabāšana pati par sevi bija iejaukšanās pirmā pieteikuma iesniedzēja tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību. Attiecīgo EP instrumentu un

642 Sk., piemēram, ECT 1984. gada 26. aprīļa spriedumu lietā *Malone pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8691/79, ECT 2007. gada 3. aprīļa spriedumu lietā *Copland pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 62617/00.

643 Sk., piemēram, ECT 1978. gada 6. septembra spriedumu lietā *Klass un citi pret Vāciju*, Nr. 5029/71, ECT 2010. gada 2. septembra spriedumu lietā *Uzun pret Vāciju*, Nr. 35623/05.

644 Sk., piemēram, ECT 1987. gada 26. marta spriedumu lietā *Leander pret Zviedriju*, Nr. 9248/81, ECT 2008. gada 4. decembra spriedumu lietā *S. un Marper pret Apvienoto Karalisti* [GC], Nr. 30562/04 un 30566/04.

645 ECT 2013. gada 6. jūnija spriedums lietā *Avilkina un citi pret Krieviju*, Nr. 1585/09.

646 ECT 2008. gada 4. decembra spriedums lietā *S. un Marper pret Apvienoto Karalisti* [GC], Nr. 30562/04 un 30566/04.

citā līgumslēdzēju valstu tiesību un prakses pamatprincipi prasa, lai datu saglabāšana būtu samērīga attiecībā uz datu vākšanas nolūku un ierobežota laikā, jo īpaši policijas darbā. Aizsardzība, ko nodrošina ECTK 8. pants, tiktu nepieļaujami vājināta, ja mūsdienu zinātnisko metožu izmantošana krimināltiesību sistēmā būtu atļauta par katru cenu, rūpīgi nelīdzsvarojot to potenciālās priekšrocības un svarīgas privātās dzīves intereses. Šajā ziņā vispārējais un nekritiskais datu saglabāšanas pilnvaru raksturs Anglijā un Velsā ir īpaši pārsteidzošs, jo saskaņā ar tām datus ir atļauts saglabāt neierobežotu laiku neatkarīgi no nodarījuma veida un smaguma un aizdomās turētās personas vecuma. Datu saglabāšana var radīt sevišķu kaitējumu bērnu gadījumā, ņemot vērā viņu īpašo situāciju un viņu attīstības un iekļaušanās sabiedrībā nozīmi. Tiesa ir secinājusi, ka šajā gadījumā datu saglabāšana ir bijusi nesamērīga iejaukšanās pieteikuma iesniedzēja tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību.

Modernizētā Eiropas Padomes Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi⁶⁴⁷ (**Konvencija Nr. 108+**) attiecas uz visām datu apstrādes darbībām, kas tiek veiktas privātajā un publiskajā sektorā, un aizsargā personas, tostarp bērnus, pret negodprātīgu rīcību, kas var būt sastopama personas datu apstrādes jomā. Konvencijai Nr. 108+ ir papildu protokols, kas regulē uzraudzības iestāžu izveidi un personas datu pārrobežu plūsmu saņēmējiem, kas nav konvencijas puses⁶⁴⁸.

Konvencijā Nr. 108+ noteiktie personas datu apstrādes principi attiecas uz godīgu un likumīgu datu vākšanu un automatizētu apstrādi, nosakot, ka dati jāglabā konkrētiem likumīgiem nolūkiem un tos nedrīkst izmantot neatbilstoši šiem nolūkiem un glabāt ilgāk nekā vajadzīgs. Tie attiecas arī uz datu kvalitāti. Ja nav pienācīgu juridisku aizsardzības pasākumu, ir aizliegts apstrādāt "sensitīvus" datus, piemēram, par personas rasi, politiskajiem uzskatiem, veselību, reliģisko piederību, dzimumdzīvi, ģenētiskos un biometriskos datus, kā arī datus saistībā ar informāciju, ko viņi atklāj attiecībā uz dalību arodbiedrībās vai etnisko izcelsmi un kriminālsodamību. Konvencijā ir iekļautas arī individu, tostarp

647 Eiropas Padome (1981), *Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi*, CETS Nr. 108, 1981. gada 28. janvāris; Eiropas Padome (2001), *Konvencijas Nr. 108 Papildu protokols par uzraudzības institūcijām un pārrobežu datu plūsmām*, CETS Nr. 181, 2001. gada 8. novembris; Eiropas Padome (2018), *Protokols, ar ko groza Eiropas Padomes Konvenciju par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi*, CETS Nr. 223, 2018. gada 10. oktobris.

648 Eiropas Padome (2018), *Protokols, ar ko groza Eiropas Padomes Konvenciju par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi*, CETS Nr. 223, 2018. gada 10. oktobris.

bērnu, tiesības zināt, ka par viņiem tiek glabāta informācija, un vajadzības gadījumā panākt tās labošanu. Konvencijā minēto tiesību ierobežojumi ir iespējami tikai tad, ja ir apdraudētas pārākas intereses, piemēram, valsts drošība vai aizsardzība. Konvencijas Nr. 108 Konsultatīvā komiteja pieņēma Pamatnostādnes bērnu datu aizsardzībai izglītības vidē⁶⁴⁹, kas nosaka pamatprincipus un iesaka likumdevējiem, politikas veidotājiem, datu pārziņiem un nozarei, kā šīs tiesības atbalstīt.

EP vadlīnijās par bērnu tiesībām digitālajā vidē valstis tiek aicinātas nodrošināt, lai bērnu dati tiktu apstrādāti godīgi, likumīgi, precīzi un droši, konkrētiem nolūkiem un ar brīvu, skaidri izteiktu, informētu un vienošmīgu bērnu un/vai viņu vecāku, aprūpētāju vai juridisko pārstāvju piekrišanu vai saskaņā ar citu leģitīmu pamatu, kas ir noteikts ar likumu. Valstīm ir jānodrošina, lai īpašu kategoriju datu, kas tiek uzskatīti par sensitīviem, piemēram, ģenētiskie dati, biometriskie dati, kas unikāli identificē bērnu, personas dati saistībā ar kriminālsodāmību un personas dati, kas atklāj rases vai etnisko izcelsmi, politiskie uzskati, reliģiskā vai cita pārliecība, garīgā un fiziskā veselība, dzimumdzīve, apstrāde jebkurā gadījumā tiktu atļauta tikai tad, ja likumā ir paredzēti pienācīgi aizsardzības pasākumi⁶⁵⁰.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām tiesības uz datu aizsardzību ir daļa no [CRC](#) 16. pantā paredzētajām bērnu tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Saskaņā ar šo pantu nav pieļaujams, ka patvaļīgi vai nelikumīgi tiek pārkāpta bērnu privātās dzīves, ģimenes, mājokļa vai korespondences neaizskaramība vai tiek aizskarts viņu gods un reputācija. Šīs tiesības jāievēro ikvienam, tostarp bērna juridiskajam pārstāvim⁶⁵¹.

649 Eiropas Padome, Konvencijas Nr. 108 Konsultatīvā komiteja, [Bērnu datu aizsardzība izglītības vidē – pamatnostādnes](#), T-PD(2019)06BIšrev5, 2020. gada 20. novembris.

650 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), [Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment, Recommendation CM/Rec\(2018\)7](#) (Pamatnostādnes bērnu tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē, leteikums CM/Rec(2018)7), 3.4. iedaļa.

651 Sk. arī Apvienoto Nāciju Organizācija (2021), [Vispārējais komentārs Nr. 25 \(2021\) par bērnu tiesībām saistībā ar digitālo vidi](#), 2021. gada 2. marts.

10.2. Bērnu kā patērētāju tiesību aizsardzība

Svarīgākie aspekti

- Saskaņā ar EST bērnu kā patērētāju intereses un viņu tiesību aizsardzība ir pārākas par vispārējo interešu prasībām un attaisno brīvas preču, pakalpojumu un kapitāla aprites un personu pārvietošanās ierobežojumus.
- Bērniem kā patērētājiem būtu jāsniedz attiecīga informācija, lai viņi varētu ņemt vērā visus būtiskos faktus un izdarīt apzinātu izvēli.
- Komerccprakse ir negodīga, ja tā ir pretrunā profesionālās rūpības principam un var ietekmēt pieaugušo un bērnu komerciālos lēmumus.
- Bērņus var iekļaut klīniskā izpētē tikai tad, ja ir pamats uzskatīt, ka zāļu lietošana būtu viņiem tieši lietderīga, atsverot risku.
- ES un EP tiesību akti neaizliedz mārketingu, bet ierobežo uz bērniem vērsta mārketinga apjomu.
- Bērniem ir tiesības uz īpašu aizsardzību, kas ietver aizsardzību pret jebkādu reklāmu un televīziju raidījumiem, kuri varētu radīt bērniem morālu vai fizisku kaitējumu.
- Produktu reklāmu izvietošana bērniem paredzētos raidījumos ir aizliegta.

10.2.1. Patērētāju tiesības

ES tiesību sistēmā patērētāju tiesību aizsardzības pamatpīlāri ir ietverti [LESD](#) 169. panta 1. punktā un ES [Pamattiesību hartas](#) 38. pantā. EST ir atzinusi, ka bērnu intereses ir pārākas par vispārējām interesēm un attaisno kopējā tirgus brīvību ierobežojumus.

Piemērs. *Dynamic Medien*⁶⁵² lieta attiecas uz japāņu multiplikācijas filmu DVD pārdošanu internetā Vācijā. Apvienotajā Karalistē šīs multiplikācijas filmas bija apstiprinātas kā piemērotas jauniešiem no 15 gadu vecuma. Attiecīgā Vācijas iestāde tās nebija atbilstoši klasificējusi. EST bija jānosaka, vai Vācijas aizliegums nav pretrunā preču brīvas aprites principam. EST ir secinājusi, ka Vācijas tiesiskā regulējuma galvenais mērķis ir aizsargāt

⁶⁵² EST 2008. gada 14. februāra spriedums lietā C-244/06 *Dynamic Medien Vertriebs GmbH pret Avides Media AG*.

bērnus pret informāciju, kas kaitētu viņu labklājībai. Tiesa ir atzinusi, ka preču brīvas aprites ierobežojums nav nesamērīgs, ja tas nepārsniedz to, kas vajadzīgs attiecīgās dalībvalsts mērķa, proti, bērnu aizsardzības, sasniegšanai.

Piemērs. *Omega*⁶⁵³ lieta attiecas uz iekārtas "lāzerdroms" izmantošanu Vācijā. Viens no "lāzerdromā" praktizētās spēles mērķiem bija trāpīt pa sensoriem, kas atrodas uz spēlētāju vestēm. Spēles aprīkojumu piegādāja Apvienotās Karalistes uzņēmums, un gan spēle, gan aprīkojums Apvienotajā Karalistē bija brīvi pieejams tirdzniecībā. Vācijā spēle bija aizliegta ar pamatojumu, ka ar to tiek aizskartas pamatvērtības, piemēram, cilvēka cieņa. EST ir secinājusi, ka Vācijas iestāžu uzliktais ierobežojums nav pretrunā ES tiesību aktiem, jo tas ir pienācīgi pamatots ar sabiedriskās kārtības aizsardzības apsvērumiem.

Nesen veiktā ES patērētāju tiesību aizsardzības tiesiskā regulējuma pārskatīšanas procesa rezultātā ir pieņemta [Patērētāju tiesību direktīva 2011/83/ES \(PTD\)](#), kuras mērķis ir pilnīgi saskaņot valstu tiesību aktus tālpārdošanas un ārpus uzņēmuma telpām noslēgtu līgumu, kā arī citu veidu patērētāju līgumu jomā⁶⁵⁴. Direktīvas nolūks ir līdzsvarot augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni un uzņēmumu konkurētspēju. Saskaņā ar 3. panta 3. punkta a) apakšpunktu PTD nepiemēro līgumiem par sociāliem pakalpojumiem, tostarp sociālā mājokļa nodrošināšanai, bērnu aprūpei un atbalstam ģimenēm un personām, kam pastāvīgi vai uz laiku ir vajadzīga palīdzība, tostarp ilgtermiņa aprūpe. Sociālie pakalpojumi ietver pakalpojumus bērniem un jauniešiem, palīdzības pakalpojumus ģimenēm, vientuļajiem vecākiem un veciem cilvēkiem, kā arī pakalpojumus migrantiem. Īpaša uzmanība PTD ir veltīta pirms līguma noslēgšanas sniedzamajai informācijai. Ja patērētājiem, tostarp bērniem, tiek sniegta attiecīga un pietiekama informācija, viņi var apsvērt visus saistītos faktus un veikt informētu izvēli; šīs "informācijas prasības" nosaka PTD. Pamatojoties uz [Direktīvu \(ES\) 2019/882 par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām](#), šīs prasības attiecas arī uz nepilngadīgiem patērētājiem⁶⁵⁵.

653 EST 2004. gada 14. oktobra spriedums lietā C-36/02 *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH pret Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*.

654 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 25. oktobra Direktīva 2011/83/ES par patērētāju tiesībām, ar ko groza Padomes Direktīvu 93/13/EEK un Direktīvu 1999/44/EK, OV 2011 L 304/64.

655 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2019), 2019. gada 17. aprīļa Direktīva 2019/882/ES par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām, OV 2019 L 151/70.

10.2.2. Negodīga komercprakse attiecībā pret bērniem

ES tiesību sistēmā [Direktīva 2005/29/EK](#), kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem⁶⁵⁶, aptver visus darījumus starp uzņēmumiem un patērētājiem (kas veikti bezsaistē vai tiešsaistē un ietver gan preces, gan pakalpojumus). Bērni ir iekļauti direktīvā neaizsargātu patērētāju kategorijā (5. panta 3. punkts). Lēmumu veikt darījumu nedrīkst pieņemt uzmācšanās, piespiešanas, nesamērīgas ietekmes vai maldinošas informācijas iespaidā, un bērniem kā patērētājiem ir tiesības brīvi pieņemt šos lēmumus. Direktīva aizliedz produktu mārketingu un reklāmu, kas izraisa produkta sajaukšanu ar citu produktu vai konkurenta preču zīmi, un nosaka, ka visa vajadzīgā informācija jāsniedz skaidri, saprotami un piemērotā laikā (6. un 7. pants).

EP Ministru komiteja ir izdevusi Pamatnostādnes bērnu tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē. Pamatojoties uz tām, valstīm ir jāveic pasākumi, lai nodrošinātu bērnu aizsardzību pret komerciālu ekspluatāciju digitālajā vidē, tostarp vecumam nepiemērotu reklāmu un mārketinga formu ietekmi. Tajā skaitā jānodrošina, ka biznesa uzņēmumi neiesaistās negodīgā komercpraksē pret bērniem, pieprasot, lai bērni varētu skaidri atšķirt viņiem paredzētās digitālās reklāmas un mārketingu un visas attiecīgās ieinteresētās puses ierobežotu bērnu personas datu apstrādi komerciālos nolūkos⁶⁵⁷.

10.2.3. Produktu drošība

ES tiesību sistēmā ir visaptverošs tiesiskais regulējums, lai nodrošinātu, ka pārdošanā ir pieejami tikai droši un citādi prasībām atbilstoši produkti. Konkrēti [Produktu vispārējās drošības direktīvā 2001/95/EK](#) īpaša uzmanība ir veltīta bērnu drošībai, iekļaujot viņus to patērētāju kategorijā, kas var būt īpaši neaizsargāti pret attiecīgo produktu radīto risku (direktīvas 8. apsvēruma). Tāpēc produktu drošība jāvērtē, ņemot vērā visus attiecīgos aspektus, jo īpaši

656 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2005), [2005. gada 11. maija Direktīva 2005/29/EK, kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem](#) un ar ko groza Padomes Direktīvu 84/450/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004, OV 2005 L 149/22.

657 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), [Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment, Recommendation CM/Rec\(2018\)7](#) (Pamatnostādnes bērnu tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē, ieteikums CM/Rec(2018)7).

patērētāju kategorijas, kurām produkti paredzēti. Eiropas Komisija ir publicējusi priekšlikumu jaunai regulai par produktu vispārēju drošību⁶⁵⁸.

Padomes Direktīva 87/357/EEK ir īpaša produktu drošības direktīva par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz izstrādājumiem, kuri to maldinošā izskata dēļ apdraud patērētāju veselību vai drošību⁶⁵⁹. Saskaņā ar šo direktīvu ir aizliegta tādu izstrādājumu tirdzniecība, imports un ražošana, kas nav pārtikas produkti, bet izskatās kā pārtikas produkti, tomēr nav ēdami. Dalībvalstīm jāveic pārbaudes, lai nodrošinātu, ka tirgus aprītē nav šādu izstrādājumu. Ja dalībvalsts aizliedz kādu izstrādājumu saskaņā ar šīs direktīvas noteikumiem, tai jāinformē Komisija un jāiesniedz izstrādājuma apraksts, lai informētu pārējās dalībvalstis. Jautājums par rotaļlietu drošību ir aplūkots atsevišķi **10.2.6. iedaļā**.

EP Ministru komitejas **Pamatnostādnēs par bērna tiesību ievērošanu, aizsargāšanu un īstenošanu digitālajā vidē** tiek norādīts, ka valstīm ir jānodrošina un jāatbalsta uzņēmumi īstenot integrētu drošību un privātumu tādos produktos, pakalpojumu funkcijās un funkcionalitātē, kas ir paredzēti bērniem vai kurus izmanto bērni⁶⁶⁰.

10.2.4. Klīniskas pārbaudes, kurās ir iesaistīti bērni

ES tiesību sistēmā **Regulā (ES) Nr. 536/2014** par cilvēkiem paredzētu zāļu klīniskajām pārbaudēm ir iekļauti īpaši noteikumi attiecībā uz bērniem, kas pieder pie neaizsargātu iedzīvotāju kategorijas (10. panta 1. punkts)⁶⁶¹. Regulā ir noteikts, ka pieteikumi par atļauju klīnisku pārbaudi veikšanai ar bērniem ir rūpīgi jāizvērtē. Piekrišana piedalīties klīniskā pārbaudē ir jāiegūst no bērna juridiskā pārstāvja un paša bērna, ja viņš spēj formulēt viedokli (29. panta 1. un 8. punkts). Regulā ir paredzēti īpaši nosacījumi drošu klīnisku

658 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2021), **Priekšlikums regulai par ražojumu vispārēju drošumu**, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1025/2012 un atceļ Padomes direktīvu 87/357/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2001/95/EK, COM/2021/346 final, 2021. gada 30. jūnijs.

659 ES, Eiropas Savienības Padome, 1987. gada 25. jūnija **Direktīva 87/357/EEK** par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz izstrādājumiem, kuri to maldinošā izskata dēļ apdraud patērētāju veselību vai drošību, OV 1987 L 192/49.

660 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), *Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment, Recommendation CM/Rec(2018)7* (Pamatnostādnēs par bērna tiesību ievērošanu, aizsargāšanu un īstenošanu digitālajā vidē, ieteikums CM/Rec(2018)7), 54. punkts.

661 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2014), **2014. gada 16. aprīļa Regula (ES) Nr. 536/2014 par cilvēkiem paredzētu zāļu klīniskajām pārbaudēm**, OV 2014 L 158/1.

pārbaūžu veikšanai ar bērniem un viņu informētas piekrišanas nodrošināšanai (32. pants). Nosacījumi ir šādi – izņemot kompensāciju par izdevumiem un peļņas zaudējumu, kas ir tieši saistīti ar dalību klīniskajā pārbaudē, pētāmajām personām netiek sniegti nekādi stimuli, klīniskā pārbaude ir paredzēta, lai izpētītu terapijas iespējas medicīniskajam stāvoklim, kas sastopams tikai bērniem, un pastāv zinātniski pamatoti iemesli uzskatīt, ka dalība klīniskajā pārbaudē attiecīgajam nepilngadīgajam sniegs tiešu labumu, kas pārsniegs ar to saistīto risku un apgrūtinājumu, vai sniegs noteiktu labumu attiecīgā nepilngadīgā pārstāvētajai iedzīvotāju grupai un šāda klīniska pārbaude attiecīgajam nepilngadīgajam radīs tikai minimālu risku un minimālu apgrūtinājumu, salīdzinot ar nepilngadīgā medicīniskā stāvokļa standartterapijas veidu. Tikai ārkārtas situācijās klīniskās pārbaudes ar bērniem var veikt bez viņu vai viņu juridisko pārstāvju iepriekšējas piekrišanas (35. panta 1. punkts).

EP tiesību sistēmā līdzīgus principus satur [Konvencijas par cilvēktiesībām un biomedicīnu](#) 17. pants⁶⁶² un tās [Papildprotokola par biomedicīniskiem pētījumiem](#) V nodaļa⁶⁶³.

10.2.5. Zīdaiņiem un maziem bērniem paredzēta pārtika

ES tiesību sistēmā [Regula 609/2013 par zīdaiņiem un maziem bērniem paredzētu pārtiku](#), īpašiem medicīniskiem nolūkiem paredzētu pārtiku un par pilnīgiem uztura aizstājējiem svara kontrolei ir koncentrēta uz pārtikas, kas tiek īpaši ražota zīdaiņiem un maziem bērniem līdz trīs gadu vecumam, uzturvielu sastāvu un drošumu⁶⁶⁴. Tā regulē produktu nonākšanu tirgū, obligāto informāciju par pārtikas sastāvu, prasības, kas attiecas uz zīdaiņiem paredzētajiem piena maisījumiem un dzērieniem maziem bērniem uz piena bāzes, u. c. Regulā ir

662 Eiropas Padome (1999), [Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā – Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu](#) (Ovjedo konvencija), Nr. 164, 1999. gada 1. decembris.

663 Eiropas Padome (2007), [Konvencijas par cilvēktiesībām un biomedicīnu Papildprotokols par biomedicīniskiem pētījumiem](#), Nr. 195, 2007. gada 1. septembris.

664 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2014), [Eiropas Parlamenta un Eiropas Savienības Padomes 2013. gada 12. jūnija Regula \(ES\) Nr. 609/2013 par zīdaiņiem un maziem bērniem paredzētu pārtiku](#), īpašiem medicīniskiem nolūkiem paredzētu pārtiku un par pilnīgiem uztura aizstājējiem svara kontrolei, ar ko atceļ Padomes Direktīvu 92/52/EEK, Komisijas Direktīvas 96/8/EK, 1999/21/EK, 2006/125/EK un 2006/141/EK, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2009/39/EK un Komisijas Regulas (EK) Nr. 41/2009 un (EK) Nr. 953/2009, OV 2013 L 181/35.

noteiktas arī definīcijas zīdaiņiem paredzētajiem piena maisījumiem un mākslīgajiem papildu ēdināšanas maisījumiem zīdaiņiem, īpašiem medicīniskiem nolūkiem paredzētai pārtikai un pilnīgiem uztura aizstājējiem svara kontrolei.

10.2.6. Rotaļlietu drošība

ES tiesību sistēmā [Direktīvas 2009/48/EK](#)⁶⁶⁵ 2. pantā rotaļlietas ir definētas kā ražojumi, kuri “izstrādāti vai paredzēti vienīgi vai ne tikai tam, lai ar tiem rotaļātos bērni, kas jaunāki par 14 gadiem”⁶⁶⁶. I pielikumā ir sniegts neizsmeļošs tādu ražojumu saraksts, kurus neuzskata par rotaļlietām, bet kuri varētu izraisīt sajaukšanu. Arī 2. panta 2. punktā ir uzskaitītas dažas rotaļlietas, uz kurām direktīvas darbības joma neattiecas. Direktīvā ir nostiprināti arī veselības un drošības standarti, ierobežojot dažu ķīmisku vielu daudzumu, ko var saturēt rotaļlietu ražošanā izmantojamie materiāli (10. pants)⁶⁶⁷.

10.2.7. Bērni un reklāma

ES tiesību sistēmā [Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva](#)⁶⁶⁸, kas ir pārskatīta 2018. gadā, ir noteikti uz bērniem vērsta mārketinga apjoma, kvalitātes un satura ierobežojumi, regulējot reklāmas ilgumu (20., 24. un 27. pants). Saskaņā ar šo direktīvu produktu izvietošana bērniem paredzētos raidījumos ir aizliegta (11. pants) un dalībvalstis var aizliegt sponsora logotipa parādīšanu bērniem paredzētos raidījumos (10. panta 4. punkts). 2018. gada direktīvas pārskatījumā šie noteikumi par audiovizuālajiem pakalpojumiem tika paplašināti uz video kopīgošanas platformām, piemēram, *YouTube*.

EP tiesību sistēmā [Eiropas Konvencija par pārrobežu televīziju](#)⁶⁶⁹ ir pirmais starptautiskais līgums, ar kuru ir izveidots tiesiskais regulējums pārrobežu televīzijas programmu brīvai aprītei Eiropā. Šī konvencija īpaši aizsargā bērnus

665 Eiropas Savienība (2009), [Direktīva 2009/48/EK](#) (2009. gada 18. jūnijs) par rotaļlietu drošumu, OV 2009 L 170.

666 Turpat, 2. panta 1. punkts.

667 Lai uzlabotu rotaļlietu drošumu, Eiropas Komisija ir noslēgusi arī brīvprātīgus nolīgumus ar Eiropas rotaļlietu ražotājiem/tirgotājiem. Papildinformāciju sk. [Komisijas timekļa lapā par šo tēmu](#).

668 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2018), [Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 14. novembra Direktīva 2018/1808 par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu](#) (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva), OV 2018 L 303.

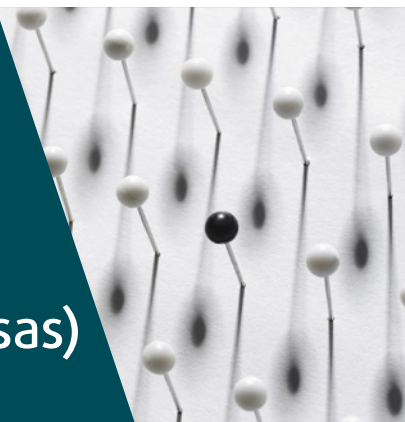
669 Eiropas Padome (2002), [Eiropas Konvencija par pārrobežu televīziju](#), CETS Nr. 132, 1989. gada 5. maijs. Grozīta saskaņā ar noteikumiem [Protokolā](#), CETS Nr. 171, 2002.

un jauniešus (7. panta 2. punkts), piemēram, aizliedzot izplatīt pornogrāfiskus un vardarbību cildinošus materiālus un programmas, kas mudina uz rasu naidu. Tajā ir noteikti reklāmas standarti, un tā regulē reklāmas laiku un reklāmas pauzes. Ministru komitejas Pamatnostādnēs par bērna tiesībām digitālajā vidē valstis tiek aicinātas nodrošināt bērniem aizsardzību pret komerciālu ekspluatāciju digitālajā vidē, tostarp vecumam nepiemērotu reklāmu un mārketinga formu ietekmi⁶⁷⁰.

670 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2018), *Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment, Recommendation CM/Rec(2018)7* (Pamatnostādnēs bērnu tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē, ieteikums CM/Rec(2018)7), 57. pants.

11

Bērnu tiesības kriminālprocesā un alternatīvās (ārpustiesas) procedūrās

ES	Aptvertie jautājumi	EP
Pamattiesību harta, 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un lietas taisnīgu izskatīšanu), 48. pants (nevainīguma prezumpcija un tiesības uz aizstāvību) un 49. pants (noziedzīgu nodarījumu un sodu likumības un samērīguma principi) Direktīva par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu (2010/64/ES) Direktīva par tiesībām uz informāciju (2012/13/ES) Direktīva par tiesībām uz advokāta palīdzību (2013/48/ES) Procesuālo garantiju direktīva (2016/800)	Lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas	ECTK, 6. pants (tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu) ESH, 17. pants Lanzarotes konvencija ECT, <i>T. pret Apvienoto Karalisti [GC]</i>, Nr. 24724/94, 1999. gads (bērni tiesā) ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Panovits pret Kipru</i>, Nr. 4268/04 (tiesības uz advokāta palīdzību)
Pamattiesību harta, 4. pants (spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegums) un 6. pants (tiesības uz brīvību) Procesuālo garantiju direktīva (2016/800)	Aizturēšana	ECTK, 3. pants (spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegums) un 5. pants (tiesības uz brīvību) ESH, 17. pants Eiropas Konvencija par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu ECT 2008. gada 6. maija spriedums lietā <i>Nart pret Turciju</i>, Nr. 20817/04 (pirmstiesas apcietinājums)

ES	Aptvertie jautājumi	EP
		ECT, <i>Blokhin pret Krieviju</i>, Nr. 47152/06, 2016. gads ECT 1988. gada spriedums lietā <i>Bouamar pret Beļģiju</i>, Nr. 9106/80 (aizturēšana pāraudzināšanas nolūkā) ECT 2002. gada spriedums lietā <i>D. G. pret Īriju</i>, Nr. 39474/98 (aizturēšana pāraudzināšanas nolūkā) ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Güveç pret Turciju</i>, Nr. 70337/01 (aizturēšanas apstākļi) ECT, <i>Çoşelav pret Turciju</i>, Nr. 1413/07, 2012. gads
Direktīva par cietušo tiesībām (2012/29/ES) Direktīva par seksuālās vardarbības pret bērniem apkarošanu (2011/93/ES) Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES) EST 2005. gada spriedums lietā C-105/03 <i>Kriminālprocess pret Maria Pupino [GC]</i> (bērna, kas ir liecinieki, statuss tiesā)	Bērni, kas ir liecinieki un cietušie	ECTK, 3. pants (spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegums) un 8. pants (privātā dzīve) Lanzarotes konvencija, 31. pants ECT 2007. gada spriedums lietā <i>Kovač pret Horvātiju</i>, Nr. 503/05 (bērns, kas ir liecinieks) ECT, <i>S.N. pret Zviedriju</i>, Nr. 34209/96, 2002. gads (bērns, kas ir liecinieks) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>R.R. u. c. pret Ungāriju</i>, Nr. 19400/11, Nr. 36037/17, 2012. gads (ģimenes izslēgšana no liecinieku aizsardzības programmas) ECT, <i>X un citi pret Bulgāriju</i>, Nr. 22457/16, 2021. gads (bērni kā liecinieki un cietušie)

Bērnu tiesības nepilngadīgo tiesvedības procedūrās attiecas uz bērniem, kas ir apsūdzēti, pakļauti kriminālvajāšanai vai notiesāti par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, kā arī uz bērniem, kas piedalās tiesas procedūrās kā cietušie un/vai liecinieki. Bērnu statusu nepilngadīgo tiesvedības kontekstā regulē vispārējie cilvēktiesību noteikumi, kas attiecas tiklab uz pieaugušajiem, kā bērniem.

Šajā nodaļā ir sniegts pārskats par Eiropas normām, kas attiecas uz tiesas un alternatīvās procedūrās iesaistītiem bērniem. Tajā ir aplūkotas lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas, tostarp efektīva līdzdalība un tiesības uz advokāta palīdzību, nepilngadīgu likumpārkāpēju tiesības saistībā ar aizturēšanu, tostarp pirmstiesas apcietinājumu (materiālās un procesuālās garantijas), aizturēšanas apstākļi, aizsardzība pret sliktu izturēšanos un bērnu, kas ir liecinieki un cietušie, aizsardzība. Aizsardzības aspekti ir īpaši svarīgi ar tiesām nesaistītās, alternatīvās procedūrās, kas būtu jāizmanto ikreiz, kad tās var vislabāk noderēt bērna interešu aizstāvībai⁶⁷¹. Bērnu gadījumā tiesībaizsardzības mērķi, piemēram, sociālā integrācija, izglītošana un atkārtotu noziedzīgu nodarījumu novēršana, ir vērā ņemami pamatprincipi⁶⁷².

11.1. Lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas

Svarīgākie aspekti

- Bērniem kriminālprocesā ir tiesības uz taisnīgu un viņu vecumam piemērotu attieksmi.
- Tiesas process būtu jāpielāgo bērnu vajadzībām, lai nodrošinātu viņu efektīvu līdzdalību.
- Bērniem ir tiesības uz advokāta palīdzību, sākot ar kriminālprocesa agrīnajiem posmiem un sākot ar pirmo policijas veikto nopratināšanu.

Tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatpīlāriem. Bērniem, ko tur aizdomās vai apsūdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, ir tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, un viņi var saņemt tās pašas garantijas, kas pienākas jebkurai personai, kura nonākusi konfliktā ar likumu. Lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas ir piemērojamas no bērna pirmās nopratināšanas reizes un paliek spēkā visu tiesas procesa laiku. Tomēr bērni, kas nonākuši konfliktā ar likumu, ir īpaši neaizsargāti, un viņiem ir nepieciešama papildu aizsardzība. Eiropas struktūras ir izstrādājušas īpašas prasības, lai nodrošinātu, ka šīs bērnu vajadzības tiek efektīvi apmierinātas.

671 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), [Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu](#), 17.11.2010., 24. punkts.

672 Sk. arī FRA un ECT (2016.) [Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu iestāžu pieejamību](#), 2016. gada 22. jūnijs.

ES tiesību sistēmā vairākos **ES Pamattiesību hartas** pantos ir izklāstītas pamattiesības attiecībā uz tiesu iestāžu pieejamību, paredzot lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas tiklab pieaugušajiem, kā bērniem. Hartas 47. pantā, kas konkrēti aptver tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un lietas taisnīgu izskatīšanu, ir iekļautas bērniem īpaši svarīgas prasības, piemēram, prasība par taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu un tiesības saņemt aizstāvību, pārstāvību un konsultāciju, kā arī juridisku palīdzību. Tāpat bērniem īpaši svarīgi ir 49. pantā minētie noziedzīgu nodarījumu un sodu likumības un samērīguma principi. Konkrētas lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas kriminālprocesā ir paredzētas arī vairākās ES direktīvās, proti, **Direktīvā par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu**⁶⁷³, **Direktīvā par tiesībām uz informāciju**⁶⁷⁴ un **Direktīvā par tiesībām uz advokāta palīdzību**⁶⁷⁵. Pirmajās divās no šīm direktīvām nav ietvertas īpašas garantijas bērniem, lai gan Direktīvā par tiesībām uz informāciju ir noteikumi, kas vispārīgākā izpratnē attiecas uz neaizsargātu aizdomās turētu un apsūdzētu personu situāciju. Direktīvā par tiesībām uz advokāta palīdzību ietvertie ar bērniem saistītie noteikumi ir sīkāk aplūkoti **11.1.2. iedaļā**.

Arī tad, ja nav konkrētu noteikumu, kas attiektos uz bērniem, dalībvalstīm, īstenojot ES direktīvu noteikumus, ir jāievēro harta. Tāpēc gadījumos, kad uz bērniem attiecas kāds no direktīvu noteikumiem, pienācīgi jāņem vērā tādi principi kā, piemēram, 24. pantā iekļautais princips par bērnu interešu ievērošanu. Līdz šim EST nav iesniegtas prasības par hartas 24. panta interpretāciju kopā ar kādu no iepriekš minētajām direktīvām⁶⁷⁶.

Procesuālo garantiju direktīvā pirmoreiz ES līmenī ir noteiktas specifiskas procesuālās garantijas bērniem, kuri ir apsūdzētie vai aizdomās turamie par kriminālnozieģuma izdarīšanu. Tā paredz tiesības uz individuālu novērtējumu (7. pants), lai izvērtētu bērna personību, kā arī viņa sociāli ekonomiskos, ģimenes un personīgos apstākļus ar bērna pilnu piedalīšanos. Dalībvalstis var

673 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2010), 2010. gada 20. oktobra **Direktīva 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā**, OV 2010 L 280/1.

674 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2012), 2012. gada 22. maija **Direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā**, OV 2012 L 142/1.

675 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2103), 2013. gada 22. oktobra **Direktīva 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm**, OV 2013 L 294/1.

676 EST ir izskatījis jautājumu par to, kā interpretēt 24. pantu ar starptautisko bērnu nolaupīšanu saistītos tiesas procesos (sk. **5.4. iedaļu**).

izmantojot individuālo novērtējumu, nosakot bērnam pasākumus vai pieņemot jebkuru lēmumu krimināllietā, tostarp arī notiesāšanas gadījumā. Šeit ir arī prasība, ka bērni būtu nekavējoties jāinformē par savām tiesībām, viņiem būtu jānodrošina vecāku (vai citu atbilstošu personu) palīdzība un viņi būtu jānoprātina aiz slēgtām durvīm⁶⁷⁷. Turklāt bērniem, kam atņemta brīvība, būtu jābūt tiesībām saņemt atbilstošu izglītību, ieteikumus, apmācību un medicīnisko aprūpi, un bērni būtu jātur atsevišķi no pieaugušajiem⁶⁷⁸.

EP tiesību sistēmā tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu ir paredzētas ECTK 6. pantā, ar kuru ir saistīta visplašākā ECT judikatūra. ECTK 6. panta 1. punktā ir iekļautas dažas nepārprotamas lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas: tiesības uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu / sprieduma pasludināšanu (ja tas cita starpā nav pretrunā nepilngadīgo interesēm), tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos, tiesības uz lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā tiesā⁶⁷⁹ un tiesības uz lietas izskatīšanu ar likumu izveidotā tiesā. ECT ir izstrādājusi garantijas, kas ir lietas taisnīgas izskatīšanas koncepcijas neatņemama daļa un ietver pušu procesuālo tiesību vienlīdzības principu un tiesvedību, kuras pamatā ir sacīkstes princips, klusēšanas tiesības, tiesības uz advokāta palīdzību, efektīvu līdzdalību, klātbūtni tiesas sēdē un pamatotus lēmumus.

Ikviens cilvēks ir jāuzskata par nevainīgu, kamēr viņa vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu (ECTK 6. panta 2. punkts). Turklāt ikvienam, ko apsūdz noziedzīgā nodarījumā, ir vismaz šādas tiesības: tiesības tikt nekavējoties viņam saprotamā valodā informētam par apsūdzību (ECTK 6. panta 3. punkta a) apakšpunkts), tiesības uz pietiekamu laiku un līdzekļiem, lai sagatavotu savu aizstāvību (ECTK 6. panta 3. punkta b) apakšpunkts), tiesības saņemt paša izvēlētu juridisku palīdzību (ECTK 6. panta 3. punkta c) apakšpunkts), tiesības nopratināt lieciniekus vai pieprasīt liecinieku nopratināšanu (ECTK 6. panta 3. punkta d) apakšpunkts) un tiesības uz bezmaksas tulka pakalpojumiem (ECTK 6. panta 3. punkta e) apakšpunkts). Šīs garantijas attiecas tiklab uz pieaugušajiem, kā bērniem. Tomēr aspekti, kas ir veidojuši ar bērniem saistīto

677 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2016), 2016. gada 11. maija Direktīva (ES) 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, OV 2016 L 132/1.

678 Sk. arī 11.2. iedaļu. Uz bērnu aizsardzību attiecas arī ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2016), 2016. gada 26. oktobra Direktīva (ES) 2016/1919 par juridisko palīdzību aizdomās turētajiem un apsūdzētajiem kriminālprocesā un pieprasītajām personām Eiropas apcietināšanas ordera procesā, OV 2016 L 297.

679 ECT 1993. gada 24. augusta spriedums lietā *Nortier pret Nīderlandi*, Nr. 13924/88, ECT 2010. gada 2. marta spriedums lietā *Adamkiewicz pret Poliju*, Nr. 54729/00.

judikatūru, galvenokārt ir saistīti ar tiesībām uz efektīvu līdzdalību un tiesībām uz advokāta palīdzību. Tāpēc šīs divas īpašās lietas taisnīgas izskatīšanas garantijas šajā nodaļā ir aplūkotas sikāk⁶⁸⁰.

ESH 17. pantā ir īpaši paredzēta māšu un bērnu tiesību uz sociālo un ekonomisko aizsardzību efektīva izmantošana un norādīts, ka līgumslēdzējas puses šajā jomā veiks visus pienācīgos un nepieciešamos pasākumus, tostarp attiecīgu institūciju vai pakalpojumu izveidošanu vai uzturēšanu. ESTK savā judikatūrā konstatēja 17. panta pārkāpumu uz diviem pamatiem: pirmkārt, valstij ir jānodrošina obligātā juridiskā palīdzība bērniem, kuri nav sasnieguši kriminālatbildības vecumu, jau lietas izskatīšanas pirmstiesas posmā; otrkārt, tiesas procesa aizstāšana (tiesvedības alternatīvas, piemēram, vienošanās, izbeigšana ar nosacījumiem vai kriminālās tiesvedības atsaukšana) vairākumā lietu būtu vēlamais veids rīcībai ar bērniem. Aizstāšanas opcijām jābūt pieejamām iespējami drīzāk pēc kontaktiem ar sistēmu, pirms tiesas sākuma un visā tiesvedības laikā. Šis princips ir attiecināms vēl lielākā mērā, kad bērni zem kriminālatbildības vecuma joprojām var tikt iesaistīti bērnu tieslietu sistēmā⁶⁸¹.

EP Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu ir tieši saistītas ar bērniem, kuri ir aizdomās turamie vai apsūdzētie⁶⁸². Lai gan šīs pamatnostādnes nav juridiski saistošas, tās ir pakāpiens, kas ļauj nodrošināt, ka tiesu procedūrās, tostarp krimināltiesību sistēmas procedūrās, tiek ņemtas vērā bērnu īpašās vajadzības. To pamatā ir pastāvošā ECT judikatūra un citas Eiropas un starptautiskās tiesību normas, piemēram, ANO **CRC**, un tās ir noderīgs instruments speciālistu darbā ar bērniem. Saskaņā ar I.1. iedaļu pamatnostādnes attiecas uz tiesvedībā (kriminālajā vai citādā) vai tiesvedībai alternatīvās procedūrās iesaistītiem bērniem. Kriminālprocesā iesaistītiem bērniem īpaši svarīgas ir turpmākās iedaļas: tiesības uz to, lai informācija par kriminālapsūdzību tiktu sniegta gan bērnam, gan viņa vecākiem tā, lai viņi saprastu precīzu apsūdzību (IV.A.1.5. iedaļa), tiesības tikt nopratinātam tikai advokāta/vecāku vai uzticības personas klātbūtnē (C.30. iedaļa), tiesības uz ātru lietas izskatīšanu (D.4. iedaļa) un tiesības uz bērniem piemērotu iztaujāšanu un tiesas sēdēm (D.5. iedaļa).

680 Sk. arī Eiropas Padome (2007), **Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību**, CETS Nr. 201, 25.10.2007., VII nodaļa.

681 ESTK, **Starptautiskā juristu komisija (ICJ) pret Čehijas Republiku**, sūdzība Nr. 148/2017, 2020. gada 20. oktobris.

682 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), **Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu**, 17.11.2010.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām CRC 40. pantā ir atzīts, ka ikvienam bērnam, kurš tiek turēts aizdomās, ir apsūdzēts vai atzīts par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības uz izturēšanos, kas ir taisnīga un atbilst bērna vecumam. Saskaņā ar CRC 40. pantu nepilngadīgo tiesvedības sistēmas galvenais mērķis ir bērnu reintegrācija sabiedrībā, cenšoties panākt, lai viņi kļūtu par pilnvērtīgiem sabiedrības locekļiem. CRC 40. panta 2. punktā ir atzītas bērnu tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu un tas, ka bērniem ir dažas papildu tiesības, tostarp tiesības uz vecāku palīdzību, tiesības uz pārsūdzību un tiesības uz pilnīgu bērna privātās dzīves neaizskaramību visos tiesas procesa posmos.

Ar citiem instrumentiem ir izstrādāti CRC principi par taisnīgu tiesu un tiesībām uz izturēšanos kā pret bērnu, iekļaujot brīvības atņemšanu kā pēdējo līdzekli un tikai uz īsāko pienācīgo laika periodu (sk. CRC 37. panta b) punktu), piemēram, ANO Minimālie standartnoteikumi nepilngadīgo tiesvedības sistēmas pārvaldībai (Pekinas noteikumi)⁶⁸³, ANO Vadlīnijas par nepilngadīgo noziedzības novēršanu (Rijādas vadlīnijas)⁶⁸⁴ un ANO Noteikumi par nepilngadīgo aizsardzību brīvības atņemšanas gadījumā (Havanas noteikumi)⁶⁸⁵. Pekinas noteikumos ir sniegtas sīki izstrādātas vadlīnijas par to, kā īstenot CRC 40. pantā minētās prasības par lietas taisnīgu izskatīšanu un bērniem piemērotu attieksmi, pievēršoties nepilngadīgo tiesvedības mērķiem, privātuma aizsardzībai, izmeklēšanai un kriminālvajāšanai, pirmstiesas apcietinājumam, lietas izskatīšanai un sprieduma pieņemšanai, kā arī attieksmei pret nepilngadīgajiem, kas izcieš ar brīvības atņemšanu saistītu un alternatīvu sodu. Havanas noteikumi par attieksmi pret nepilngadīgajiem, kam atņemta brīvība, ietver noteikumus, kuri attiecas uz brīvības atņemšanas definīciju, policijas apcietinājumu un pirmstiesas apcietinājumu, apstākļiem nepilngadīgajiem paredzētajās iestādēs, disciplinārajām procedūrām, pārbaudes metodēm un spēka vai ierobežošanas izmantošanu, sūdzību izskatīšanas mehānismiem, pārbaūžu un uzraudzības mehānismiem un nepilngadīgo reintegrāciju. Visbeidzot Rijādas vadlīnijās ir sniegtas detalizētas norādes par nepilngadīgo noziedzības novēršanas politikām.

ANO Bērna tiesību komiteja (UNCRC) ir publicējusi [Vispārējo komentāru \(Nr. 10\)](#) par bērnu tiesībām nepilngadīgo tiesvedības sistēmā, kurā ir sniegtas sīki

683 Apvienoto Nāciju Organizācija, Ģenerālā asambleja (1985), [ANO Minimālie standartnoteikumi nepilngadīgo tiesvedības sistēmas pārvaldībai](#), UN Doc. GA Res. 40/33, 19.11.1985.

684 Apvienoto Nāciju Organizācija, Ģenerālā Asambleja (1990), [ANO Vadlīnijas par nepilngadīgo noziedzības novēršanu](#), UN Doc. GA Res. 45/112, 14.12.1990.

685 Apvienoto Nāciju Organizācija, Ģenerālā Asambleja (1990), [ANO Noteikumi par nepilngadīgo aizsardzību brīvības atņemšanas gadījumā](#), UN Doc. GA Res. 45/113, 14.12.1990.

izstrādātas vadlīnijas par to, kā interpretēt un īstenot *CRC* saistībā ar nepilngadīgo tiesvedību⁶⁸⁶. Šajā komentārā ir aplūkoti svarīgi nepilngadīgo tiesvedības principi, tostarp tiesības uz efektīvu līdzdalību kā daļa no tiesībām uz lietas taisnīgu izskatīšanu (papildus informāciju sk. arī [11.1.1. iedaļā](#)), princips, ka brīvības atņemšana jāizmanto tikai kā pēdējais līdzeklis un uz īsāko atbilstošo laiku, novirzīšanas un nepilngadīgo noziedzības profilakses izmantošana, bērna interešu principa un principa par diskriminācijas aizliegumu iekļaušana nepilngadīgo tiesvedības sistēmā un vecuma robežas. *UNCRC* savā [Vispārējā komentārā par bērnu tiesībām nepilngadīgo tiesvedības sistēmā \(Nr. 24\)](#) iesaka noteikt kā minimālo kriminālbildības vecumu 14 gadus vai vairāk.⁶⁸⁷ Tā arī iesaka piešķirt visiem bērniem tiesības, lai viņu lietas tiktu izskatītas nepilngadīgo tiesvedības sistēmā un smagu noziedzīgu nodarījumu gadījumā netiktu nodotas 16 un 17 gadus vecu jauniešu lietas izskatīšanai pieaugušo kriminālās tiesvedības sistēmā.⁶⁸⁸ Nepilngadīgo tiesvedības kontekstā svarīga nozīme ir arī citiem *CRC* komitejas vispārējiem komentāriem, piemēram, par tiesībām tikt uzklausi⁶⁸⁹, kas ir saistītas ar tiesībām uz efektīvu līdzdalību tiesvedībā, un par bērnu tiesībām uz aizsardzību pret jebkādu vardarbību⁶⁹⁰.

11.1.1. Efektīva līdzdalība

ES tiesību sistēmā ES Pamattiesību hartas 47. pantā ir paredzētas garantijas, kas ir līdzīgas ECTK 6. pantā noteiktajām garantijām, tostarp tiesības uz taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā tiesā, tiesības uz juridisku pārstāvību un tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. Direktīvā par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, ir iekļautas tiesības uz efektīvu līdzdalību, tostarp individuālu novērtējumu, kā arī tiesības uz juridisku pārstāvību⁶⁹¹.

686 ANO, Bērna tiesību komiteja (2007), [Vispārējais komentārs Nr. 10 par bērnu tiesībām nepilngadīgo tiesvedības sistēmā](#), CRC/C/GC/07, 2007. gada 25. aprīlis; ANO, Bērna tiesību komiteja (2016), [Vispārējais komentārs Nr. 19 \(2016\) par valsts budžeta izstrādi bērnu tiesību īstenošanai](#), CRC/C/GC/19, 2016. gada 20. jūlijs.

687 ANO, Bērna tiesību komiteja (2019), [Vispārējais komentārs Nr. 24 \(2019\) par bērnu tiesībām nepilngadīgo tiesvedības sistēmā](#), CRC/C/GC/24, 18.9.2019., C iedaļa.

688 Turpat.

689 ANO, Bērna tiesību komiteja (*CRC*) (2009), [Vispārējais komentārs Nr. 12 \(2019\) par bērna tiesībām tikt uzklausi](#), CRC/C/GC/12, 1.7.2009.

690 ANO, Bērna tiesību komiteja (2011), [Vispārējais komentārs Nr. 13 \(2011\) par bērna tiesībām uz aizsardzību pret jebkādu vardarbību](#), CRC/C/GC/13, 18.4.2011.

691 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2016), [2016. gada 11. maija Direktīva \(ES\) 2016/800 par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā](#), OV 2016 L 132/1.

EP tiesību sistēmā ECT saskaņā ar ECTK 6. pantu ir izstrādājusi īpašas prasības, lai nodrošinātu bērnu efektīvu līdzdalību kriminālprocesā. Pēc vispārējiem noteikumiem tiesvedībā ir jānodrošina, lai tiktu ņemts vērā bērna vecums, brieduma līmenis un emocionālās spējas⁶⁹². Konkrēti efektīvas līdzdalības prasību piemēri ir bērna klātbūtne tiesas sēdēs, slēgtu tiesas sēžu noturēšana, ierobežota tiesas publicitāte, raudzīšanās, lai bērns saprastu tiesas procesa mērķi, un ierobežota tiesas sēžu formalitāte. Līdz šim ECT nav uzskatījusi, ka pārāk zema kriminālatbildības vecuma noteikšana pati par sevi būtu ECTK 6. panta pārkāpums. Izvērtējot, vai bērnam ir bijusi iespēja efektīvi piedalīties valsts tiesvedībā, ECT aplūko katras lietas konkrētos apstākļus.

Piemērs. Lieta *T. pret Apvienoto Karalisti*⁶⁹³ attiecas uz divus gadus veca bērna slepkavību, ko bija izdarījuši divi desmit gadus veci zēni. Tiesas process bija atklāts un izraisīja lielu mediju interesi. Tiesas procedūra bija daļēji grozīta tādā ziņā, ka tiesas sēdes bija isākas, pieteikuma iesniedzēja vecāki atradās viņa tuvumā, pārtraukumu laikā bija pieejama rotaļu telpa utt. Tomēr pieteikuma iesniedzējs un viņa līdzapsūdzētais tika tiesāti pieaugušo tiesā, pārsvarā stingri ievērojot krimināllietu iztiesāšanas kārtību. ECT ir atzinusi, ka pieteikuma iesniedzējam nav bijusi iespēja efektīvi piedalīties tiesas procesā, ņemot vērā tiesas sēžu publiskumu kombinācijā ar lielo mediju interesi un pieteikuma iesniedzēja ierobežotās spējas dot norādījumus saviem advokātiem un sniegt adekvātas liecības. Tāpēc tiesa ir secinājusi, ka ir pārkāptas pieteikuma iesniedzēja tiesības saskaņā ar ECTK 6. pantu.

Tiesību uz efektīvu līdzdalību atzīšana ir arī EP Pamatnostādņu par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu pamatā. Bērnu, tostarp nepilngadīgo, tiesvedības sistēmai būtu jābūt tādai, kas ir "pieejama, vecumam atbilstoša, ātra, rūpīga, pielāgota bērna vajadzībām un tiesībām un koncentrēta uz tām, respektē bērna tiesības, tostarp tiesības uz labu pārvaldību, tiesības uz līdzdalību tiesvedībās un tiesības saprast tiesvedības, tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību un uz integritāti un cieņu"⁶⁹⁴. Pamatnostādnēs ir sniegti konkrēti norādījumi par to, kā nepilngadīgo tiesvedībā vai citā tiesvedībā būtu jāizturas

692 ECT 1999. gada 16. decembra spriedums lietā *T. pret Apvienoto Karalisti* [GC], Nr. 24724/94, 61. punkts.

693 ECT, 1999. gada 16. decembra spriedums lietā *T. pret Apvienoto Karalisti* [GC], Nr. 24724/94.

694 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu*, 17.11.2010., II.C punkts.

pret bērniem. Būtu jānodrošina tiesas un tiesvedības procesa pieejamība bērniem un jāgarantē bērnu tiesības uz juridiskām konsultācijām un pārstāvību, kā arī tiesības tikt uzklausi un paust viedokli, būtu jāvairās no nepamatotas kavēšanās, tiesvedība būtu jāorganizē bērniem piemērotā veidā (tas attiecas uz vidi un valodu) un būtu jānodrošina īpašas garantijas attiecībā uz bērnu liecību/paziņojumu pieņemšanu un ņemšanu vērā⁶⁹⁵. [Lanzarotes konvencijā](#) ir atruna, ka bērnu efektīva dalība tiesvedībā ir uzskatāma par prioritāti un jāīsteno bez nepamatotas kavēšanās. Tajā ir sniegti noteikumi par bērnu izjautāšanu, kas ir jāveic šim nolūkam apmācītiem speciālistiem un šim nolūkam paredzētās telpās, turklāt bez nepamatotas kavēšanās.

11.1.2. Tiesības uz advokāta palīdzību

ES tiesību sistēmā Direktīva par tiesībām uz advokāta palīdzību iekļauj atsauci uz bērniem tās preambulas 52. un 55. apsvērumā, kā arī 5. panta 2.–4. punktā⁶⁹⁶. Saskaņā ar 55. apsvērumu un 5. panta 2. punktu, ja bērnam tiek atņemta brīvība, par brīvības atņemšanu un tās iemesliem pēc iespējas drīzāk jāinformē persona, kam ir vecāka atbildība par bērnu, ja vien tas nebūtu pretrunā bērna interesēm. Šādā gadījumā jāinformē cita piemērota pilngadīga persona. 3. panta 3. punktā ir paredzēts, ka tiesības uz advokāta palīdzību ietver to, ka aizdomās turētajiem / apsūdzētajiem ir tiesības privāti tikties un sazināties ar advokātu, tostarp pirms pirmās nopratināšanas, tiesības uz advokāta klātbūtni nopratināšanas laikā, kā arī izmeklēšanas vai pierādījumu vākšanas darbībās. Saskaņā ar Procesuālo garantiju direktīvas 6. panta 3. punktu bērniem ir jāsaņem advokāta palīdzība agrākajā no šiem gadījumiem: a) pirms viņus izjautā policija vai cita tiesībaizsardzības iestāde; b) kad izmeklēšanas vai citas kompetentas varas iestādes veic kādu izmeklēšanas darbību; c) bez nevajadzīgas kavēšanās pēc brīvības atņemšanas; d) ja viņi ir izsaukti ierasties tiesā, kurai ir krimināllietu jurisdikcija, pienācīgā laikā pirms viņu ierašanās šajā tiesā⁶⁹⁷. Ja advokāts nav ieradies, kompetentajām iestādēm ir jāatliek bērna izjautāšana vai citas izmeklēšanas vai pierādījumu vākšanas darbības uz pietiekamu laiku,

⁶⁹⁵ Turpat, D iedaļa.

⁶⁹⁶ ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2013. gada 22. oktobra Direktīva 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm, OV 2013 L 294/1.

⁶⁹⁷ ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2016. gada 11. maija Direktīva 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, OV 2016 L 132/1, 6. pants.

lai advokāts varētu ierasties, vai, ja bērnam nav iecelts advokāts, noorganizēt viņam advokātu (6. panta 7. punkts).

EP tiesību sistēmā ECT uzskata tiesības uz advokāta palīdzību par vienu no tiesību uz lietas taisnīgu izskatīšanu pamatelementiem⁶⁹⁸. Personām, ko apsūdz noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības uz advokāta palīdzību, sākot ar policijas izmeklēšanas agrīnajiem posmiem. Izņēmuma situācijās šīs tiesības var ierobežot, ja ierobežošana pārmērīgi neietekmē apsūdzētā tiesības. Ja lietā ir iesaistīti bērni, ECT stingrāk pārbauda, vai pieteikuma iesniedzējam ir bijusi efektīva iespēja izmantot tiesības uz advokāta palīdzību⁶⁹⁹.

Piemērs. Lieta *Panovits pret Kipru*⁷⁰⁰ attiecas uz 17 gadus vecu jaunieta, kurš bija apsūdzēts slepkavībā un laupīšanā. Viņš bija atvests uz policijas iecirkni tēva pavadībā. Tad viņš bija apcietināts un aizvests uz atsevišķu telpu nopratināšanai bez tēva un advokāta klātbūtnes. Kamēr pieteikuma iesniedzēju nopratināja, viņa tēvs tika informēts par pieteikuma iesniedzēja tiesībām sazināties ar advokātu. Pēc dažām minūtēm tēvam bija paziņots, ka viņa dēls tikmēr ir atzinies noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. ECT ir atzinusi, ka, ņemot vērā pieteikuma iesniedzēja vecumu, nevarēja pieņemt, ka viņš ir informēts par savām tiesībām uz juridisku pārstāvību pirms jebkādu paziņojumu sniegšanas. Tāpat bija maz ticams, ka viņš būtu varējis pamatotī novērtēt sekas, ko radīs viņa nopratināšana bez advokāta palīdzības kriminālprocesā par slepkavību. Lai gan šķita, ka iestādes visu laiku bija gatavas atļaut, lai pieteikuma iesniedzējam palīdz advokāts, ja pieteikuma iesniedzējs to būtu lūdzis, tās nebija viņu informējušas par tiesībām vajadzības gadījumā lūgt, lai viņam piešķir advokātu bez maksas. Nebija pierādījumu, ka pieteikuma iesniedzējs vai viņa tēvs būtu skaidri un nepārprotami atteikušies no tiesībām uz juridisku palīdzību. Tāpēc ECT ir konstatējusi, ka šajā lietā ir pārkāpts ECTK 6. panta 3. punkta c) apakšpunkts saistībā ar ECTK 6. panta 1. punktu.

698 ECT, *Salduz pret Turciju* [GC], Nr. 36391/02, 2008. gada 27. novembris, 51. punkts; ECT, *Ibrahim un citi pret Apvienoto Karalisti* [GC], Nr. 50541/08 et al., 2016. gada 13. septembris; ECT, *Beuze pret Beļģiju*, Nr. 71409/10, 2018. gada 9. novembris.

699 ECT, *Salduz pret Turciju* [GC], Nr. 36391/02, 2008. gada 27. novembris, 60. punkts; sk. arī ESTK, *Starptautiskā Juristu komisija (ICJ) pret Čehijas Republiku*, sūdzība Nr. 148/2017, 2020. gada 20. oktobris.

700 ECT 2008. gada 11. decembra spriedums lietā *Panovits pret Kipru*, Nr. 4268/04.

11.2. Nepilngadīgu likumpārkāpēju tiesības saistībā ar aizturēšanu

Svarīgākie aspekti

- Brīvības atņemšanu bērnam var izmantot tikai kā pēdējo līdzekli un uz īsāko atbilstošo laiku jebkurā tiesas procesa posmā.
- Aizturēšanas gadījumā pret bērniem jāizturas atbilstoši viņu vecumam un ievērojot viņu cilvēka cieņu.
- Bērni nebūtu jātur apcietinājumā kopā ar pieaugušajiem.
- Vienmēr ir jāapsver apcietināšanas alternatīvas.

Ikvienai personai ir tiesības uz brīvību. Tāpēc brīvības atņemšana ir izņēmums, ko piemēro saskaņā ar tiesas vai administratīvas iestādes lēmumu un kas ietver jebkāda veida ievietošanu iestādē, kuru nepilngadīgajam nav atļauts patvaļīgi atstāt⁷⁰¹. Ņemot vērā bērna tiesību, tostarp bērna interešu, aizsardzības nozīmi, ar brīvības atņemšanu saistītas situācijas, ja tās attiecas uz bērniem, būtu jāaplūko, raugoties no šā konkrētā viedokļa.

Lai gan aizturēšanu var piemērot dažādos apstākļos, šajā nodaļā galvenā uzmanība ir pievērsta bērniem, kas nonākuši saskarē ar krimināltiesību sistēmām.

Visos starptautiskajos tiesību aktos bez izņēmuma ir apstiprināts, ka aizturēšana jāizmanto tikai kā pēdējais līdzeklis. Tas nozīmē, ka katru reizi, kad valsts iestādēm ir jālemj par bērna aizturēšanu, tām vispirms būtu pienācīgi jāizvērtē alternatīvas, lai aizsargātu bērna intereses un lai sekmētu viņa reintegrāciju (CRC 40. panta 1. punkts). Alternatīvas var ietvert, piemēram, “aprūpi, audzināšanu un uzraudzību, konsultācij[as], probāciju, nodošanu audžuģimenē, vispārējās un profesionālās izglītības programm[as]” (CRC 40. panta 4. punkts). Aizturēšana būtu jāapsver tikai tad, ja alternatīvi risinājumi nav iespējami. Aizturēšana būtu jāpiemēro tikai uz visīsāko laiku un saskaņā ar atbilstošām

⁷⁰¹ Eiropas Padome, Ministru komiteja (2008), [Ieteikums CM/Rec\(2008\)11 dalībvalstīm par Eiropas noteikumiem par nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, attiecībā uz kuriem tiek piemēroti sodi vai piespiedu līdzekļi](#), 5.11.2008., 21.5. noteikums.

materiālajām un procesuālajām garantijām. Ņemot vērā bērnu vecumu un neaizsargātību, aizturēšanas gadījumā bērniem pienākas īpašas tiesības un garantijas.

11.2.1. Aizturēšanas veidi (materiālās un procesuālās garantijas)

ES tiesību sistēmā [Procesuālo garantiju direktīvas](#) 10. pants uzliek dalībvalstīm par pienākumu nodrošināt, lai brīvības atņemšana bērnam jebkurā tiesvedības posmā tiktu ierobežota ar sākotnējo pienācīgo laika periodu⁷⁰². Attiecīgi jāņem vērā vecums un lietas individuālie apstākļi. Dalībvalstīm ir jānodrošina, lai aizturēšana bērniem tiktu piemērota tikai kā pēdējais līdzeklis un jebkuras aizturēšanas pamatā būtu saprātīgs lēmums, ko tiesa pārskata. Šāds lēmums tiesai ir arī regulāri jāpārskata pamatotos laika intervālos *ex officio* vai pēc pieprasījuma. Dalībvalstīm ir jānodrošina, lai, kur vien iespējams, kompetentajām varas iestādēm būtu aizturēšanai alternatīvu pasākumu izmantošanas variants⁷⁰³.

EP tiesību sistēmā saskaņā ar [ECTK](#) 5. pantu ikvienam ir tiesības uz brīvību. Aizturēšana ir izņēmums, kas būtu jāparedz valsts tiesību aktos, un tā nedrīkstētu būt patvaļīga. Aizturēšanai turklāt jābūt pamatotai saskaņā ar kādu no 5. panta 1. punkta a) līdz f) apakšpunktā izsmēļoši minētajām sešām situācijām. Ar krimināltiesību sistēmu saskarē nonākušu bērnu aizturēšana var būt attaisnojama saskaņā ar a) apakšpunktu (aizturēšana uz kompetentas tiesas sprieduma pamata), c) apakšpunktu (pirmstiesas apcietinājums) vai d) apakšpunktu (jo īpaši brīvības atņemšana pāraudzināšanas nolūkā). Divi pēdējie punkti tiks analizēti sīkāk, jo saskaņā ar tiem valsts iestādēm ir uzlikti īpaši pienākumi.

Pirmstiesas apcietinājums

Pirmstiesas apcietinājums attiecas uz situācijām, kad personas, ko tur aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, tiek turētas policijas vai izmeklēšanas apcietinājumā. Tas sākas ar personas apcietināšanas brīdi un beidzas,

⁷⁰² ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2016. gada 11. maija [Direktīva 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā](#), OV 2016 L 132/1, 10. pants.

⁷⁰³ Turpat, 11. pants; sk. arī [Eiropas Savienības Pamattiesību hartu](#), 6. pants.

kad ir pieņemts lēmums pēc būtības pirmās instances tiesā⁷⁰⁴. Lai gan bērni var izmantot tās pašas garantijas, ko pieaugušie, ECT ir noteikusi vairākus papildu principus, lai stiprinātu bērnu statusu valstu kriminālprocesā.

ECT parasti interpretē 5. panta 1. punkta c) apakšpunktu un 5. panta 3. punktu tādā nozīmē, ka personai var piemērot pirmstiesas apcietinājumu tikai tad, ja ir pamatotas aizdomas, ka šī persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Pirmstiesas apcietinājums turklāt nedrīkstētu pārsniegt saprātīgu ilgumu un būtu samērīgos intervālos jāpārskata. Jo garāks ir apcietinājuma periods, jo pārliecinošākiem jābūt iestāžu izvirzītajiem argumentiem, kas to pamato. Saskaņā ar ECT judikatūru persona, kas apsūdzēta noziedzīgā nodarījumā, gaidot tiesas procesu, vienmēr jāatbrīvo no apcietinājuma, izņemot gadījumus, kad valsts var pierādīt, ka pastāv būtiski un pietiekami iemesli, kas pamato turpmāku apcietinājuma piemērošanu⁷⁰⁵.

Daži pieņemamie iemesli, kuru dēļ personām, kas atrodas pirmstiesas apcietinājumā, var atteikt atbrīvojumu pret drošības naudu, iekļaujot risku, ka apsūdzētais mēģinās izvairīties no kriminālprocesa, traucēs kriminālprocesa norisi, izdarīs turpmākus noziedzīgus nodarījumus vai traucēs sabiedrisko kārtību. Turklāt pirmstiesas apcietinājuma turpināšanai ir jābūt absolūti nepieciešamai un valstij būtu jāpārbauda visi fakti, kuri liecina par vai pret to, ka pastāv vispārējās intereses, kas attaisno turpmāku brīvības atņemšanu⁷⁰⁶.

Lietās, kurās ir iesaistīti bērni, ECT prasa, lai valsts iestādes, līdzsvarojot būtiskos argumentus par un pret pirmstiesas apcietinājuma piemērošanu, pievērstu īpašu uzmanību bērna vecumam, atceroties, ka pirmstiesas apcietinājums būtu jāizmanto tikai kā pēdējais līdzeklis un uz iespējami īsāku laiku⁷⁰⁷. Tas nozīmē, ka iestādēm būtu jāapsver iespēja izmantot pirmstiesas apcietinājumam

704 ECT 2012. gada 22. maija spriedums lietā *Idalov pret Krieviju*, Nr. 5826/03, 112. punkts.

705 ECT 2003. gada 24. jūlija spriedums lietā *Smirnova pret Krieviju*, Nr. 46133/99 un 48183/99, 58. punkts.

706 Turpat, 58. un 59. punkts; ECT 2008. gada 18. marta spriedums lietā *Ladent pret Poliju*, Nr. 11036/03, 55. punkts.

707 ECT 2012. gada 19. janvāra spriedums lietā *Korneykova pret Ukrainu*, Nr. 39884/05, 43. un 44. punkts. Sk. arī ECT 2006. gada 10. janvāra spriedumu lietā *Selçuk pret Turciju*, Nr. 21768/02, 35. un 36. punkts, ECT 2012. gada 13. novembra spriedumu lietā *J.M. pret Dāniju*, Nr. 34421/09, 63. punkts.

alternatīvus risinājumus⁷⁰⁸. Valsts iestādēm turklāt būtu jāievēro īpaša rūpība, lai lietas, kurās ir iesaistīti bērni, tiktu nodotas tiesai pieņemamā laikposmā⁷⁰⁹.

Piemērs. Lietā *Nart pret Turciju*⁷¹⁰ 17 gadus vecais pieteikuma iesniedzējs bija apcietināts aizdomās par pārtikas veikala aplaupīšanu. Viņam bija piemērots pirmstiesas apcietinājums uz 48 dienām pieaugušo cietumā. Īpaši uzsverot, ka pieteikuma iesniedzējs ir nepilngadīgs, ECT ir norādījusi, ka “pirmstiesas apcietinājums nepilngadīgo gadījumā būtu jāizmanto tikai kā pēdējais līdzeklis un uz iespējami īsāku laiku un, ja apcietinājums ir absolūti nepieciešams, nepilngadīgie būtu jānošķir no pieaugušajiem”⁷¹¹. Šajā konkrētajā gadījumā iestādes bija mēģinājušas pamatot pirmstiesas apcietinājumu ar faktiski pieejamajiem pierādījumiem, bet ECT ir atzinusi, ka ar šo iemeslu vien nevar attaisnot pieteikuma iesniedzēja apcietinājuma ilgumu. Tāpēc ECT šajā lietā ir konstatējusi ECTK 5. panta 3. punkta pārkāpumu.

Brīvības atņemšana pāraudzināšanas nolūkā

Šo aizturēšanas veidu izmanto situācijās, kad bērnam ir īpaša vajadzība pēc pāraudzināšanas personības traucējumu un vardarbīgas uzvedības dēļ. ECTK 5. panta 1. punkta d) apakšpunkts pirmām kārtām attiecas uz aizturēšanas veidiem ārpus nepilngadīgo tiesvedības sistēmas darbības jomas.

Piemērs. Lietā *Blokhin pret Krieviju*⁷¹² 12 gadus vecs bērns, kurš cieta no uzmanības deficīta hiperaktivitātes sindroma, tika apcietināts un aizvests uz policijas iecirkni, jo bija aizdomas, ka viņš ir izspiedis naudu citam bērnam. Tā kā pret viņu nevarēja ierosināt lietu saskaņā ar valsts likumiem, tiesa izdeva rīkojumu par viņa ievietošanu īslaicīgās aizturēšanas centrā nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, lai “labotu viņa uzvedību” un novērstu viņa iesaistīšanos turpmākās noziedzīgās darbībās. Ņemot vērā, ka aizturēšanai pāraudzināšanas nolūkā ir jānotiek atbilstīgā vietā ar resursiem,

708 ECT 2013. gada 9. jūlija spriedums lietā *Dinç un Çakır pret Turciju*, Nr. 66066/09, 63. punkts; ECT 2009. gada 20. janvāra spriedums lietā *Güveç pret Turciju*, Nr. 70337/01, 108. punkts.

709 ECT 2011. gada 3. marta spriedums lietā *Kuptsov un Kuptsova pret Krieviju*, Nr. 6110/03, 91. punkts; sk. arī Eiropas Padome, Eiropas Sociālo tiesību komiteja (2020), *Annual Conclusions 2019* (2019. gada secinājumi), 2020. gada 24. marts.

710 ECT 2008. gada 6. maija spriedums lietā *Nart pret Turciju*, Nr. 20817/04.

711 Turpat, 31. punkts.

712 ECT, *Blokhin pret Krieviju*, Nr. 47152/06, 2016. gada 23. marts.

kas ir atbilstoši nepieciešamajiem izglītības mērķiem un drošības prasībām, ECT atzīmēja, ka neviena no valsts tiesām nav norādījusi, ka pieteikuma iesniedzēja ievietošana korekcijas iestādē notika izglītošanas nolūkos. Tāpat arī tā nesaskatīja, kādā veidā jēgpilnu pāraudzināšanu ar nolūku mainīt bērna uzvedību un piedāvāt atbilstīgu izturēšanos un rehabilitāciju varētu nodrošināt ne vairāk kā 30 dienu laikā. Tika konstatēts 5. panta pārkāpums.

Piemērs. Lieta *Bouamar pret Beļģiju*⁷¹³ attiecas uz nepilngadīgā ievietošanu izmeklēšanas cietumā deviņas reizes uz aptuveni 15 dienām. Pieteikuma iesniedzējs bija pusaudzis, kam bija konstatēti personības traucējumi un vardarbīga uzvedība. Beļģijas valdība bija paskaidrojusi, ka viņš ir ievietots izmeklēšanas cietumā pāraudzināšanas nolūkā. ECT ir atzīmējusi, ka īslaicīga ievietošana izmeklēšanas cietumā pati par sevi nav pretrunā 5. panta 1. punkta d) apakšpunktam, ja iestāžu mērķis ir ievietot nepilngadīgo pāraudzināšanas iestādē. Tomēr ECT ir atzinusi, ka šajā gadījumā iestādes nav spējušas apliecināt, ka tām ir bijusi vēlēšanās un iespējas ievietot pieteikuma iesniedzēju iestādē, kur varētu notikt viņa pāraudzināšana. Tiesa šajā lietā ir konstatējusi ECTK 5. panta 1. punkta d) apakšpunkta pārkāpumu.

Piemērs. Lieta *D. G. pret Īriju*⁷¹⁴ attiecas uz nepilngadīgā ievietošanu aizturēšanas centrā bez apsūdzības vai sprieduma. Pieteikuma iesniedzējam bija nopietni personības traucējumi. ECT uzskatīja, ka bērnu aizturēšanas kontekstā jēdziens “pāraudzināšana” nav stingri vienādojams ar apmācības klasē jēdzienu. Pāraudzināšana nozīmē, ka vietējā iestādē uzņemas daudzu vecāku tiesību aspektu īstenošanu bērna interešu un aizsardzības vārdā. Saskaņā ar ECT viedokli ir arī pieļaujams, ka vietējās iestādes īslaicīgi ievieto nepilngadīgos aizturēšanas centros, līdz tiek atrasts piemērots mājoklis, ar noteikumu, ka situāciju atrisina ātri. Šajā gadījumā prasība, ka jārikojas ātri, nebija ievērota, jo piemērots mājoklis pieteikuma iesniedzējam tika nodrošināts vairāk nekā sešus mēnešus pēc viņa atbrīvošanas no aizturēšanas centra. Līdz ar to ECT secināja, ka pieteikuma iesniedzēja aizturēšana nebija saskaņā ar ECTK 5. panta 1. punkta d) apakšpunktu.

713 ECT 1998. gada 29. februāra spriedums lietā *Bouamar pret Beļģiju*, Nr. 9106/80.

714 ECT 2002. gada 16. maija spriedums lietā *D. G. pret Īriju*, Nr. 39474/98.

Aizturēšanas pārsūdzība, pārskatīšanas ātrums un tiesības uz advokāta palīdzību

ECT prasa, lai gadījumos, kuros ir iesaistīti bērni, kas atrodas apcietinājumā, valsts iestādes ievērotu īpašu rūpību. Papildus iepriekš minētajām garantijām valsts iestādēm jānodrošina, lai bērniem būtu tiesības samērīgos intervālos apstrīdēt aizturēšanas likumīgumu un lai procedūrā, kad tiek noteikts, vai aizturēšana ir likumīga, bērniem būtu pieejama advokāta palīdzība. Turklāt valsts tiesām par šīm juridiskajām pretenzijām jālemj nekavējoties. ECT ir atvasinājis šīs procesuālās garantijas no ECTK 5. panta 4. punkta teksta.

Piemērs. Lietā *Bouamar pret Beļģiju*⁷¹⁵ ECT ir konstatējusi 5. panta 4. punkta pārkāpumu, jo tiesas sēdes, kurās tika lemts par pieteikuma iesniedzēja aizturēšanu, bija notikušas bez viņa advokātu klātbūtnes, lēmumi nebija pieņemti nekavējoties, lēmumi par aizturēšanas likumīgumu vispār nebija pieņemti, jo valsts tiesas bija noraidījušas pieteikuma iesniedzēja apelācijas kā zaudējušas priekšmetu.

11.2.2. Aizturēšanas apstākļi

ES tiesību sistēmā saskaņā ar **Pamattiesību hartas** 4. pantu ir aizliegta spīdzināšana un necilvēcīga vai pazemojoša izturēšanās. Tomēr, tā kā harta attiecas vienīgi uz ES tiesību aktu darbības jomu, šis noteikums ir jāsaista ar citiem ES juridiskajiem instrumentiem, kas attiecas uz aizturēšanu, lai tas šajā ziņā kļūtu saistošs dalībvalstīm.

Procesuālo garantiju direktīvā dalībvalstīm tiek prasīts nodrošināt, lai aizturētie bērni atrastos atsevišķi no pieaugušajiem, ja vien tas nav uzskatāms par atbilstošu bērna interesēm, tostarp policijas apcietinājuma laikā⁷¹⁶. Kad bērns, kurš ir apcietinājumā, sasniedz 18 gadu vecumu, dalībvalstīm ir jānodrošina iespēja joprojām šo personu turēt atsevišķi no citiem apcietinātajiem pieaugušajiem tikai tad, ja tas ir to bērna interesēs, kuri ir apcietinājumā kopā ar šo personu. Kad bērni ir apcietinājumā, dalībvalstīm ir jāveic nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu viņu veselību un fizisko un garīgo attīstību, viņu tiesības uz izglītību un apmācību, viņu tiesības uz ģimenes dzīvi, piekļuvi reintegrācijas

⁷¹⁵ ECT 1998. gada 29. februāra spriedums lietā *Bouamar pret Beļģiju*, Nr. 9106/80.

⁷¹⁶ ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2013), 2016. gada 11. maija Direktīva (ES) 2016/800/ES par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, OV 2016 L 132/1, 12. pants.

programmām un cieņu pret viņu reliģijas vai pārliecības brīvību. Veiktajiem pasākumiem ir jābūt samērīgiem un piemērotiem attiecībā pret apcietinājuma ilgumu.

EP tiesību sistēmā ECT konstatēja, ka bērnu turēšana apcietinājumā kopā ar pieaugušajiem var izraisīt ECTK 3. panta⁷¹⁷ vai 5. panta pārkāpumu⁷¹⁸. Turklāt adekvātas medicīniskās aprūpes trūkums apcietinājumā var izraisīt problēmas saskaņā ar 3. pantu⁷¹⁹. Citi aspekti, uz kuriem potenciāli varētu attiekties 3. pants, ir pieejamā kameru platība, apgaismojums un atpūtas pasākumi⁷²⁰. Izvērtējot aizturēšanas apstākļu atbilstību ECTK 3. panta normām, ECT bieži pamatojas uz normu kopumu, ko izstrādājusi Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības un soda novēršanai (*CPT*), kura uzrauga apstākļus cietumos saistībā ar **Eiropas Konvenciju par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu**, veicot apmeklējumus uz vietas EP dalībvalstīs.

Piemērs. Lietā *Güveç pret Turciju*⁷²¹ 15 gadus vecs zēns bija arestēts aizdomās par dalību Kurdistānas Darba partijā (PKK). Saskaņā ar Valsts drošības tiesas lēmumu viņš piecus gadus tika turēts apcietinājumā pieaugušo cietumā. ECT ir norādījusi, ka zēna aizturēšana bija pretrunā Turcijas tiesiskajam regulējumam un pienākumiem saskaņā ar starptautiskajiem līgumiem, tostarp CRC 37. panta c) punktu, kurā noteikts, ka bērni jānošķir no pieaugušajiem. Tāpat tiesa ir atzīmējusi, ka pieteikuma iesniedzējam cietumā bija sākušās psiholoģiskas problēmas, kuru dēļ viņš atkārtoti bija mēģinājis izdarīt pašnāvību. Iestādes turklāt nebija nodrošinājušas pieteikuma iesniedzējam atbilstošu medicīnisko aprūpi. Tāpēc, ņemot vērā pieteikuma iesniedzēja vecumu, viņa aizturēšanas ilgumu cietumā kopā ar pieaugušajiem, kā arī to, ka iestādes nebija nodrošinājušas atbilstošu medicīnisku palīdzību viņa psiholoģisko problēmu risināšanai un nebija veikušas pasākumus, lai novērstu viņa atkārtotos pašnāvības mēģinājumus, ECT nav šaubījusies, ka pieteikuma iesniedzējs ir bijis pakļauts necilvēcīgai un

717 ECT 2009. gada 20. janvāra spriedums lietā *Güveç pret Turciju*, Nr. 70337/01.

718 ECT 2008. gada 6. maija spriedums lietā *Nart pret Turciju*, Nr. 20817/04.

719 ECT 2009. gada 20. janvāra spriedums lietā *Güveç pret Turciju*, Nr. 70337/01.

720 ECT 2011. gada 3. marta spriedums lietā *Kuptsov un Kuptsova pret Krieviju*, Nr. 6110/03, 70. punkts.

721 ECT 2009. gada 20. janvāra spriedums lietā *Güveç pret Turciju*, Nr. 70337/01.

pazemojošai attieksmei. Tāpēc tiesa šajā lietā ir konstatējusi ECTK 3. panta pārkāpumu.

ESTK ir konsekventi interpretējusi [ESH](#) 17. pantu tādā izpratnē, ka gadījumos, kad bērni tiek aizturēti vai ieslodzīti cietumā, viņi būtu jānošķir no pieaugušajiem⁷²².

EP Eiropas noteikumos par nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, attiecībā uz kuriem tiek piemēroti sodi vai piespiedu līdzekļi, ir sniegti detalizēti norādījumi par aizturēšanas apstākļiem. Tajos ir arī minēts, ka nepilngadīgie nebūtu jātur pieaugušajiem paredzētās iestādēs, bet īpaši nepilngadīgajiem izveidotās iestādēs⁷²³.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām *CRC* ir iekļauts atsevišķs punkts par bērniem, kam atņemta brīvība, nosakot, ka bērni jānošķir no pieaugušajiem, izņemot gadījumus, kad tas nav bērnu interesēs (*CRC* 37. panta c) punkts). Šajā pašā punktā arī ir noteikts, ka principā bērniem ir tiesības uzturēt kontaktus ar savu ģimeni, izmantojot saraksti un tikšanos.

11.2.3. Aizsardzība pret vardarbību un sliktu izturēšanos

EP tiesību sistēmā ECT ir atkārtoti norādījusi, ka valsts iestādes ir atbildīgas par apcietinājumā esošu personu aizsardzību pret nāvi, vardarbību un sliktu izturēšanos, kam apcietinātos pakļauj citi ieslodzītie vai pašas iestādes. Valstu pienākumi šajā ziņā ir īpaši stingri, ņemot vērā, ka apcietinātie atrodas valsts pakļautībā un kontrolē⁷²⁴. Papildus samērīgu pasākumu veikšanai, lai aizsargātu ieslodzītos, valsts iestādēm jāveic arī pierādāmu apgalvojumu par sliktu izturēšanos vai nāvi efektīva izmeklēšana.

⁷²² Eiropas Padome, Eiropas Sociālo tiesību komiteja (2020), *Annual Conclusions 2019* (2019. gada secinājumi), 2020. gada 24. marts, 17. panta 1. punkts.

⁷²³ Eiropas Padome, Ministru komiteja (2008), *Ieteikums CM/Rec(2008)11 dalībvalstīm par Eiropas noteikumiem par nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem*, attiecībā uz kuriem tiek piemēroti sodi vai piespiedu līdzekļi, 5.11.2008., 59.1. noteikums.

⁷²⁴ ECT 2002. gada 13. jūnija spriedums lietā *Anguelova pret Bulgāriju*, Nr. 38361/97, ECT 2005. gada 6. oktobra spriedums lietā *H.Y. un H.Y. pret Turciju*, Nr. 40262/98.

Piemērs. Lieta *Çoşelav pret Turciju* attiecas uz pašnāvību cietumā, ko bija izdarījis 16 gadus vecs pusaudzis⁷²⁵, kurš iepriekš jau vairākas reizes neveiksmīgi bija mēģinājis izdarīt pašnāvību. Pēc pašnāvības mēģinājumiem iestādes bija pusaudzi pārvietojušas no cietuma nepilngadīgo spārna uz pieaugušo aizturēšanas centru. Tiesa vispirms ir konstatējusi, ka iestādes zināja vai tām būtu bijis jāzina, ka pastāv reāls un tūlītējs risks pieteikuma iesniedzēju dēla dzīvībai, norādot, ka iestādes nav veikušas samērīgus pasākumus, lai novērstu pašnāvības risku. Tiesa ir īpaši uzsvērusi mirušā pusaudža vecumu un faktu, ka viņš atradās apcietinājumā kopā ar pieaugušajiem. Tāpēc ECT šajā lietā ir konstatējusi ECTK 2. panta materiālās daļas pārkāpumu. Tiesa turklāt ir konstatējusi 2. panta procesuālās daļas pārkāpumu, jo iestādes nebija efektīvi izmeklējušas pieteikuma iesniedzēju dēla nāves apstākļus. Iemesli, kas pamato šos secinājumus, ir šādi: iestādes nebija nekavējoties informējušas pieteikuma iesniedzējus par viņu dēla nāvi, prokuratūra nebija izmeklējusi apgalvojumus par to, ka nebija veikti pasākumi, lai novērstu pašnāvību, un turpmākā administratīvā procedūra bija pārmērīgi gara.

11.3. Bērnu, kas ir cietušie un liecinieki, aizsardzība

Svarīgākais aspekts

- Bērniem, kas ir cietušie un liecinieki, ir tiesības uz aizsardzību pret turpmāku viktimizāciju, uz atgūšanās laikposmu un reintegrāciju, kā arī uz efektīvu līdzdalību kriminālprocesā un alternatīvās procedūrās.

ES tiesību sistēmā Direktīvā par cietušo tiesībām 2012/29/ES ir skaidri atzīts cietušo bērnu statuss. Tajā noteikts, ka gadījumos, kad cietušais ir bērns, pirmām kārtām jāņem vērā bērna intereses un tās jāvērtē ar individuālu pieeju⁷²⁶. Turklāt jāievēro bērniem piemērota pieeja, kas nozīmē, ka jāņem vērā bērna vecums, brieduma pakāpe, uzskati, vajadzības un bažas. Direktīvas mērķis

⁷²⁵ ECT 2012. gada 9. oktobra spriedums lietā *Çoşelav pret Turciju*, Nr. 1413/07.

⁷²⁶ ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2012), 2012. gada 25. oktobra Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus, OV 2012 L 315/55.

turklāt ir nodrošināt, lai bērns un persona, kam ir vecāku atbildība (vai cits juridiskais pārstāvis), tiktu informēti par visiem pasākumiem vai tiesībām, kurās īpaša uzmanība pievērsta bērnam (1. panta 2. punkts). Bērniem, kas ir cietušie, ir arī tiesības tikt uzklausiētiem kriminālprocesā, un dalībvalstīm jānodrošina, lai bērni varētu arī sniegt pierādījumus. Pienācīgi jāņem vērā bērna vecums un brieduma pakāpe (10. panta 1. punkts). Direktīvas mērķis turklāt ir kriminālprocesa laikā aizsargāt cietušo bērnu privātumu un identitāti, lai cita starpā nepieļautu sekundāru viktimizāciju (21. panta 1. punkts, sk. arī 26. pantu). Direktīvā turklāt ir iekļauts īpašs noteikums par cietušo bērnu tiesībām uz aizsardzību kriminālprocesa laikā (24. pants). Tas attiecas uz cietušo bērnu iztaujāšanas ierakstīšanu audiovizuāli un šo ierakstu kā pierādījumu izmantošanu kriminālprocesā, īpašu pārstāvju iecelšanu un tiesībām uz juridisku pārstāvību bērna pašā vārdā, ja pastāv interešu konflikts starp cietušo bērnu un personām, kam ir vecāku atbildība. Direktīvā ir arī dažādi vispārēji noteikumi par cietušo aizsardzību, piemēram, par piekļuvi cietušo atbalsta dienestiem. Bērnu un citu neaizsargātu iedzīvotāju grupu gadījumā būtu jābūt pieejamiem specializētiem atbalsta pakalpojumiem (sk. direktīvai pievienotās rezolūcijas 38. iedaļu)⁷²⁷.

Direktīvā par seksuālas vardarbības pret bērniem apkarošanu tiek prasīta vispusīga pieeja smagiem kriminālnoziedzumiem, piemēram, bērnu seksuālai izmantošanai un bērnu pornogrāfijai⁷²⁸. Dalībvalstīm ir jāveic nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu, ka jebkurā kriminālizmeklēšanā par noziedzumiem, kas ir saistīti ar seksuālo vardarbību, visas intervijas ar cietušo bērnu vai, ja tas ir piemēroti, ar bērna liecinieku varētu ierakstīt audiovizuāli un šīs audiovizuāli ierakstītās intervijas varētu izmantot kā pierādījumu tiesas kriminālprocesā (20. panta 4. punkts).

727 Sk. ES, FRA (2014), *Noziegumos cietušie ES: cietušo atbalsta apmērs un veids*, 2015. gada 12. janvāris, 36. lpp.; FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Bērniem draudzīga tiesu sistēma – speciālistu viedokļi un pieredze par bērnu līdzdalību civillietu un krimināllietu tiesvedībā 10 ES dalībvalstīs), 2015. gada 5. maijs; FRA (2017), *Child-friendly justice: Perspective and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Bērniem draudzīga tiesu sistēma – to bērnu viedokļi un pieredze, kas ir iesaistīti tiesvedībā kā cietušie, liecinieki vai citas puses, deviņās ES dalībvalstīs), 2017. gada 22. februāris; FRA (2018), *Children's rights and justice – Minimum age requirements in the EU* (Bērnu tiesības un tieslietas – minimālā vecuma prasības ES); FRA (2018), *Mapping minimum age requirements: Children's rights and justice* (Minimālā vecuma prasību apzināšana – bērnu tiesības un tieslietas), 2018. gada 25. aprīlis.

728 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, OV 2011 L 335.

Saskaņā ar [Direktīvu par cilvēku tirdzniecības novēršanu](#) cietušajam bērnam ir bez maksas jāsaņem juridiskas konsultācijas un juridiska pārstāvība⁷²⁹ Papildus visiem cilvēku tirdzniecības upuriem pieejamajiem pasākumiem dalībvalstīm ir jānodrošina specifiskas palīdzības, atbalsta un aizsardzības pasākumu pieejamība cietušajiem bērniem. Bērni, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri, ir īpaši neaizsargāti, tāpēc ir jābūt pieejamiem papildu aizsardzības pasākumiem, lai viņiem nodrošinātu aizsardzību, izjaucot kriminālizmeklēšanas un tiesvedības laikā. Piemēram, nepavadītiem bērniem ir jāieceļ aizbildnis un/vai pārstāvis, kurš aizsargās bērna intereses. Lēmums par katra nepavadīta cietušā bērna nākotni ir jāizlemj pēc iespējas drīzāk, rodot ilgturīgu risinājumu, kura pamatā ir bērna interese, kas jāuzskata par primārajām, individuāls novērtējums.

Pirms [Pamatlēmums 2001/220/TI](#) par cietušo statusu kriminālprocesā tika aizstāts ar Direktīvu par cietušo tiesībām, tajā cita starpā bija aptverti tādi jautājumi kā cietušo līdzdalība, tiesības un taisnīga attieksme. Lai gan šajā pamatlēmumā nebija iekļautas tiešas norādes uz bērniem, tajā bija atzīts neaizsargātu cietušo īpašais statuss. Saskaņā ar šo pamatlēmumu EST ir atzinusi, ka bērnus var atzīt par neaizsargātiem, ņemot vērā viņu vecumu, kā arī noziedzīgos nodarījumus, kuros viņi sevi uzskata par cietušajiem. Šis statuss nozīmē, ka bērniem ir tiesības uz īpašiem aizsardzības pasākumiem, piemēram, uzklaušīšanu ārpus atklātas tiesas sēdes un pirms tās sākuma⁷³⁰. EST ir arī norādījusi, ka visiem cietušo aizsardzības pasākumiem jābūt tādiem, lai tomēr tiktu ievērotas apsūdzētā tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu. Tas nozīmē, ka cietušo un liecinieku aizsardzības pasākumi nedrīkst aizskart apsūdzētās personas tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu⁷³¹.

Piemērs. *Pupino* lietā⁷³² Itālijas bērnudārza audzinātāja bija apsūdzēta par sliktu izturēšanos pret audzēkni. Saskaņā ar Itālijas Kriminālprocesa kodeksu lieciniekiem tiesas procesa laikā liecības parasti ir jāsniedz tiesas zālē. Tomēr dažos gadījumos tiesnesis saskaņā ar īpašu procedūru (*incidente probatorio*) var uzklaut liecības pirms tiesas sēdes. Šajā gadījumā prokurors bija lūdzis, lai valsts tiesa atļauj mazajiem bērniem sniegt liecības kā

729 ES, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome (2011), 2011. gada 5. aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI, OV 2011 L 101.

730 EST 2005. gada 16. jūnija spriedums lietā C-105/03 *Kriminālprocess pret Maria Pupino* [GC], 53. punkts.

731 Turpat; sk. arī EST 2011. gada 21. decembra spriedumu lietā C-507/10 *Kriminālprocess pret X*.

732 EST 2005. gada 16. jūnija spriedums lietā C-105/03 *Kriminālprocess pret Maria Pupino* [GC].

pierādījumus pirms tiesas sēdes, bet valsts tiesa tam nebija piekritusi. EST šajā lietā pirmo reizi ir interpretējusi dažus no noteikumiem, kas attiecas uz bērnu kā cietušo un liecinieku statusu kriminālprocesā. Tiesa ir uzsvērusi, ka saskaņā ar Pamatlēmumu 2001/220/TI dalībvalstīm ir jānodrošina neaizsargātu cietušo īpaša aizsardzība, kas nozīmē, ka valsts tiesai ir jāspēj atļaut neaizsargātiem cietušajiem liecināt tā, lai garantētu viņu aizsardzību, piemēram, ārpus atklātas tiesas sēdes un pirms tās sākuma. EST ir norādījusi: "Taču neatkarīgi no tā, vai ar apstākli, ka persona, kas cietusi no noziedzīga nodarījuma, ir nepilngadīga, principā pietiek, lai atzītu šādu cietušo par īpaši neaizsargātu Pamatlēmuma nozīmē, nav apstrīdams, ka tad, ja – kā ir pamata lietā – mazi bērni apgalvo, ka pret viņiem kāds ir slikti izturējies, turklāt minētā persona ir audzinātāja, tad šos bērnus var atzīt par īpaši neaizsargātiem, sevišķi ņemot vērā viņu vecumu, kā arī pret tiem vērsto noziedzīgo nodarījumu raksturu un sekas"⁷³³. EST turklāt ir norādījusi, ka visiem aizsardzības un sekundāras viktimizācijas novēršanas pasākumiem ir jābūt tādiem, lai apsūdzētajam tomēr garantētu tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu⁷³⁴.

EP tiesību sistēmā ECT ir atzinusi, ka valstij ir pienākums aizsargāt cietušo intereses, iekļaujot cietušos, kuri krimināllietā piedalās kā liecinieki. Viņu intereses saskaņā ar ECTK noteikumiem, piemēram, 2. un 8. pantu, ir jādīdzsvaro ar aizstāvības interesēm⁷³⁵. ECT ir pieņēmusi vairākus nolēmumus lietās, kuras attiecas uz dzimumpārkāpumiem un kurās bērni ir liecinājuši pret iespējamajiem vainīgajiem. Tiesa ir atzinusi, ka kriminālprocesu par dzimumpārkāpumiem "cietušais bieži uztver kā smagu pārbaudījumu, jo īpaši, ja viņš pret savu gribu tiek konfrontēts ar apsūdzēto", un tas izpaužas vēl spilgtāk, ja lietā ir iesaistīti bērni⁷³⁶. Tāpēc tiesa ir atzinusi, ka šādos gadījumos ir pieļaujami daži pasākumi, kuru nolūks ir cietušo bērnu aizsardzība. Tomēr tiesa ir arī norādījusi, ka šie pasākumi nedrīkst apdraudēt aizstāvības tiesību adekvātu un efektīvu īstenošanu, tāpēc no tiesu iestādēm var prasīt, lai tās veiktu pasākumus, kas kompensē šķēršļus, ar kādiem saskaras aizstāvība⁷³⁷.

733 Turpat, 53. punkts.

734 Turpat, 59. punkts.

735 ECT 1996. gada 26. marta spriedums lietā *Doorson pret Nīderlandi*, Nr. 20524/92.

736 ECT 2002. gada 2. jūlija spriedums lietā *S.N. pret Zviedriju*, Nr. 34209/96, 47. punkts.

737 ECT 2005. gada 10. novembra spriedums lietā *Bocos-Cuesta pret Nīderlandi*, Nr. 54789/00; ECT 2009. gada 27. janvāra spriedums lietā *A.L. pret Somiju*, Nr. 23220/04; ECT 2007. gada 24. aprīļa spriedums lietā *W. pret Somiju*, Nr. 14151/02; ECT 2007. gada 12. jūlija spriedums lietā *Kovač pret Horvātiju*, Nr. 503/05.

Piemērs. Lietā *Kovač pret Horvātiju*⁷³⁸ 12 gadus veca meitene bija sniegusi liecību izmeklēšanas tiesnesim, apgalvojot, ka pieteikuma iesniedzējs ar viņu veicis netiklas darbības. Pieteikuma iesniedzējs meitenes uzklaušīšanā nebija piedalījies un nebija pārstāvēts, turklāt viņam nebija dota iespēja apstrīdēt cietušās liecību. ECT ir atkārtoti uzsvērusi, ka saskaņā ar abu pušu uzklaušīšanas principu parasti visi pierādījumi ir jāsniedz atklātā tiesas sēdē apsūdzētā klātbūtnē. Fakts, ka policijas vai tiesas izmeklēšanas posmā sniegtas liecības tiek izmantotas kā pierādījumi, pats par sevi nav pretrunā ECTK 6. pantam ar noteikumu, ka apsūdzētajam tiek dota atbilstoša un pienācīga iespēja apstrīdēt un apšaubīt attiecīgo liecinieku vai nu liecību sniegšanas laikā, vai procesa vēlākā posmā. Šajā gadījumā cietušās liecības bija vienīgie tiešie pret pieteikuma iesniedzēju izvirzītās apsūdzības pierādījumi, un šiem pierādījumiem bija izšķiroša nozīme, tiesai pieņemot lēmumu par notiesājošu spriedumu. Pieteikuma iesniedzējam nebija bijusi iespēja šos pierādījumus apstrīdēt vai iegūt atbildi no valsts tiesām uz savu šajā sakarā iesniegto sūdzību. Turklāt tiesā, kas izskatīja lietu, cietušās liecība faktiski nebija nolasīta. Tā vietā tiesnesis bija vienkārši norādījis, ka cietusi ir apstiprinājusi savu izmeklēšanas tiesnesim sniegto liecību. Tāpēc ECT ir secinājusi, ka pieteikuma iesniedzējam nebija garantētas tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, pārkāpjot ECTK 6. panta 1. punktu kopā ar 6. panta 2. punkta d) apakšpunktu.

Piemērs. Lietā *S.N. pret Zviedriju*⁷³⁹ 10 gadus vecs zēns policijā bija liecinājis, ka pieteikuma iesniedzējs viņu ir pakļāvis seksuālai vardarbībai. Zēnu divas reizes bija iztaujājis policijas inspektors, kam bija liela pieredze ar vardarbību pret bērniem saistītās lietās. Pirmā intervija bija ierakstīta video formātā, bet otrā – audio formātā. Pieteikuma iesniedzēja advokāts otrajā intervijā nepiedalījās, bet bija vienojies ar policijas inspektoru par apspriežamajiem jautājumiem. Tiesas procesa laikā apgabaltiesa bija atskaņojusi bērna interviju ierakstus, bet nebija iztaujājusi viņu personīgi. Gala rezultātā tiesa bija pieņēmusi notiesājošu spriedumu pret pieteikuma iesniedzēju, pamatojoties gandrīz vienīgi uz bērna liecībām. Apelācijas tiesa bija apstiprinājusi notiesājošo spriedumu. Tā bija uzskatījusi, ka policijā sniegtās intervijas ir pietiekami pierādījumi, kas ļauj konstatēt pieteikuma iesniedzēja vainu, tomēr atzīstot, ka trūkst tehnisku pierādījumu, kuri apstiprinātu bērna apgalvojumus, kas reizēm bija neprecīzi. ECT ir piekritusi,

738 ECT 2007. gada 12. jūlija spriedums lietā *Kovač pret Horvātiju*, Nr. 503/05.

739 ECT 2002. gada 2. jūlija spriedums lietā *S.N. pret Zviedriju*, Nr. 34209/96.

ka dzimumpārkāpumu gadījumos liecinieku nopratināšana jautājumu krustugunīs vienmēr nav iespējama un šādos gadījumos attiecībā uz liecinieku liecībām būtu jāievēro īpaša piesardzība. Lai gan šajā lietā bērna sniegtās liecības bija faktiski vienīgie pierādījumi pret apsūdzēto, kopumā lieta bija izskatīta taisnīgi. Tiesas procesa un apelācijas procesa laikā bija parādīts videoieraksts, apgabaltiesā bija nolasīta otrās intervijas stenogramma un apelācijas tiesā bija atskaņots arī tās audioieraksts. Tātad pieteikuma iesniedzējam kriminālprocesa laikā bija pietiekami daudz iespēju apstrīdēt bērna liecību un viņa apgalvojumu ticamību. Tiesa šajā lietā nav konstatējusi ECTK 6. panta 3. punkta d) apakšpunkta pārkāpumu.

Kā redzams nākamajā piemērā, ECT judikatūra attiecas ne vien uz vajadzību līdzsvarot cietušo bērnu aizsardzības pasākumus un apsūdzētā tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, bet arī uz liecinieku un viņu ģimeņu, tostarp bērnu, tiesību uz dzīvību aizsardzību saskaņā ar ECTK 2. pantu.

Piemērs. Lieta *R.R. u. c. pret Ungāriju*⁷⁴⁰ attiecas uz ieslodzīto, kas atklātā tiesas sēdē bija liecinājis par savām narkotiku tirdzniecības darbībām un, baidoties no atriebības, kopā ar sievu un diviem bērniem bija iesaistīts oficiālajā liecinieku aizsardzības programmā. Kad iestādes bija konstatējušas, ka ieslodzītais joprojām sazinās ar noziedzīgajām aprindām, viņš un viņa ģimene noteikumu pārkāpuma dēļ tika izslēgti no liecinieku aizsardzības programmas. Ģimenes locekļi saskaņā ar ECTK 2. pantu apgalvoja, ka izslēgšana no liecinieku aizsardzības programmas ir pakļāvusi viņus mafijas atriebības riskam un dzīvības briesmām. Tiesa ir piekritusi, ka pieteikuma iesniedzēju iekļaušana liecinieku aizsardzības programmā un tēva sadarbība ar iestādēm nozīmē, ka laikā, kad pasākums tika sākotnēji piemērots, pieteikuma iesniedzēju dzīvība bija pakļauta riskam. Tā kā viņu aizsardzība saskaņā ar programmu bija pārtraukta nevis tāpēc, ka šis risks bija mazinājies, bet gan noteikumu pārkāpuma dēļ, tiesa nebija pārliecināta, ka iestādes ir pierādījušas, ka risks vairs nepastāv. Turklāt, nebija nepamatoti pieņemt, ka pēc ģimenes locekļu mainītās identitātes atcelšanas informācija par viņu identitāti un atrašanās vietu bija kļuvusi pieejama ikvienam, kas vēlētos nodarīt viņiem kaitējumu. Tātad iestādes, pārkāpjot ECTK 2. pantu, potenciāli bija pakļāvušas ģimenes locekļus dzīvības briesmām.

740 ECT 2012. gada 4. decembra spriedums lietā *R.R. u. c. pret Ungāriju*, Nr. 19400/11.

Piemērs. Lieta *X un citi pret Bulgāriju* attiecās uz apgalvojumiem par bērnu seksuālo izmantošanu bāreņu patversmē. Attiecībā uz procesuālo daļu tiesa nolēma, ka Bulgārijas varas iestādes ir pārkāpušas savas procesuālās saistības saskaņā ar ECTK 3. pantu, kurā varas iestādēm tiek prasīts veikt efektīvu izmeklēšanu attiecībā uz pierādāmām sūdzībām par spīdzināšanu vai arī necilvēcīgu vai pazemojošu izturēšanos⁷⁴¹. Kaut arī Bulgārijas varas iestādes bija veikušas virkni izmeklēšanas darbību, tiesa konstatēja, ka tās nav sasniegušas nepieciešamo "efektivitātes" līmeni. Viens no tā iemesliem bija nekādu darbību neveikšana, lai cietušos iesaistītu izmeklēšanā. Savā 3. panta interpretācijā tiesa ņēma vērā citus piemērojamos starptautiskos instrumentus, jo īpaši Lanzarotes konvenciju.

Lanzarotes konvencijas 31. pantā ir norādīti vispārējie pasākumi, kas dalībvalstīm būtu jāveic, lai aizsargātu cietušo tiesības un intereses, tostarp viņu kā liecinieku īpašās vajadzības, visos izmeklēšanas un kriminālprocesa posmos (31. panta 1. punkts). Šie pasākumi ietver cietušo informēšanu par viņu tiesībām, pakalpojumu pieejamību, vispārējo izmeklēšanas un tiesvedības gaitu, privātuma un drošības aizsardzību (tostarp informēšanu par apsūdzētās vai notiesātās personas atbrīvošanu) un izvairīšanos no cietušo un vainīgo kontakta tiesas un tiesībaizsardzības iestāžu telpās. Turklāt saskaņā ar 31. pantu cietušajiem jābūt pieejamai juridiskajai palīdzībai (31. panta 3. punkts). Sniedzamajai informācijai jābūt pielāgotai bērnu vecumam un brieduma pakāpei un tā jāsniedz bērniem saprotamā valodā (31. panta 6. punkts).

EP Pamatnostādnēs par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu⁷⁴² arī ir pievērsta uzmanība bērnu, kuri ir cietušie un liecinieki, aizsardzībai, jo īpaši, kad viņi sniedz liecības tiesas procesā. Pamatnostādnēs dalībvalstis ir aicinātas pielikt visas pūles, "lai bērni sniegtu liecības vislabvēlīgākajā vidē un vispiemērotākajos apstākļos, ievērojot viņu vecumu, brieduma pakāpi, sapratnes līmeni un jebkādas saziņas grūtības, kas viņiem var būt"⁷⁴³. Šajā nolūkā būtu jāiesaista

741 ECT, *X un citi pret Bulgāriju*, Nr. 22457/16, 2021. gada 2. februāris, 192. un 228. punkts; sk. arī 7.1.1. iedaļu.

742 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu*, 2010. gada 17. novembris; sk. arī ES, *FRA* (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Bērniem draudzīga tiesu sistēma – speciālistu viedokļi un pieredze par bērnu līdzdalību civillietu un krimināllietu tiesvedībā 10 ES dalībvalstīs), 2015. gada 5. maijs.

743 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu*, 17.11.2010., 64. punkts.

apmācīti speciālisti un, piemēram, jāveicina audiovizuālu liecību izmantošana. Tāpat bērniem būtu jābūt iespējai sniegt liecības krimināllietās bez iespējamā vainīgā klātbūtnes. Pamatnostādnēs ir arī atzīts, ka saskaņā ar šo bērniem piemēroto pieeju būtu jāievēro citu lietas dalībnieku tiesības apstrīdēt bērnu liecību saturu. Pamatnostādnēs turklāt ir noteikts, ka būtu jāaizsargā bērnu, kas ir liecinieki, privātā un ģimenes dzīve (IV iedaļas A punkta 9. apakšpunkts) un būtu ieteicams noturēt slēgtas tiesas sēdes.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām cietušo bērnu aizsardzības nepieciešamība ir skaidri atzīta [CRC](#) 39. pantā. Saskaņā ar šo pantu pusēm jāveic visi attiecīgie pasākumi, lai veicinātu cietušo bērnu fizisko un psihisko atlabšanu un sociālo reintegrāciju. Atlabšanai un reintegrācijai jānotiek vidē, kas nāk par labu bērna veselībai, pašcieņai un cilvēka cieņai.

Jāievēro, ka ANO ir pieņēmusi arī [Vadlīnijas par tiesvedību lietās, kurās iesaistīti bērni, kas ir cietuši noziegumos un ir noziegumu liecinieki](#)⁷⁴⁴. Vadlīnijās ir pausts aicinājums izturēties pret bērniem, kuri ir cietušie un liecinieki, bērniem piemērotā veidā, kas "nozīmē pieeju, kurā ir līdzsvarotas bērna tiesības uz aizsardzību un ņemtas vērā bērna individuālās vajadzības un uzskati"⁷⁴⁵. Vadlīnijās ir sniegti ļoti sīki norādījumi par šo aspektu īstenošanu. ANO Bērna tiesību komiteja savā vispārējā komentārā arī ir uzsvērusi šo ANO vadlīniju nozīmi saistībā ar [CRC](#) 12. pantu (tiesības tikt uzklašām)⁷⁴⁶. Saskaņā ar komitejas viedokli bērniem, kas ir cietušie un liecinieki, ir jādod iespēja pilnīgi izmantot tiesības brīvi paust savu viedokli, kas jo īpaši nozīmē to, ka "jādara viss iespējamais, lai nodrošinātu, ka bērni, kas ir cietušie un/vai liecinieki, tiek konsultēti par būtiskajiem jautājumiem, kuri attiecas uz iesaistīšanos izskatāmajā lietā, un viņiem tiek dota iespēja brīvi un sev piemērotā veidā paust viedokli un bažas saistībā ar savu piedalīšanos tiesvedībā"⁷⁴⁷. Komiteja arī apstiprina, ka "bērnu, kas ir cietušie un liecinieki, tiesības ir (..) saistītas ar tiesībām tikt informētiem par tādiem jautājumiem kā veselības, psiholoģisko un sociālo pakalpojumu pieejamība, bērnu, kas ir cietušie un/vai liecinieki, loma, veidi, kā tiek veikta

744 ANO Ekonomikas un sociālo lietu padome, Rezolūcija 2005/20, [Vadlīnijas par tiesvedību lietās, kurās iesaistīti bērni, kas ir cietuši noziegumos un ir noziegumu liecinieki](#), 22.7.2005.

745 Turpat, 9. punkta d) punkts.

746 ANO, Bērna tiesību komiteja ([CRC](#)) (2009), [Vispārējais komentārs Nr. 12 \(2009\) par bērna tiesībām tikt uzklašām](#), [CRC/C/GC/12](#), 1.7.2009., 62.–64. punkts; ANO, Bērna tiesību komiteja (2019), [Vispārējais komentārs Nr. 24 \(2019\) par bērna tiesībām nepilngadīgo tiesvedības sistēmā](#), [CRC/C/GC/24](#), 18.9.2019.

747 ANO, Bērna tiesību komiteja (2019), [Vispārējais komentārs Nr. 24 \(2019\) par bērna tiesībām nepilngadīgo tiesvedības sistēmā](#), [CRC/C/GC/24](#), 18.9.2019., 63. punkts.

iztaujāšana, pastāvošie atbalsta mehānismi bērniem, kas iesniedz sūdzību un piedalās izmeklēšanā un tiesas procesā, konkrētās tiesas sēžu vietas un laiki, aizsardzības pasākumu pieejamība, iespējas saņemt zaudējumu atlīdzību un apelācijas iespējas”⁷⁴⁸.

⁷⁴⁸ Turpat, 64. punkts.

Papildliteratūra

1. nodaļa

Ievads par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā – konteksts un pamatprincipi

Eiropas Padome (2016), *Stratēģija invaliditātes jomā (2017–2023)*, 2016. gada 30. novembris.

Eiropas Padome (2018), *Terorisma apkarošanas stratēģija (2018–2022)*, 2018. gada 4. jūlijs.

Eiropas Padome (2018), *Dzimumu līdztiesības stratēģija (2018–2023)*, 2018. gada 7. marts.

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2020), *Eiropas Padomes Stratēģiskais rīcības plāns romu un klejotāju iekļaušanai (2020–2025)*, 2020. gada 22. janvāris.

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2020), *Jaunatnes nozares stratēģija 2030. gadam*, 2020. gada 22. janvāris.

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2022), *Eiropas Padomes stratēģija par bērnu tiesībām (2022–2027)*, 2022. gada 23. februāris.

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2021), *Rīcības plāns neaizsargātu personu aizsardzībai migrācijas un patvēruma kontekstā Eiropā (2021–2025)*, 2021. gada 5. maijs.

Eiropas Padome, Bioētikas komiteja (2019), *Strategic action plan on human rights and technologies in biomedicine (2020–2025)* (Stratēģiskais rīcības plāns par cilvēktiesībām un tehnoloģijām biomedicinā (2020–2025)), 2019. gada 18. decembris.

ESTK (2018), *Digest of the case law of the European Committee of Social Rights* (Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūras kopsavilkums), 2018. gada decembris.

ES, Eiropas Savienības Padome (2021), *Padomes ieteikums (ES) 2021/1004, ar ko izveido Eiropas Garantiju bērniem*, OV 2021 L 223, 2021. gada 22. jūnijs.

ES, Eiropas Komisija (2012), *Eiropas stratēģija "Bērniem labāks internets"*, COM/2012/0196 final, 2012. gada 2. maijs.

ES, Eiropas Komisija (2021), *ES stratēģija par bērna tiesībām*, 2021. gads.

ES, Eiropas Parlaments, Eiropas Savienības Padome, Eiropas Komisija (2007), *Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu*, OV 2007 C 303, 2007. gada 14. decembris.

FRA (2010), *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in the European Union* (Rādītāju izstrāde bērna tiesību aizsardzībai, ievērošanai un veicināšanai Eiropas Savienībā), Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs (Publikāciju birojs), 2010. gada oktobris.

UNICEF (ANO Bērnu fonds), pētniecības centrs *Innocenti* (2007), *Law reform and the implementation of the convention on the rights of the child* (Tiesību reforma un Bērna tiesību konvencijas īstenošana), 2007. gada decembris.

UNICEF, pētniecības centrs *Innocenti* (2013), *Championing children's rights: A global study of independent human rights institutions for children* (Bērnu tiesību aizstāvēšana. Globāls pētījums par neatkarīgām bērnu cilvēktiesību iestādēm), 2012. gada oktobris.

ANO, Bērna tiesību komiteja (2009), *Vispārējais komentārs Nr. 12 (2019) par bērna tiesībām tikt uzklausītam*, CRC/C/GC/12, 2009. gada 1. jūlijs.

ANO, Bērna tiesību komiteja (2013), *Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērna tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņa intereses (3. panta 1. punkts)*, CRC/C/GC/14, 2013. gada 29. maijs.

2. nodaļa

Pilsoniskās tiesības un brīvības

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu*, 2010. gada 17. novembris.

Eiropas Padome (2016), *Bērnu līdzdalības novērtēšanas rīks*, 2016. gada marts.

Eiropas Padome (2019), *Media regulatory authorities and protection of minors* (Mediju regulatīvās iestādes un nepilngadīgo aizsardzība), Council of Europe Publishing, Strasbūra, 2019. gada 10. aprīlis.

Eiropas Padome (2020), *Listen – act – change – Council of Europe handbook on children's participation for professionals working for and with children* (Klausies – rīkojies – maini! Eiropas Padomes rokasgrāmata par bērnu līdzdalību speciālistiem, kuri strādā bērnu labā un ar bērniem), 2020. gada oktobris.

FRA (2010), *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in the European Union* (Rādītāju izstrāde bērna tiesību aizsardzībai, ievērošanai un veicināšanai Eiropas Savienībā), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2010. gada 4. novembris.

FRA (2014), *Child-friendly justice: Key terms* (Bērniem piemērota tieslietu sistēma – pamattermini), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2014. gada 29. septembris.

FRA un ECT (2018), *Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2018. gada 21. marts.

3. nodaļa

Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums

Eiropas Padome (2014), *LGBTI children have the right to safety and equality* (LGBTI bērniem ir tiesības uz drošību un vienlīdzību), Eiropas Padomes

komisāra cilvēktiesību jautājumos komentārs par cilvēktiesībām, 2014. gada 2. oktobris.

Eiropas Padome, FCNM konsultatīvā komiteja (2006), *Komentārs par izglītību saskaņā ar Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību*, ACFC/25DOC(2006)002, 2006. gada 2. marts.

ES, Eiropas Komisija (2020), *Jauns ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskais satvars (pilna pakete)*, COM(2020) 620 final, 2020. gada 7. oktobris.

ES, Eiropas Komisija (2020), *Savienība, kurā valda līdztiesība: LGBTIK līdztiesības stratēģija 2020.–2025. gadam*, COM(2020) 698 final, 2020. gada 12. novembris.

ES, Eiropas Komisija (2021), *Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par to, kā tiek piemērota Padomes Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības ("Rasu vienlīdzības direktīva"), un Padomes Direktīva 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju ("Nodarbinātības vienlīdzības direktīva")*, COM(2021) 139 final, 2021. gada 19. marts.

Eiropas juridisko ekspertu tīkls diskriminācijas novēršanas jomā, O'Dempsey, D. un Beale, A. (2011), *Age and employment* (Vecums un nodarbinātība), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2011. gada 17. novembris.

FRA (2011), *Migrants in an irregular situation: Access to healthcare in 10 European Union Member States* (Migranti neatbilstīgā situācijā – veselības aprūpes pieejamība 10 Eiropas Savienības dalībvalstīs), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2011. gada 11. oktobris.

FRA (2016), *Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas otrais apsekojums. Rezultātu izlase par romiem*, Luksemburga, Publikāciju birojs, 2016. gada 29. novembris.

FRA (2017), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Eiropas Savienības minoritāšu un diskriminācijas otrais

apsekojums – galvenie rezultāti), Luksemburga, Publikāciju birojs, 2017. gada 6. decembris.

FRA (2020), *A long way to go for LGBTI equality* (Tāls ceļš līdz LGBTI līdztiesībai), Luksemburga, Publikāciju birojs, 2020. gada 14. maijs.

FRA un ECT (2018), *Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību rokasgrāmata*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2018. gada 21. marts.

4. nodaļa

Personīgās identitātes jautājumi

Eiropas Padome (2015), *Human rights and intersex people* (Cilvēku tiesības un transpersonas), Eiropas Padomes komisāra cilvēktiesību jautājumos publicēts apspriežamo jautājumu dokuments, 2015. gads.

FRA (2015), *The fundamental rights situation of intersex people* (Transpersonu pamattiesību situācija), *FRA Focus*, Vīne, 2015. gada 12. maijs.

5. nodaļa

Ģimenes dzīve

FRA (2014), *Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība. Rokasgrāmata par aizbildnības sistēmu stiprināšanu nolūkā nodrošināt cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu īpašās vajadzības*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2014. gada 30. jūnijs.

6. nodaļa

Bērnu alternatīvā aprūpe un adopcija

Eiropas Padome (2013), *Securing children's rights – A guide for professionals working in alternative care* (Bērnu tiesību nodrošināšana – ceļvedis alternatīvajā aprūpē strādājošiem speciālistiem), 2013. gada decembris.

ES, Eiropas Parlaments, *EPRS*, Eiropas pievienotās vērtības nodaļa (2016), *Cross-border recognition of adoptions – European added value assessment* (Adopciju pārrobežu atzīšana – Eiropas pievienotās vērtības novērtējums), 2016. gada 30. novembris.

Eiropas Aizbildnības iestāžu tikls (2011), *Care for unaccompanied minors. Minimum standards, risk factors and recommendations for practitioners – Guardianship in practice. Final report* (Nepavadītu nepilngadīgo aprūpe. Minimālie standarti, riska faktori un ieteikumi praktiķiem – aizbildnība praksē. Galīgais ziņojums), Utrehta, 2011. gada oktobris.

FRA (2014), *Bez vecāku gādības palikušu bērnu aizbildnība. Rokasgrāmata par aizbildnības sistēmu stiprināšanu nolūkā nodrošināt cilvēku tirdzniecībā cietušu bērnu ipašās vajadzības*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2014. gada 30. jūnijs.

ANO, Bērnu tiesību komiteja (2006), *Vispārējais komentārs Nr. 7 (2005). Bērnu tiesību īstenošana agrā bērnībā*, CRC/C/GC/7/Rev. 1, 2006. gada 20. septembris.

ANO, Ģenerālā asambleja (2010), *Vadlīnijas par bērnu alternatīvo aprūpi*, UN Doc. A/RES/64/142, 2010. gada 24. februāris.

ANO, Cilvēktiesību padome (2009), *ANO Vadlīnijas par bērnu alternatīvo aprūpi*, UN Doc. A/HRC/11/L.13, 2009. gada 15. jūnijs.

7. nodaļa

Bērnu aizsardzība pret vardarbību un ekspluatāciju

Eiropas Padome (2005), *Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību*, CETS Nr. 197, 2005. gada 16. maijs.

Eiropas Padome (2018), *Safe at school: Education sector responses to violence based on sexual orientation, gender identity/expression or sex characteristics in Europe* (Drošība skolā – izglītības nozares reakcija uz vardarbību, kuras pamatā ir dzimumorientācija, dzimuma identitāte/izpaušmes vai dzimuma iezīmes, Eiropā), 2018. gada novembris.

Eiropas Padome, Lanzasotes komiteja (2017), *Interpretative opinion on the applicability of the Lanzarote Convention to sexual offences against children facilitated through the use of information and communication technologies (ICTs)* (Interpretējošs atzinums par Lanzasotes konvencijas piemērojamību seksuāliem noziegumiem pret bērniem, kurus veicina informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošana), 2017. gada 12. maijs.

Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2017), *Special report: Protecting children affected by the refugee crisis from sexual exploitation and sexual abuse* (Īpašais ziņojums. Bēgļu krīzes ietekmēto bērnu aizsardzība pret seksuālo izmantošanu un seksuālo vardarbību), 2017. gada 3. marts.

Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2018), *2nd implementation report: Protection of children against sexual abuse in the circle of trust: The strategies* (2. īstenošanas ziņojums. Bērnu aizsardzība pret seksuālo vardarbību uzticības lokā – stratēģijas), 2018. gada 31. janvāris.

Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2019), *Opinion on child sexually suggestive or explicit images and/or videos generated, shared and received by children* (Atzinums par bērna seksuāli divdomīgiem vai seksuāla rakstura attēliem un/vai video, ko izveido, kopīgo un saņem bērni), 2019. gada 6. jūnijs.

ES (2020), *ES stratēģija par cietušo tiesībām (2020.–2025. gads)*, COM(2020) 258 final, 2020. gada 24. jūnijs.

ES, Eiropas Komisija (2020), *ES Bērnu tiesību stratēģija un Eiropas Garantija bērniem*, 2020. gada maijs.

ES Eiropas Komisija (2021), *ES Stratēģija cilvēku tirdzniecības apkarošanai 2021.–2025. gadam*, COM(2021) 171, 2021. gada 14. aprīlis.

FRA, *Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices* (Bērnu tirdzniecība Eiropas Savienībā – izaicinājumi, perspektīvas un paraugprakse), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2009. gada 7. jūnijs.

FRA (2015), *Severe labour exploitation: Workers moving within or into the European Union – States' obligations and victims' rights* (Smaga darbaspēka ekspluatācija: darba ņēmēji, kuri pārvietojas Eiropas Savienībā vai uz to – valstu pienākumi un cietušo tiesības), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2015. gada 2. jūnijs.

FRA (2015), *Violence against children with disabilities: Legislation, policies and programmes in the EU* (Vardarbība pret bērniem ar invaliditāti – tiesību akti, politikas un programmas ES), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2015. gada 2. decembris.

UNICEF (2006), *Behind closed doors: The impact of domestic violence on children* (Aiz slēgtām durvīm: vardarbības ģimenē ietekme uz bērniem).

UNICEF un PVO (2020), *COVID-19: Protecting children from violence, abuse and neglect in the home* (Covid-19 – bērnu aizsardzība pret vardarbību, izmantošanu un atstāšanu novārtā mājās), 2020. gada 1. maijs.

ANO, Bērna tiesību komiteja (2009), *Vispārējais komentārs Nr. 12 (2009)*. Bērna tiesības tikt uzklautam, CRC/C/GC/12, 2009. gada 1. jūlijs.

ANO, Bērna tiesību komiteja (2011), *Vispārējais komentārs Nr. 13 (2011)*. Bērnu tiesības uz aizsardzību pret jebkādu vardarbību, CRC/C/GC/13, 2011. gada 18. aprīlis.

8. nodaļa

Ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības un atbilstošs dzīves līmenis

Eiropas Padome (2019), *Protecting the child from poverty: The role of rights in the Council of Europe* (Bērnu aizsardzība pret nabadzību – tiesību loma Eiropas Padomē), Publikāciju birojs, Strazbūra, 2019. gada 14. novembris.

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2011), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu veselības aprūpi*, 2011. gada 21. septembris.

Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (2016), *Resolution 2139 (2016), Ensuring access to health care for all children in Europe* (Rezolūcija 2139 (2016), Veselības aprūpes pieejamības nodrošināšana visiem bērniem Eiropā), 2016. gada 25. novembris.

Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja (2019), *Resolution 2284 (2019), Addressing the health needs of adolescents in Europe* (Rezolūcija 2284 (2019), Pievēršanās pusaudžu veselības aprūpes vajadzībām Eiropā), 2019. gada 24. maijs.

ES, Eiropas Komisija (2020), *Feasibility study for a Child Guarantee – Final report* (Garantijas bērniem priekšizpēte – galīgais ziņojums, 2020. gada marts.

FRA (2018), *Combating child poverty: An issue of fundamental rights* (Bērnu nabadzības apkarošana – pamattiesību jautājums), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2018. gada 17. oktobris.

9. nodaļa

Migrācija un patvērums

Eiropas Padome (2017), *Age assessment: Council of Europe member states' policies, procedures and practices respectful of children's rights in the context of migration* (Vecuma novērtēšana – Eiropas Padomes dalībvalstu politikas, procedūras un prakse ar cieņu pret bērnu tiesībām migrācijas kontekstā), 2017. gada septembris.

Eiropas Padome (2018), *Kā bērniem draudzīgā veidā nodot informāciju bērniem migrācijā: rokasgrāmata priekšējo līniju profesionāļiem*, Council of Europe Publishing, Strasbūra, 2018. gada decembris.

Eiropas Padome (2018), *Efektīvu aizturēšanas alternatīvu juridiskie un praktiskie aspekti migrācijas kontekstā – Koordinācijas komitejas cilvēktiesību jautājumos (CDDH) analīze*, 2017. gada 7. decembris.

Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (2018), *Vecuma novērtēšanas praktiskais ceļvedis*, otrais izdevums, Publikāciju birojs, Luksemburga.

Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (2021), *Age assessment practices in EU+ countries: Updated findings* (Vecuma noteikšanas prakse ES+ valstīs – atjauninātie konstatējumi), Luksemburga, Publikāciju birojs, 2021. gada jūlijs.

Eiropas Parlaments, Pilsoņu brīvību komiteja (2013), *Ziņojums par stāvokli saistībā ar nepavadītiem nepilngadīgiem ES*, 2012/2263(INI)), 2013. gada 26. augusts.

Eurydice, Eiropas Komisija (Izglītības un kultūras ĢD) (2009), *Integrating immigrant children into schools in Europe* (Imigrantu bērnu integrēšana Eiropas skolās), 2009. gada aprīlis.

FRA (2010), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States* (Nošķirti bērni, kuri meklē patvērumu Eiropas Savienības dalībvalstīs), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2010. gada 7. decembris.

FRA (2011), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union* (Eiropas Savienībā nelegāli dzīvojošo migrantu pamattiesības), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2017. gada 7. aprīlis.

FRA (2011), *Migrants in an irregular situation: Access to healthcare in 10 European Union Member States* (Migranti neatbilstīgā situācijā – veselības aprūpes pieejamība 10 Eiropas Savienības dalībvalstīs), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2011. gada 11. oktobris.

FRA (2017), *Kopā ES – migrantu un viņu pēcnācēju līdzdalības veicināšana*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2017. gada 15. marts.

FRA (2019), *Integration of young refugees in the EU: good practices and challenges* (Gados jauno bēgļu integrācija ES – paraugprakse un problēmas), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2019. gada 19. novembris.

FRA (2020), *Relocating unaccompanied children: Applying good practices to future schemes* (Nepavadītu bērnu pārvietošana – paraugprakses izmantošana nākotnes shēmām), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2020. gada 11. maijs.

FRA un ECT (2020), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā*, Publikāciju birojs, Luksemburga, 2020. gada 17. decembris.

ANO Augstais komisārs bēgļu jautājumos (2018), *The 'essential right' to family unity of refugees and others in need of international protection in the context of family reunification* (Būtiskās tiesības uz ģimenes vienotību bēgļiem un citām personām, kurām ir nepieciešama starptautiskā aizsardzība, ģimenes atkalapvienošanās kontekstā), Juridiskās un aizsardzības politikas pētījumu sērija, Ženēva, Starptautiskās aizsardzības nodaļa, 2018. gada janvāris.

ANO (2017), *Apkopoti vispārējie komentāri par vispārējiem principiem attiecībā uz bērnu cilvēktiesībām starptautiskās migrācijas kontekstā, ko sniedza Visu migrējošu darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzības komiteja (Nr. 3, 2017) un Bērna tiesību komiteja (Nr. 22, 2017)*, CMW/C/GC/3-CRC/C/GC/22, 2017. gada 16. novembris.

ANO, Bērna tiesību komiteja (2005), *Vispārējais komentārs Nr. 6 (2005)*. Rīcība attiecībā uz nepavadītiem un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts, CRC/GC/2005/6, 2005. gada 1. septembris.

10. nodaļa

Personas datu un patērētāju tiesību aizsardzība

Eiropas Padome, Konvencijas par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi (Konvencija Nr. 108) konsultatīvā komiteja (2019), *Children's data protection in education systems: Challenges and possible remedies* (Bēru datu aizsardzība izglītības sistēmās – problēmas un iespējamie risinājumi), 2019. gada 11. septembris.

Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2017), *Interpretative Opinion on the applicability of the Lanzarote Convention to sexual offences against children facilitated through the use of information and communication technologies (ICTs)* (Interpretējošs atzinums par Lanzarotes konvencijas piemērojamību seksuāliem noziegumiem pret bērniem, kurus veicina informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošana), 2017. gada 12. maijs.

Eiropas Padome, Lanzarotes komiteja (2018) *Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment* (Pamatnostādnes bērna tiesību ievērošanai, aizsardzībai un īstenošanai digitālajā vidē), lēmums CM/Rec(2018)7, 2018. gada septembris.

Eiropas Padomes cilvēktiesību komisārs (2019), *Unboxing artificial intelligence: 10 steps to protect human rights* (Mākslīgā intelekta ietekme – 10 pasākumi cilvēktiesību aizsardzībai), 2019. gada 14. maijs.

FRA (2018), *Handbook on European data protection law – 2018 edition* (Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem datu aizsardzības jomā, 2018. gada izdevums), Luksemburga, Publikāciju birojs, 2018. gada 25. maijs.

ANO, Bērna tiesību komiteja (2021), *Vispārējais komentārs Nr. 25 (2021) par bērnu tiesībām saistībā ar digitālo vidi*, CRC/C/GC/25, 2021. gada 24. marts.

11. nodaļa

Bērnu tiesības kriminālprocesā un alternatīvās (ārpustiesas) procedūrās

Eiropas Padome, Ministru komiteja (2010), *Pamatnostādnes par bērniem piemērotu tieslietu sistēmu*, 2010. gada 17. novembris.

ES, Eiropas Komisija (2014), *Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union* (Kontekstuālo pārskatu kopsavilkums par bērnu iesaistīšanos krimināllietu tiesvedībā Eiropas Savienības 28 dalībvalstīs), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2014. gada 16. aprīlis.

FRA (2014), *Violence against women: An EU-wide survey – Main Results* (Varadarbība pret sievietēm – ES apsekojuma galvenie rezultāti), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2014. gada 5. marts.

FRA (2014), *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims* (Noziegumos cietušie ES – cietušo atbalsta apmērs un veids), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2015. gada 12. janvāris.

FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Bērniem draudzīga tiesu sistēma – speciālistu viedokļi un pieredze par bērnu līdzdalību civillietu un krimināllietu tiesvedībā 10 ES dalībvalstīs), Publikāciju birojs, Luksemburga, 2015. gada 5. maijs.

FRA (2017), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Bērniem draudzīga tiesu sistēma – to bērnu viedokļi un pieredze, kas ir iesaistīti tiesvedībā kā cietušie, liecinieki vai citas puses, deviņās ES dalībvalstīs), Luksemburga, Publikāciju birojs, 2017. gada 22. februāris.

FRA (2018), *Children's rights and justice – Minimum age requirements in the EU* (Bērnu tiesības un tiesiskums – minimālā vecuma prasības ES), Luksemburga, Publikāciju birojs, 2018. gada 25. aprīlis.

FRA (2018), *Mapping minimum age requirements: Children's rights and justice* (Minimālā vecuma prasību apzināšana – bērnu tiesības un tieslietas), Luksemburga, Publikāciju birojs, 2018. gada 25. aprīlis.

FRA un ECT (2016), *Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām saistībā ar tiesu pieejamību*, Luksemburga, Publikāciju birojs, 2016. gada 22. jūnijs.

ANO, Bērna tiesību komiteja (2007), *Vispārējais komentārs Nr. 10 (2007). Bērnu tiesības nepilngadīgo tiesvedības sistēmā*, CRC/c/GC/10, 2007. gada 25. aprīlis.

ANO, Bērna tiesību komiteja (2019), *Vispārējais komentārs Nr. 24 (2019). Bērnu tiesības nepilngadīgo tiesvedības sistēmā*, CRC/C/GC/24, 2019. gada 18. septembris.

Judikatūra

Eiropas Savienības Tiesas judikatūra

<i>A pret B</i> , C-262/21 PPU, 2021. gada 2. augusts.....	91, 109
<i>A un S v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie</i> , C-550/16, 2018. gada 12. aprīlis.....	200, 211
<i>Alfredo Rendón Marín pret Administración del Estado</i> , C-165/14, 2016. gada 13. septembris.....	76
<i>Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) un Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECEMD) pret Administración del Estado</i> , Apvienotās lietas C-468/10 un C-469/10, 2011. gada 24. novembris	229
<i>B. M. M. (C-133/19 un C-136/19), B. S. (C-133/19), B. M. (C-136/19), B. M. O. (C-137/19) pret État belge</i> , apvienotās lietas C-133/19, C-136/19 un C-137/19, 2020. gada 16. jūlijs	211
<i>Barbara Mercredi pret Richard Chaffe</i> , C-497/10 PPU, 2010. gada 22. decembris	90, 97, 99
<i>Baumbast un R pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-413/99, 2002. gada 17. septembris	169, 180, 220
<i>Carlos Garcia Avello pret Belģijas valsti</i> , C-148/02, 2003. gada 2. oktobris	77
<i>Donato Casagrande pret Landeshauptstadt München</i> , C-9/74, 1974. gada 3. jūlijs	169, 179
<i>Doris Povse pret Mauro Alpago</i> , C-211/10 PPU, 2010. gada 1. jūlijs	91, 108
<i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH pret Avides Media AG</i> , C-244/06, 2008. gada 14. februāris.....	15, 31, 228, 236

<i>E. pret B.</i> , C-436/13, 2014. gada 1. oktobris	89, 98
<i>Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padomi</i> , C-540/03, 2006. gada 27. jūnijs	31
<i>Gerardo Ruiz Zambrano pret Office National de l'Emploi (ONEm)</i> , C-34/09, 2011. gada 8. marts	76, 85, 220
<i>J. McB. pret L. E.</i> , C-400/10 PPU, 2010. gada 5. oktobris	92
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung pret Eiropas Kopienu Komisiju</i> , C-4/73, 1974. gada 14. maijs	29
<i>Janko Rottmann pret Freistaat Bayern</i> , C-135/08, 2010. gada 2. marts	86
<i>Jasna Detiček pret Maurizio Sgueglia</i> , C-403/09 PPU, 2009. gada 23. decembris	98
<i>Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz</i> , C-491/10 PPU, 2010. gada 22. decembris	31, 36, 44, 90, 107, 109
<i>Konstantinos Maistrellis pret Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthropon Dikaionaton</i> , C-222/14, 2015. gada 16. jūlijs	195
<i>Kriminālprocess pret Maria Pupino[GC]</i> , C-105/03, 2005. gada 16. jūnijs	244, 264
<i>Kriminālprocess pret X</i> , C-507/10, 2011. gada 21. decembris	264
<i>Kunqian Catherine Zhu un Man Lavette Chen pret Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02, 2004. gada 19. oktobris	52, 64, 85
<i>London Borough of Harrow pret Nimco Hassan Ibrahim un Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-310/08, 2010. gada 23. februāris	180, 220
<i>LW pret Bundesrepublik Deutschland</i> , C-91/20, 2021. gada 9. novembris	199, 205
<i>M.A. pret État belge</i> , C-112/20, 2021. gada 11. marts	15, 29, 31, 221, 201
<i>M.J.E. Bernini pret Minister van Onderwijs en Wetenschappen</i> , C-3/90, 1992. gada 26. februāris	179
<i>María Martínez Sala pret Freistaat Bayern</i> , C-85/96, 1998. gada 12. maijs	195
<i>Maria Teixeira pret London Borough of Lambeth un Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-480/08, 2010. gada 23. februāris	180, 220
<i>Murat Dereci u. c. pret Bundesministerium für Inneres</i> , C-256/11, 2011. gada 15. novembris	221
<i>Neli Valcheva pret Georgios Babanarakis</i> , C-335/17, 2018. gada 31. maijs	90, 100
<i>OL pret PQ</i> , C-111/17 PPU, 2017. gada 8. jūnijs	90, 109
<i>Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH pret Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn</i> , C-36/02, 2004. gada 14. oktobris	237

<i>Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie pret Salah Al Chodor un citiem</i> , C-528/15, 2017. gada 15. marts..	200, 215
<i>S. Coleman pret Attridge Law un Steve Law</i> , C-303/06, 2008. gada 17. jūlijs ...	53, 66
<i>SM pret ieceļošanas atļauju dienesta ierēdni, Apvienotās Karalistes vīzu daļa</i> , C-129/18, 2019. gada 26. marts	89
<i>Stadt Wuppertal v Maria Elisabeth Bauer and Volker Willmeroth pret Martina Broßonn</i> , apvienotās lietas C-569/16 un C-570/16, 2018. gada 6. novembris	173
<i>Stefan Grunkin un Dorothee Regina Paul [GC]</i> , C-353/06, 2008. gada 14. oktobris	77
<i>The Queen, pēc MA u. c. pieprasījuma, pret Iekšlietu ministrijas valsts sekretāru</i> , C-648/11, 2013. gada 6. jūnijs	201, 222
<i>Tjebbes un citi pret Minister van Buitenlandse Zaken</i> , C-221/17, 2019. gada 12. marts.....	76, 85
<i>TQ pret Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid</i> , C-441/19, 2021. gada 14. septembris.....	201, 222, 223
<i>Veselibas dienesta administrācija pret S.C. un A.C.</i> , C-92/12 PPU, 2012. gada 26. aprīlis	120
<i>Yoshikazu Iida pret Stadt Ulm</i> , C-40/11, 2012. gada 8. novembris.....	221
<i>Z. pret A Government Department, The Board of Management of a Community School [GC]</i> , C363/12, 2014. gada 18. marts	195
<i>Zoi Chatzi pret Ypourgos Oikonomikon</i> , C-149/10, 2010. gada 16. septembris	195
<i>Zubair Haqbin pret Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers</i> , C-233/18 2019. gada 12. novembris.....	171, 190

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra

<i>A un B pret Horvātiju</i> , Nr. 7144/15, 2019. gada 20. jūnijs	148
<i>A.H. un citi pret Krieviju</i> , Nr. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 un 42403/13, 2017. gada 17. janvāris.....	114, 129
<i>A.I. pret Itāliju</i> , Nr. 70896/17, 2021. gada 1. aprīlis	90, 101
<i>A.L. pret Somiju</i> , Nr. 23220/04, 2009. gada 27. janvāris	265
<i>A.M. un citi pret Franciju</i> , Nr. 11593/12, 2016. gada 12. jūlijs.....	200, 216
<i>A.M. un citi pret Krieviju</i> , Nr. 47220/19, 2021. gada 6. jūnijs	90, 71, 102
<i>A.M.M. pret Rumāniju</i> , Nr. 2151/10, 2012. gada 14. februāris	81

<i>A.R. un L.R. pret Šveici</i> , Nr. 22338/15, 2017. gada 19. decembris.....	134, 149, 177
<i>Abdi Ibrahim pret Norvēģiju</i> , Nr. 15379/16, 2019. gada 17. decembris	126
<i>Ádám u. c. pret Rumāniju</i> , Nr. 81114/17, 2020. gada 13. oktobris.....	52
<i>Adamkiewicz pret Poliju</i> , Nr. 54729/00, 2010. gada 2. marts.....	247
<i>Adžić pret Horvātiju</i> , Nr. 22643/14, 2015. gada 12. marts.....	112
<i>Airey pret Īriju</i> , Nr. 6289/73, 1979. gada 9. oktobris	172
<i>Ali pret Lielbritāniju</i> , Nr. 40385/06, 2011. gada 11. janvāris	175
<i>Anayo pret Vāciju</i> , Nr. 20578/07, 2010. gada 21. decembris.....	100
<i>Anguelova pret Bulgāriju</i> , Nr. 38361/97, 2002. gada 13. jūnijs	261
<i>Assem Hassan Ali pret Dāniju</i> , Nr. 25593/14, 2018. gada 23. oktobris.....	223
<i>Assenov u. c. pret Bulgāriju</i> , Nr. 24760/94, 1998. gada 28. oktobris	140
<i>Avilkina un citi pret Krieviju</i> , Nr. 1585/09, 2013. gada 6. jūnijs	227, 233
<i>B. pret Rumāniju (Nr. 2)</i> , Nr. 1285/03, 2013. gada 19. februāris.....	113, 122
<i>B.B. un F.B. pret Vāciju</i> , Nr. 18734/09 un 9424/11, 2013. gada 14. marts.....	113, 122
<i>Bah pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 56328/07, 2011. gada 27. septembris.....	171, 191
<i>Bajsultanov pret Austriju</i> , Nr. 54131/10, 2012. gada 12. jūnijs	213
<i>Bayev un citi pret Krieviju</i> , Nr. 67667/09, 44092/14 un 56717/12, 2017. gada 20. jūnijs.....	53, 70, 71, 177
<i>Bilalova un citi pret Poliju</i> , Nr. 23685/14, 2020. gada 26. marts	215
<i>Bistieva un citi pret Poliju</i> , Nr. 75157/14, 2018. gada 10. aprīlis.....	200, 217
<i>Blokhin pret Krieviju</i> , Nr. 47152/06, 2016. gada 23. marts.....	244, 257
<i>Bocos-Cuesta pret Nīderlandi</i> , Nr. 54789/00, 2005. gada 10. novembris	265
<i>Bogonosovy pret Horvātiju</i> , Nr. 38201/16, 2019. gada 5. marts.....	90, 103
<i>Bouamar pret Beļģiju</i> , Nr. 9106/80, 1988. gada 29. februāris ...	53, 72, 244, 258, 259
<i>Boultif pret Šveici</i> , Nr. 54273/00, 2001. gada 2. augusts	223
<i>C pret Horvātiju</i> , Nr. 80117/17, 2020. gada 8. oktobris	20, 46
<i>C un E v. pret Vāciju</i> , Nr. 1462/18 un 17348/18, 2019. gada 12. decembris	82
<i>C.N. pret Lielbritāniju</i> , Nr. 4239/08, 2012. gada 13. novembris	155
<i>C.N. un V. pret Franciju</i> , Nr. 67724/09, 2012. gada 11. oktobris	134, 155
<i>C.P. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 300/11, 2016. gada 6. septembris	175
<i>Çam pret Turciju</i> , Nr. 51500/08, 2016. gada 23. februāris	53, 67
<i>Campbell un Cosans pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 7511/76 un 7743/76, 1982. gada 25. februāris.....	133, 142
<i>Canonne pret Franciju</i> , Nr. 22037/13, 2015. gada 2. jūnijs.....	80

<i>Catan u. c. pret Moldovu un Krieviju</i> [GC], Nr. 43370/04, 8252/05 un 18454/06, 2012. gada 19. oktobris.....	52, 61, 177
<i>Cința pret Rumāniju</i> , Nr. 3891/19, 2020. gada 18. februāris.....	68
<i>Connors pret Lielbritāniju</i> , Nr. 66746/01, 2004. gada 27. maijs	191
<i>Copland pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 62617/00, 2007. gada 3. aprīlis	233
<i>Çoşelav pret Turciju</i> , Nr. 1413/07, 2012. gada 9. oktobris.....	20, 244, 262
<i>Costello-Roberts pret Lielbritāniju</i> , Nr. 13134/87, 1993. gada 25. marts..	134, 139, 142
<i>Cusan un Fazzo pret Itāliju</i> , Nr. 77/07, 2014. gada 7. janvāris	78
<i>D pret Franciju</i> , Nr. 11288/18, 2020. gada 16. jūlijs	83
<i>D. G. pret Īriju</i> , Nr. 39474/98, 2002. gada 16. maijs.....	53, 72, 244, 258
<i>D. H. un citi pret Čehijas Republiku</i> [GC], Nr. 57325/00, 2007. gada 13. novembris.....	52, 60
<i>Darby pret Zviedriju</i> , Nr. 11581/85, 1990. gada 23. oktobris	37
<i>Dinç un Çakır pret Turciju</i> , Nr. 66066/09, 2013. gada 9. jūlijs.....	257
<i>Dogru pret Franciju</i> , Nr. 27058/05, 2008. gada 4. decembris.....	35, 38
<i>Doorson pret Nīderlandi</i> , Nr. 20524/92, 1996. gada 26. marts	265
<i>Dupin pret Franciju</i> , Nr. 2282/17, 2018. gada 18. decembris.....	67
<i>E.B. pret Franciju</i> [GC], Nr. 43546/02, 2008. gada 22. janvāris	114, 128
<i>Eriksson pret Zviedriju</i> , Nr. 11373/85, 1989. gada 22. jūnijs	123
<i>F.O. pret Horvātiju</i> , Nr. 29555/13, 2021. gada 2. aprīlis.....	134, 143
<i>Fabris pret Franciju</i> [GC], Nr. 16574/08, 2013. gada 7. februāris.....	53, 72, 73
<i>Folgerø u. c. pret Norvēģiju</i> [GC], Nr. 15472/02, 2007. gada 29. jūnijs.....	39, 175
<i>G. L. pret Itāliju</i> , Nr. 59751/15, 2020. gada 10. septembris	53, 67
<i>Gard u. c. pret Lielbritāniju</i> , Nr. 39793/17, 2017. gada 27. maijs.....	186
<i>Gas un Dubois pret Franciju</i> , Nr. 25951/07, 2012. gada 15. marts	114, 129
<i>Gaskin pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 10454/83, 1989. gada 7. jūlijs	36, 43, 79
<i>Genovese pret Maltu</i> , Nr. 53124/09, 2011. gada 11. oktobris.....	76, 86
<i>Glass pret Lielbritāniju</i> , Nr. 61827/00, 2004. gada 9. marts	170, 185
<i>Grzelak pret Poliju</i> , Nr. 7710/02, 2010. gada 15. jūnijs	35, 38, 176
<i>Guberina pret Horvātiju</i> , Nr. 23682/13, 2016. gada 22. marts	68
<i>Guillot pret Franciju</i> , Nr. 22500/93, 1993. gada 24. oktobris	78
<i>Gül pret Šveici</i> , Nr. 23218/94, 1996. gada 19. februāris.....	200, 213
<i>Güveç pret Turciju</i> , Nr. 70337/01, 2009. gada 20. janvāris	20, 244, 257, 260
<i>H.A. un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 19951/16, 2019. gada 28. februāris.....	215

<i>H.Y. un H.Y. pret Turciju</i> , Nr. 40262/98, 2005. gada 6. oktobris	261
<i>Handyside pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 5493/72, 1976. gada 7. decembris	36, 42
<i>Harroudj pret Franciju</i> , Nr. 43631/09, 2012. gada 4. oktobris	29, 114, 130
<i>Hasan un Eylem Zengin pret Turciju</i> , Nr. 1448/04, 2007. gada 9. oktobris	39
<i>Havelka u. c. pret Čehijas Republiku</i> , Nr. 23499/06, 2007. gada 21. jūnijs	192
<i>Hoholm pret Slovākiju</i> , Nr. 35632/13, 2015. gada 13. janvāris	112
<i>Horych pret Poliju</i> , Nr. 13621/08, 2012. gada 17. aprīlis	90, 104
<i>I.C. pret Rumāniju</i> , Nr. 36934/08, 2016. gada 24. maijs	135, 166
<i>Idalov pret Krieviju</i> , Nr. 5826/03, 2012. gada 22. maijs	256
<i>Iglesias Casarrubios un Cantalapiedra Iglesias pret Spāniju</i> , Nr. 23298/12, 2016. gada 11. oktobris	46
<i>Ignaccolo-Zenide pret Rumāniju</i> , Nr. 31679/96, 2000. gada 25. janvāris	92
<i>Ilija Petrov pret Bulgāriju</i> , Nr. 19202/03, 2012. gada 24. aprīlis	170, 184
<i>J.M. pret Dāniju</i> , Nr. 34421/09, 2012. gada 13. novembris	256
<i>Jansen pret Norvēģiju</i> , Nr. 2822/16, 2018. gada 6. septembris	114, 124
<i>Jeunesse pret Nīderlandi</i> [GC], Nr. 12738/10, 2014. gada 3. oktobris	200, 213
<i>Johansson pret Somiju</i> , Nr. 10163/02, 2007. gada 6. septembris	75, 78
<i>Juridisko resursu centrs Valentin Câmpeanu vārdā pret Rumāniju</i> [GC], Nr. 47848/08, 2014. gada 17. jūlijs	135, 164, 170, 185
<i>K. U. pret Somiju</i> , Nr. 2872/02, 2008. gada 2. decembris	135, 164
<i>K. un T. pret Somiju</i> [GC], Nr. 25702/94, 2001. gada 12. jūlijs	94, 100, 101
<i>K.A. pret Somiju</i> , Nr. 27751/95, 2003. gada 14. janvāris	119
<i>K.J. pret Poliju</i> , Nr. 30813/14, 2016. gada 1. marts	112
<i>Kayak pret Turciju</i> , Nr. 60444/08, 2012. gada 10. jūlijs	133, 139
<i>Kearns pret Franciju</i> , Nr. 35991/04, 2008. gada 10. janvāris	114, 127
<i>Kervanci pret Franciju</i> , Nr. 31645/04, 2008. gada 4. decembris	35, 38
<i>Khan pret Franciju</i> , Nr. 12267/16, 2019. gada 28. februāris	171, 192
<i>Khoroshenko pret Krieviju</i> , Nr. 41418/04, 2015. gada 30. jūnijs	90, 104
<i>Kjeldsen, Busk Madsen un Pedersen pret Dāniju</i> , Nr. 5095/71, 5920/72 un 5926/72, 1976. gada 7. decembris	39
<i>Klass un citi pret Vāciju</i> , Nr. 5029/71, 1978. gada 6. septembris	233
<i>Klerks pret Nīderlandi</i> , Nr. 25212/94, 1995. gada 4. jūlijs	67
<i>Konstantin Markin pret Krieviju</i> [GC], Nr. 30078/06, 2012. gada 22. marts ...	171, 195
<i>Kontrová pret Slovākiju</i> , Nr. 7510/04, 2007. gada 31. maijs	134, 151
<i>Korneykova pret Ukrainu</i> , Nr. 39884/05, 2012. gada 19. janvāris	256

<i>Kovač pret Horvātiju</i> , Nr. 503/05, 2007. gada 12. jūlijs	244, 265, 266
<i>Kristīgi demokrātiskā tautas partija pret Moldovu</i> , Nr. 28793/02, 2006. gada 14. februāris.....	36, 49
<i>Krušković pret Horvātiju</i> , Nr. 46185/08, 2011. gada 21. jūnijs	81
<i>Kuptsov un Kuptsova pret Krieviju</i> , Nr. 6110/03, 2011. gada 3. marts	257, 260
<i>Kurt pret Austriju</i> , Nr. 62903/15, 2021. gada 15. jūnijs.....	134, 150
<i>Labassee pret Franciju</i> , Nr. 65941/11, 2014. gada 26. jūnijs.....	82
<i>Ladent pret Poliju</i> , Nr. 11036/03, 2008. gada 18. marts	256
<i>Lautsi u. c. pret Itāliju</i> [GC], Nr. 30814/06, 2011. gada 18. marts.....	35, 39, 40
<i>Lavida un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 7973/10, 2013. gada 30. maijs.....	60
<i>Leander pret Zviedriju</i> , Nr. 9248/81, 1987. gada 26. marts	233
<i>Lieta "Par noteiktiem tiesību aktu aspektiem, kas saistīti ar valodu lietošanu izglītībā Beļģijā" pret Beļģiju</i> , Nr. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 un 2126/64, 1968. gada 23. jūlijs.....	72
<i>M.N. un citi pret Beļģiju</i> , Nr. 3599/18, 2020. gada 5. maijs.....	46
<i>M. un M. pret Horvātiju</i> , Nr. 10161/13, 2015. gada 3. septembris.....	36, 46
<i>M.A. pret Austriju</i> , Nr. 4097/13, 2015. gada 15. janvāris.....	112
<i>M.A.K. un R.K. pret Lielbritāniju</i> , Nr. 45901/05 un 40146/06, 2010. gada 23. marts.....	170, 185
<i>M.C. pret Bulgāriju</i> , Nr. 39272/98, 2003. gada 4. decembris.....	134, 138, 139, 147
<i>M.S. pret Ukrainu</i> , Nr. 2091/13, 2017. gada 11. jūlijs	90, 104
<i>Maaouia pret Franciju</i> [GC], Nr. 39652/98, 2000. gada 5. oktobris	225
<i>Malone pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8691/79, 1985. gada 26. aprīlis	233
<i>Mandet pret Franciju</i> , Nr. 30955/12, 2016. gada 14. janvāris	81
<i>Mansour pret Slovākiju</i> , Nr. 60399/15, 2017. gada 21. novembris	112
<i>Marckx pret Beļģiju</i> , Nr. 6833/74, 1979. gada 13. jūnijs.....	20
<i>Maslov pret Austriju</i> [virspalāta], Nr. 1638/03, 2008. gada 23. jūnijs	16, 32
<i>Mazurek pret Franciju</i> , Nr. 34406/97, 2000. gada 1. februāris.....	53, 72, 73
<i>McIntyre pret Lielbritāniju</i> , Nr. 29046/95, 1998. gada 21. oktobris	67
<i>McMichael pret Lielbritāniju</i> , Nr. 16424/90, 1995. gada 24. februāris.....	122
<i>Memlika pret Grieķiju</i> , Nr. 37991/12, 2015. gada 6. oktobris.....	175
<i>Mennesson pret Franciju</i> , Nr. 65192/11, 2014. gada 26. jūnijs.....	76, 80, 82
<i>Mik un Jovanović pret Serbiju</i> , Nr. 9291/14 63798/14, 2021. gada 23. marts.....	135, 168
<i>Mikulic pret Horvātiju</i> , Nr. 53176/99, 2002. gada 7. februāris.....	75, 80

<i>Mitovi pret bijušo Dienvidslāvijas Maķedonijas Republiku</i> , Nr. 53565/13,	
2015. gada 16. aprīlis.....	103
<i>Mizzi pret Maltu</i> , Nr. 26111/02, 2006. gada 12. janvāris.....	75, 81
<i>Moustahi pret Franciju</i> , Nr. 9347/14, 2020. gada 25. jūnijs	200, 218, 225
<i>Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju</i> , Nr. 13178/03,	
2006. gada 12. oktobris.....	200, 216
<i>Mustafa un Armağan Akin pret Turciju</i> , Nr. 4694/03, 2010. gada 6. aprīlis	90, 101
<i>N.TS. citi pret Gruziju</i> , Nr. 71776/12, 2016. gada 2. februāris.....	46
<i>Nart pret Turciju</i> , Nr. 20817/04, 2008. gada 6. maijs	243, 257, 260
<i>Nencheva u. c. pret Bulgāriju</i> , Nr. 48609/06, 2013. gada 18. jūnijs	135, 138, 152, 165
<i>Neulinger un Shuruk pret Šveici</i> [GC], Nr. 41615/07, 2010. gada 6. jūlijs.....	90, 110
<i>Nortier pret Nīderlandi</i> , Nr. 13924/88, 1993. gada 24. augusts.....	247
<i>O’Keeffe pret Īriju</i> [GC], Nr. 35810/09, 2014. gada 28. janvāris.....	133, 138, 139
<i>Odièvre pret Franciju</i> [GC], Nr. 42326/98, 2003. gada 13. februāris.....	79
<i>Olsson pret Zviedriju (Nr. 1)</i> , Nr. 10465/83, 1988. gada 24. martā.....	123
<i>Oršuš un citi pret Horvātiju</i> , Nr. 15766/03, 2010. gada 16. marts	52, 60
<i>Osmanoğlu et Kocabaş c. Suisse</i> , Nr. 29086/12, 2017. gada 10. janvāris.....	35, 40
<i>Oyal pret Turciju</i> , Nr. 4864/05, 2010. gada 23. marts	170, 184
<i>P.V. pret Spāniju</i> , Nr. 35159/09, 2010. gada 30. novembris.....	53, 102
<i>Panovits pret Kipru</i> , Nr. 4268/04, 2008. gada 11. decembris	243, 253
<i>Papageorgiou un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 4762/18 un 6140/18, 2019. gada	
31. oktobris	41
<i>Paradiso un Campanelli pret Itāliju</i> , Nr. 25358/12, 2017. gada	
24. janvāris	83, 113, 121
<i>Parfitt pret Lielbritāniju</i> , Nr. 18533/21, 2021. gada 20. aprīlis.....	170, 186
<i>Pedersen un citi pret Norvēģiju</i> , Nr. 39710/15, 2020. gada 10. marts	126
<i>Perovy pret Krieviju</i> , Nr. 47429/09, 2020. gada 20. oktobris.....	41
<i>Petrov un X pret Krieviju</i> , Nr. 23608/16, 2018. gada 23. decembris.....	46, 89, 94
<i>Ponomaryovi pret Bulgāriju</i> , Nr. 5335/05, 2011. gada 21. jūnijs	52, 64, 181, 169
<i>R.C. un V.C. pret Franciju</i> , Nr. 76491/14, 2016. gada 12. jūlijs.....	217
<i>R.K. un citi pret Franciju</i> , Nr. 68264/14, 2016. gada 12. jūlijs.....	217
<i>R.R. u. c. pret Ungāriju</i> , Nr. 19400/11, 2012. gada 4. decembris.....	200, 217, 244, 267
<i>R.S. pret Poliju</i> , Nr. 63777/09, 2015. gada 21. jūlijs	91, 111
<i>Rahimi pret Grieķiju</i> , Nr. 8687/08, 2011. gada 5. aprīlis.....	201, 225

<i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i> , Nr. 25965/04, 2010. gada 7. janvāris.....	135, 158
<i>S. un Marper pret Lielbritāniju</i> [GC], Nr. 30562/04 un 30566/04, 2008. gada 4. decembris.....	227, 233
<i>S.F. un citi pret Bulgāriju</i> , Nr. 8138/16, 2017. gada 7. decembris.....	200, 216
<i>S.M. pret Horvātiju</i> , Nr. 60561/14, 2020. gada 25. jūnijs	158, 159
<i>S.N. pret Zviedriju</i> , Nr. 34209/96, 2002. gada 2. jūlijs	244, 265, 266
<i>Sahin pret Vāciju</i> [GC], Nr. 30943/96, 2003. gada 8. jūlijs	36, 47
<i>Salduz pret Turciju</i> [GC], Nr. 36391/02, 2008. gada 27. novembris.....	253
<i>Saviny pret Ukrainu</i> , Nr. 39948/06, 2008. gada 18. decembris	121
<i>Schneider pret Vāciju</i> , Nr. 17080/07, 2011. gada 15. septembris	89, 100
<i>Schwizgebel pret Šveici</i> , Nr. 25762/07, 2010. gada 10. jūnijs.....	20, 114, 128
<i>Selçuk pret Turciju</i> , Nr. 21768/02, 2006. gada 10. janvāris	256
<i>Şen pret Nīderlandi</i> , Nr. 31465/96, 2001. gada 21. decembris.....	207
<i>Siliadin pret Franciju</i> , Nr. 73316/01, 2005. gada 26. jūlijs	154
<i>Simões Balbino pret Portugāli</i> , Nr. 26956/14, 2019. gada 29. janvāris.....	112
<i>Smirnova pret Krieviju</i> , Nr. 46133/99 un 48183/99, 2003. gada 24. jūlijs.....	256
<i>Söderman pret Zviedriju</i> [GC], Nr. 5786/08, 2013. gada 12. novembris.....	135, 162
<i>Stavropoulos un citi pret Grieķiju</i> , Nr. 52484/18, 2020. gada 25. jūnijs	36, 41
<i>Strand Lobben un citi pret Norvēģiju</i> , Nr. 37283/13, 2019. gada 10. septembris.....	93, 114, 125, 126
<i>Stummer pret Austriju</i> [GC], Nr. 37452/02, 2011. gada 7. jūlijs	196
<i>Suur pret Igauniju</i> , Nr. 41736/18, 2020. gada 20. oktobris.....	126
<i>T. pret Apvienoto Karalisti</i> [GC], Nr. 24724/94, 1999. gada 16. decembris	243, 251
<i>T. pret Čehijas Republiku</i> , Nr. 19315/11, 2014. gada 17. jūlijs	114, 123
<i>Taplis pret Itāliju</i> , Nr. 41237/14, 2017. gada 18. septembris.....	134, 151
<i>Tarakhel pret Šveici</i> [GC], Nr. 29217/12, 2014. gada 4. novembris.....	201, 223
<i>Terna pret Itāliju</i> , Nr. 21052/18, 2021. gada 14. janvāris.....	90, 102
<i>Tuquabo-Tekle u. c. pret Nīderlandi</i> , Nr. 60665/00, 2006. gada 1. marts	200, 207, 213, 214
<i>Tyrer pret Lielbritāniju</i> , Nr. 5856/72, 1978. gada 25. aprīlis	138
<i>Üner pret Nīderlandi</i> , Nr. 46410/99, 2006. gada 18. oktobris	201, 223
<i>Uzbyakov pret Krieviju</i> , Nr. 71160/13, 2020. gada 5. maijs	125
<i>Uzun pret Vāciju</i> , Nr. 35623/05, 2010. gada 2. septembris.....	233
<i>V.C. pret Itāliju</i> , Nr. 54227/14, 2018. gada 1. maijs.....	135, 166

<i>V.C.L. un A.N. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 77587/12 un 74603/12, 2021. gada 16. februāris	135, 158, 159
<i>V.D. un citi pret Krieviju</i> , Nr. 72931/10, 2019. gada 9. aprīlis	89, 93
<i>V.K. pret Krieviju</i> , Nr. 68059/13, 2017. gada 7. marts.....	143
<i>Valdís Fjölnisdóttir un citi pret Islandi</i> , Nr. 71552/17, 2021. gada 18. maijs	76, 83
<i>Valsamis pret Grieķiju</i> , Nr. 21787/93, 1996. gada 18. decembris.....	39
<i>Vavříčka u. c. pret Čehijas Republiku</i> , Nr. 47621/13, 2021. gada 8. aprīlis	170
<i>Vejdeland un citi pret Zviedriju</i> , Nr. 1813/07, 2012. gada 9. februāris.....	70
<i>Vidal pret Beļģiju</i> , Nr. 12351/86, 1992. gada 22. aprīlis	47
<i>Vojnity pret Ungāriju</i> , Nr. 29617/07, 2013. gada 12. februāris.....	90, 102
<i>W. pret Lielbritāniju</i> , Nr. 9749/82, 1987. gada 8. jūlijs	122
<i>W. pret Somiju</i> , Nr. 14151/02, 2007. gada 24. aprīlis	265
<i>Wallová un Walla pret Čehijas Republiku</i> , Nr. 23848/04, 2006. gada 26. oktobris	113, 121, 192
<i>Winterstein u. c. pret Franciju</i> , Nr. 27013/07, 2013. gada 17. oktobris.....	171, 191
<i>Wolter un Sarfert pret Vāciju</i> , Nr. 59752/13 un 66277/13, 2017. gada 14. decembris.....	72
<i>X u. c. pret Austriju</i> [GC], Nr. 19010/07, 2013. gada 19. februāris	70, 129
<i>X un citi pret Bulgāriju</i> [GC], Nr. 22457/16, 2021. gada 2. februāris	133, 141, 244, 268
<i>Y.I. pret Krieviju</i> , Nr. 68868/14, 2020. gada 25. februāris	113, 120, 126
<i>Y.S. un O.S. pret Krieviju</i> , Nr. 17665/17, 2021. gada 15. jūnijs.....	91, 111
<i>Yazgül Yılmaz pret Turciju</i> , Nr. 36369/06, 2011. gada 1. februāris.....	208
<i>Yocheva un Ganeva pret Bulgāriju</i> , Nr. 18592/15 un 43863/15, 2021. gada 11. maijs	171, 196
<i>Z u. c. pret Lielbritāniju</i> [GC], Nr. 29392/95, 2001. gada 10. maijs	138, 152
<i>Zaieť pret Rumāniju</i> , Nr. 44958/05, 2015. gada 24. marts	126
<i>Zorica Jovanović pret Serbiju</i> , Nr. 21794/08, 2013. gada 26. marts	135, 167

Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūra

<i>Asociācija "Autism-Europe" (IAAE) pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 13/2002, 2003. gada 4. novembris.....	68, 173
<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) Ltd pret Īriju</i> , sūdzība Nr. 93/2013, 2013. gada 4. februāris	33

<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) Ltd. pret Čehijas Republiku</i> , sūdzība Nr. 96/2013, 2015. gada 29. maijs	140
<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) pret Slovēniju</i> , sūdzība Nr. 95/2013, 2015. gads	140
<i>Eiropas Komiteja prioritārai rīcībai bērniem un ģimenēm mājas vidē (EUROCEF) pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 114/2015, 2018. gada 24. janvāris... 182, 188, 197, 199, 208	
<i>Eiropas Romu tiesību centrs (ERRC) pret Īriju</i> , sūdzība Nr. 100/2013, 2015. gada 1. decembris	52, 62
<i>Eiropas Romu tiesību centrs (ERRC) pret Itāliju</i> , sūdzība Nr. 27/2004, 2005. gada 7. decembris.....	193
<i>Eiropas Romu tiesību centrs (ERRC) un Garīgās rīcībnespējas advokatūras centrs (MDAC) pret Čehijas Republiku</i> , sūdzība Nr. 157/2017, 2020. gada 17. jūnijs.....	33, 119
<i>European Action of the Disabled (AEH) pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 81/2012, 2013. gada 11. septembris	173, 176
<i>Garīgās rīcībnespējas advokatūras centrs (MDAC) pret Bulgāriju</i> , sūdzība Nr. 41/2007, 2008. gada 3. jūnijs.....	33, 68, 174, 176, 177
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) pret Horvātiju</i> , sūdzība Nr. 45/2007, 2009. gada 30. marts	176
<i>Katoļu ģimeņu asociācijas federācija Eiropā (FAFCE) pret Īriju</i> , sūdzība Nr. 89/2013, 2014. gada 12. septembris.....	160
<i>MDAC pret Beļģiju</i> , sūdzība Nr. 109/2014, 2018. gada 4. jūlijs.....	68
<i>Médecins du Monde – International pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 67/2011, 2012. gada 11. septembris.....	176, 193
<i>Starptautiskā bērnu aizsardzības organizācija (DCI) pret Nīderlandi</i> , sūdzība Nr. 47/2008, 2009. gada 20. oktobris.....	21, 29, 193
<i>Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 14/2003, 2004. gada 8. septembris.....	29, 170, 187
<i>Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 14/2003, 2004. gada 8. septembris.....	29, 170, 187
<i>Starptautiskā Cilvēktiesību federācija (FIDH) un Inclusion Europe pret Beļģiju</i> , sūdzība Nr. 141/2017, 2020. gada 9. oktobris.....	68, 176
<i>Starptautiskā Juristu komisija (ICJ) pret Čehijas Republiku</i> , sūdzība Nr. 148/2017, 2020. gada 20. oktobris.....	33, 248, 253

<i>Starptautiskā Juristu komisija (ICJ) pret Portugāli</i> , sūdzība Nr. 1/1998, 1999. gada 9. septembris	33
<i>Starptautiskā Juristu komisija (ICJ) un ECRE (Eiropas Padome bēgļu un izsūtīto personu jautājumos) pret Grieķiju</i> , Nr. 173/2018, 2021. gada 26. janvāris	15, 29, 33
<i>Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) pret Franciju</i> , sūdzība Nr. 26/2004, 2005. gada 15. jūnijs	54
<i>Valsts elektroenerģijas korporācijas darbinieku vispārīgā apvienība (GENOP- DEI) un Grieķijas arodbiedrību konfederācija (ADEDY) pret Grieķiju</i> , sūdzība Nr. 65/2011, 2012. gada 23. maijs	174, 197
<i>Vispasaules organizācija pret spīdzināšanu (OMCT) pret Grieķiju</i> , sūdzība Nr. 17/2003, 2004. gada 7. decembris	33
<i>Vispasaules organizācija pret spīdzināšanu (OMCT) pret Īriju</i> , sūdzība Nr. 18/2003, 2004. gada 7. decembris	29

Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru

Eiropas Cilvēktiesību tiesa – judikatūras datubāze *HUDOC*

HUDOC datubāze nodrošina brīvu piekļuvi ECT judikatūrai: <http://HUDOC.echr.coe.int>.

Datu bāze ir pieejama angļu un franču valodā, un tajā ir lietotājdraudzīga meklētājprogramma, kas atvieglo judikatūras meklēšanu.

HUDOC palīdzības lapā ir pieejama videopamācība un lietotāja rokasgrāmatas. Lai skatītu informāciju un piemērus par to, kā izmantot filtrus un meklēšanas laukus, lietotājs var novietot peles rādītāju uz katra Hudoc saskarnes meklēšanas rīka labajā pusē.

Šajā rokasgrāmatā sniegtajās atsaucēs uz judikatūru lasītājam ir norādīta vispusīga informācija, kas palīdzēs viegli atrast citēto spriedumu vai lēmumu pilno tekstu.

Pirms sākt meklēšanu, jāņem vērā, ka atbilstoši noklusējuma iestādījumiem Virspalātas (GC) un Palātas spriedumi ir sakārtoti, sākot ar jaunāko publicēto spriedumu. Lai meklētu citos krājumos, piemēram, lēmumus, lietotājam jāatzīmē attiecīgā rūtiņa laukā **Document Collections** (Dokumentu krājumi), kas redzams kreisajā pusē ekrāna augšā.

Lietas visvieglāk ir atrast, ievadot iesnieguma numuru laukā **Application Number** (Iesnieguma numurs), kas atrodas sadaļā **Advanced Search** (Detalizētā

meklēšana) labajā pusē ekrāna augšā, un pēc tam noklikšķinot uz zilās pogas "Search" (Meklēt).

Lai piekļūtu papildu judikatūrai par citām tēmām, piemēram, saistībā ar bērniem, lietotājs var izmantot lauku **Search** (Meklēšana), uz ko labajā pusē ekrāna augšā norāda lupa. Meklēšanas laukā lietotājs var meklēt tekstā, norādot:

- vienu vārdu (piemēram, bērns);
- frāzi (piemēram, "bērni migranti");
- lietas nosaukumu;
- valsti;
- Būla frāzi (piemēram, bērna IN alternatīvā aprūpe).

Lai palīdzētu lietotājam meklēt tekstu, ir pieejama funkcija **Simple Boolean search** (Vienkāršā Būla meklēšana), kurai var piekļūt, noklikšķinot uz bultiņas, kas redzama **Search field** (Meklēšanas laukā). Vienkāršā Būla meklēšana piedāvā sešas meklēšanas iespējas: šis konkrētais vārds vai frāze, visi šie vārdi, jebkurš no šiem vārdiem, neviens no šiem vārdiem vai brīva Būla meklēšana.

Kad parādās meklēšanas rezultāti, lietotājs var viegli sašaurināt rezultātus, izmantojot filtrus, kas ir redzami laukā **Filters** (Filtri) ekrāna kreisajā pusē, piemēram, filtru "Language" (Valoda) vai "State" (Valsts). Lai turpinātu rezultātu sašaurināšanu, var izmantot vienu vai vairākus filtrus. Ļoti noderīgs var būt filtrs "Keywords" (Atslēgvārdi), jo tajā bieži ir iekļauti terminu izvilkumi no ECTK teksta un tas ir tieši saistīts ar ECT pamatojumu un secinājumiem.

Piemērs. Kā atrast ECT judikatūru par patvēruma meklētāju izraidīšanu, ar ko viņiem tiek radīts ECTK 3. pantā aizliegtas spīdzināšanas vai necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai soda risks.

- 1) Vispirms lietotājam **laukā Search** (Meklēšana) jāievada frāze "patvēruma meklētāji", pēc tam jānoklikšķina uz zilās **pogas Search** (Meklēt).
- 2) Kad parādās rezultāti, lietotājam **lauka Filters** (Filtri) **filtrā Violation** (Pārkāpums) jāatlasa "3", lai sašaurinātu rezultātus un redzētu tikai ar 3. panta pārkāpumiem saistītus dokumentus.

- 3) Pēc tam lietotājs var atlasīt attiecīgos atslēgvārdus **filtrā Keywords** (Atslēgvārdi), lai sašaurinātu rezultātus un iegūtu tādus, kas attiecas uz 3. pantu, piemēram, atslēgvārdu "(Art. 3) Prohibition of torture" ((3. pants) spīdzināšanas aizliegums).

Svarīgākām lietām *HUDOC* ir pieejams juridiskais kopsavilkums. Kopsavilkumā ietverta aprakstoša galvenā piezīme, precīzs fakts un likumu uzskaitījums ar uzsvāru uz tiesiskās intereses jautājumiem. Ja ir pieejams kopsavilkums, pie rezultātiem tiks attēlota saite **Legal Summaries** (Juridiskie kopsavilkumi) un saite uz sprieduma tekstu vai lēmumu. Lai meklētu tikai juridiskos kopsavilkumus, laukā **Document Collections** (Dokumentu krājumi) jāatzīmē rūtiņa "Legal Summaries" (Juridiskie kopsavilkumi).

Ja ir publicēti attiecīgā sprieduma neoficiāli tulkojumi, pie rezultātiem tiks parādīta saite **Language versions** (Valodu versijas) un saite uz sprieduma tekstu vai lēmumu. *HUDOC* arī ir sniegtas saites uz trešo personu interneta vietnēm, kurās tiek publicēti citi ECT judikatūras tulkojumi. Vairāk informācijas sk. *Language versions* (Valodu versijas), kas atrodas *HUDOC* sadaļā "Help" (Palīdzība).

Eiropas Savienības Tiesa – judikatūras datubāze *CURIA*

Judikatūras datu bāzē *CURIA* var bez maksas piekļūt EKT/EST judikatūrai: <http://curia.europa.eu>.

Meklētājprogramma ir pieejama visās oficiālajās ES valodās⁷⁴⁹. **Valodu** var atlasīt labajā pusē ekrāna augšā. Ar meklētājprogrammu var meklēt informāciju visos dokumentos, kas saistīti ar Tiesas, Vispārējās tiesas un Civildienesta tiesas lietām, kurās ir pabeigta tiesvedība, un iztiesāšanā esošajām lietām.

Ir pieejama arī sadaļa **Palīdzība** šeit: <http://curia.europa.eu/common/juris/lv/aideGlobale.pdf#>. Arī katrā meklēšanas lodziņā ir palīdzības lapa, kurai var piekļūt, noklikšķinot uz ikonas, un tajā sniegta noderīga informācija, kas palīdzēs lietotājam optimāli izmantot rīku.

⁷⁴⁹ Pieejama kopš 2004. gada 30. aprīļa: angļu, dāņu, franču, grieķu, holandiešu, itāļu, portugāļu, somu, spāņu, vācu un zviedru valodā; kopš 2004. gada 1. maija: čehu, igauņu, latviešu, lietuviešu, poļu, slovāku, slovēņu un ungāru valodā; kopš 2007. gada 1. janvāra: bulgāru un rumāņu valodā; kopš 2007. gada 30. aprīļa: maltiešu valodā; kopš 2011. gada 31. decembra: īru valodā. Pagaidu atkāpes ir paredzētas *Regulā (EK) Nr. 920/2005* un *Regulā (ES) Nr. 1257/2010*. Sekundārie tiesību akti, kas bija spēkā Horvātijas pievienošanās dienā, tiek tulkoti horvātu valodā un pakāpeniski tiks publicēti *Eiropas Savienības Oficiālā vēstneša* īpašajā izdevumā.

Konkrētu lietu visvienkāršāk var atrast, ievadot pilnu lietas numuru meklēšanas lodziņā **Lietas Nr.** un pēc tam noklikšķinot uz zaļās pogas “Meklēšana”. Lietu ir iespējams meklēt, arī izmantojot tās numura daļu. Piemēram, laukā “Lietas Nr.” ievadot “122”, tiks atrasta Lieta Nr. 122, kas iesniegta katrā gadā un katrā no trim tiesām: Tiesā, Vispārējā tiesā un/vai Civildienesta tiesā.

Lietu var meklēt arī pēc tās vispārīgā nosaukuma, izmantojot lauku **Lietas dalībnieku vārds/nosaukums**. Parasti tā ir lietas dalībnieku vārda/nosaukuma vienkāršotā forma.

Lai palīdzētu sašaurināt meklēšanas rezultātus, ir pieejami pavisam 16 daudzfunkcionāli meklēšanas lauki. Dažādie meklēšanas lauki ir lietotājdraudzīgi, un tos var izmantot dažādās kombinācijās. Laukos bieži ir meklēšanas saraksti, kuriem var piekļūt, noklikšķinot uz ikonas un atlasot pieejamos meklējamos vārdus.

Vispārīgākā meklēšanā, izmantojot lauku **Text** (Vārdi tekstā), tiek apkopoti rezultāti, pamatojoties uz atslēgvārdu meklēšanu visos dokumentos, kas publicēti Tiesas judikatūras krājumā (kopš 1954. gada) un Judikatūras krājumā “Civildienesta lietas” (ECR-SC; kopš 1994. gada).

Specifiskāku tematu meklēšanai var izmantot lauku **Subject-matter** (Temats). Tajā jāuzklikšķina uz ikonas pa labi no lauka un jāatlasa attiecīgais(-ie) temats(-i) no saraksta. Meklēšanas rezultātos tiks attēlots alfabētisks saraksts ar atlasītajiem dokumentiem, kuri saistīti ar Tiesas, Vispārējās tiesas un Civildienesta tiesas lēmumos un Ģenerālvokātu atzinumos izskatītajiem juridiskajiem jautājumiem.

Vietnē CURIA ir pieejami arī šādi papildu judikatūras rīki.

Numerical access (Skaitliska piekļuve): šī sadaļa ir lietas informācijas apkopojums par jebkuru lietu, kas ir ierosināta vienā no trijām tiesām. Lietas ir sakārtotas pēc to numuriem un pēc to iesniegšanas attiecīgajā kancelejā. Lietu var apskatīt, noklikšķinot uz tās numura. Sadaļa “Meklēšana pēc lietu numuriem” ir pieejama vietnē: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

Digest of the case-law (Judikatūras likumkrājums): šajā sadaļā ir sistemātiski klasificēti judikatūras kopsavilkumi par galvenajiem attiecīgā nolēmuma juridiskajiem jautājumiem. Kopsavilkumi ir formulēti atbilstoši paša nolēmuma

tekstam. Sadaļa "Katalogs" ir pieejama vietnē: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

Annotation of judgments (Spriedumu anotācijas): šajā sadaļā ir iekļautas atsauces uz doktrīnā sniegtajiem komentāriem par visu trīs tiesu spriedumiem, kas pieņemti kopš to izveides. Katrā daļā katras tiesas spriedumi ir sakārtoti hronoloģiski pēc lietas numuriem, savukārt atsauces uz komentāriem ir sakārtotas hronoloģiski pēc to sniegšanas. Atsauces ir sniegtas oriģinālvalodā. Sadaļai "Spriedumu anotācijas" var piekļūt vietnē http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

National case-law database (Valstu judikatūras datubāze): šai ārējai datubāzei var piekļūt ar tīmekļa vietnes *CURIA* starpniecību. Tā piedāvā piekļuvi attiecīgajai valsts judikatūrai saistībā ar ES tiesību aktiem. Valstu judikatūras datubāze ir pieejama angļu un franču valodā šeit: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/.

Citēto tiesību aktu saraksts

ANO tiesību akti

Informāciju par ANO pamatlīgumiem, tostarp *CRC*, un to uzraudzības struktūrām sk.: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/coreinstruments.aspx>

Informāciju par Hāgas Starptautiskās privāttiesību konferences konvencijām, kas attiecas uz bērnu, ģimenes un īpašuma attiecību starptautisko aizsardzību, sk.: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>.

Eiropas Padomes juridiskie instrumenti

Visi EP juridiskie instrumenti ir pieejami tiešsaistē šādā adresē: <http://conventions.coe.int/Treaty/>. Informāciju par EP juridisko instrumentu pieņemšanas statusu ES dalībvalstīs sk. *EFRIS* datubāzē *FRA* tīmekļa vietnē šeit: <https://fra.europa.eu/en/databases/efris/>.

Īsa nosaukums	Pilns nosaukums
Bērnu tiesības / pilsoniskās tiesības	
<i>Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija</i>	Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija ar grozījumiem, kas izdarīti ar 11. un 14. protokolu, <i>CETS</i> Nr. 5, Romā, 4.11.1950., 1.–15. lpp.
<i>Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Protokols</i>	Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas ar grozījumiem, kas izdarīti ar 11. protokolu, Protokols, <i>CETS</i> Nr. 9, Parīzē, 20.3.1952., 1.–3. lpp.
<i>Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Divpadsmitais protokols</i>	Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Divpadsmitais protokols, <i>CETS</i> Nr. 177, Romā, 4.11.2000., 1.–3. lpp.
<i>Eiropas Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu</i>	Eiropas Konvencija par bērnu tiesību piemērošanu, <i>CETS</i> Nr. 160, Strasbūrā, 25.1.1996., 1.–10. lpp.
<i>Eiropas Konvencija par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā</i>	Eiropas Konvencija par to bērnu tiesisko statusu, kuri nav dzimuši laulībā, <i>CETS</i> Nr. 85, Strasbūrā, 15.10.1975., 1.–5. lpp.
<i>Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu</i>	Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā (Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu), <i>CETS</i> Nr. 164, Ovjedā, 4.4.1997., 1.–12. lpp.
Personīgās identitātes jautājumi	
<i>Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību</i>	Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību, <i>CETS</i> Nr. 157, Strasbūrā, 1.2.1995., 1.–10. lpp.
<i>Eiropas Konvencija par pilsonību</i>	Eiropas Konvencija par pilsonību, <i>CETS</i> Nr. 166, Strasbūrā, 6.11.1997., 1.–13. lpp.
<i>Eiropas Padomes Konvencija par bezvalstniecības novēršanu attiecībā uz valsts pēctecību</i>	Eiropas Padomes Konvencija par bezvalstniecības novēršanu attiecībā uz valsts pēctecību, <i>CETS</i> Nr. 200, Strasbūrā, 19.5.2006., 1.–7. lpp.
Ģimenes dzīve un vecāku gādība	
<i>Konvencija par saskari ar bērniem</i>	Konvencija par saskari ar bērniem, <i>CETS</i> Nr. 192, Strasbūrā, 15.5.2003., 1.–13. lpp.
<i>Eiropas Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta)</i>	Eiropas Konvencija par bērnu adopciju (pārskatīta), <i>CETS</i> Nr. 202, Strasbūrā, 27.11.2008., 1.–11. lpp.
<i>Eiropas Konvencija par nolēmumu atzīšanu un izpildi par bērnu aizbildnību un bērnu aizbildnības atjaunošanu</i>	Eiropas Konvencija par nolēmumu atzīšanu un izpildi par bērnu aizbildnību un bērnu aizbildnības atjaunošanu, <i>CETS</i> Nr. 105, Luksemburgā, 20.5.1980., 1.–12. lpp.
Bērnu aizsardzība pret vardarbību un ekspluatāciju	
<i>Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību</i>	Eiropas Padomes Konvencija par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu un seksuālu vardarbību, <i>CETS</i> Nr. 201, Lanzasotē, 25.10.2007., 1.–21. lpp.

Īsais nosaukums	Pilns nosaukums
<i>Eiropas Konvencija par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu</i>	Eiropas Konvencija par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu, <i>CETS</i> Nr. 126, Strasbūrā, 26.11.1987., 1.–9. lpp.
<i>Konvencija par kibernetizāciju</i>	Konvencija par kibernetizāciju, <i>CETS</i> Nr. 185, Budapeštā, 23.11.2001., 1.–27. lpp.
<i>Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību</i>	Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību, <i>CETS</i> Nr. 197, Varšavā, 16.5.2005., 1.–21. lpp.
<i>Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu</i>	Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu, <i>CETS</i> Nr. 210, Stambulā, 11.5.2011., 1.–31. lpp.
Ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības	
<i>Eiropas Sociālā harta</i>	Eiropas Sociālā harta, <i>CETS</i> Nr. 35, Turīnā, 18.10.1961., 1.–18. lpp.
<i>Pārskatītā Eiropas Sociālā harta</i>	Eiropas Sociālā harta (pārskatīta redakcija), <i>CETS</i> Nr. 163, Strasbūrā, 3.5.1996., 1.–29. lpp.
Migrācija un patvērums	
<i>Eiropas Konvencija par nepilngadīgo repatriāciju</i>	Eiropas Konvencija par nepilngadīgo repatriāciju, <i>CETS</i> Nr. 71, Hāgā, 28.5.1970., 1.–9. lpp.
<i>Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu</i>	Eiropas Konvencija par migrējošo darba ņēmēju juridisko statusu, <i>CETS</i> Nr. 93, Strasbūrā, 24.11.1977., 1.–14. lpp.
<i>Eiropas Konvencija par sociālo nodrošinājumu</i>	Eiropas Konvencija par sociālo nodrošinājumu, <i>CETS</i> Nr. 78, Parīzē, 14.12.1972., 1.–42. lpp.
<i>Eiropas Sociālā nodrošinājuma kodekss (pārskatīts)</i>	Eiropas Sociālā nodrošinājuma kodekss, <i>CETS</i> Nr. 139, Strasbūrā, 06.11.1990., 1.–33. lpp.
Patērētāju un datu aizsardzība	
<i>Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi</i>	Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi, <i>CETS</i> Nr. 108, Strasbūrā, 28.1.1981., 1.–10. lpp.
<i>Eiropas Konvencija par pārrobežu televīziju</i>	Eiropas Konvencija par pārrobežu televīziju, <i>CETS</i> Nr. 132, Strasbūrā, 5.5.1989., 1.–20. lpp.

ES tiesību akti

Visi ES juridiskie instrumenti ir pieejami tiešsaistē šādā adresē: <http://eur-lex.europa.eu>.

Īsa nosaukums	Pilns nosaukums
Diskriminācijas aizliegums	
<i>Rasu vienlīdzības direktīva (2000/43/EK)</i>	Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, OV L 180, 19.7.2000., 22.–26. lpp.
<i>Nodarbinātības vienlīdzības direktīva (2000/78/EK)</i>	Padomes 2000. gada 27. novembra Direktīva 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju, OV L 303, 2.12.2000., 16.–22. lpp.
<i>Dzimumu līdztiesības direktīva preču un pakalpojumu jomā (2004/113/EK)</i>	Padomes 2004. gada 13. decembra Direktīva 2004/113/EK, ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu, OV L 373, 21.12.2004., 37.–43. lpp.
Ģimenes dzīve un vecāku gādība	
<i>Pārstrādātā regula “Brisele IIa”</i>	2019. gada 25. jūnija Padomes Regula (ES) 2019/1111 par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu, OV L 178, 2.7.2019., 1.–115. lpp.
<i>Uzturēšanas saistību regula (EK) Nr. 4/2009</i>	Padomes 2008. gada 18. decembra Regula (EK) Nr. 4/2009 par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās, OV L 7, 10.1.2009., 1.–79. lpp.
<i>Mediācijas direktīva (2008/52/EK)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 21. maija Direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās, OV L 136, 24.5.2008., 3.–8. lpp.
<i>Tiesu pieejamības direktīva (2002/8/EK)</i>	Padomes 2003. gada 27. janvāra Direktīva 2002/8/EK par to, kā uzlabot tiesu pieejamību pārrobežu strīdos, nosakot kopīgus obligātus noteikumus attiecībā uz juridisko palīdzību šādos strīdos, OV L 26, 31.1.2003., 41.–47. lpp.
<i>Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīva (2019/1158)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. jūnija Direktīva (ES) 2019/1158 par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem, ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES, OV L 188, 12.7.2019., 79.–93. lpp.
Bērnu aizsardzība pret vardarbību un ekspluatāciju	
<i>Direktīva par jauniešu darba aizsardzību (94/33/EK)</i>	Padomes 1994. gada 22. jūnija Direktīva 94/33/EK par jauniešu darba aizsardzību, OV L 216, 20.8.1994., 12.–20. lpp.

Īsa nosaukums	Pilns nosaukums
<i>Direktīva par cilvēku tirdzniecības novēršanu (2011/36/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI, OV L 101, 15.4.2011., 1.–11. lpp.
<i>Direktīva par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu (2011/93/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/93/ES par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, OV L 335, 17.12.2011., 1.–14. lpp.
<i>Direktīva par cietušo tiesībām (2012/29/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra Direktīva 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI, OV L 315, 14.11.2012., 57.–73. lpp.
<i>Direktīva par uzturēšanās atļaujām cilvēku tirdzniecībā cietušajiem (2004/81/EK)</i>	Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/81/EK par uzturēšanās atļauju, ko izdod trešo valstu valstspiederīgām personām, kuras ir cilvēku tirdzniecības upuri vai kurām ir palīdzēts nelegāli imigrēt un kuras sadarbojas ar kompetentajām iestādēm, OV L 261, 6.8.2004., 19.–23. lpp.
<i>Komisijas Lēmums 2007/698/EK</i>	Komisijas 2007. gada 29. oktobra lēmums, ar ko groza Lēmumu 2007/116/EK, pievienojot papildu rezervētus numurus, kas sākas ar “116” (izziņots ar dokumenta numuru K(2007) 5139) (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 284, 30.10.2007., 31. un 32. lpp.
<i>Direktīva par Eiropas Elektronisko sakaru kodeksa izveidi (pārstrādāta redakcija) (2018/1972)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/1972 (2018. gada 11. decembris) par Eiropas Elektronisko sakaru kodeksa izveidi (pārstrādāta redakcija), OV L 321, 17.12.2018., 36.–214. lpp.
<i>Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva (pārstrādāta redakcija) 2018/1808</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/1808 (2018. gada 14. novembris), ar ko groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu, OV L 303, 28.11.2018., 69.–92. lpp.
<i>Direktīva par elektronisko tirdzniecību (2000/31/EK)</i>	Direktīva 2002/31/EK par dažiem informācijas sabiedrības pakalpojumu tiesiskiem aspektiem, jo īpaši elektronisko tirdzniecību, iekšējā tirgū, OV L 178, 17.7.2000., 1.–16. lpp.
<i>Direktīva par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju (2002/58)</i>	Direktīva 2002/58/EK par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē, OV L 201, 31.7.2002., 37.–47. lpp.
Migrācija un patvērums, tostarp bērnu migrantu sociālās tiesības	
<i>Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/32/ES par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai, OV L 180, 29.6.2013., 60.–95. lpp.

Īsa nosaukums	Pilns nosaukums
<i>Dublinas regula (ES) Nr. 604/2013</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Regula (ES) Nr. 604/2013, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV L 180, 29.6.2013., 31.–59. lpp.
<i>Kvalifikācijas direktīva (2011/95/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/95/ES par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu, OV L 337, 20.12.2011., 9.–26. lpp.
<i>Regula (ES) Nr. 492/2011</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Regula (ES) Nr. 492/2011 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Savienībā (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 141, 27.5.2011., 1.–12. lpp.
<i>Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 158, 30.4.2004., 77.–123. lpp.
<i>Padomes Direktīva 77/486/EEK par migrējošo darba ņēmēju bērnu izglītību</i>	Padomes 1977. gada 25. jūlija Direktīva 77/486/EEK par migrējošo darba ņēmēju bērnu izglītību, OV L 199, 6.8.1977., 32. un 33. lpp.
<i>Ģimenes atkalapvienošanas direktīva (2003/86/EK)</i>	Padomes 2003. gada 22. septembra Direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanu, OV L 251, 3.10.2003., 12.–18. lpp.
<i>Pagaidu aizsardzības direktīva (2001/55/EK)</i>	Padomes 2001. gada 20. jūlija Direktīva 2001/55/EK par obligātajiem standartiem, lai pārvietoto personu masveida pieplūduma gadījumā sniegtu tām pagaidu aizsardzību, un par pasākumiem, lai līdzsvarotu dalībvalstu pūliņus, uzņemot šādas personas un uzņemoties ar to saistītās sekas, OV L 212, 7.8.2001., 12.–23. lpp.
<i>Uzņemšanas nosacījumu direktīva (2013/33/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/33/ES, ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai, OV L 180, 29.6.2013., 96.–116. lpp.
<i>Atgriešanas direktīva (2008/115/EK)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 16. decembra Direktīva 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi, OV L 348, 24.12.2008., 98.–107. lpp.

Īsa nosaukums	Pilns nosaukums
<i>Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva (2003/109/EK)</i>	Padomes 2003. gada 25. novembra Direktīva 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji, OV L 16, 23.1.2004., 44.–53. lpp.
<i>Šengenas Robežu kodekss (Regula (EK) Nr. 562/2006)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 15. marta Regula (EK) Nr. 562/2006, ar kuru ievieš Kopienas Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss), OV L 105, 13.4.2006., 1.–32. lpp.
Patērētāju tiesību un personas datu aizsardzība	
<i>Patērētāju tiesību direktīva (2011/83/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 25. oktobra Direktīva 2011/83/ES par patērētāju tiesībām un ar ko groza Padomes Direktīvu 93/13/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 1999/44/EK un atceļ Padomes Direktīvu 85/577/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 97/7/EK (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 304, 22.11.2011., 64.–88. lpp.
<i>Direktīva 87/357/EEK par izstrādājumiem, kuri to maldinošā izskata dēļ apdraud patērētāju veselību vai drošību</i>	Padomes 1987. gada 25. jūnija Direktīva 87/357/EEK par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz izstrādājumiem, kuri to maldinošā izskata dēļ apdraud patērētāju veselību vai drošību, OV L 192, 11.7.1987., 49. un 50. lpp.
<i>Direktīva par distances līgumiem (97/7/EK)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 20. maija Direktīva 97/7/EK par patērētāju aizsardzību saistībā ar distances līgumiem – Parlamenta un Padomes paziņojums par 6. panta 1. punktu – Komisijas paziņojums par 3. panta 1. punkta pirmo ievilkumu, OV L 144, 4.6.1997., 19.–27. lpp.
<i>Produktu vispārējās drošības direktīva (2001/95/EK)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 3. decembra Direktīva 2001/95/EK par produktu vispārēju drošību (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 11, 15.1.2002., 4.–17. lpp.
<i>Regula par zīdaiņiem un maziem bērniem paredzētu pārtiku, īpašiem medicīniskiem nolūkiem paredzētu pārtiku un par pilnīgiem uztura aizstājējiem svara kontrolei</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 6. maija Direktīva 2009/39/EK par īpašas diētas pārtikas produktiem (pārstrādāta versija) (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 124, 20.5.2009., 21.–29. lpp. Regula (ES) Nr. 609/2013 par zīdaiņiem un maziem bērniem paredzētu pārtiku, īpašiem medicīniskiem nolūkiem paredzētu pārtiku un par pilnīgiem uztura aizstājējiem svara kontrolei, ar ko atceļ Padomes Direktīvu 92/52/EEK, Komisijas Direktīvas 96/8/EK, 1999/21/EK, 2006/125/EK un 2006/141/EK, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2009/39/EK un Komisijas Regulas (EK) Nr. 41/2009 un (EK) Nr. 953/2009, OV L 181, 29.6.2013., 35.–36. lpp.
<i>Direktīva par rotālietu drošumu (2009/48/EK)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 18. jūnija Direktīva 2009/48/EK par rotālietu drošumu (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 170, 30.6.2009., 1.–37. lpp.

Īsa nosaukums	Pilns nosaukums
<i>Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva (pārstrādātā redakcija) (2018/1808)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/1808 (2018. gada 14. novembris), ar ko groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu, OV L 303, 28.11.2018., 69.–92. lpp.
<i>Vispārīgā datu aizsardzības regula (2016/679)</i>	<i>Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK, OV L 119, 4.5.2016., 1.–88. lpp.</i>
<i>Direktīva 2002/58/EK par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2002. gada 12. jūlija Direktīva 2002/58/EK par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē (Direktīva par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju), OV L 201, 31.7.2002., 37.–47. lpp.
<i>Direktīva par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem vai izpildītu kriminālsodus, un par šādu datu brīvu apriti (2016/680/EU)</i>	Direktīva (ES) 2016/680 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem vai izpildītu kriminālsodus, un par šādu datu brīvu apriti, ar ko atceļ Padomes Pamatlēmumu 2008/977/TI, OV L 119, 4.5.2016., 89.–131. lpp.
<i>Negodīgas komercprakses direktīva (2005/29/EK)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2005. gada 11. maija Direktīva 2005/29/EK, kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem un ar ko groza Padomes Direktīvu 84/450/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004l (“Negodīgas komercprakses direktīva”) (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 149, 11.6.2005., 22.–39. lpp.
<i>Regula Nr. 536/2014 par cilvēkiem paredzētu zāļu klīniskajām pārbaudēm</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Regula (ES) Nr. 536/2014 par cilvēkiem paredzētu zāļu klīniskajām pārbaudēm un ar ko atceļ Direktīvu 2001/20/EK (Dokuments attiecas uz EEZ), OV L 158, 27.5.2014., 1.–76. lpp.
Kriminālprocess un alternatīvas procedūras	
<i>Direktīva par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu (2010/64/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 20. oktobra Direktīva 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā, OV L 280, 26.10.2010., 1.–7. lpp.
<i>Direktīva par tiesībām uz informāciju (2012/13/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 22. maija Direktīva 2012/13/ES par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā, OV L 142, 1.6.2012., 1.–10. lpp.

Īsa nosaukums	Pilns nosaukums
<i>Direktīva par tiesībām uz advokāta palīdzību (2013/48/ES)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 22. oktobra Direktīva 2013/48/ES par tiesībām uz advokāta palīdzību kriminālprocesā un Eiropas apcietināšanas ordera procesā, par tiesībām uz to, ka pēc brīvības atņemšanas informē trešo personu, un par tiesībām, kamēr atņemta brīvība, sazināties ar trešām personām un konsulārajām iestādēm, OV L 294, 6.11.2013., 1.–12. lpp.
<i>Pamattiesību harta</i>	Eiropas Savienības Pamattiesību harta, OV 2021 C 326, 26.10.2012., 391.–407. lpp.
<i>Direktīva par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā (2016/800)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 11. maija Direktīva (ES) 2016/800 par procesuālajām garantijām bērniem, kuri ir aizdomās turētie vai apsūdzētie kriminālprocesā, OV L 132, 21.5.2016., 1.–20. lpp.
Bērni ar invaliditāti	
<i>Padomes Lēmums 2010/48/EK</i>	Padomes Lēmums 2010/48/EC par to, lai Eiropas Kopiena noslēgtu Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām, OV L 23, 27.1.2010., 35.–61. lpp.

Liela daļa informācijas par Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru ir pieejama internetā. Tai var piekļūt *FRA* tīmekļa vietnē: fra.europa.eu.

Plašāka informācija par Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru ir pieejama tiesas tīmekļa vietnē: echr.coe.int. *HUDOC* meklēšanas portāls nodrošina piekļuvi spriedumiem un lēmumiem angļu un/vai franču valodā, tulkojumiem citās valodās, judikatūras kopsavilkumiem, paziņojumiem presei un citai informācijai par tiesas darbu.

Kā pasūtīt Eiropas Padomes izdevumus

Eiropas Padomes izdevniecība publicē darbus visās organizācijas kompetences jomās, tostarp cilvēktiesību, tiesību zinātnes, veselības, ētikas, sociālo lietu, vides, izglītības, kultūras, sporta, jaunatnes un arhitektūras mantojuma jomā. Grāmatas un elektroniskās publikācijas no plašā kataloga var tikt pasūtītas internetā (<http://book.coe.int>).

Virtuālajā lasītavā lietotāji bez maksas var iepazīties ar tikko publicēto svarīgāko darbu fragmentiem un dažu oficiālu dokumentu pilniem tekstiem.

Informācija par Eiropas Padomes konvencijām, kā arī to pilni teksti ir pieejami Līgumu biroja tīmekļa vietnē: <http://conventions.coe.int/>.

Kā sazināties ar ES

Klātienē

Visā Eiropas Savienībā ir simtiem *Europe Direct* centru. Sev tuvākā centra adresi varat atrast tiešsaistē (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lv).

Pa tālruni vai rakstveidā

Europe Direct ir dienests, kas atbild uz jūsu jautājumiem par Eiropas Savienību. Ar šo dienestu varat sazināties šādi:

- pa bezmaksas tālruni: 00 800 6 7 8 9 10 11 (daži operatori par šiem zvaniem var iekasēt maksu),
- pa šādu parasto tālruņa numuru: +32 22999696,
- izmantojot saziņas veidlapu: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_lv.

Kā atrast informāciju par ES

Tiešsaistē

Informācija par Eiropas Savienību visās oficiālajās ES valodās ir pieejama portālā *Europa* (european-union.europa.eu).

ES publikācijas

ES publikācijas varat apskatīt vai pasūtīt vietnē op.europa.eu/lv/publications. Vairākus bezmaksas publikāciju eksemplārus varat saņemt, sazinoties ar *Europe Direct* vai tuvāko dokumentācijas centru (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lv).

ES tiesību akti un ar tiem saistītie dokumenti

Ar visu ES juridisko informāciju, arī kopš 1951. gada pieņemtajiem ES tiesību aktiem visās oficiālajās valodās, varat iepazīties vietnē *EUR-Lex* (eur-lex.europa.eu).

ES atvērtie dati

Portālā data.europa.eu ir piekļuve atvērtām datu kopām no ES iestādēm, struktūrām un aģentūrām. Datus var bez maksas lejupielādēt un izmantot tiklab komerciāliem, kā nekomerciāliem mērķiem. Portālā ir arī bagātīga piekļuve datu kopām, kas nākušas no Eiropas valstīm.

Bērni ir pilntiesīgi tiesību subjekti. Viņi ir visu cilvēktiesību un pamattiesību saņēmēji, kā arī īpaša regulējuma subjekti, ņemot vērā viņu raksturīgās īpatnības. Šīs rokasgrāmatas mērķis ir parādīt, kā Eiropas tiesību aktos un judikatūrā tiek ņemtas vērā bērnu īpašās intereses un vajadzības. Tajā ir parādīta arī vecāku un aizbildņu un citu juridisko pārstāvju svarīgā loma un attiecīgos gadījumos izdarītas atsaucis uz gadījumiem, kad galvenās tiesības un pienākumi ir piešķirti bērnu aprūpētājiem.

Šīs rokasgrāmatas mērķis ir padziļināt izpratni un uzlabot zināšanas par tiesību normām, kas Eiropā aizsargā un veicina bērnu tiesības. Rokasgrāmata ir svarīgs atsaucis materiāls par Eiropas Savienības (ES) un Eiropas Padomes (EP) tiesību aktiem šajās tematiskajās jomās, un tajā ir izskaidrots katra jautājuma regulējums saskaņā ar ES tiesību aktiem, tostarp Eiropas Savienības Pamattiesību hartu, kā arī saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, Eiropas Sociālo hartu un citiem EP instrumentiem.

Rokasgrāmata ir paredzēta praktizējošiem juristiem bez specializācijas, tiesnešiem, prokuroriem, bērnu aizsardzības iestādēm un citiem praktiskā darba veicējiem un organizācijām, kas ir atbildīgas par bērnu tiesību juridiskās aizsardzības nodrošināšanu. Tajā ir skaidrota būtiskā judikatūra, sniedzot kopsavilkumu gan par Eiropas Savienības Tiesas, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas svarīgākajiem nolēmumiem.

EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vienna – Austrija
Tālr.: +43 (1) 580 30-0 – Fakss: +43 (1) 580 30-699
fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
X.com/eurightsagency

EIROPAS PADOME

67075 Strasbourg Cedex, France
Tālr.: +33 (0) 3 88 41 20 00

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESA

echr.coe.int – publishing@echr.coe.int
X.com/ECHR_CEDH

BĒRNU TIESĪBU NODAĻA

coe.int/children – children@coe.int
X.com/CoE_children

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs